શ્રી અર્હદ્ભ્યો નમ

શ્રી ગુરુભ્યો નમઃ

શ્રી તત્ત્વાર્થ પરિશિષ્ઠ મૂલ અને ભાષાન્તર

તથા

કલ્યાણકતીથી વિશસ્થાનક વિધિ.

પરિશિષ્ઠ મૂલકર્ત્તા,

આગમોદ્ધારક આચાર્ય શ્રી સાગરાનન્દસૂરીશ્વરજી

ભાષાંતર કર્ત્તા—લઘુશિષ્ય મુનિ માનસાગરજી

દ્રવ્ય સહાયક—

શ્રીમતી વિદૂષી સાધ્વીશ્રી તિલકશ્રીજીના ઉપદેશથી

સુરતવાસી એક્રિનર્થ

શા. પાનાચંદ કેસરીચંદ ઝવેરી

પ્રકાશક—સુરત વાસ્તવ્ય શ્રાવિકાવર્ગ.

સવત્ ૧૯૮૯ વી સ ૨૪૫૯ ઈ સ ૧૯૩૩

દ્વિતીયાવૃત્તિ] [પ્રત ૧૦૦૦

કી. પો. ચા. બે આના

પુસ્તક મેળવવાના સ્થાનો

સુરત—શ્રી "જૈન વિજયાનંદ" પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ
ઠે કણપીઠ બજાર

શ્રી તત્ત્વ બોધવિવેચક જૈન શ્રાવિકા શાળા
ઠે ગોપીપુરા માલીફળીઉ

અમદાવાદ—સાધ્વીશ્રી તિલકશ્રીજી મહારાજ
ઠે પાંજરાપોળ શ્રાવિકાને ઉપાશ્રયે

પ્રસ્તાવના

સુજ્ઞ મહાશયો!

આજકાલ વિસમી સદીના વાયરાથી જૈનકોમની અંદર દ્રવ્યાનુયોગસંબંધી જ્ઞાન ઘણુંજ ઓછું જોવામાં આવે છે. ઉપર્યુક્ત જ્ઞાન મેળવવાના સાધનો પૂર્વાચાર્યોએ પ્રાકૃત ભાષામાં અને સંસ્કૃત ભાષામાં સંગ્રહ કરી જોકે ઘણા ગ્રન્થો બનાવેલા છે, તો પણ તે ગ્રન્થો ઘણા લાંબા અને ગુહ્ય અર્થવાળા હોવાથી અલ્પ બુધ્ધિવાળા મનુષ્યો કંઠસ્થ કરવાને શકિતમાન થઇ શકતા નથી.

તેથી "જો આ બધા ગ્રંથોનો સારાંશ આવે અને ગ્રન્થ નાનો થાય, તો અલ્પબુદ્ધિવાળાને કંઠસ્થ કરવાને સુગમતા પડે" એવો વિચાર કરી સ્વપરોપકારાર્થ ગ્રંથરૂપી સમુદ્રને મથીને તેમાંથી તત્ત્વાર્થસૂત્રરૂપી રત્ન **શ્રીમાન્ ઉમાસ્વાતિ વાચકજીએ** શોધી કાઢયું. તે સૂત્રરૂપી રત્નને જૈનકોમ કંઠસ્થ કરવા લાગી. જેમ જેમ તેનો પ્રકાશ હ્રદયની અંદર પડતો ગયો તેમ તેમ ઘણા દિવસથી એકઠું થયેલું અજ્ઞાનરૂપી અંધારૂં નાશ થતું ગયું.

સૂત્રરૂપી રત્નને કંઠસ્થ કરીને પણ જ્યારે સમજવાની શકિત રહી નહિ, ત્યારે તે પછીના પૂર્વાચાર્યોએ તે સૂત્રનો વિસ્તારથી અર્થ કરવા માટે સંગ્રહણી, ક્ષેત્રસમાસ જીવવિચાર,

દડક, નવતત્ત્વ અને કમગ્રન્થ આદિ પ્રકરણો બનાવ્યા જેથી તે પ્રકરણો પણ જૈન લોકો કઠસ્થ કરીને યથાશકિત જ્ઞાન મેળવતા રહ્યા

હવે પ્રકરણોમાથી ક્ષેત્ર સમાસ અને સગ્રહણી મોટા પ્રમાણના હોવાથી ધીમે ધીમે લોકો તે કઠસ્થ કરવાને અશકત થયા, તેથી તે પ્રકરણોનુ જ્ઞાન ઘણુંજ ઓછુ થતુ ગયુ તેના પ્રચારાર્થે આગમોદ્ધારક આચાર્ય શ્રી સાગરાનન્દ સૂરીશ્વરજીએ ઘણે ભાગે તે બન્ને મોટા પ્રકરણોમાથી ટુક અને નાના નાના સૂત્રરૂપે સસ્કૃત ભાષામા તત્ત્વાર્થના અદર જે જે વિષયોની અવશેષતા રહી હતી તેનુ પરિશિષ્ટ બનાવી જૈન કોમ ઊી અદર મહાન ઉપકાર કર્યો તે પરિશિષ્ટ અમદાવાદ નિવાસી ના ડાહ્યાભાઈ પીતાબરદાસ તરફથી જે નિત્યસ્મરણસ્તોત્ર છપાયેલ તેની અદર સુધારીને પાછળના ભાગમા નાખેલ છે આ પુસ્તકનુ કદ મોટુ થઈ જવાથી પાછો સૂરીશ્વરજીને વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે "જો હુ મેશા અભ્યાસ અથવા કઠસ્થ કરનારને પોકેટ સાઇઝના નાના પુસ્તકની અદર તત્ત્વાર્થ, ન્યાયાવતાર અને પરિશિષ્ટ એ ત્રણે પ્રકરણો સાથે છપાય તો લોકોને કઠસ્થ કરવાની સુગમતા પડશે" એવો વિચાર કરીને પુન તેજ ઉદાર શ્રાવક તરફથી ન્યાયાવતાર તત્ત્વાર્થ અને પરિશિષ્ટ એ ત્રણે એકઠા કરીને છપાયેલ છે તે ત્રણે જાતના પુસ્તકોનો અવાર ને અવાર ઉપયોગ

થતા લોકોની અંદર તેનો પ્રચાર તો થયો, પણ સૂત્ર ટુંકમાં બનાવેલા હોવાથી તે સૂત્રમાંથી જોઇએ તેવો ભાવાર્થ મેલવવાને લોકો અશકત થયા, તેથી "જો તેનું ભાષાન્તર કાંઈક વિસ્તારથી થાય તો લોકોને તે સૂત્ર સમજવાની સુગમતા પડે"

આવો વિચાર કરીને ૧૯૭૪ ની સાલના મુંબઈના ચોમાસાની અંદર મે મારી બુદ્ધિ પ્રમાણે જે જે ગ્રન્થોની અંદર જે જે સૂત્રના અધિકાર આવતા હતા, તે તે ગ્રંથો માથી તે તે સૂત્રના અધિકાર અવલોકન કરીને, અથવા તો જ્યાં જ્યાં શંકા પડતી ત્યાં ત્યાં ગુરૂમાહારાજ **શ્રીઆચાર્ય સાગરાનન્દ સૂરીશ્વરજી** મહારાજને પૂછી પૂછી સમાધાન મેલવીને ભાષાન્તર કર્યું, પુનઃ ભાષાન્તરનું અવલોકન કરતાં જ્યારે શંકા પડતી ત્યારે અમારા લઘુબંધુ વિનયવાન દ્રવ્યાનુયોગ સંબંધિ જ્ઞાનવાળા મુની **માણેકસાગરજી** (ઉપાધ્યાય માણેકસાગરજી) ને પૂછી સમાધાન મેલવતો રહ્યો અને શંકાનો ખુલાસો કરતો ગયો પછી પૂરૂ થયા પછી પ્રથમાવૃત્તિ **અમદાવાદ વાસી શા ડાહ્યા પીતાંબર** તરફથી પ્રથમ સંવત્ ૧૯૭૬મા છપાવ્યું હતું

પ્રથમાવૃત્તિ ખલાસ થઈ જવાથી, અને જ્ઞાનપિપાસુઓની માગણી વિશેષ થવાથી પુનઃ છપાવવાનો વિચાર થયો

આ વખતે સુરતમાં ચોમાસુ રહેલા સાધ્વીશ્રી તિલકશ્રીજી

માહારાજને પુસ્તક છપાવવા બાબત વાત કરેલી તેઓએ સુરતમા શેઠ ગાનાચદ કેસરીચદવાળાને જ્ઞાનનો ઉપદેશ આપી પુસ્તક છપાવવાનો સપૂર્ણ બદોબસ્ત કર્યો જેથી આ દ્વિતીયા આવૃત્તિ બહાર પાડવાનો સુઅવસર મને પ્રાપ્ત થયો છે

બીજી આવૃત્તિમા કલ્યાણકય ન, મૌન એકાદશી ગુણુણ, વિશસ્થાનકની વિધી તથા બાલબ્રહ્મચારિણી વિદૂષી સાધ્વી શ્રી શિવશ્રીજી માહારાજનું સક્ષેપથી જીવનચરિત્ર નાખી શોભામા વધારો કરી પુસ્તકનું કદ વધાર્યું છે

આ વખતે પહેલાના કરતા પ્રુફ સુધારવામા વિશેષ કાળજી રાખી પુસ્તકને શુદ્ધ બનાવ્યું છે છતા પણ છદ્મ સ્થાને અગે, કે પ્રેસદોષને અગે કિંચિત કવચિત્ અશુદ્ધિ રહી ગઈ હોય તો તેનુ શુદ્ધિપત્રક પણ સાથે આપેલ છે

પહેલી આવૃત્તિ કરતા આ પુસ્તકમા યત્ર વિશેષ નાખેલા છે, કે જેથી બાલજીવોને સમજતા મુશ્કેલી નહી પડે

ભાષાન્તરની અદર જે જે ઠેકાણે વિમાનોના, નરકા વાસના, ચૌદરાજલોક વિગેરેના કઠણ વિષય આવે છે, તે તે ઠેકાણે યત્રો મુકીને સમજવાની ગોઠવણ કરેલી છે

છ કાયના આરભથી એકઠો થયેલો પૈસો સન્માર્ગે વ્યય કરવા માટે સુરત નિવાસી શા પાનાચદ કેશરીચદ

ઝવેરીએ જ્ઞાનનો પ્રચાર કરાવવા માટે તેમજ આ પુસ્તક છપાવવામા તમામ ખરચ આપી પૈસા ઉપરનો મમત્વ ઓછો કરીને લોકોની ઉપર મહાન ઉપકાર કરીને વિના મૂલ્યે દરેક યોગ્ય સાધુ સાધ્વી શ્રાવક શ્રાવિકા સસ્થા લાઈબ્રેરી ભડાર વિગેરેને ભેટ આપવાનુ રાખેલ છે

આ ભાષાન્તરની બુક બીજીવાર ૧૦૦૦ છપાવી છે, તે જો વધારે ઉપયોગની અદર આવશે તો પુન ત્રીજી આવૃત્તિ કાઢવા તત્પર થઇશુ એજ, સુજ્ઞેષુ કિં બહુના ?

ચૈત્ર વદ ૦)) સોમ
સવત્ ૧૯૮૯
મુ સુરત

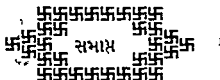
લી—આગમોદ્ધારક આચાર્ય સાગરાનન્દ સૂરીશ્વરજીનો લઘુશિષ્ય-મુની માનસાગર

तत्त्वार्थ परिशिष्टना भाषांतरनी

अनुक्रमणिका

तत्त्वार्थ परिशिष्टना भाषांतरनी

अनुक्रमणिका

સમાપ્ત

શ્રી તત્ત્વાર્થ પરીશિષ્ટમા આવેલ કલ્યાણક આદિનુ શુદ્ધિપત્રક

પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧૭	૧૩	પર્વ	પૂર્વ
૧૮	૩	પર્વ	પૂર્વ
૧૮	૯	પર્વ	પૂર્વ
૧૯	૫	ઐરવત	ઐરવતે
૨૦	૭	અરવત	ઐરવતે
૨૬	૨૧	ઓળીશારૂ	ઓળી શરૂ
૩૧	૧૮	મર્ધ	ધર્મ
૩૬	૧૪	મહરાજ	મહારાજશ્રી
૩૯	૧	રહેલી	રહેલા
૪૦	૧૪	છઠ	છટ્ટ
૪૭	૧૩	વગ	વર્ગ
૫૪	૯	શિષ્યા	પ્રશિષ્યા
૫૬	૧૮	નેમિસરીશ્વરજી	નેમિસૂરીશ્વરજી
૫૮	૧૪	જેમા	તો જેમા
૫૮	૧૯	તત્ત્વ વિવેચક	તત્ત્વબોધ વિવેચક પાઠશાળા
૫૯	૨૨	વડી દીક્ષાના ચોગ	વડી દીક્ષા જલાલ પુરમા કરાવી

પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૬૨	૧	શિવિય	શિવાય
૬૪	૧	૧૭ ગુરૂનીર્થશ્રીજી	૧૭ ગુરૂહેમશ્રીજી
,,	૨	૧૮ ગુરૂધર્મશ્રીજી	૧૮ ગુરૂતિલકશ્રીજી
,,	૩	૧૯ ગુરૂગુણશ્રીજી	૧૯ ગુરૂમનોહરશ્રીજી
,,	૫	૨૧ ગુરૂરંજનશ્રીજી	૨૧ ગુરૂહેમશ્રીજી
,,	૭	૨૩ ગુરૂતીથશ્રીજી	૨૩ ગુરૂહેમશ્રીજી
,,	૧૦	૨૫ ગુરૂદર્શનશ્રીજી	૨૫ ગુરૂહેમશ્રીજી

તત્વાર્થ પરિશિષ્ટ ભાષાન્તરનુ શુદ્ધિપત્રક

પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧	૧૧	सम्रम्या	सप्रम्या
,	૧૬	गर्वाध	गर्वार्ध
૪	૩	१०८-१-११	१०८-१-१२
૬	૧૨	परतोऽर्पा	परतोऽर्षार्घहीन
૯	૪	તિર્ચ્છા	તિર્ચ્છ
,,	૨૦	કૃતિમ	કૃત્રિમ
૧૦	૧૮	કૃતિમ	કૃત્રિમ
૧૧	૮	ભય છે	જાય છે
૧૪	૭	લોકમાથા	લોકમાથી

પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧૫	૧૫	ઘ્રાણુ	ઘ્રાણુ
૧૬	૧૦	આઠ રયરેણુ	આઠ રથરેણુ
૧૭	૩	વ્યાજ	વ્યાસ
૨૨	૧૨	બારણુવાળા	બારસાખવાળા
૨૩	૧૮	धराणी	धराणा
૨૮	૭	બમણુ	બમણો
,,	૫	બમણું	બમણો
૨૯	૬	દ્રહમાધી	દ્રહમાથી
૩૦	૧૪	બમણી	બમણો
૩૨	૪	પરીકર	પરિવાર
૩૩	૪	વિદ્યતપ્રભ	વિદ્યુતપ્રભ
૩૯	૧૩	આરાના જેવા	આરાની શરૂઆત જેવા
,,	૨૧	બીજો આરો	બીજાઆરાનીશરૂઆતજેવો
૪૫	૧૨	લબાઈ	પહોળાઈ
,,	૧૩	લબાઇ	પહોળાઇ
૪૮	૧૭	લબાઇ	પહોળુ
૫૭	૧૦	उपयक्ककहीना	उपर्यैकैकहीना
૬૫	૧૪	पष्ठिश्चामुरयो	पष्ठिश्चामुरयो'
૭૮	૭	કામોદધી	કાલોદધી
૭૧	૧૪	એટલે ૧૧૧૧યોજન ઇત્યાદિ છે, તેના બદલે અતિમ સ્વયભુ-	

પૃષ્ઠ	લીટી	શુદ્ધ	અશુદ્ધ
		રમણસમુદ્રમા રહેલા સ્થિર જ્યોતિ-	
		ષ્ચક્રથી ૧૧૧૧ યોજન અલોકાકાશ દૂર છે	
૮૧	૯	એક એક સમય	એક એક સમયે
૧૧૩	૧૪	सर्वार्थं च	सर्वार्थे च
૧૧૮	૨	सिद्धेषु	मिद्धेषु
૧૨૫	૧	ગ્રવેયકવાળા	ગ્રૈવેયકવાળા
૧૩૯	૧૧	જબ્દાર્થ—	શબ્દાર્થ—

નોટ—પ્રેસના કટલાક ઘસાઇ ગયેલા ટાઇપના કારણે ઘણા ભાગે માત્રા અનુસ્વાર હસ્વ દીર્ઘ ઉડી જવાથી તથા પ્રમાદને લીધે કેટલીક મારી પણ ભુલો રહી ગઇ છે તે શુદ્ધિપત્રકમાં જોઇ સુધારી વાંચશો.

લે મુની માનસાગર

વિદુષી શ્રીમતી બાલબ્રહ્મચારિણી સાધ્વી શ્રી

શિવશ્રીજી મહારાજ

જન્મ- રામપુર સંવત ૧૯૦૮	દીક્ષા-પા[illegible] સંવત ૧૯૨૬	સ્વર્ગગમન-રાજનગર સંવત ૧૯૮૦

આ યત્ર ગુજરાતી ચાલુ મહિના પ્રમાણે છે.

શ્રી જિનકલ્યાણક યંત્ર.

કલ્યાણકના નામ તથા મત્રાક્ષર

નામ	મત્ર		જાપ ૨૦૦૦
૧ ચ્યવન	ઓ હ્રીં શ્રીં	પરમેષ્ઠિને	નમ ,,
૨ જન્મ	ઓ હ્રી શ્રીં	અર્હતે	નમ ,,
૩ દિક્ષા	,,	નાથાય	નમ ,,
૪ કેવળજ્ઞાન.	,,	સર્વજ્ઞાય	નમ ,
૫ મોક્ષ	,,	પારગતાય	નમ ,,

એક અથવા તેથી વધારે કલ્યાણક હોય ત્યારે કેવી રીતે તપ કરવુ તેનો કોઠો

૧ એક કલ્યાણક હોય ત્યારે એકાસણાનું તપ કરવુ
૨ બે કલ્યાણક હોય ત્યારે આયબીલનુ તપ કરવુ
૩ ત્રણ કલ્યાણક હોય ત્યારે ઉપવાસનું તપ કરવુ
૪ ચાર કલ્યાણક હોય ત્યારે ઉપવાસ ને એકાસણુ તપ કરવુ
૫ પાચ કલ્યાણક હોય ત્યારે ઉપવાસ ને આયબિલનુ તપ કરવુ

નોટ —જ્યા વ૦ તીથી આપેલ છે, ત્યા હિંદી તથા મારવાડી લોકોએ એક મહિનો આગળ વધારી તીથી સમજવી જેમ કે ગુજરાતીમા કારતક વદ હોય તો હિ –મારવાડીમા માગશર વદ સમજવો એવી રીતે દરેક મહિનામા સમજી લેવુ

વિધિ —૧૨ લોગસ્સનો કાયોત્સર્ગ
૧૨ ખમાસમણા

દુહો —(ખમાસમણ આપતાં)

પરમ પચ પરમેષ્ટિમા પરમેશ્વર ભગવાન।
ચારનિક્ષેપે ધ્યાઇએ નમો નમો જિનભાણ ॥૧॥

કાર્તક માસના સુદી તથા વદીના કલ્યાણક

ન તીથીનુ નામ કલ્યાણકનુ નામ

૧ કારતક સુદ ૩ શ્રી સુવિધિનાથસર્વજ્ઞાય નમ
૨ કાર્તક સુદ ૧૨ શ્રી અરનાથસર્વજ્ઞાય નમ
૩ કાર્તક વદ ૫ શ્રી સુવિધિનાથ અર્હતે નમ
૪ કારતક વદ ૬ શ્રી સુવિધિનાથનાથાય નમ
૫ કારતક વદ ૧૦ શ્રીમહાવીરસ્વામીનાથાયનમ.
૬ કાર્તક વદ ૧૧ શ્રી પદ્મપ્રભુ પાર ગતાય નમ

માગશર માસના સુદી તથા વદીના કલ્યાણક

૭ માગશર સુદ ૧૦ શ્રી અરનાથ અર્હતે નમ
૮ માગશર સુદ ૧૦ શ્રી અરનાથ પાર ગતાય નમ
૯ માગશર સુદ ૧૧ શ્રી અરનાથ નાથાય નમ
૧૦ માગશર સુદ ૧૧ શ્રી મલ્લીનાથ અર્હતે નમ
૧૧ માગશર સુદ ૧૧ શ્રી મલ્લીનાથ નાથાય નમ.
૧૨ માગશર સુદ ૧૧ શ્રીમલ્લીનાથ સર્વજ્ઞાય નમ
૧૩ માગશર સુદ ૧૧ શ્રી નમીનાથસર્વજ્ઞાય નમ
૧૪ માગશર સુદ ૧૪ શ્રી સ ભવનાથ અર્હતે નમ
૧૫, માગશર સુદ ૧૫ શ્રી સ ભવનાથ નાથાય નમ
૧૬ માગશર વદ ૧૦ શ્રી પાર્શ્વનાથ અર્હતે નમ
૧૭, માગશર વદ ૧૧ શ્રી પા ર્વનાથ નાથાય નમ
૧૮ માગશર વદ, ૧૨ શ્રી ચ દ્રપ્રભુ અર્હતે નમઃ

એક અથવા તેથી વધારે કલ્યાણક હોય ત્યારે કેવી રીતે તપ કરવુ તેનો કોઠો

૧ એક કલ્યાણક હોય ત્યારે એકાસણાનું તપ કરવુ
૨ બે કલ્યાણક હાય ત્યારે આયબીલનુ તપ કરવુ
૩ ત્રણ કલ્યાણક હોય ત્યારે ઉપવાસનું તપ કરવુ
૪ ચાર કલ્યાણક હોય ત્યારે ઉપવાસ ને એકાસણુ તપ કરવુ
૫ પાચ કલ્યાણક હોય ત્યારે ઉપવાસ ને આયબિલનુ તપ કરવુ

નોટ —જ્યા વ૦ તીથી આપેલ છે ત્યા હિંદી તથા મારવાડી લોકોએ એક મહિનો આગળ વધારીને તીથી સમજવી જેમ કે ગુજરાતીમા કારતક વ૦ હોય તો હિ-મારવાડીમા માગશર વદ સમજવો એવી રીતે દરેક મહિનામા સમજી લેવુ

વિધિ —૧૨ લોગસ્સનો કાયોત્સર્ગ
૧૨ ખમાસમણા

દુહો —(ખમાસમણ આપતાં)

પરમ પય પરમેષ્ટિમા પરમેશ્વર ભગવાન।
ચારનિક્ષેપે ધ્યાઇએ નમો નમો જિનભાણ ॥૧॥

કારતક માસના સુદી તથા વદીના કલ્યાણક

ન તીથીનુ નામ કલ્યાણકનુ નામ

૧ કારતક સુદ ૩ શ્રી સુવિધિનાથસર્વજ્ઞાય નમ
૨ કારતક સુદ ૧૨ શ્રી અરનાથસર્વજ્ઞાય નમ
૩ કારતક વદ ૫ શ્રી સુવિધિનાથ અર્હતે નમ
૪ કારતક વદ ૬ શ્રી સુવિધિનાથનાથાય નમ
૫ કારતક વદ ૧૦ શ્રીમહાવીરસ્વામીનાથાયનમ.
૬ કારતક વદ ૧૧ શ્રી પદ્મપ્રભુ પાર ગતાય નમ

માગશર માસના સુદી તથા વદીના કલ્યાણક

૭ માગશર સુદ ૧૦ શ્રી અરનાથ અર્હતે નમ
૮ માગશર સુદ ૧૦ શ્રી અરનાથ પાર ગતાય નમ
૯ માગશર સુદ ૧૧ શ્રી અરનાથ નાથાય નમ
૧૦ માગશર સુદ ૧૧ શ્રી મલ્લીનાથ અર્હતે નમ
૧૧ માગશર સુદ ૧૧ શ્રી મલ્લીનાથ નાથાય નમ
૧૨ માગશર સુદ ૧૧ શ્રીમલ્લીનાથ સર્વજ્ઞાય નમ
૧૩ માગશર સુદ ૧૧ શ્રી નમીનાથસર્વજ્ઞાય નમ
૧૪ માગશર સુદ ૧૪ શ્રી સ ભવનાથ અર્હતે નમ
૧૫ માગશર સુદ ૧૫ શ્રીસ ભવનાથ નાથાય નમ
૧૬ માગશર વદ ૧૦ શ્રી પાર્શ્વનાથ અર્હતે નમ
૧૭ માગશર વદ ૧૧ શ્રી પાર્શ્વનાથ નાથાય નમ
૧૮ માગશર વદ ૧૨ શ્રી ચ દ્રપ્રભુ અર્હતે નમ.

૧૯ માગશર વદ ૧૩ શ્રી ચંદ્રપ્રભુ નાથાય નમઃ
૨૦ માગશર વદ ૧૪ શ્રી શીતળનાથ સર્વજ્ઞાય નમ

પોશ માસના સુદી તથા વદીના કલ્યાણક

૨૧ પોશ સુદ ૬ શ્રી વિમળનાથ સર્વજ્ઞાય નમ
૨૨ પોશ સુદ ૯ શ્રી શાંતીનાથ સર્વજ્ઞાય નમ
૨૩ પોશ સુદ ૧૧ શ્રી અજીતનાથ સર્વજ્ઞાય નમ
૨૪ પોશ સુદ ૧૪ શ્રી અભીનંદન સર્વજ્ઞાય નમ.
૨૫ પોશ સુદ ૧૫ શ્રી ધર્મનાથ સર્વજ્ઞાય નમ
૨૬ પોશ વદ ૬ શ્રી પદ્મપ્રભુ પરમેષ્ટિને નમ
૨૭ પોશ વદ ૧૦ શ્રી શીતળનાથ અર્હતે નમ
૨૮ પોશ વદ ૧૨ શ્રી શીતળનાથ નાથાય નમ
૨૯ પોશ વદ ૧૩ શ્રી રીખવદેવ પારગતાય નમ
૩૦ પોશ વદી ૦)) શ્રીશ્રેયાસનાથ સર્વજ્ઞાય નમ

મહા માસના સુદી તથા વદીના કલ્યાણક

૩૧ મહા સુદ ૨ શ્રી અભીનંદન અર્હતે નમ
૩૨ મહા સુદ ૨ શ્રી વાસુપૂજ્ય સર્વજ્ઞાય નમ
૩૩ મહા સુદ ૩ શ્રી ધર્મનાથ અર્હતે નમ
૩૪ મહા સુદ ૩ શ્રી વિમળનાથ અર્હતે નમ
૩૫ મહા સુદ ૪ શ્રી વિમળનાથ નાથાય નમ
૩૬ મહા સુદ ૮ શ્રી અજીતનાથ અર્હતે નમ
૩૭ મહા સુદ ૯ શ્રી અજીતનાથ નાથાય નમ

૩૮ મહા સુદ ૧૨ શ્રી અભીનંદન નાથાય નમ
૩૯ મહા સુદ ૧૩ શ્રી ધર્મનાથ નાથાય નમ
૪૦ મહા વદ ૬ શ્રી સુપાર્શ્વનાથ સર્વજ્ઞાય નમ
૪૧ મહા વદ ૭ શ્રી સુપાર્શ્વનાથ પારગતાય નમ
૪૨ મહા વદ ૭ શ્રી ચંદ્રપ્રભુ સર્વજ્ઞાય નમ
૪૩ મહા વદ ૯ શ્રી સુવિધિનાથ પરમેષ્ઠિને નમ
૪૪ મહા વદ ૧૧ શ્રી રીખવદેવ સર્વજ્ઞાય નમ
૪૫ મહા વદ ૧૨ શ્રી મુનીસુવ્રત સર્વજ્ઞાય નમ
૪૬ મહા વદ ૧૨ શ્રી શ્રેયાંસનાથ અર્હતે નમ
૪૭ મહા વદ ૧૩ શ્રી શ્રેયાંસનાથ નાથાય નમ
૪૮ મહા વદ ૧૪ શ્રી વાસુપૂજ્ય અર્હતે નમ
૪૯ મહા વદ ૦)) શ્રી વાસુપૂજ્ય નાથાય નમ

ફાગણ માસના સુદી તથા વદીના કલ્યાણક

૫૦ ફાગણ સુદ ૨ શ્રી અરનાથ પરમેષ્ઠિને નમ
૫૧ ફાગણ સુદ ૪ શ્રી મલ્લીનાથ પરમેષ્ઠિને નમ
૫૨ ફાગણ સુદ ૮ શ્રી સંભવનાથ પરમેષ્ઠિને નમ
૫૩ ફાગણ સુદ ૧૨ શ્રી મુનીસુવ્રત નાથાય નમ
૫૪ ફાગણ સુદ ૧૨ શ્રી મલ્લીનાથ પારગતાય નમ
૫૫ ફાગણ વદ ૪ શ્રી પાર્શ્વનાથ પરમેષ્ટિને નમ
૫૬ ફાગણ વદ ૪ શ્રી પાર્શ્વનાથ સર્વજ્ઞાય નમ
૫૭ ફાગણ વદ ૫ શ્રી ચંદ્રપ્રભુ પરમેષ્ટિને નમ

૫૮ ફાગણ વદ ૮ શ્રી ઋખવદેવ અર્હતે નમઃ
૫૯ ફાગણ વદ ૮ શ્રી ઋખવદેવ નાથાય નમ

ચૈત્ર માસના સુદી તથા વદીના કલ્યાણક

૬૦ ચૈત્ર સુદ ૩ શ્રી કુથુનાથ સર્વજ્ઞાય નમ
૬૧ ચૈત્ર સુદ ૫ શ્રી અનતનાથ પારગતાય નમ
૬૨ ચૈત્ર સુદ ૫ શ્રી અજીતનાથ પારગતાય નમ
૬૩ ચૈત્ર સુદ ૫ શ્રી સભવનાથ પારગતાય નમ
૬૪ ચૈત્ર સુદ ૯ શ્રી સુમતિનાથ પારગતાય નમ
૬૫ ચૈત્ર સુદ ૧૧ શ્રી સુમતિનાથ સર્વજ્ઞાય નમ
૬૬ ચૈત્ર સુદ ૧૩ શ્રી મહાવીરસ્વામી અર્હતે નમ
૬૭ ચૈત્ર સુદ ૧૫ શ્રી પદ્મપ્રભુ સર્વજ્ઞાય નમ
૬૮ ચૈત્ર વદ ૧ શ્રી કુથુનાથ પારગતાય નમ
૬૯ ચૈત્ર વદ ૨ શ્રી શીતળનાથ પારગતાય નમ
૭૦ ચૈત્ર વદ ૫ શ્રી કુથુનાથ નાથાય નમ
૭૧ ચૈત્ર વદ ૬ શ્રી શીતળનાથ પરમેષ્ટિને નમ
૭૨ ચૈત્ર વદ ૧૦ શ્રી નમીનાથ પારગતાય નમ
૭૩ ચૈત્ર વદ ૧૩ શ્રી અનતનાથ અર્હતે નમ
૭૪ ચૈત્ર વદ ૧૪ શ્રી અનતનાથ નાથાય નમ
૭૫ ચૈત્ર વદ ૧૪ શ્રી અનતનાથ સર્વજ્ઞાય નમ
૭૬ ચૈત્ર વદ ૧૪ શ્રી કુથુનાથ અર્હતે નમ

વૈશાખ માસના સુદી તથા વદીના કલ્યાણક

૭૭ વૈશાખ સુદ ૪ શ્રા અભીન દન પરમેષ્ટિને નમ
૭૮ વૈશાખ સુદ ૭ શ્રી ધર્મનાથ પરમેષ્ટિને નમ
૭૯ વૈશાખ સુદ ૮ શ્રી અભીનંદન પાર ગતાય નમ
૮૦ વૈશાખ સુદ ૮ શ્રી સુમતિનાથ અહ તે નમ
૮૧ વૈશાખ સુદ ૯ શ્રી સુમતિનાથ નાથાય નમ
૮૨ વૈશાખ સુદ ૧૦ શ્રીમહાવીરસ્વામીસર્વજ્ઞાય નમ
૮૩ વૈશાખ સુદ ૧૨ શ્રી વીમળનાથ પરમેષ્ટિને નમ
૮૪ વૈશાખ સુદ ૧૩ શ્રી અજીતનાથ પરમેષ્ટિને નમ
૮૫ વૈશાખ વદ ૬ શ્રી શ્રેયાસનાથપરમેષ્ટિને નમ
૮૬ વૈશાખ વદ ૮ શ્રી મુનીસુનત અર્હતે નમ
૮૭ વૈશાખ વદ ૯ શ્રી સુનીસુવ્રતપાર ગતાય નમ
૮૮ વૈશાખ વદ ૧૩ શ્રી શાતીનાથ અર્હતે નમ
૮૯ વૈશાખ વદ ૧૩શ્રી શાતીનાથ પાર ગતાય નમ
૯૦ વૈશાખ વદ ૧૪ શ્રી શાતીનાથ નાથાય નમ

જ્યેષ્ટ માસના સુદી તથા વદીના કલ્યાણક

૯૧ જેઠ સુદ ૫ શ્રી ધર્મનાથ પાર ગતાય નમ
૯૨ જેઠ સુદ ૯ શ્રી વાસુપૂજ્ય પરમેષ્ટિને નમ
૯૩ જેઠ સુ ૧૨ શ્રી સુપાર્શ્વ નાથ અર્હતે નમ
૯૪ જેઠ સુદ ૧૩ શ્રી સુપાર્શ્વ નાથ નાથાય નમ

૯૫ જેઠ વદ ૪ શ્રી રીખવદેવ પરમેષ્ટિને નમ
૯૬ જેઠ વદ ૭ શ્રી વીમળનાથ પાર ગતાય નમ
૯૭ જેઠ વદ ૯ શ્રી નમીનાથ નાથાય નમ

અશાડ માસના સુદી તથા વદીના કલ્યાણક

૯૮ અશાડ સુદ ૬ શ્રી મહાવીરસ્વામીપરમેષ્ટિને નમ
૯૯ અશાડ સુદ ૮ શ્રી નેમનાથ પાર ગતાય નમ
૧૦૦ અશાડ સુદ ૧૪ શ્રી વાસુપૂજ્ય પાર ગતાય નમ
૧૦૧ અશાડ વદ ૩ શ્રી શ્રેયાસનાથ પાર ગતાય નમ
૧૦૨ અશાડ વદ ૭ શ્રી અનતનાથ પરમેષ્ટિને નમ
૧૦૩ અશાડ વદ ૮ શ્રી નમીનાથ અર્હતે નમ
૧૦૪ અશાડ વદ ૯ શ્રી કુંથુનાથ પરમેષ્ટિને નમ

શ્રાવણ માસના સુદી તથા વદીના કલ્યાણક

૧૦૫ શ્રાવણ સુદ ૨ શ્રી સુમતિનાથ પરમેષ્ટિને નમ
૧૦૬ શ્રાવણ સુદ ૫ શ્રી નેમનાથ અર્હતે નમ
૧૦૭ શ્રાવણ સુદ ૬ શ્રી નેમનાથ નાથાય નમ
૧૦૮ શ્રાવણ સુદ ૮ શ્રી પાર્શ્વનાથ પાર ગતાય નમ
૧૦૯ શ્રાવણ સુદ ૧૫ શ્રી સુનીસુવ્રત પરમેષ્ટિને નમ
૧૧૦ શ્રાવણ વદ ૭ શ્રી શાતીનાથ પરમેષ્ટિને નમ
૧૧૧ શ્રાવણ વદ ૭ શ્રી ચદ્રપ્રભુ પાર ગતાય નમ
૧૧૨ શ્રાવણ વદ ૮ શ્રી સુપાર્શ્વનાથ પરમેષ્ટિને નમ

ભાદરવા માસના સુદી તથા વદીના કલ્યાણક

૧૧૩ ભાદરવા સુદ ૯ શ્રી સુવિધિનાથ પારગતાય નમ
૧૧૪ ભાદરવા વદ ૦)) શ્રી નેમનાથ સર્વજ્ઞાય નમ

આસો માસના સુદી તથા વદીના કલ્યાણક

૧૧૫ આશો સુદ ૧૫ શ્રી નમીનાથ પરમેષ્ટિને નમ
૧૧૬ આશો વદ ૫ શ્રી સંભવનાથ સર્વજ્ઞાય નમ
૧૧૭ આશો વદ ૧૨ શ્રી નેમનાથ પરમેષ્ટિને નમ
૧૧૮ આશો વદ ૧૨ શ્રી પદ્મપ્રભુ અર્હંતે નમ
૧૧૯ આશો વદ ૧૩ શ્રી પદ્મપ્રભુ નાથાય નમ
૧૨૦ આશો વદ૦))શ્રીમહાવીરસ્વામીપારગતાય નમ

॥ ઇતિશ્રી જિનકલ્યાણકાનિ સમાપ્તાનિ ॥

શ્રી મૌન એકાદશીનું ગણણું

૧ જંબુદ્વીપે ભરતક્ષેત્રે અતીત ચોવીશી

૪ શ્રી મહાયશ સર્વજ્ઞાય નમ
૬ શ્રી સર્વાનુભૂતિ અર્હતે નમ
૬ શ્રી સર્વાનુભૂતિ નાથાય નમ.
૬ શ્રી સર્વાનુભૂતિ સર્વજ્ઞાય નમઃ
૭ શ્રી શ્રીધરનાથાય નમ

૨ જંબુદ્વીપે ભરતક્ષેત્રે વર્તમાન ચોવીશી

૨૧ શ્રી નમિનાથ સર્વજ્ઞાય નમ'
૧૯ ,, મલ્લીનાથ અર્હતે નમ
૧૯ ,, મલ્લીનાથ નાથાય નમ'
૧૯ ,, મલ્લીનાથ સર્વજ્ઞાય નમ
૧૮ ,, અરનાથ નાથાય નમ

૩ જંબુદ્વીપે ભરતે અનાગત ચોવીશી

૪ શ્રી સ્વયંપ્રભ સર્વજ્ઞાય નમ
૬ ,, દેવશ્રુત અર્હતે નમ

૬ ,, દેવશ્રુત નાથાય નમ'
૬ ,, દેવશ્રુત સર્વજ્ઞાય નમઃ
૭ ,, ઉદયનાથ નાથાય નમઃ

૪ ધાતકીખંડે પૂર્વભરતે અતીત ચોવીશી

૪ શ્રી અકલંક સર્વજ્ઞાય નમ
૬ ,, શુભંકરનાથ અર્હતે નમઃ
૬ ,, શુભંકરનાથ નાથાય નમ
૬ ,, શુભંકરનાથ સર્વજ્ઞાય નમ'
૭ ,, સપ્તનાથ નાથાય નમ

૫ ધાતકીખંડે પૂર્વભરતે વર્તમાન ચોવીશી

૨૧ શ્રી બ્રહ્મેન્દ્રનાથ સર્વજ્ઞાય નમ
૧૯ ,, ગુણનાથ અર્હતે નમઃ
૧૯ ,, ગુણનાથ નાથાય નમ'
૧૯ ,, ગુણનાથ સર્વજ્ઞાય નમ
૧૮ ,, ગાંગિકનાથ નાથાય નમ.

૬ ધાતકીખંડે પૂર્વભરતે અનાગત ચોવીશી

૪ શ્રી સંપ્રતિ સર્વજ્ઞાય નમઃ

શ્રી મૌન એકાદશીનું ગણણું

૧ જંબુદ્વીપે ભરતક્ષેત્રે અતીત ચોવીશી

૪ શ્રી મહાયશ સર્વજ્ઞાય નમ
૬ શ્રી સર્વાનુભૂતિ અર્હતે નમ
૬ શ્રી સર્વાનુભૂતિ નાથાય નમ.
૬ 'શ્રી સર્વાનુભૂતિ સર્વજ્ઞાય નમ
૭ શ્રી શ્રીધરનાથાય નમ

૨ જંબુદ્વીપે ભરતક્ષેત્રે વર્તમાન ચોવીશી

૨૧ શ્રી નમિનાથ સર્વજ્ઞાય નમ'
૧૯ ,, મલ્લીનાથ અર્હતે નમ
૧૯ ,, મલ્લીનાથ નાથાય નમ
૧૯ ,, મલ્લીનાથ સર્વજ્ઞાય નમ
૧૮ ,, અરનાથ નાથાય નમ

૩ જંબુદ્વીપે ભરતે અનાગત ચોવીશી

૪ શ્રી સ્વયપ્રભ સર્વજ્ઞાય નમ
૬ ,, દેવશ્રુત અર્હતે નમ

૬ ,, દેવશ્રુત નાથાય નમઃ
૬ ,, દેવશ્રુત સર્વજ્ઞાય નમઃ
૭ ,, ઉદયનાથ નાથાય નમઃ

૪ ધાતકીખંડે પૂર્વભરતે અતીત ચોવીશી

૪ શ્રી અકલંક સર્વજ્ઞાય નમ
૬ ,, શુભંકરનાથ અર્હતે નમઃ
૬ ,, શુભંકરનાથ નાથાય નમ
૬ ,, શુભંકરનાથ સર્વજ્ઞાય નમ
૭ ,, સપ્તનાથ નાથાય નમ

૫ ધાતકીખંડે પૂર્વભરતે વર્તમાન ચોવીશી

૨૧ શ્રી બ્રહ્મેન્દ્રનાથ સર્વજ્ઞાય નમ
૧૯ ,, ગુણનાથ અર્હતે નમઃ
૧૯ ,, ગુણનાથ નાથાય નમ
૧૯ ,, ગુણનાથ સર્વજ્ઞાય નમ
૧૮ ,, ગાંગિકનાથ નાથાય નમઃ

૬ ધાતકીખંડે પૂર્વભરતે અનાગત ચોવીશી

૪ શ્રી સંપ્રતિ સર્વજ્ઞાય નમ

६ ,, મુનિનાથ અર્હતે નમ
६ ,, મુનિનાથ નાથાય નમ
६ ,, મુનિનાથ સર્વજ્ઞાય નમ
७ ,, વિશિષ્ટનાથ નાથાય નમ

७ પુષ્કરવરદ્વીપે પૂર્વભરતે અતીત ચોવીશી

४ શ્રી સુમૃદુનાથ સર્વજ્ઞાય નમ
६ ,, વ્યક્તનાથ અર્હતે નમ
६ ,, વ્યક્તનાથ નાથાય નમ
६ ,, વ્યકતનાથ સર્વજ્ઞાય નમ
७ ,, કલાશત નાથાય નમ

८ પુષ્કરવરદ્વીપે પૂર્વભરતેવર્તમાનચોવીશી

२१ શ્રી અરણ્યવાસ સર્વજ્ઞાય નમ'
१९ ,, યોગનાથ અર્હતે નમ
१९ ,, યોગનાથ નાથાય નમ
१९ ,, યોગનાથ સર્વજ્ઞાય નમ'
१८ ,, અયોગનાથ નાથાય નમ

૯પુષ્કરવરદ્વીપેપૂર્વભરતેઅનાગતચોવીશી

૪ શ્રી પરમ સર્વજ્ઞાય નમઃ
૬ ,, શુદ્ધાર્ત્તિનાથ અર્હતે નમઃ
૬ ,, શુદ્ધાર્ત્તિનાથ નાથાય નમ
૬ ,, શુદ્ધાર્ત્તિનાથ સર્વજ્ઞાય નમ
૭ , નિષ્કેશનાથ નાથાય નમ

૧૦ધાતકીખંડેપશ્ચિમભરતેઅતીતચોવીશી

૪ શ્રી સર્વાર્થ સર્વજ્ઞાય નમ
૬ ,, હરિભદ્ર અર્હતે નમ
૬ ,, હરિભદ્ર નાથાય નમ
૬ , હરિભદ્ર સર્વજ્ઞાય નમ
૭ ,, મગધાધિપ નાથાય નમ

૧૧ ધાતકી૦ પશ્ચિમ ભરતેવર્તમાન ચો૦

૨૧ શ્રી પ્રયચ્છ સર્વજ્ઞાય નમ
૧૯ ,, અક્ષોભનાથ અર્હતે નમ
૧૯ ,, અક્ષોભનાથ નાથાય નમ

१९ ,, અક્ષોભનાથ સર્વજ્ઞાય નમ
१८ ,, મલયસિહ નાથાય નમ

१२ધાતકી० પશ્ચિમ ભરતેઅનાગત ચો०

४ શ્રી દિનરૂક સર્વજ્ઞાય નમ.
६ ,, ધનદનાથ અર્હતે નમઃ
६ , ધનદનાથ નાથાય નમ
६ ,, ધનદનાથ સર્વજ્ઞાય નમ
७ ,, પૌષધનાથ નાથાય નમ

१३પુષ્કરવરદ્વીપેપશ્ચિમભરતેઅતીત ચો

४ શ્રી પ્રલબ સર્વજ્ઞાય નમ.
६ ,, ચારિત્રનિધિ અર્હતે નમ
६ ,, ચારિત્રનિધિ નાથાય નમ
६ ,, ચારિત્રનિધિ સર્વજ્ઞાય નમ
७. ,, પ્રશમરાજિત નાથાય નમ.

१४પુષ્કરવરદ્વીપેપશ્ચિમભરતેવર્તમાન ચો

२१ શ્રી સ્વામી સર્વજ્ઞાય નમ
१९ ,, વિપરીતનાથ અર્હતે નમઃ

૧૯ ,, વિપરીતનાથ નાથાય નમઃ
૧૯ ,, વિપરીતનાથ સર્વજ્ઞાય નમ
૧૮ ,, પ્રસાદનાથ નાથાય નમ.

૧૫ પુષ્કરવરદ્વીપે પશ્ચિમભરતે અનાગત ચો.

૪ શ્રી અઘટિતનાથ સર્વજ્ઞાય નમઃ
૬ ,, ભ્રમણેન્દ્રનાથ અર્હતે નમઃ
૬ ,, ભ્રમણેન્દ્રનાથ નાથાય નમઃ
૬ ,, ભ્રમણેન્દ્રનાથ સર્વજ્ઞાય નમઃ
૭ ,, ઋષભચંદ્ર નાથાય નમઃ

૧૬ જંબુદ્વીપે ઐરવતે અતીત ચોવીશી

૪ શ્રી દયાંત સર્વજ્ઞાય નમ
૬ ,, અભિનંદનનાથ અર્હતે નમઃ
૬ ,, અભિનંદનનાથ નાથાય નમ
૬ ,, અભિનંદનનાથ સર્વજ્ઞાય નમઃ
૭ ,, રત્નેશનાથ નાથાય નમ

૧૭ જંબુદ્વીપે ઐરવતે વર્તમાન ચોવીશી

૨૧ શ્રી શ્યામકોષ્ટ સર્વજ્ઞાય નમ

१७ ,, मरुदेवनाथ अर्हते नमः
१७ ,, मरुदेवनाथ नाथाय नम
१७ ,, मरुदेवनाथ सर्वज्ञाय नमः
१८ ,, अतिपार्श्व नाथाय नम·

१८ जंबुद्वीपे ऐरवते अनागत चोवीशी

४ श्री नंदिषेण सर्वज्ञाय नम
६ ,, व्रतधरनाथ अर्हते नम.
६ ,, व्रतधरनाथ नाथाय नम
६ ,, व्रतधरनाथ सर्वज्ञाय नम
७ , निर्वाणनाथ नाथाय नम

१९ धातकीखंडेपूर्वऐरवतेअतीतचोवीशी

४ श्री सौन्दर्य सर्वज्ञाय नम·
६ ,, त्रिविक्रमनाथ अर्हते नम.
६ ,, त्रिविक्रमनाथ नाथाय नम
६ , त्रिविक्रमनाथ सर्वज्ञाय नम
७ ,, नरसिंहनाथ नाथाय नम·

૨૦ ધાતકીખંડેપૂર્વઐરવતે વર્તમાન ચો૦

૨૧ શ્રી ખેમંત સર્વજ્ઞાય નમઃ
૧૯ „ સંતોષિતનાથ અર્હતે નમઃ
૧૯ „ સંતોષિતનાથ નાથાય નમઃ
૧૯ „ સંતોષિતનાથ સર્વજ્ઞાય નમઃ
૧૮ „ કામનાથ નાથાય નમ.

૨૧ધાતકીખંડે પર્વઐરવતે અનાગત ચો૦

૪ શ્રી મુનિનાથ સર્વજ્ઞાય નમઃ
૬ „ ચંદ્રદાહ અર્હતે નમઃ
૬ „ ચંદ્રદાહ નાથાય નમ'
૬ „ ચંદ્રદાહ સર્વજ્ઞાય નમઃ
૭ „ દિલાદિત્ય નાથાય નમઃ

૨૨ પુષ્કરાર્ધ્ધે પર્વઐરવતેઅતીતચોવીશી

૪ શ્રી અષ્ટાહિક સર્વજ્ઞાય નમઃ
૬ „ વણિક્નાથ અર્હતે નમઃ
૬ , વણિક્નાથ નાથાય નમઃ

૬ ,, વણિકનાથ સર્વજ્ઞાય નમઃ

૭ ,, ઉદયનાથ નાથાય નમ

૨૩ પુષ્કરાર્દ્ધે પૂર્વઐરવતેવર્તમાનચોવીશી

૨૧ શ્રી તમોકદ સર્વજ્ઞાય નમ'

૧૯ ,, સાયકાક્ષ અર્હતે નમ

૧૯ ,, સાયકાક્ષ નાથાય નમ

૧૯ ,, સાયકાક્ષ સર્વજ્ઞાય નમ'

૧૮ ,, ક્ષેમતનાથ નાથાય નમ

૨૪ પુષ્કરાર્દ્ધે પૂર્વઐરવતેઅનાગતચોવીશી

૪ શ્રી નૈર્વાણિક સર્વજ્ઞાય નમ.

૬ ,, રવિરાજ અર્હતે નમ

૬ ,, રવિરાજ નાથાય નમ

૬ ,, રવિરાજ સર્વજ્ઞાય નમ

૭ , પ્રથમનાથ નાથાય નમઃ

---

૨૫ ધાતકી૦ પશ્ચિમઐરવતે અતીત ચો૦

૪ શ્રી પુરૂરવા સર્વજ્ઞાય નમ

૬ , અવબોધ અર્હતે નમઃ
૬ „ અવબોધ નાથાય નમ
૬ , અવબોધ સર્વજ્ઞાય નમ.
૭ „ વિક્રમેન્દ્ર નાથાય નમ

૨૬ધાતકીખંડેપશ્ચિમઐરવતેવર્તમાનચો૦

૨૧ શ્રી સુશાંતિ સર્વજ્ઞાય નમ
૧૯ , હરદેવ અર્હતે નમ'
૧૯ „ હરદેવ નાથાય નમ
૧૯ „ હરદેવ સર્વજ્ઞાય નમ
૧૮ „ નન્દિકેશ નાથાય નમ

૨૭ધાતકીખંડે પશ્ચિમઐરવતે અનાગત ચોવીશી .

૪ શ્રી મહામૃગેન્દ્ર સર્વજ્ઞાય નમઃ
૬ „ અશોચિત અર્હતે નમ
૬ „ અશોચિત નાથાય નમ
૬ „ અશોચિત સર્વજ્ઞાય નમ

૭ ,, ધર્મેન્દ્રનાથ નાથાય નમ

૨૮ પુષ્કરવરદ્વીપે પશ્ચિમ અરવતે અતીત ચોવિશી

૪ શ્રી અશ્વવૃ દ સર્વજ્ઞાય નમ
૬ ,, કુટિલક અર્હતે નમ
૬ ,, કુટિલક નાથાય નમ'
૬ , કુટિલક સર્વજ્ઞાય નમ
૭ , વર્દ્ધમાન નાથાય નમ

૨૯ પુષ્કરવરદ્વીપે પશ્ચિમ ઐરવતે વર્તમાન ચોવીશી

૨૧ શ્રી નદિકેરા સર્વજ્ઞાય નમ
૧૯ ,, ધર્મ્મચદ્ર અર્હતે નમ
૧૯ ,, ધર્મ્મચદ્ર નાથાય નમ'
૧૯ ,, વર્મ્મચદ્ર સર્વજ્ઞાય નમ
૧૮ , વિવેકનાથ નાથાય નમઃ

૩૦ પુષ્કરવરદ્વીપે પશ્ચિમ ઐરવતે અનાગત ચોવીશી

૪ શ્રી કલાપક સર્વજ્ઞાય નમ
૬ „ વિસોમ અર્હતે નમ
૬ „ વિસોમ નાથાય નમ
૬ , વિસોમ સર્વજ્ઞાય નમ
૭ „ અરણ્યનાથ નાથાય નમ

વિધિ —માગશર શુદ ૧૧ના દિવસે પૌષધ કરી સાવદ્ય ભાષા નહી બોલવા માટે મૌન ધારણ કરવુ ત્રણુ ટક દેવ વદન કરવા બે વખત પ્રતિક્રમણુ અથવા સામાયિક કરવા પૂજા સ્નાત્રપૂજા તથા ખમાસમણાદિ વિધિવિધાન કરી સમ્યક્ત્વની શુદ્ધિ કરવી

॥ ઇતિ મૌન એકાદશી વ્રત વિધિ સમાપ્ત ॥

અથ શ્રી વિશસ્થાનક વિધિ

શ્રી વીશસ્થાનક તપનું આરાધન કરવા ઇચ્છનારે યથા-સ્થાન પ્રત્યેક પદે ખમાસમણ દેઇ ઉપયોગ સહિત બોલવાના

દૂહા

૧ અરિહંતપદ

પરમ પંચ પરમેષ્ઠીમાં, પરમેશ્વર ભગવાન।
ચ નિક્ષેપે ધ્યાઇયે, નમો નમો જિનભાણ॥૧॥

૨ સિદ્ધપદ

ગુણ અનંત નિર્મળ થયા, સહજ સ્વરૂપ ઉજાશ।
અષ્ટકર્મમળક્ષય કરી, સિદ્ધ ભયે નમો તાસ ॥૨॥

૩ પ્રવચન પદ

ભાવામય ઔષધ સમી, પ્રવચન અમૃત વૃષ્ટિ।
ત્રિભુવન જીવને સુખ કરી, જય જય પ્રવચન દૃષ્ટિ ॥૩॥

૪ આચાર્ય પદ

છત્રીશ છત્રીશી ગુણે, યુગ પ્રધાન મુણીંદ।
જિનમત પરમત જાણતા નમો, નમો તેહ સૂરીંદ ॥૪॥

૫ સ્થવીર પદ

તજી પર પરિણતી રમણતા લહે નિજભાવ સ્વરૂપ ।
સ્થિર કરતા ભવિ લોકને, જય જય સ્થવિર અનૂપ ॥૫॥

૬ ઉપાધ્યાય પદ

બોધ સૂક્ષ્મ વિણુ જીવને, ન હોય તત્ત્વ પ્રતીત ।
ભણે ભણાવે સૂત્રને, જય જય પાઠક ગીત ॥૬॥

૭ સાધુ પદ

સ્યાદ્વાદ ગુણ પરિણમ્યો, રમતા સમતા સંગ ।
સાધે શુદ્ધાનંદતા, નમો સાધુ શુભ રંગ ॥૭॥

૮ જ્ઞાન પદ

અધ્યાત્મજ્ઞાને કરી, વિઘટે ભવભ્રમ ભીત ।
સત્ય ધર્મ તે જ્ઞાન છે, નમો નમો જ્ઞાનની રીત ॥૮॥

૯ દર્શન પદ

લોકાલોકના ભાવ જે, કેવલિભાષિત જેહ ।
સત્ય કરી અવધારતો, નમો નમો દર્શન તેહ ॥૯॥

૧૦ વિનય પદ

શૌચ મૂળથી મહાગુણી, સર્વ ધર્મનો આધાર ।
ગુણ અનંતનો કંદ એ, નમો નમો વિનય આચાર ॥૧૦॥

૧૧ ચારિત્ર પદ

રત્નત્રય વિણુ સાધના, નિષ્ફલ કહી સદીવ ।
ભાવ રયણનું નિધાન છે જય જય ચારિત્ર જીવ ॥૧૧॥

૧૨ બ્રહ્મચર્ય પદ

જિનપ્રતિમા જિનમંદીર, કંચનના કરે જેહ ।
બ્રહ્મચર્યથી બહુ ફલ લહે, નમો નમો શિયલ સુદેહ ॥૧૨॥

૧૩ ક્રિયાપદ

આ મ બોધ વિણુ જે ક્રિયા, તે તો બાલક ચાલ ।
તત્વારથથી ધારીયે, નમો નમો ક્રિયા સુવિશાલ ॥૧૩॥

૧૪ તપ પદ

કર્મ ખપાવે ચીકણા, ભાવ મ ગલ તપ જાણુ ।
પચ્ચાશ લબ્ધિ ઉપજે જય જય તપ ગુણ ખાણુ ॥૧૪॥

૧૫ ગોતમ પદ

છઠ્ઠ છઠ્ઠ તપ કરે પારણું, ચઉ નાણી ગુણ ધામ ।
એ સમ શુભ પાત્ર કો નહીં, નમો નમો ગોયમ સ્વામ ॥૧૫॥

૧૬ જિન પદ

દોષ અઢારે ક્ષય થયા, ઉપન્યા ગુણ જસ અ ગ ।
વૈયાવચ્ચ કરીયે મુદા, નમો નમો જિનપદ ચ ગ ॥૧૬॥

૧૭ સ યમ પદ

શુદ્ધાતમ ગુણમે રમે, તજી ઇંદ્રીય આશ સ ।
થિર સમાધિ સ તોષમા જય જય સ યમ વ શ ॥૧૭॥

૧૮ અભિનવ જ્ઞાન પદ

અભિનવ જ્ઞાન સેવો ભવિક, ચારિત્ર સમકીત મૂળ।
અજર અમર પદ ફલ લહો, જિનવર પદવી ફૂલ ॥૧૮॥

૧૯ શ્રુત પદ

વક્તા શ્રોતા યોગથી, શ્રુત અનુભવ રસ પીત ।
ધ્યાતા ધ્યેયની એકતા, જય જય શ્રુત સુખલીન ॥૧૯॥

૨૦ તીર્થ પદ

તીર્થયાત્રા પ્રભાવ છે, શાસન ઉન્નતિ કાજ।
પરમાનંદ વિલાસતા જય જય તીર્થ જહાજ ॥૨૦॥

નોટ —તપસ્યા કરનારે પદના કાઉસ્સગ્ગ પ્રમાણે
ત્રેક વખતે દૂહા બોલી બોલી ખમાસમણ આપવા
વીશ સ્થાનક પદના જાપ કાઉસ્સગ્ગ ખમાસણા વિગે
રેનુ ય ત્ર

જાપ	માળા	કાઉસ્સગ	ખમા
૧ ઓં હ્રીં નમો અરિહંતાણ	૨૦	૨૪	૨૪
૨ ઓં હ્રીં નમો સિદ્ધાણં	૨૦	૧૫	૧૫
૩ ઓં હ્રીં નમો પવયણસ્સ	૨૦	૪૫	૪૫
૪ ઓં હ્રીં નમો આયરિયાણં	૨૦	૩૬	૩૬
૫ ઓં હ્રીં નમો થેરાણં	૨૦	૧૦	૧૦
૬ ઓં હ્રીં નમો ઉવજ્ઝાયાણં	૨૦	૨૫	૨૫
૭ ઓં હ્રીં નમો લોએ સવ્વસાહૂણં	૨૦	૨૭	૨૭
૮ ઓં હ્રીં નમો નાણસ્સ	૨૦	૫	૫
૯ ઓં હ્રીં નમો દંસણસ્સ	૨૦	૬૭	૬૭
૧૦ ઓં હ્રીં નમો વિણયસ્સ	૨૦	૧૦	૧૦
૧૧ ઓં હ્રીં નમો ચારિત્તસ્સ	૨૦	૭૦	૭૦
૧૨ ઓં હ્રીં નમો બંભવયધારિણં	૨૦	૯	૯
૧૩ ઓં હ્રીં નમો કિરિયાણં	૨૦	૨૫	૨૫

૧૪ ઓં હ્રીં નમો તવસ્સ	૫૦	૧૫	૧૨
૧૫ ઓં હ્રીં નમો ગોયમસ્સ	૨૦	[illegible]	૨૮
૧૬ ઓં હ્રીં નમો જિણાણં	૨૦	૨૦	૨૦
૧૭ ઓં હ્રીં નમો સંયમધારિણં	૨૦	૧૭	૧૭
૧૮ ઓં હ્રીં નમો અભિનવનાણસ્સ	૨૦	૫૧	૫૧
૧૯ ઓં હ્રીં નમો સુયસ્સ	૨૦	૧૨	૧૨
૨૦ ઓં હ્રીં નમો તિત્થસ્સ	૨૦	૫	૫

૧ નોટ —દરેક કાઉસ્સગ્ગ 'ચંદેસુ નિમ્મલયરા' સુધી કહેવા

૨ ખમાસમણ આપી ઇરિયાવહી કહી 'ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ 'અમુક પદ' આરાધના નિમિત્ત કાઉસ્સગ્ગ કરૂં ? ઇચ્છં 'અમુક પદ' આરાધના નિમિત્ત કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં-વંદણવત્તિઆ૦ અન્નત્થ૦ કહી લોગસ્સનો કા૦

૩ દેવવંદન કરવાની યોગ્યતા ન બને, તો ત્રણ વખત નાના ચૈત્યવંદન કરી લેવા

૪ પ્રતિક્રમણ ન આવડતા હોય તો સવાર અને સાંજ એક એક સામાયિક કરી લેવી

૫ કારણને લીધે રહેલી ક્રિયા સ્ત્રીઓએ શુદ્ધ થયા પછી પણ પૂરી કરી લેવી

૬ વિધિ—એકાસણા, આયંબીલ અથવા ઉપવાસથી એળી શરૂ કરી, ૬ મહીનામાં એક, અને દશ વર્ષે ૨૦

એમ પૂરી કરવી આ મર્યાદા ઉત્કૃષ્ટ છે શક્તિ હોય તો જલદી પણ પૂરી થઇ શકે છે

૭ તપસ્યાને દિવસે ત્રણ વખત દેવવંદન, બે વખત પ્રતિક્રમણ, કાઉસ્સગ્ગ, ખમાસમણા, ૨૦ માળા વિગેરે ગણવી

ઇતિ સમાસ

વિદૂષી બાલ બ્રહ્મચારિણી ચિત્ર પરિચય.

મંગલાચરણ

અષ્ટ કર્મ સવિ ઉપશમે, ધ્યાતા પ્રભુ ચોવીશ ।
નમતા ગુરૂ પદકમલને, જગમાં હોય જગીશ ॥૧॥
શ્રુતદેવી સમરૂ સદા, પ્રણમી લાગુ પાય ।
કર જોડી ગુણ ગાવતા, પૂર્ણ મનોરથ થાય ॥૨॥
શાંત મુદ્રા કરી શોભતા, જ્ઞાનતણા ભંડાર ।
બાલબ્રહ્મચારી 'શિવ' ગુરૂ, લઘુ વયે સંયમ ધાર ॥૩॥

આજે આપની સમક્ષ એક પૂજ્ય મહાસતી બાલ બ્રહ્મચારીજી આંખીનુ આદર્શજીવન પ્રદર્શિત કરૂ છુ જે વાચવાથી અને મનનકરવાથી યતુકિંચિત્ ગુણની પ્રાપ્તિ થાય

ધર્મની અંદર પ્રધાનતા તો પુરૂષનીજ છે, અને તેથી પુરૂષોનાજ ચરિત્ર હોવા જોઇએ આવી શંકા થવાનું કારણ

હવે દીક્ષા લેવા દો, ગુરૂનો સમાગમ સારો મળ્યો છે, મોહદશાથી આપ રાખી મૂકી મારી ભવસ્થિતિ નહી બગાડો હુ એક સ સારમાથી નીકળી જઇશ, તેથી કાઇ તમને પુત્રીની કમીના નહી થશે કુટુબમાથી એક જો પૂનિત માર્ગે પ્રયાણુ કરશે તો પાછળથી બીજાને પણુ તેવો લાભ મળશે મે ચોથાવ્રતની બાધા તો આપની સમક્ષ લીધી છે માટે ફોગટ સ સારમા રાખી મારા તરફની આશા છોડો, અને મને પ્રેમપૂર્વક દીક્ષા અપાવો ”

પિતાજીને પોતાની અભિલાષા જણાવી પિતાજીએ ગામમા આવેલા સાધ્વી જયશ્રીજીને વિન તી કરી, કે ‘આપ ચાતુર્માસ રામપુરામા રહો, અને મારી સુપુત્રીને સ સારમાથી ઉદ્ધારો” સાધ્વી જયશ્રીએ કહ્યુ કે “ગુરૂ મહારાજની આજ્ઞા નથી, માટે રહી શકાશે નહી ”

આપ વિહાર કરી ગયા પછી અને કેટલોક સમય ગયા પછી પુન ઝુમખરામ શેઠે વિચાર કર્યો

“ગૃહસ્થોને સ સારમા અનેક પ્રકારના વિઘ્ન આવે છે તેથી કદાચિત મને તથા સુપુત્રી શિવાબાઇને કઇ પણુ વિઘ્ન આવી જશે, તો દીક્ષાનુ માગલિક કાર્ય અટકી પડશે માટે જેમ શીઘ્ર બને તેમ સારૂ ”

વિચાર કર્યા પછી આસપાસ સાધુઓની તપાસ કરવા લાગ્યા મનુષ્ય ઉદ્યમ કરે તો શુ કાર્ય સિધ્ધ ન થાય ?

થાય જ તેમ આ ઉદ્યમી ઝુમખરામભાઇને પણ થયુ તપાસ કરતા પાટણ શહેરમા ક્રિયાપાત્ર ચારિત્ર ચૂડામણી મુનિ રવિસાગરજી મહારાજ શિષ્યવર્ગ સાથે, તથા સાધ્વી જયશ્રીજી, દેવશ્રીજી, દાનશ્રીજી આદિ સુસાધ્વીઓને બીરાજવાના સમાચાર પ્રાપ્ત થયા તમામ સાસારિક કાર્ય છોડી સુપુત્રીને સાથે લઈ પાટણ જવા તયારી કરી રામપુરા પધારી દીક્ષા અપાવવાની વિનતી કરી ગુરૂવર્યે કહ્યુ કે 'ઘણી વાત સારી છે, પણ હાલમા મ્હારાથી ત્યા આવી શકાય તેમ નથી તમે અત્રેજ દીક્ષાનું શુભ કાર્ય કરો; આ બાળ નાની વયમા સસાર ત્યાગ કરે, સસારમોહનીમા ન લિપ્ત થાય, એ તો ઘણીજ આશ્ચર્યની વાત છે પાટણમા કાર્ય થવાથી જૈન સઘમા ઘણીજ શોભા વધશે'

જ્યારે ગુરૂ મહારાજના મુખારવિદથી સ્તુતિપાત્ર વચનો નીકળ્યા, ત્યારે બન્ને પિતાપુત્રીના હર્ષનો તો ન રહ્યો પાર પાટણ શહેરમા જૈન જૈનેતરમા ઘેર ઘેર વાતો થવા લાગી 'ધન્ય છે પિતાને, અને ધન્ય છે આ પુત્રીને કે જેણે મોહરાજાની પરાધીનતા છોડી'

૪ દીક્ષા મહોત્સવ

દોહા

દીક્ષા જિનશાસનતણી, કરે અગીકાર જેહ ।
ભવ ભવ સચિત કર્મનો, કરે યથાર્થ છેહ ॥ ૧ ॥

આજે પાટણમા દીક્ષાનો મહોત્સવ થઈ રહયો હતો મુહૂર્ત પણ જોવાઇ ગયું પુન્યવાન પુરૂષને વિઘ્ન તો આવેજ નહિ જેઠ વદી ૧૦ નો દિવસ પણ મુકરર થયો અનેક સ્થાને સઘો ઉપર કુકુમપત્રીઓ રવાના થઇ આસ પાસના ગામોમાથી ઘણા જૈનો અને જૈનેતરો જૈન ધર્મની જાહોજલાલીના દર્શનાર્થે આવ્યા ઘણા આનદપૂર્વક ચતુર્વિધ સઘ સમસ્ત **સવત ૧૯૨૬ના જેઠ વદી ૧૦ના** શુભ દિવસે વિજય મુહૂર્ત શુદ્ધોચ્ચારપૂર્વક દીક્ષાની ક્રિયા કરાવી પૂજ્ય શાતમૂર્તી શ્રી રવિસાગરજી મહારાજે કરકમલથી વાસક્ષેપ નાખી સાધ્વી જડાવશ્રીજીના શિષ્યા **જયશ્રીજી**ના શિષ્યા તરીકે **'શિવશ્રીજી'** નામ રાખી સાધ્વીઓની પક્તિમા બેસાડી હિતોપદેશ આપ્યો

'સસારના પ્રસગોનો તો જેણે મુદ્દલ અનુભવજ કર્યો નહીં બાળવયમા જે ધાર્મિક સસ્કારો પડે છે તે મોટી ઉમ્મરે ઘણી મુશ્કેલીથી આવી શકે છે મહાશયો! આપની સમક્ષ બેઠેલા શેઠ ગુમખરામે ઘણું સાહસિક કાર્ય કરેલુ છે અઢાર વર્ષ સુધી ખવડાવી પીવડાવી પાળી પોષી મોટી કરી, પુત્રી મોહ ત્યાગ કરી, પોતાની નાની બાળાને સઘ સમસ્ત જિન શાસનના બીજા નબરના સઘ તરીકે સમર્પણ કરી છે આવી રીતે જે માતા પિતા પોતાના સતાનોને બાળવયમા ધાર્મિક સસ્કાર આપે છે તેજ માતાપિતા સાચા અન્યથા હી સતાનોની જીદગી સુધારવી યા બગાડવી, તે વડી

સોનાજ હાથમા છે દીક્ષા મસારમસુદ્ર પાર કરવા માટે એક જહાજ સમાન છે તે જહાજ આ નાની બાળાએ હાથમા પકડી છે પકડયા પછી હાથમાથી છુટી ન જાય માટે પાસે બેઠેલી અન્ય સાધ્વીઓએ તેની પૂરેપૂરી કાળજી રાખવી પડશે નવીન સાધ્વીએ પણ આ જહાજની અદર બેસવાવાળાની મખ્યા વધારવી પડશે જ્યારે મખ્યા વધશે ત્યારેજ આ દીક્ષારૂપી જહાજમા બેસવાનુ સાર્થક થશે તેજ સાર્થકતા સ્વ અને પરના કલ્યાણકારી થાય છે"

ઉપદેશ આપી સાધુ સાધ્વીઓને નવીન સાધ્વી પાસે વદન કરાવ્યું ત્યાર પછી શ્રાવિકા વર્ગે પણ નવીન સા વીને વદન કરી સૌ સૌના માર્ગે ગુણગાન ગાતા વિદાય થઇ ગયા.

વિહાર પ

ચાર ચાર ગાઉ ચાલતા કરે પાદ વિહાર ।
જયશ્રી ગુરૂ પસાયથી, થાયે શિવ સુખકાર ॥૧॥
વહેતા જલ નિર્મલા, બધિલા ગદા હોય ।
સાધુજન ભમતા ભલા, નહીં અળખામણુ હોય ॥૨॥

(મહાશયો ! શિવબાઇને બદલે હવે સાધ્વી શિવશ્રીજી નામ સમજવુ)

દીક્ષા લીધા પછી વૈરાગ્ય ભાવના દૃઢ રાખવા આપણી ચરિત્રમુખીની શિવશ્રીજી ગુરૂણી જયશ્રીજી સાથે રહી જ્ઞાનાભ્યાસ કરવા લાગ્યા

પિતા ગુમખરામ ભાઇએ સાધુઓ તથા સાધ્વીઓને ગદગદિત કંઠે કહ્યુ, 'ગુરૂવર્ય આ મારી બાલિકાને સારી રીતે ભણાવજો,આપ પુત્રી સમજીને વૈરાગ્ય વાસિત કરજો પુત્રી ! દીક્ષા બરાબર પાળી શાસનની ઉન્નતી કરજે' પાટણ ચાતુર્માસ પૂર્ણ કરી ગુરૂણી સાથે વિહાર કરતા વીરમગામ શહેરમા આવ્યા જ્યા રવિસાગરજી માહારાજ પાસે યોગવહન કરી સવત ૧૯૨૭ માહ શુદ ૫ ના શુભ દિવસે વડી દીક્ષા ગ્રહણ કરી

વિનય વૈયાવચ્ચ ક્ષમા ઋજુતા આદિ ગુણોથી ગુરૂમાહારાજનુ મન તો એવુ **શિવશ્રીજીએ** વશ કર્યુ, કે પ્રતિ ક્ષણે દરેક કાર્યમા અન્ય સાધ્વીઓ તથા ગુરૂ મહારાજને આપની સલાહ વિના ચાલતુ જ નહી

સાધ્વીઓમા સપ અને પ્રીતિ જોઈ વીરમગામના સઘે ચોમાસાની વિનતી કરી રવિસાગરજી મહરાજની આજ્ઞાથી ત્યા રહી અનેક પ્રકારના ધાર્મિક કાર્યો કરાવ્યા શ્રાવિકા વર્ગને ભણાવવાનો શિવશ્રીજી મહારાજ ઉદ્યમ કરવા લાગ્યા જ્યા ગુરૂ માહારાજની પૂર્ણ મહેરબાની હોય ત્યા શા માટે હિત શિક્ષા ઓછી આપે ? આથી વીરમગામમા શ્રાવિકા વર્ગમા ઘણો સુધારો થયો ચોમાસામા વ્યાકરણનો અભ્યાસ પણ શરૂ કર્યો

રવિસાગ જી મહારાજ ચોમાસુ અત્રે રહેલા હતા. તેમના ઉપદેશથી એક બાઇને તથા [illegible] ઉપદે-

ગથી એક બાઈને ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા થઈ અને સ સારના અનુભવ દુ ખદાયક દેખાવા લાગ્યા

પ્રથમ તો બાઇએ જેનું નામ જેકોર હતુ તેણે સ ઘ સમક્ષ ૨૦ વર્ષની ઉમરે ચતુર્થવ્રત ઉચ્ચરી પોતાના પતિ જે છગનલાલ હતા તેને વાત કહી તેથી તેણે પણ લઘુ વયમા વ્રત ઉચ્ચરી વીરમગામ મ ઘમા આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કર્યું

કેટલોક સમય ગયા પછી બન્ને દ પતીએ ચારિત્ર લેવાની ઇચ્છા કરી તેથી ગુરૂ માહારાજાએ ચારિત્ર આપી ભાઇનુ નામ કલ્યાણસાગરજી (રવિસાગરજીના શિષ્ય) તથા બાઇનું નામ હેતશ્રીજી જયશ્રીજીના શિષ્ય રાખી સ ઘમા આન દોત્સવ કરાવ્યો એ શુભ અવસર પર વીરમગામના શ્રીમ તો કસ્તુર ગાધી, વીરજી વાલજી નથુ મોરાર આદિ ઓએ ઉત્સાહપૂર્વક પોતાની લક્ષ્મીના સદ્વ્યય કર્યો હતો

ચાલુ વિષયમા આ લખાણુથી જો કે વિષયાતર થાય છે તો પણ જાણુવા જેવી અને લઘુ વયમા વ્રતગ્રહણુની વાત તો લખવી જોઇયે, જેથી અન્યને પણ પ્રશ સનીય થાય

બીજુ ચાતુર્માસ શિવશ્રીજી પોતાના ગુરૂણી સાથે વીરમગામમા રહી શાસ્ત્રનું પઠન પાઠન ઘણી સુ દર રીતે કર્યું સાધુ સાધ્વીઓનો નવકલ્પી વિહાર હોવાથીજ અન્ય શ્રાવક વર્ગને પ્રતિબોધ થાય છે સ્થિરવાસ કરવાથી થઇ શકતો નથી વહેતા પાણીની માફક વિહારથી શરીરની

પિતા ઝુમખરામ ભાઇએ સાધુઓ તથા સાધ્વીઓને ગદગદિત કઠે કહ્યુ, 'ગુરૂવર્ય આ મારી બાલિકાને સારી રીતે ભણાવજો,આપ પુત્રી સમજીને વૈરાગ્ય વાસિત કરજો પુત્રી ! દીક્ષા બરાબર પાળી શાસનની ઉન્નતી કરજે' પાટણ ચાતુર્માસ પૂર્ણ કરી ગુરણી સાથે વિહાર કરતા વીરમગામ શહેરમા આવ્યા જ્યા રવિસાગરજી માહારાજ પાસે યોગવહન કરી સવત ૧૯૨૭ માહ શુદ ૫ ના શુભ દિવસે વડી દીક્ષા ગ્રહણ કરી

વિનય વૈયાવચ્ચ ક્ષમા ઋજુતા આદિ ગુણોથી ગુરૂમાહારાજનુ મન તો એવુ શિવશ્રીજીએ વશ કર્યુ, કે પ્રતિક્ષણે દરેક કાર્યમા અન્ય સાધ્વીઓ તથા ગુરૂ મહારાજને આપની સલાહ વિના ચાલતુ જ નહી

સાધ્વીઓમા સપ અને પ્રીતિ જોઇ વીરમગામના સઘે ચોમાસાની વિનતી કરી રવિસાગરજી મહરાજની આજ્ઞાથી ત્યા રહી અનેક પ્રકારના ધાર્મિક કાર્યો કરાવ્યા શ્રાવિકા વર્ગને ભણાવવાનો શિવશ્રીજી મહારાજ ઉદ્યમ કરવા લાગ્યા જ્યા ગુરૂ માહારાજની પૂર્ણ મહેરબાની હોય ત્યા શા માટે હિત શિક્ષા ઓછી આપે ? આથી વીરમગામમા શ્રાવિકા વર્ગમા ઘણો સુધારો થયો ચોમાસામા વ્યાકરણનો અભ્યાસ પણ શરૂ કર્યો

રવિસાગરજી મહારાજ ચોમાસુ અત્રે રહેલા હતા-તેમના ઉપદેશથી એક ભાઇને તથા સાધ્વીજીના ઉપદે-

શવી એક બાઈને ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા થઈ અને સ નારના અનુભવ દુ ખદાયક દેખાવા લાગ્યા

પ્રથમ તો બાઇએ જેનું નામ જેકોર હતુ તેણે મ ઘ સમક્ષ ૨૦ વર્ષની ઉમરે ચતુર્થવ્રત ઉચ્ચરી પોતાના પતિ જે છગનલાલ હતા તેને વાત કહી તેથી તેણે પણ લઘુ વયમા વ્રત ઉચ્ચરી વીરમગામ મ ઘમા આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કર્યું

કેટલોક મમય ગયા પછી બન્ને દ પતીએ ચારિત્ર લેવાની ઇચ્છા કરી તેથી ગુરૂ માહારાજાએ ચારિત્ર આપી ભાઇનુ નામ કલ્યાણુસાગરજી (રવિસાગરજીના શિષ્ય) તથા બાઇનું નામ હેતશ્રીજી જયશ્રીજીના શિષ્ય રાખી મ ઘમા આનદોત્સવ કરાવ્યો એ શુભ અવસર પર વીરમગામના શ્રીમતો કસ્તુર ગાધી, વીરજી વાલજી નથુ મોરાર આદિ એઓએ ઉત્સાહપૂર્વક પોતાની લક્ષ્મીનો સદ્વ્યય કર્યો હતો

ચાલુ વિષયમા આ લખાણથી જો કે વિષયાતર થાય છે તો પણ જાણવા જેવી અને લઘુ વયમા વ્રતગ્રહણની વાત તો લખવી જોઈયે, જેથી અન્યને પણ પ્રશ સનીય થાય

બીજુ ચાતુર્માસ શિવશ્રીજી પોતાના ગુરૂણી સાથે વીરમગામમા રહી શાસ્ત્રનું પઠન પાઠન ઘણી સુ દર રીતે કર્યું સાધુ સાધ્વીઓનો નવકલ્પી વિહાર હોવાથીજ અન્ય શ્રાવક વર્ગને પ્રતિબોધ થાય છે સ્થિરવાસ કરવાથી થઇ શકતો નથી વહેતા પાણીની માફક વિહારથી શરીરની

પિતા ગુમખરામ ભાઇએ સાધુઓ તથા સાધ્વીઓને ગદગદિત કંઠે કહ્યુ, 'ગુરૂવર્ય આ મારી બાલિકાને સારી રીતે ભણાવજો,આપ પુરી સમજીને વૈરાગ્ય વાસિત કરજો પુરી ! દીક્ષા બરાબર પાળી શાસનની ઉન્નતી કરજે' પાટણ ચાતુર્માસ પૂર્ણ કરી ગુરૂણી સાથે વિહાર કરતા વીરમગામ શહેરમા આવ્યા જ્યા રવિસાગરજી માહારાજ પાસે યોગવહન કરી સવત ૧૯૨૭ માહ શુદ ૫ ના શુભ દિવસે વડી દીક્ષા ગ્રહણ કરી

વિનય વૈયાવચ્ચ ક્ષમા ઋજુતા આદિ ગુણોથી ગુરૂમાહારાજનુ મન તો એવુ શિવશ્રીજીએ વશ કર્યુ, કે પ્રતિ ક્ષણે દરેક કાર્યમા અન્ય સાધ્વીઓ તથા ગુરૂ મહારાજને આપની સલાહ વિના ચાલતુ જ નહી

સાધ્વીઓમા સપ અને પ્રીતિ જોઇ વીરમગામના સઘે ચોમાસાની વિનતી કરી રવિસાગરજી મહરાજની આજ્ઞાથી ત્યા રહી અનેક પ્રકારના ધાર્મિક કાર્યો કરાવ્યા શ્રાવિકા વર્ગને ભણાવવાનો શિવશ્રીજી મહારાજ ઉદ્યમ કરવા લાગ્યા જ્યા ગુરૂ માહારાજની પૂર્ણ મહેરબાની હોય ત્યા શા માટે ઉિત શિક્ષા ઓછી આપે ? આથી વીરમગામમા શ્રાવિકા વર્ગમા ઘણો સુધારો થયો ચોમાસામા વ્યાકરણનો અભ્યાસ પણ શરૂ કર્યો

રવિસાગરજી મહારાજ ચોમાસુ અત્રે રહેલા હતા. તેમના ઉપદેશથી એક ભાઇને તથા સાધ્વીજીના ઉપદે-

રાથી એ બાઈને ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા થઈ અને મનારના અનુભવ સુખદાયક દેખાવા લાગ્યા

પ્રથમ તો બાઈએ જેનું નામ જેઠોર હતુ તેણે સઘ સમક્ષ ૨૦ વર્ષની ઉમરે ચતુર્થવ્રત ઉચ્ચરી પોતાના પતિ જે છગનલાલ હતા તેને વાત કહી તેથી તેણે પણ લઘુ વયમા વ્રત ઉચ્ચરી વીરમગામ સઘમા આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કર્યુ

કેટલોક સમય ગયા પછી બન્ને દપતીએ ચારિત્ર લેવાની ઇચ્છા કરી તેથી ગુરૂ માહારાજાએ ચારિત્ર આપી ભાઇનુ નામ કલ્યાણસાગરજી (રવિસાગરજીના શિષ્ય) તથા બાઈનું નામ હેતશ્રીજી જયશ્રીજીના શિષ્ય રાખી સઘમા આનદોત્સવ કરાવ્યો એ શુભ અવસર પર વીરમગામના શ્રીમતો કસ્તુર ગાધી, વીરજી વાલજી નથુ મોરાર આદિ ઓએ ઉત્સાહપૂર્વક પોતાની લક્ષ્મીનો સદ્વ્યય કર્યો હતો

ચાલુ વિષયમા આ લખાણથી જો કે વિષયાતર થાય છે તો પણ જાણવા જેવી અને લઘુ વયમા વ્રતગ્રહણની વાત તો લખવી જોઈયે, જેથી અન્યને પણ પ્રશસનીય થાય

બીજુ ચાતુર્માસ શિવશ્રીજી પોતાના ગુરૂણી સાથે વીરમગામમા રહી શાસ્ત્રનું પઠન પાઠન ઘણી સુદર રીતે કર્યુ સાધુ સાધ્વીઓનો નવકલ્પી વિહાર હોવાથીજ અન્ય શ્રાવક વર્ગને પ્રતિબોધ થાય છે સ્થિરવાસ કરવાથી થઇ શકતો નથી વહેતા પાણીની માફક વિહારથી શરીરની

સાધ્વીઓને કર્મની વિચિત્રતાનો ઉપદેશ આપતા રહ્યા

બિમારી વધતી ગઇ માથે રહેલી દાનશ્રીજી, શિવશ્રીજી તથા હેતશ્રીજી વિગેરે સાધ્વીઓ ગુરૂણીજીને દુખી દેખી રૂદન કરવા લાગી પણ કર્મની સામે કોનો ઉપાય ચાલે ?

આ વખતે જયશ્રીજીએ પોતાની શિષ્યા વર્ગને પાસે બોલાવી મદસ્વરે અતિમ હિતોપદેશ આપ્યો

' બ્હેનો ! તમારે રોવાનુ કારણ શુ ? મારી ગતી સુધારવી, છે કે નહિ ? આ ભવની મારી આરાધનાથી પરભવ અવશ્ય મારો સુધરશે જ્યારે સારા સ્થાનમા જવાનું હોય, ત્યારે રૂદનના અપશુકન શા માટે આપો છો ? બ્હેનો ! તમો હિમ્મત રાખજો, હળી મળીને ચાલજો સસારની વિકથામા પડશો નહી એક બીજાને ભણાવવામા સહાયતા કરજો આપણી પ્રવૃત્તિ દેખી બીજાને શુદ્ધ ભાવના થાય, તેવા પ્રકારનુ વર્તન રાખજો દાનશ્રી ! ઓ દાનશ્રી ! ! બધી સાધ્વીઓને સભાળજો હવે મારાથી વિશેષ બોલાતુ નથી હું નિદ્રા લઉ છુ તમે મને ચઉસરણ, નવકાર આદિ સભળાવો ”

પાજરામાથી હસ ઉડીને ચાલ્યો જાય, તેમ આત્મા ઉપડી ચાલ્યો ગયો અને શરીર પડી રહ્યુ સઘમા ગમગિની ફેલાઇ શ્રાવિકા વર્ગ અફસોસ પૂર્વક ઉપાશ્રયે આવી સાધ્વીઓની સાથે વિધિ વિધાન કરવા લાગ્યા

ત દુરસ્તી ન્હે છે ચોમાસુ પૂર્ણ થયે વિહાર અન્યત્ર કરવા લાગ્યા

૬ દેશાટન અને જયશ્રીજીની અ તિમાવસ્થા

દેશવિદેશ જોતા થકા, કરે ધર્મના કામ ।
ઉપદેશામૃતપાન કરી, ભવિક ખરચે દામ ॥૧॥

એક સ્થળે રહેવાથી જ્ઞાન ધ્યાનમા ઘણા વિઘ્ન આવે છે અન આપણા શિવશ્રીજીમાહારાજ ગુરૂણી સાથે પ્રતિ ગામ વિચરતા અહમદાબાદ શહેરમા આવ્યા ત્યાના સ ઘના આગ્રહથી સ વત ૧૯૨૮નુ તૃતીય ચતુર્માસ રહ્યા શ્રાવિકા વર્ગમા તપસ્યાએ કરાવી

કર્મોદયથી ગુરૂણી જયશ્રીજી મહારાજને વાળાનો વ્યાધિ તથા અન્ય પ્રકારના ખાસી, દમ તાવ આદિ ઉપદ્રવો ઉદયમા આવ્યા આપણી શિવશ્રીજીએ અત્ય ત વૈયાવચ્ચ કરી સાથે રહી આસપાસ નજીક નજીક ગામોમા થોડા થોડા વિહાર કરાવી રામપુરા પાટણ મેહેસાણા વિગેરે સ્થળે સ વત ૧૯૨૯ થી સવત ૧૯૪૦ સુધી જુદા જુદા શહેરોમા ૧૨ ચોમાસા કરાવ્યા (અહીં ૧૫ ચોમાસા થયા)

તીર્થ કર જેવાને પણ જ્યારે કર્મશત્રુ છોડતો નથી તો શુ આપણા જેવાને છોડી દીયે? નહી થયુ પણ એમજ તેજ વાળાની અત્ય ત વ્યાધિ ગુરૂ મહારાજને ઉદયમા આવી છ મહિના સુધી સમતા પૂર્વક દુ ખ સહન કરી

સાધ્વીઓને કર્મની વિચિત્રતાનો ઉપદેશ આપતા રહ્યા

બિમારી વધતી ગઇ સાથે ન્હેલી દાનશ્રીજી, શિવશ્રીજી તથા હેતશ્રીજી વિગેરે સાધ્વીઓ ગુરૂણીજીને દુઃખી દેખી રૂદન કરવા લાગી પણ કર્મની સામે કોનો ઉપાય ચાલે ?

આ વખતે જયશ્રીજીએ પોતાની શિષ્યા વર્ગને પાસે બોલાવી મદસ્વરે અતિમ હિતોપદેશ આપ્યો.

'બ્હેનો ! તમારે રોવાનુ કારણ શુ ? મારી ગતી સુધારવી, છે કે નહિ ? આ ભવની મારી આરાધનાથી પરભવ અવશ્ય મારો સુધરશે જ્યારે સારા સ્થાનમા જવાનું હોય, ત્યારે રૂદનના અપશુકન શા માટે આપો છો ? બ્હેનો ! તમો હિમ્મત રાખજો, હળી મળીને ચાલજો સસારની વિકથામા પડશો નહી એક બીજાને ભણાવવામા મ્હાયતા કરજો આપણી પ્રવૃત્તિ દેખી બીજાને શુદ્ધ ભાવના થાય, તેવા પ્રકારનું વર્તન રાખજો દાનશ્રી ! ઓ દાનશ્રી ! ! બધી સાધ્વીઓને સભાળજો હવે માગથી વિશેષ બોલાતુ નથી હુ નિદ્રા લઉ છુ તમે મને ચઉસરણ, નવકાર આદિ સભળાવો ”

પાજરામાથી હસ ઉડીને ચાલ્યો જાય, તેમ આત્મા ઉપડી ચાલ્યો ગયો અને શરીર પડી રહ્યુ સઘમા ગમ-ગિની ફેલાઇ શ્રાવિકા વર્ગ અફસોસ પૂર્વક ઉપાશ્રયે આવી સાધ્વીઓની સાથે વિધિ વિધાન કરવા લાગ્યા

આપણા શિવશ્રીજીએ હિમ્મત રાખી, અને અન્ય સાધ્વીઓને પુત્રી ની માફક પાલન કરવા લાગ્યા તથા વડીલ દાનશ્રીજીની આજ્ઞામા રહેવા લાગ્યા

૭ તીર્થયાત્રા

દોહા

ઉત્પત્તિ હોયે જેહની, નિશ્ચે તેહનો નાશ ।
સતી જયશ્રી દષ્ટાંતથી, કરો આત્મપ્રકાશ ॥ ૧ ॥

સમ્યકત્વની શુદ્ધિ ઉત્તમ ભૂમીએ જવાથીજ થાય તે કારણથી, ગુરૂમહારાજનો વિરહ દૂર કરવા અને સમ્યકત્વની શુદ્ધિ કરવા આપણા શિવશ્રીજી [illegible] વડીલ ગુરૂ બ્હેનો ની સાથે તીર્થ પાવી [illegible] ચોમાસુ

चरण वाग्ने है विनयवत्तो ह, और कभी भी न तो पडे सासारिक झगडे मे, व नही तो करे किसीकि निंदा. नस, साध्वीयें तो ऐसी ही होना ”

મોટા પુરૂષના મુખારાવદથી બસ આટલીજ પ્રશસા થાય, તેથીજ સામા માણસના સ્વભાવની ખાતરી થઇ જાય છે

સિદ્ધશ્રીજીની પુર્ણ ભક્તિ કરી વિહાર કરી રાધનપુર તરફ આવ્યા

૮ જ્ઞાનવૃદ્ધિ

તપ જપ ધ્યાન કરતા થકા, હોવે આત્મ વિશુદ્ધિ ।
પઠનપાઠન ઉદ્યમ વડે, તિમ હોય જ્ઞાનની બુદ્ધિ ॥ ૧ ॥

પાલીતાણે ચતુર્માસ પૂર્ણ કરી વિહાર કરતા સખેશ્વર પાર્શ્વનાથના તીર્થમા આવ્યા જ્યા બે ચાર દિવસ સ્થિરતા કરી યાત્રા કરવા લાગ્યા તેટલામા **શિવશ્રીજી** મહારાજ પોતાના સમુદાય સાથે સખેશ્વર પધાર્યા છે ' એવી બાતમી રાધનપુરમા આવી કે ઘણી શ્રાવિકાઓ દર્શન કરવા આવી ભક્તિભાવ પૂર્વક શ્રાવક દ્વારાએ રાધનપુર પધારવા વિનતિ કરાવી છેવટે આવવાની થોડી ઘણી ઇચ્છા જણાવી ત્યારે સ્થાને જઇ ઓચ્છવની તૈયારી કરાવવા લાગી

આપણા શિવશ્રીજીએ હિમ્મત રાખી, અને અન્ય સાધ્વીઓને પુત્રીની માફક પાલન કરવા લાગ્યા તથા વડીલ દાનશ્રીજીની આજ્ઞામા રહેવા લાગ્યા

૭ તીર્થયાત્રા

દોહા

ઉત્પત્તિ હોયે જેહની, નિશ્ચે તેહનો નાશ ।
સતી જયશ્રી દષ્ટાતથી, કરો આત્મપ્રકાશ ॥ ૧ ॥

સમ્યકત્વની શુદ્ધિ ઉત્તમ ભૂમીએ જવાથીજ થાય તે કારણથી, ગુરૂમહારાજનો વિરહ દૂર કરવા અને સમ્યકત્વની શુદ્ધિ કરવા આપણા શિવશ્રીજી સાધ્વી વડીલ ગુરૂ બ્હેનોની સાથે તીર્થ પાલીતાણે આવ્યા ચોમાસુ અત્રેજ રહ્યા સવત્ ૧૯૪૧-૪૨-૪૩ એમ ત્રણ ચતુર્માસ ઉપરા ઉપર સિદ્ધક્ષેત્રમાજ થયા ત્રણ વર્ષમા નવાણું યાત્રા, છઠ્ઠ કરી સાત યાત્રા, આસ પાસ ૧૨ ગાઉ, ૬ ગાઉની પ્રદક્ષિણા પણ કરી (અહીં ૧૮મુ ચોમાસુ રહ્યા)

અહિ તેજ અવસરમા ન્યાયાંભોનિધિ શ્રી વિજયાનદ સૂરીશ્વરજી મહારાજ (આત્મારામજી મહારાજ) પણ ચોમાસુ રહેલા હતા, તેઓ આ સાધ્વીઓની વિનયતા શાસન ભક્તિ વૈયાવચ્ચ આદિ ગુણો જોઇ ઘણી વખત અન્ય શ્રાવકો પાસે બોલતા હતા, "यहांपे शिवश्रीजी व व हेतश्रीजी जो साध्वीयां है, वे वहूत गुसीला

चरण वाली हैं विनयवतो है, और कभी भी न तो पडे सासारिक झगडो में, व नहीं तो करे किसीकि निंदा रस, सान्वीयें तो ऐसी ही होना."

મોટા પુરૂષના મુખારવિંદથી બસ આટલીજ પ્રશસા થાય, તેથીજ સામા માણસના સ્વભાવની ખાતરી થઈ જાય છે

નિદ્દગીરીની પુર્ણ ભકિત કરી વિહાર કરી રાધનપુર તરફ આવ્યા

૮ જ્ઞાનવૃદ્ધિ

તપ જપ ધ્યાન કરતા થકા, હોવે આત્મ વિશુદ્ધિ।
પઠનપાઠન પ્રેમ વડે, નિત્ર હોય જ્ઞાનની બુદ્ધિ ॥૧॥

પાલીતાણે ચતુર્માસ પૂર્ણ કરી વિહાર કરતા નએશ્વર પાર્શ્વનાથના તીર્થમા આવ્યા જયા બે ચાર દિવસ સ્થિરતા કરી યાત્રા કરવા લાગ્યા તેટલામા શિવશ્રીજી મહારાજ પોતાના સમુદાય સાથે સ એશ્વર પધાર્યા છે ' એવી બાતમી રાધનપુરમા આવી કે ઘણી શ્રાવિકાઓ દર્શન કરવા આવી ભકિતભાવ પૂર્વક શ્રાવક દ્વારાએ રાધનપુર પધારવા વિજ્ઞપ્તિ કરાવી છેવટે આવવાની થોડી ઘણી ઇચ્છા જણાવી ત્યારે સ્થાને જઈ ઓચ્છવની તૈયારી કરાવવા લાગી

અહી આપણા વિદુષિ શિવશ્રીજી મહારાજ પણ તે દિશા તરફ પ્રયાણ કરવાનુ પોતાના શિષ્યા વર્ગને કહેવા લાગ્યા આજ્ઞા થતાજ સાધ્વી સમુદાય તૈયાર થઇ ગયો ગ્રામાનુગ્રામ સ્પર્શના કરતા રાધનપુર પધાર્યા સઘમા તો અસીમ આનદ થઇ રહયો કેમ ન થાય ? જયા આવા ઉત્તમ બાલબ્રહ્મચારિણી વિદુષિ સ્વશિષ્ય સહિત પોતાની ભૂમીમા પધારે ત્યા આનદ તો થાયજ ને !

સવત ૧૯૪૪-૪૫ ના રાધનપુર (૧૯-૨૦ મા ચા૦)

ત્યાના સઘે રાધનપુર ચતુર્માસ કરવા વિનતિ કરી લાભનુ કારણ જોઇ નિશ્ચય કર્યો ભણવાનુ સાધન સારૂ હોવાથી શ્રી ગોડીદાસભાઇ પાસે કર્મગ્રન્થ તથા દયાનુ યોગનો અભ્યાસ મહાસતી શિવશ્રીજીએ તથા અન્યા સાધ્વીઓએ સતોષ પૂર્વક કર્યો ચોમાસામા શ્રાવિકા વર્ગ ને ઉપદેશ આપી સસારની અસારતા પૂર્ણ સમજાવી

ચાતુર્માસ સમાપ્ત કરી આસપાસના ગામોમા વિચરવા લા યા ઉપદેશનુ સીંચન ક તા ગયા સ્ત્રી વર્ગમા દેવગુરૂ અને ધર્મનુ સત્ય સ્વરૂપ સમજાવી મિથ્યા રિવાજો દૂર કરાવતા ગયા પશ્ચાત્ જ્યારે ફરતા ફરતા રાધનપુર આવ્યા ત્યારે સઘે પુન વિનતિ કરી ચાતુર્માસ રાખ્યા

આ અવસરે પ્રથમના સહવાસથી રાધનપુરના રૂખી બેનને દીક્ષાની અભિલાષા થઇ માતાપિતા પાસે આજ્ઞા

માગી મોહરાજાનું પરિબળ વિઘ્ન કરવા લાગ્યુ પરિણામે છેવટે આઠ વર્ષ સુધી સસારમા રૂખીબાઇને ફસાવ્યા

પ્રથમ શિષ્યા

લોકમા કહેવત છે, 'ફરે તે ચરે, બાધ્યા ભૂખે મરે' તે કહેનતને અનુસરી રાધનપુરમા ધાર્મિક ઉપદેશનો પ્રચાર સઘમા કરાવી, સુખશાતિ પૂર્વક આપણા વિદૂષી શિવશ્રીજી માહારાજ બીજા જીવોને પણ સુધારવા ચાતુર્માસ સમાપ્ત કરી વિચરવા લાગ્યા વિહાર કરતા કરતા ઝીઝુવાડા થઇ ભોયણી પધાર્યા તીર્થસ્થાનમા હજારો ભવ્ય આત્માઓ પાપની શુદ્ધિ કરવા આવે છે તેમા ઝીંઝુવાડાના બ્હેન સઘુબાઇ, જેણે પ્રથમ માહારાજશ્રીનો પરિચય કર્યો હતો તે પણ યાત્રાર્થે આવેલ હતા તીર્થદર્શનની વચમા ગુરૂ-દર્શન થવાથી અતિઆનદ થયો પૂર્વના પરિચયથી અને શુભોદયથી સઘુબાઇને દીક્ષાની અભિલાષા થવાથી માતાપિતાને વિનતિ કરી

માતાપિતાએ પૂજ્ય શિવશ્રીજી માહારાજને વાત જણાવી ઝીંઝુવાડા પધારવા વિનતિ કરી "આપ ત્યા પધારો અને અમારી સઘુબાઈને સમાર્ગથી તારો"

માહારાજશ્રીએ કહ્યુ "ઘણીજ શ્રેષ્ઠ વાત છે, જો આવી પવિત્ર ભૂમીમા તે દીક્ષાનું કાર્ય થાય, તો તો ઉત્તમતામા-કઇજ ન્યુનતા ન રહે સઘ પણ એકત્ર થયેલ છે માટે

૧૦ શિષ્યવૃદ્ધિ

વિહાર કરતી વખત વૈયાવચ્ચ વિનય સાધુભક્તિનો ઉપદેશ શ્રાવિકાને આપ્યો યાત્રા કરેલ નહી હોવાથી ચારૂપ થઇ તારગાજી આવ્યા પૂર્વ પરિચિત થયેલા રાધનપુરના રૂખીબાઈના કુટુબીઓનો પત્ર આવ્યો "અમારી રૂખીબાઇને દીક્ષા લેવાની પૂર્ણ ઉત્કઠા છે આપ અત્રે પધારી દીક્ષા આપો" પત્રના ઉત્તરમા શિવશ્રીજીએ જણાવ્યુ "રાધનપુરમા કોઇ સાધુઓ નથી, માટે તમે રૂખીબેનને લઇ આ તરફ આવો પન્યાસજી પ્રતાપવિજયજી માહારાજજી પણ શ્રીપોરમા છે અને તે તારગાજીની પાસેજ છે માટે આવવામા પ્રમાદ કરશો નહી"

પત્ર વાચી રૂખીબેનને લઈ તેમના કુટુબીઓએ શ્રીપોર આવી પન્યાસજી માહારાજને દીક્ષા આપવાની વિનતિ કરી આના ઉત્તમ કામમા કોણ વિલબ કરે ? તારગાજીમા પણ સમાચાર જણાવ્યા ત્યાથી સાધ્વી સમુદાય આવ્યો મુહુર્ત જોવાયુ અને નકકી થયો દીક્ષાનો દીવસ આસપાસના ગામોમાથી સઘ સમુદાય પણ આવી પહોચ્યો શ્રીપોરમા અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ શરૂ કર્યો રૂખી બેનના શુભ ગીત પણ ગવાવા લાગ્યા

આ અવસરે રૂખી બેનની સાથે રાધનપુરના ઓસવાળ જ્ઞાતીના એક ચપાબેન પ્રથમ દીક્ષીતની વડી દીક્ષા માટે

વિદુષી બાલબ્રહ્મચારિણી સાધ્વી શ્રી શિવશ્રીજીના શિષ્યા, અનેક શ્રાવિકાઓને હિતોપદેશ આપનાર

સાધ્વી શ્રી તીલકશ્રીજી મહારાજ

જન્મ સં ૧૯૩૨ રાધનપુર] [દીક્ષા સં ૧૯૫૪ થીપોર

તેમના કુટુંબીઓની સાથે આવેલા હતા અપૂર્વ મહોત્સવ જોઈ તેમને પણ દીક્ષાભિલાષા થઇ વાત માહારાજશ્રીને જણાવી બન્નેની દીક્ષા અપાવવાનો નિશ્ચય થયો

શિષ્યા ના ૨-૩

સવત ૧૯૫૪ ના માગશર શુદ ૧૦ ના શુભ દિવસે ચતુર્વિધ સઘ સમક્ષ પન્યાસજી પ્રતાપવિજયજી મહારાજજીએ બન્ને બાઇઓને દીક્ષા આપી ચપાબાઇ મ્હોટા હોવાથી પ્રથમ એને અને પછી રૂખીબાઇને સાધ્વી વેષ આપી શિવશ્રીજીના બીજા શિષ્યા વિનયશ્રીજી, તથા ત્રીજા શિષ્યા તિલકશ્રીજી નામ સ્થાપન કર્યા પછી શિવશ્રીજી માહારાજજીએ હિતશિક્ષા આપી ત્યાથી વિહાર કર્યો

સવત ૧૯૫૪ મહેસાણા

વિસનગર થઈ વડનગર આવ્યા અત્રે ચાર મહિના રહી નૂતન વિનયશ્રીજી તથા તિલકશ્રીજીને વડી દીક્ષા જેઠ શુદ ૬ની પન્યાસજી મહારાજજીએ આપી ત્યાર પછી મહેસાણા તરફ વિહાર કર્યો ત્યાના સઘની વિનતીથી ચોમાસુ પણ ત્યાજ રહયા અઠ્ઠાવીસ લબ્ધિની તપસ્યા શ્રાવિકા વર્ગમા કરાવી બીજા પણ કેટલાક ધાર્મિક કાર્યો કરાવ્યા સમાપ્ત થયા પછી અમદાવાદ તરફ વિહાર કર્યો (ચોમાસુ ૨૯ મુ)

સવત ૧૯૫૫-૫૬ અમદાવાદ

અત્રે સાધ્વીઓને યોગ વહન કરાવવાની સુગમતા

હોવાથી અમદાવાદમા ઉત્તરાધ્યયન તથા આચારાગ સૂત્રના યોગ પન્યાસજી પાસે કરાવ્યા

શિષ્યા ના ૪

વૈરાગ્યભાવના જાગૃત થવાથી બેન સમુ પાટણથી અમદાવાદ દીક્ષા માટે આવી શિવશ્રીજીને પોતાના વિચાર જણાવ્યા ચોકસ થયા પછી પ્રવજ્યા અગીકાર કરાવી વિનયશ્રીજીના શિષ્યા 'સુમતિશ્રીજી' નામ રાખી પોતાની સહચારિણી સાધ્વી સાથે બેસાડી

જ્યા નમ્રતા વિનય સસારભીરુતા, વૈયાવચ્ચાદિ ગુણો દૃષ્ટિ ગોચર થતા હોય ત્યા શ્રેય કરવા અન્ય જીવો શુ ન આવે ? આવેજ બન્યુ પણ એમજ પહેલા અહમદાવાદમા ચાર ચોમાસા થઇ ગયા હતા તો પણ લોકોને અનાદર નહિ થતા આ વખતે પણ રહેવા વિનતિ કરી છેવટે જય બોલાવી, અને શિવશ્રીજીના સમુદાયમા રહેલા ગુણોની પ્રશસા કરવા લાગ્યા

ઉપરા ઉપર બે ચોમાસા કરવાનો પ્રસગ આવ્યો પૂર્ણ થયા પછી સમુદાય સહિત વિહાર કરવા કટીબદ્ધ થયા (ચાતુર્માસ ૩૦-૩૧)

૧૧ ત્રણ પ્રવજ્યા

અહમદાવાદથી ખેડા માતરની યાત્રાર્થે આવ્યા યાત્રા કરી શ્રાવિકા વર્ગને ઉપદેશ આપી ખભાત આવ્યા ત્યા

સ્થભન પાર્શ્વનાથજીના પૂર્ણ ભાવનાથી દર્શન ભક્તિ આદિ કરી સુરત જીલ્લા તરફ આવવા માટે કાવી થઈ ભરૂચ આવ્યા

સવન ૧૯૫૭-૫૮ સુરત

ભરૂચથી સુરત આવ્યા અત્રે કોઈ વખત આવેલા નહિ હોવાથી લોકોનો ભાવ બહુજ દેખાવા લાગ્યો અત્રેના મઘે બે વર્ષ સુધી જવા દીધા નહી તેથી બે ચોમાસા અહિંજ કરવા પડયા

અહીં ત્રણ બાઇઓ દીક્ષા લેવા તૈયાર થઈ હતી એક સુરતની, એક રાધનપુરની અને એક રામપુરાની સુરત જેવા અલબેલા શહેરમા દીક્ષાઓ થાય, તે તો એક ઉત્તમતાજ કહેવાય કેમકે જ્યા મોજશોક એશઆરામ, ફેશન આદિની ના મર્યાદાજ રહી નથી

શિષ્યા ના ૫-૬-૭

અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ શરૂ કરી ત્રણે બાઈઓને પન્યાસજી ચતુરવિજયજી મહારાજ પાસે સુરતના સંઘે દીક્ષા અપાવી અનુક્રમે તેઓના નામ સુરતની 'મણિશ્રીજી, રાધનપુરની કપૂરશ્રીજી અને રામપુરાની ભાનુશ્રીજી રાખી તિલકશ્રીજીના શિષ્યાઓ બનાવ્યા શિષ્યના શિષ્યા બનાવવાથીજ કલિયુગમા ગુરૂશિષ્ય વચ્ચે સ્નેહગાઢ મજબુત થાય છે

પન્યાસ ચતુરવિજયજી મહારાજે આ વખતે મુનિ સિદ્ધિવિજયજી મહારાજને સવત્ ૧૯૫૮ મા પન્યાસ પદારોપણ કર્યું હતુ, તે વખતે આપણા શિવશ્રીજી માહા-

રાજ તથા હેતશ્રીજી માહારાજે પણ ઉત્તરાધ્યયન તથા આચારાગસૂત્રના યોગ વહન કરી લીધા શ્રાવિકા વર્ગને કર્મ ગ્રન્થ આદિ પ્રકરણનો અભ્યાસ કરાવ્યો તથા કન્યાઓને શિક્ષણ આપવા માટે ઉપદેશ પણ આપ્યો ચોમાસુ સમાપ્ત થયે બાદ વિહાર કર્યો (ચાતુર્માસ ૩૨-૩૩)

સવત ૧૯૫૯ વિજાપુર

સુરતથી વિહાર કરી માણસા પેથાપુર આવ્યા અહિં સ્થિરતા થોડા વખત કરી વિજાપુર આવી ચાતુર્માસ કર્યું.

અહીં કોઈ સાધુઓનો સયોગ નહી હોવાથી શ્રાવિકા વર્ગમા આપણા શિવશ્રીજી મહારાજે વ્યાખ્યાન વાચી શ્રાવિકાઓને ધર્માનુરાગિણી બનાવી (ચાતુર્માસ ૩૪)

સવત ૧૯૬૦ રાધનપુર

વિજાપુરથી વિહાર કરી રાધનપુર આવ્યા ત્યાના સઘના આગ્રહથી ચોમાસુ રહ્યા પોતાની સાધ્વીઓને ખુદ જાતે ભણાવતા હતા સાધુસાધ્વી પોતાના સમુદાયમા જેટલુ શિક્ષણ આપે, એટલુ કાઇ અન્ય પડિત આપી શકે? નજ આપી શકે ત્યા ચાતુર્માસ કરી કચ્છ દેશની યાત્રા કરવા વિહાર કર્યો ભુજ માડવી ભદ્રેસર અજાર આદિ તીર્થોની ગજરાત દેશ [illegible] આવ્યા

રાજ શિવશ્રીજીને વિનતિ કરી "આપ સુરતમા પધારો, મારે પ્રવ્રજ્યાની પૂર્ણ ભાવના છે કુટુબીઓ તરફથી અતરાય આવે તેમ નથી," લાભનુ કારણ જાણી ચોમાસા બાદ આવવાનો વિચાર જણાવ્યો

ામપુરામા ચૌદપૂર્વની તપસ્યા વિધિ વિધાન સાથે કરાવી શાસનની ઉન્નતિમા વૃદ્ધિ કરી (ચાતુર્માસ ૩૬)

સવત ૧૯૬૮ સુરત

ગામપુરાથી વિહાર કરી ખેડા માતર ખભાત વિગેરે ઘણા ગામોમા ફરતા ફરતા સવત ૧૯૬૨ ના ચૈતર વદ ૧૩ ના દિવસે સુરતમા પ્રવેશ કર્યો

સુરતના શ્રીમત ઝવેરી કલ્યાણચદ સોભાગ્યચદની પુત્રી દયાકુવરબેને પોતાની મનોભાવના પ્રદર્શિત કરી કુટુબીઓએ પણ માહારાજશ્રીને બાઈને દીક્ષા આપવા વિનતિ કરી તે વખતે ત્યા પન્યાસશ્રી કમલવિજયજી માહારાજ બિરાજમાન હતા શિવશ્રીજી માહારાજે કહ્યુ કે 'ઘણી ખુશીની વાત છે પન્યાસજી માહારાજને પૂછી મુહૂર્ત જોવડાવો' કુટુબીઓએ પૂછી દિવસ મુકરર કર્યો

શિષ્યા ના ૮-૯

ભાગવતી દીક્ષામા ધર્મિષ્ઠ પુરુષો શા માટે વિલબ કરે? અનેકી ત્યારેજ કહેવાય કે સાચા ઝવેરાતની પરીક્ષા બનાબર કરી જાણે ત્યારે તેમ પરીક્ષા કરી કલ્યાણચદ સોભાગચદે પોતાની સુપુત્રીને દીક્ષારૂપી ઝવેરાત આપ્યુ જ્યારે

શુભ માગલિક દિવસ વૈશાક સુદ ૬નો આવ્યો ત્યારે પન્યાસજી મહારાજે ઝવેરાતની કીંમત સમજી શિવશ્રીજીના શિષ્યા તિલકશ્રીજીના શિષ્યા તરીકે 'સાધ્વીશ્રી હેમશ્રીજી' નામ સ્થાપન કર્યું

જે દીવસે આ બાઈની દીક્ષા થઈ તેજ દિવસે રાધનપુરની સૌભાગ્યવતી મણીબેન જે અઢાર વર્ષની નાની ઉમરના હતા તે પણ સુરત દીક્ષા લેવા આવ્યા હતા તેને પન્યાસજી મહારાજે દીક્ષા આપી શિવશ્રીજીની અન્તેવાસિની વિનયશ્રીજીના શિષ્યા તરીકે 'લાવણ્યશ્રી' નામ રાખ્યું

ત્યાના સઘે વિનતી કરી તેથી ચોમાસુ અત્રેજ રહ્યા પૂર્ણ થયા પછી વિહાર કર્યો (ચાતુર્માસ ૩૭)

સંવત ૧૯૬૩ પાલીતાણા

ભરૂચ ખભાત ધધુકા થઇ આપણા શિવશ્રીજી મહારાજ સમુદાય સાથે સિદ્ધગીરી તીર્થમા આવ્યા

હર્ષોત્કર્ષથી હજારો માણસની મેદની જ્યા ચડ ઉતર કર્યા કરે છે ઘણા માણસો અત્રે છઠ્ઠ અઠ્ઠમની તપસ્યાઓ કરે છે કેટલાક ન્હાના ન્હાના છોકરાઓ "સિદ્ધગીરી માહારાજની જય, આદીશ્વર ભગવાનની જય બોલો બોલો શાતિનાથ ભગવાનની જય ઈત્યાદિ જય બોલાવતા પહાડ ઉપર ચડી રહ્યા છે" જ્યા આવા પ્રકારના શુભ વિચારો નુંજ વાતાવરણ હોય, ત્યા આવવાનુ કોનુ ન મન થાય ? પવિત્રભૂમી આત્માની પવિત્રતાજ કરે, પવિત્રતા કરવા

માટે સમુદાય સાથે બાળબ્રહ્મચારિણી વિદૂષી સાધ્વીશ્રી શિવશ્રીજી માહારાજ ચોમાસુ પણ રહ્યા દરેક સાધ્વીઓને કહી દીધુ કે 'આ ઉત્તમ ભૂમી છે, અનતા જીવો મોક્ષે ગયા છે, કરોડો મુનીઓએ અણસણ કર્યા છે, ઋષભદેવ ભગવાન્ પૂર્વ નવાણુંવાર અત્રે પધારેલા છે, માટે જેટલી બને એટલી પોતાની શક્તિ પ્રમાણે આ તીર્થસ્થાનમા તપસ્યાઓ કરવી જોઇયે' વિનયવત સાધ્વીઓએ આજ્ઞા શિરમાવન્ધ કરી માસખમણ, પાક્ષિકખમણ, સિદ્ધિતપ શરૂ કર્યા કેટલીક સાધ્વીઓએ નવાણુ યાત્રા પણ કરી આ પ્રમાણે ચાતુર્માસ સપૂર્ણ કરી ત્યાથી વિહાર કરવાની તૈયારી કરી (ચાતુર્માસ ૩૮)

સવત ૧૯૬૪ ભાવનગર

પાલીતાણેથી શિહોર વગતેજ આદિ ગામોની યાત્રા કરી સઘની વિનતિથી ભાવનગર આવ્યા અત્રે સવત ૧૯૬૪ નું ચોમાસુ રહી ધાર્મિક કાર્યો કરાવ્યા (ચાતુર્માસ ૩૯)

સવત ૧૯૬૫-૬૬ અહમદાવાદ

ત્યાથી વિહાર કરી બોટાદ ગણપુર ધોલેરા થઈ અહમદાવાદ આ યા અત્રે સાધ્વીઓને યોગ વહન કરાવવાના હોવાથી બે વર્ષ ઉપગ ઉપર ૧૯૬૫-૬૬ ના ચોમાસા કરવા પડયા એ વર્ષમા સાધ્વીઓને અભ્યાસ પણ પ્રકરણાદિનો શિવશ્રીજી માહારાજે ઘણો સારો કરાવ્યો કોઈ દિવસ પ્રમાદ ન તો કરે, અને ન કરવા દે આખો દિવસ જ્ઞાન ધ્યાન શિવાય બીજી કોઇ વાતજ નહી (ચાતુર્માસ ૪૦-૪૧)

સંવત ૧૯૬૭ મહેસાણા

ત્યાંથી વિહાર કરી મેહસાણા આવ્યા શ્રાવિકા વર્ગને પૂર્વનો પરિચય હોવાથી તેઓએ ચોમાસુ રહેવા વિનંતિ કરી લાભનું કારણ જાણી સમુદાય સાથે ચોમાસુ રહ્યા

ગુરૂશિષ્યણી વચ્ચે એવો તો અખંડ પ્રેમ થયો હતો કે કદાચિત શિવશ્રીજી મહારાજ પોતાની સાધ્વીને જુદા ચોમાસુ કરવા જવાનું કહે તો સાધ્વીઓ કહેતી, “મહારાજશ્રી! અમે આપને છોડી ક્યાંય પણ નહીં જઈએ, અમારે હજુ આપની પાસેથી ઘણું જ્ઞાન મેળવવાનું છે માટે કૃપા કરી જુદા જવાનુ તો કહેતાજ નહીં” આટલા કારણથી જરૂર જેવુ જ્યાં મોકલવાનું હોય, ત્યાંજ મોકલી સાધ્વીઓને જુદા પાડતા, અન્યથા નહિ સંવત ૧૯૬૭નું ચાતુર્માસ મહેસાણામાં સમાપ્ત કરી ઘણા પરોપકારના કાર્યો કર્યાં પછી ત્યાંથી વિહાર કરી અહમદાવાદ આવ્યા (ચાતુર્માસ ૪૨)

૧૩ આગમાભ્યાસ

સંવત ૧૯૬૮ થી ૭૧ અહમદાવાદ

જ્યારે અહમદાવાદ આવ્યા, ત્યારે આચાર્યશ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજી મહારાજ પણ અત્રે હતા સૂત્ર વાચનાનો યોગ મળવાથી ચોમાસુ રહ્યા

ભગવતીસૂત્ર બીજા સાધુઓને આચાર્ય મહારાજ શ્રી જ્યારે વંચાવતા હતા, તે વખતે આપણા વિદૂષી જ્ઞાનાભિ

લાવિણી શ્રીમતી શિવશ્રીજી મહારાજ પણ સાભળવા જતા હતા તિવ્રબુદ્ધિથી વચમા કઈ કઈ શકાઓ પૂછી શ્રોતા-વર્ગને આશ્ચર્ય પમાડતા હતા

શ્રાવિકાવર્ગને ઉપદેશ આપી તપસ્યાઓ કરાવી તપ સ્યાને અતે ઉજમણુ પણ શ્રાવિકાવર્ગ પાસે કરાવ્યુ

અત્રે જ્ઞાન ભણવાનુ પૂરેપૂરૂ સાધન હોવાથી અને શાસ્ત્રોમા કંઈક પોતાની દૃષ્ટિ ખુચવાથી ઉપરા ઉપર ચાર ચોમાસા કરવા પડયા ચાર વર્ષ દરમ્યાન ઘણા સૂત્ર સાભળવામા પોતાનો સમય વ્યતિત કર્યો પછી અત્રેથી વિહાર કર્યો (ચાતુર્માસ ૪૩-૪૪-૪૫ ૪૬)

સવત ૧૯૭૨ કપડવજ

અહમદાવાદથી વિહાર કરી સવત ૧૯૭૨ મા કપડવજ પધાર્યા આ ઠેકાણે પન્યાસજી શ્રીઆનદસાગરજી મહારાજ સાધુ સમુદાયને આવશ્યક સૂત્ર તથા અનુયોગદ્વાર સૂત્રની વાચના આપતા હતા તેનો પણ લાભ આપણા વિદૃષી મહારાજ શ્રીએ લીધો ત્યાના સઘના આગ્રહથી ચોમાસુ પણ ત્યાજ રહ્યા. બાદ ત્યાથી વિહાર કર્યો (ચાતુર્માસ ૪૭)

સવત ૧૯૭૩ અહમદાવાદ

કપડવજથી અહમદાવાદ આવ્યા અહીં પણ આગમ વાચના પન્યાસજી આનદસાગરજી મહારાજ સાધુ સમુદાયને આપતા હતા તેથી અહીં પણ આગમો સાભળવાનો લાભ આપણી વિદૃષીને મળ્યો ત્યા ચોમાસુ રહી સાધ્વીઓને પોતે ભણાવતા હતા પછી વિહાર કર્યો (ચાતુર્માસ ૪૮)

આગમ વાચના અહમદાવાદથી સુરત આવી તેનો પણ લાભ લેવાની ઇચ્છાથી અહમદાવાદથી વિહાર કરી નડીયાદ, વડોદરા, છાણી ભરૂચ થઈ સુરત આવ્યા અત્રે ઘણા સાધુ સાધ્વીઓ પન્યાસ આનંદસાગરજી મહારાજ પાસે સૂત્રો વાચના હતા તેમા પોતે પણ સાભળવામા મગી ગયા એવી રીતે આગમવાચનાનો ત્રીજી વખત લાભ લીધો

સુરતમા શ્રાવિકાપાઠશાળાના મકાનની બહુજ અગ વડતા હતી, તેથી વખારવાળા નવલબેનને શિવશ્રીજી માહારાજે ઉપદેશ આપ્યો 'બેન! તમારૂ મકાન જો પાઠશાળા માટે આપો, તો તો તમોને ઘણોજ લાભ થશે કેમકે આપણી બેન બેગીઓ પાઠશાળામા આવી ધાર્મિક અભ્યાસ કરશે સારૂ શિક્ષણ મેળવશે, આરભ સમા ભ જેમા થશેજ નહી માટે મકાન પાઠશાળામા આપો તો સારૂ ' બસ, પુન્યવાન પુરૂષનુ વચન શુ નિષ્ફલ જાય? નહી તરતજ નવલબેને પોતાનુ મકાન પાઠશાળાને આપી સઘને સુપરત કર્યું જ્યા આજ પણ ઘણી શ્રાવિકા બ્હેનો ધાર્મિક અભ્યાસનો લાભ લઇ રહી છે તેનુ નામ 'તત્ત્વ વિવેચક જૈન કન્યા પાઠશાળા' છે

આ અવસરે અહમદાવાદથી બેન માણેક તથા સ્વપુત્રી વમળા બન્ને દીક્ષા લેવા માટે શિવશ્રીજી મહારાજ પાસે આવ્યા સુરતના લોકો તો આ બન્નેને જોઇ વિચા માજ

પડી ગયા નાની બાળ ઉમરની છોકરીને પૂછવા લાગ્યા "શુ તુ દીક્ષા લેવાની છે? સાધુપણાની ક્રિયા તુ જાણે છે? તને દીક્ષાનો ભાવ શાથી થયો?" ૧૧ વર્ષની બાળા વિમળા કહેવા લાગી 'હા, હું દીક્ષા લેવાની છુ, સાધુપણાની ક્રિયા મને મારી માતુશ્રીએ થોડી ઘણી સમજાવી છે, અને બીજી સાધ્વીઓના સમાગમથી શિખી લઇશ મારી માતુશ્રી દીક્ષા લેવાના છે તો પછી હું શા માટે સસારમા રહું? 'यथा माता तथा पुत्री' આ કહેવતથીજ મને દીક્ષાનો ભાવ થયો."

શિષ્યા ના ૧૦-૧૧

બન્નેના દઢ મન જોઇ સુરતના સઘે મુહૂર્ત જોવડાવ્યું વૈશાખ શુદ ૧૩ના શુભ દિવસે આચાર્યશ્રી સાગરાનદસૂરીશ્વરજી માહારાજના કરકમલોથી વિધિવિધાન પૂર્વક વાસક્ષેપ નખાવી શિવશ્રીજીના શિષ્યા તિલકશ્રીજીના અન્તેવાસિની હેમશ્રી જે છે, તેઓની શિષ્યા શ્રી તીર્થશ્રીજી (માતાનુ નામ) રાખ્યું અને પુત્રીનું નામ 'રજનશ્રીજી' રાખી તીર્થશ્રીજીના શિષ્યા બનાવ્યા

લઘુબાળાએ ભવની પરપરા વધારનાર સાસારિક સગપણને દેશવટો આપી આત્મિક સુખની સહચારી સાથે નવો સબધ કર્યો એક ધ્યાનથી ભણવા લાગ્યા શિવશ્રીજી મહારાજે પન્યાસજી મણિવિજયજી મહારાજ પાસે નૂતન બન્ને સાધ્વીઓને વડી દીક્ષાના યોગ જલાલપુરમા કરાવ્યા

બાળદીક્ષિતા રંજનશ્રીજીએ તનમનથી એટલો તો ભણુવાનો ઉદ્યમ કર્યો કે આજે ૧૪ વર્ષના પર્યાયમા વ્યાકરણ કાવ્ય કોષ ન્યાયમા ન્યાદ્વાદમંજરી, પ્રકરણમા કર્મગ્રન્થ સંગ્રહણી ભાષ્ય આદિનો ઘણો સુંદર અભ્યાસ કર્યો ઘણી સાધ્વીઓને તો પોતે આજ ભણાવી રહેલ છે

ત્યાથી વિહાર કરવાની ઇચ્છા તો હતી પરંતુ શ્રાવિકા વર્ગની ઘણી વિનંતિથી બીજુ ચોમાસુ પણ ત્યા રહી આપણા શિવશ્રીજી માહારાજ પોતાની બુદ્ધિ અનુસાર આચારાગ સ્થાનાગ આદિ સૂત્રોનું વાચન કરવા લાગ્યા, અને પોતાના સમુદાય વર્ગને પાસે બોલાવી સમજાવતા પણ ગયા (ચાતુર્માસ ૪૯–૫૦)

સંવત ૧૯૭૯ ભરૂચ

સુરત ચાતુર્માસ પૂર્ણ કરી ભરૂચ પધાર્યા જે ધર્મીષ્ઠ શ્રાવિકા વર્ગે જે સમુદાયની પ્રશંસા સાભળી હોય, તે શુ તેમના તરફથી જ્ઞાનનો લાભ લીધા વિના આગળ વધવા દીયે ખરા? નહી, અત્યંત આગ્રહ કરી ભરૂચમા ચાતુર્માસ કરાવ્યુ ચારે મહિના સુધી ખુબ જ્ઞાનના પ્યાલા પીધા ધર્મના કેટલાક કાર્યો પણ કરાવ્યા

પાલીતાણામા આ વખતે શ્રીમદ્ આચાર્ય સાગરાનંદ સૂરિશ્વરજી માહારાજ "આગમ વાચના" સાધુ સાધ્વીને મોતી કડીયાની ધર્મશાળામા આપતા હતા ત્યા જઇ પૂર્ણ લાભ લેવાની શિવશ્રીજી માહારાજની ઉત્કંઠા તો હતી પરંતુ અવસ્થા અને અશક્તિના કારણે જઇ શકયા નહી (ચાતુર્માસ ૫૧)

સવત ૧૯૭૭ થી ૭૯ — અહમદાવાદ.

ભરૂચ ચાતુર્માસ સમાપ્ત થયા પછી ધીરે ધીરે વડોદરા ખેડા થઇ અહમદાવાદ આવ્યા સવત્ ૧૯૭૭ની સાલમાં ચોમાસુ રહ્યા પૂરણ વૃદ્ધાવસ્થા અને અશકિતના કારણે પાછળના સવત્ ૧૯૭૮-૭૯-- ના બે ચોમાસા પણ ત્યાને ત્યાજ કરવા પડયા (ચાતુર્માસ ૫૦--૫૩-૫૪)

શ્રીમતીજીને તો ઘણીજ ઇચ્છા હતી કે હજુ પણ યથાશકિત શાસનના કાર્યો કરવા પણ ધાર્યુ કશુ એ થયુ નહી એકદમ પડયા બિમાર પામે રહેલા ગુરૂબેન હેતશ્રીજી માહારાજે અત્યત વૈયાવચ્ચ કરી શ્રાવિકા વર્ગે પૂર્વ ઉપચાર કર્યા જયા આયુષ્ય કર્મ પૂરૂ થવાનુ હોય ત્યા શુ ઉપચારો લાગુ પડે? મોટા મોટા તીર્થકરોને પણ ઉપચાર લાગુ ન પડયા, તો પછી આ પામરપ્રાણીની શી વાત?

સાથે રહેલા તિલકશ્રીજી માહારાજ તથા અન્ય સાધ્વી વર્ગ ભણવાનું છોડી આખો દિવસ શિવશ્રીજી માહારાજની પાસે બેસી આત્મસાધન કરાવવા લાગ્યા કેટલીક વખત અન્ય સાધ્વીઓ આખી રાત્રી જાગરણ કરી ગુરૂણી માહારાજના મુખ સામે બેચેનીથી જોઇ રહેતી હતી

૧૪ અતિમ ઉપદેશ

પ્રતિદિવસ તબીયત વધારે વધારે બગડવા લાગી ઊઠવાની શક્તિ ન રહી ન ખવાય ખોરાક, કે ન થાય કોઇની

સાથે વાત હમેશા અરિહંત પ્રભુના નામ શિવાય બીજી વાત તો કરતાજ નહી કર્મનુ સ્વરૂપ પોતે જાણતા હતા શા માટે ધર્મધ્યાન ન કરે? હવે તદ્દન છેલ્લી અવસ્થા જ્યારે પોતાને જણાવા લાગી ત્યારે પાસે રહેલી બધી સાધ્વીઓને બોલાવી ધીમા સ્વરથી હિતશિક્ષા આપવા લાગ્યા

'તિલકશ્રી! આ સમુદાય હવે તારે સંભાળવો ભણવા ગણવાનો તુ ઉદ્યમ રખાવજે, કદાચિત્ માંહોમાંહે બોલાચાલી થાય, તો મકાનની બહાર તે વાત જવા દેવી નહી આપણે સર્વે કોઇ કયાના અને કોઇ કયાના પખીની માફક પૂર્વના સંજોગથી ભેગા થયા છીએ સંસારના આધિ વ્યાધિ ઉપાધિ મય દુખો દૂર કરી શાંતિપૂર્વક જીવન ગુજારવા ભગવાન્ મહાવીરની સાધ્વી ચંદનબાળાનો વેષ આપણે પહેરેલો છે સંસારિ અવસ્થાની પૂર્વ વાતોનું સ્મરણ ન થાય, તેની ખાસ તારે કાળજી રાખવી બ્હેનો! તમોએ આજ દિવસ સુધી જે મારા પ્રતિ વૈયાવચ્ચ કરી વિનય સાચવ્યો તે હવે હેતશ્રી તથા તિલકશ્રી તરફ પૂર્ણ સાચવવો તમોને સુધારવા માટે મે કોઇ વખત કડવા શબ્દપણ કહેલા હશે, તે સંબંધિ મિચ્છામિદુક્કડ આપુ છુ શાસનની શોભા કેમ વધે તે લક્ષ બરોબર ધ્યાનમાં રાખી અખંડ શુદ્ધ ચારિત્ર પાલન કરજો એક બીજાને ભણાવવા ગણાવવાનો સતત્ પ્રયાસ કરજો.'

'હેતશ્રી ! ઓ હેતશ્રી !! તુ શા માટે રૂએ છે? એક દિવસ બધાને પણ આ દીશામા જવાનુજ છે વ્હેલુ કે મોડુ અરે ! બધી સાધ્વીઓને તારે તો હિમ્મત રખાવવી જોઇએ હવે તમો મને રાસ સઝાય આદિ સભળાવો મારા વિચારો તેમા પ્રવેશ થાય'

સવત ૧૯૮૦ સ્વર્ગવાસ

વાત કરતા કરતા બોલતા બધ પડયા હસ્ત જોડેલા છે અને તો ધ્યાનમા ગરકાવ થઈ ગઈ છે, સવત ૧૯૮૦ના જેઠ શુદ ૫ ના શુભ દિવસે દેહ છોડી શિવશ્રીજીનો આત્મા અન્ય સ્થાને ચાલ્યો ગયો. ત્યા પણ તેને શાતિ મળી હશે

આપના સ્વર્ગવાસ પછી આપની વિદૂષી તિલકશ્રી મહારાજ પણ આપની શિખામણ ધ્યાનમા લઇ સાધ્વી સમુદાયને સભાળવા લાગ્યા એમણે પણ ગુરૂની માફક ઘણી બ્હેનોને દીક્ષાઓ આપી શાસનના અનેક શુભ કાર્યો કરેલા છે

આજ વર્તમાનમા શિવશ્રીજી માહારાજના સમુદાયની સાધ્વીઓ એકદર ૨૫ સુશીલવાન અને ચારિત્રવાન વિદ્યમાન છે જેના નામો નીચે આપેલા છે

૧ સૌભાગ્યશ્રી–ગુરૂ શિવશ્રીજી
૨ વિનયશ્રીજી–ગુરૂ શિવશ્રીજી
૩ તિલકશ્રીજી–ગુરૂ શિવશ્રીજી
૪ સુમતિશ્રીજી–ગુરૂ વિનયશ્રી
૫ લાવણ્યશ્રીજી–ગુરૂ સુમતિ શ્રીજી
૬ મણીશ્રીજી–ગુરુ તિલકશ્રીજી
૭ હરકોરશ્રીજી ગુરૂતિલકશ્રીજી

સાથે વાત હમેશા અરિહંત પ્રભુના નામ સિવાય બીજી વાત તો કરતાજ નહી કર્મનુ સ્વરૂપ પોતે જાણતા હતા શા માટે ધર્મધ્યાન ન કરે ? હવે તદ્દન છેલ્લી અવસ્થા જ્યારે પોતાને જણાવા લાગી ત્યારે પાસે રહેલી બધી સાધ્વીઓને બોલાવી ધીમા સ્વરથી હિતશિક્ષા આપવા લાગ્યા

'તિલકશ્રી ! આ સમુદાય હવે તારે સભાળવો ભણવા ગણવાનો તુ ઉદ્યમ રખાવજે, કદાચિત્ માંહોમાહે બોલાચાલી થાય, તો મકાનની બહાર તે વાત જવા દેવી નહી આપો સર્વે કોઇ કયાના અને કોઇ કયાના પખીની માફક પૂર્વના સયોગથી ભેગા થયા છીએ સસારના આધિ વ્યાધિ ઉપાધિ મય દુખો દૂર કરી શાતિપૂર્વક જીવન ગુજારવા ભગવાન્ મહાવીરની સાધ્વી ચદનબાળાનો વેષ આપણે પહેરેલો છે સસારિ અવસ્થાની પૂર્વ વાતોનું સ્મરણ ન થાય, તેની ખાસ તારે કાળજી રાખવી બ્હેનો ! તમોએ આજ દિવસ સુધી જે મારા પ્રતિ વૈયાવચ્ચ કરી વિનય સાચવ્યો તે હવે હેતશ્રી તથા તિલકશ્રી તરફ પૂર્ણ સાચવવો તમોને સુધારવા માટે મે કોઇ વખત કડવા શબ્દપણ કહેવા હશે, તે સબધિ મિચ્છામિદુક્કડ આપુ છુ, શાસનની શોભા કેમ વધે તે લક્ષ બરોબર ધ્યાનમાં રાખી અખડ શુદ્ધ ચારિત્ર પાલન કરજો એક બીજાને ભણાવવા ગણાવવાનો સતત પ્રયાસ કરજો'

'હેતશ્રી ! એ હેતશ્રી !! તુ શા માટે રૂએ છે? એક દિવસ બધાને પણ આ દીશામા જવાનુ જ છે વ્હેલુ કે મોડુ અરે! બધી સાધ્વીઓને તારે તો હિમ્મત ગ્ખાવવી જોઇએ હવે તમો મને રાસ સઝાય આદિ સભળાવો મારા વિચારો તેમા પ્રવેશ થાય'

સવત ૧૯૮૦ **સ્વર્ગવાસ**

વાત કરતા કરતા બોલતા બધ પડયા હસ્ત જોડેલા છે ચક્ષુ તો ધ્યાનમા ગરકાવ થઈ ગઈ છે, સવત ૧૯૮૦ના જેઠ શુદ ૫ ના શુભ દિવસે દેહ છોડી શિવશ્રીજીનો આત્મા અન્ય સ્થાને ચાલ્યો ગયો. ત્યા પણ તેને શાતિ મળી હશે

આપના સ્વર્ગવાસ પછી આપની વિદૂષી તિલકશ્રી મહા રાજ પણ આપની શિખામણ ધ્યાનમા લઇ સાધ્વી સમુદાયને સભાળવા લાગ્યા એમણે પણ ગુરૂની માફક ઘણી બ્હેનોને દીક્ષાઓ આપી શાસનના અનેક શુભ કાર્યો કરેલા છે

આજ વર્તમાનમા શિવશ્રીજી માહારાજના સમુદાયની સાધ્વીઓ એકદર ૭૫ સુશીલવાન અને ચારિત્રવાન વિદ્યમાન છે જેના નામો નીચે આપેલા છે

૧ સૌભાગ્યશ્રી–ગુરૂ શિવશ્રીજી	૫ લાવણ્યશ્રીજી–ગુરૂ સુમતિ શ્રીજી
૨ વિનયશ્રીજી–ગુરૂ શિવશ્રીજી	૬ મણીશ્રીજી-ગુરુ તિલકશ્રીજી
૩ તિલકશ્રીજી–ગુરૂ શિવશ્રીજી	૭ હરખશ્રીજી ગુરુતિલકશ્રીજી
૪ સુમતિશ્રીજી–ગુરૂ વિનયશ્રી	

૮ ભાનુશ્રીજી ગુરૂ તિલકશ્રીજી	૧૭ પ્રધાનશ્રીજી ગુરુ તીર્થશ્રીજી
૯ હેમશ્રીજી-ગુરૂ તિલકશ્રીજી	૧૮ મગલશ્રીજી ગુરૂ ધર્મશ્રીજી
૧૦ મનોહરશ્રીજી-ગુરૂ-તિલ	૧૯ સયમશ્રીજી ગુરૂ ગુણશ્રીજી

શિવશ્રીજી મહારાજના સમુદાયની ૨૫ સાધ્વીઓના નામ તેઓના ગુરૂઓના નામ સાથે આપેલ છે તેમા, નબર ૧૭ ૧૮, ૧૯, ૨૧, ૨૩ ૨૫ વાળા નામોમા ગુરૂના નામ હેરફેર છપાએલ છે તે નીચે મુજબ સુધારી જાણી લેવા

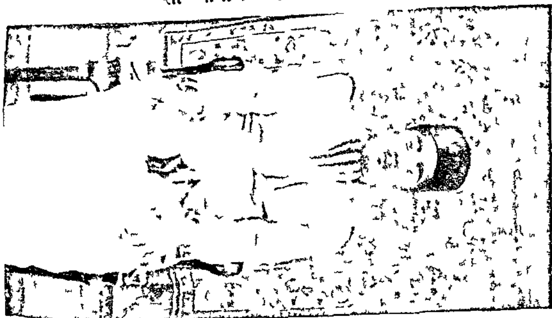
૧૭ પ્રધાનશ્રીજી-ગુરૂ હેમશ્રીજી
૨૧ હસશ્રીજી —,, ,
૨૩ દર્શનશ્રીજી—, ,
૨૫ નિર્મલશ્રીજી-,, ,,
૧૮ મગલશ્રીજી -,, તિલકશ્રીજી
૧૯ સયમશ્રીજી -,, મનોહરશ્રીજી

છે એવું જીવા - વાળા ... —

ચાલવા પ્રયત્ન કરે એજ લેખિકાનો આશય છે

લી०
આપની અતેવાસિની
સવત ૧૯૮૯ પોષ શુદ ૨ } મનોહરશ્રી (ઈન્દોરવાળી)

તત્ત્વાર્થ પ્રિન્ગિટ દ્વિતીયાવૃત્તિમા સંપૂર્ણ દ્રવ્યસહાય- સુરત વાસ્તવ્ય
શા પાનાચંદ કેસરીચંદ ઝવેરી

જન્મ સંવત ૧૯૬૨ — સ્વર્ગ સંવત ૧૯૮૮

ॐ नमः श्री सर्वज्ञाय

श्री तत्त्वार्थ परिशिष्ट मूलनुं भाषान्तर विवेचन सहित.

ॐ नम

नत्वा श्री गोडिपार्श्वेशं, सूरिं चानन्दसागरं।
तत्त्वार्थपरिशिष्टस्य, बालबोधं करोम्यहं ॥१॥

શ્રી ગોડીપાર્શ્વનાથ મહારાજને તથા આચાર્ય શ્રી આનન્દસાગર સૂરીશ્વરજીને નમસ્કાર કરીને (તેમણે બનાવેલા) તત્ત્વાર્થપરિશિષ્ટની બાલાવબોધવ્યાખ્યા હું (માનસાગર) કરૂં છું. ૧

सप्तम्या पञ्चधनु.शतमानं वपुः १

અર્થ –સાતમી મહાતમ નામની નારકીની અંદર ઉત્કૃષ્ટ ૫૦૦ ધનુષ શરીરનું પ્રમાણ છે અને જઘન્ય ઉત્પન્ન થતી વખતે અગુલના અસંખ્યાતમે ભાગે શરીર હોય છે

अर्वागर्वाधमाद्यादिमस्तटे हस्तत्रयम् २

અર્થ –સાતમી નારકીથી ઉપર ચાલતા દરેક નારકીને.

અડધુ અડધુ ઓછુ ક તા પહેલી નારકીના પહેલા પ્રતરને વિષે ત્રણ હાથનું શ૧ર પ્રમાણ-છે

વિ૦-સાતમી નારકીમા ૫૦૦ ધનુષ્ય પ્રમાણ છે અને તેનું અડધુ કરતા ૨૫૦ ધનુષ્ય છઠ્ઠી નારકીના વિષે, તેનું અડધુ ૧૨૫ ધનુષ્ય પાચમી નારકીના વિષે, તેનું અર્ધ ૬૨-૨ હાથ ચોથી નારકીના વિષે, તેનું અર્ધ ૩૧-૧ હાથ ત્રીજી નારકીના વિષે, ૧૫॥ ને બાર આગુલ બીજી નારકીને વિષે, અને તેનું અર્ધ ૭॥-૬ અગુલ પહેલી નારકીના અતિમ ૧૩મા પ્રતરને વિષે હોય છે

હવે ઉપરના પ્રતરે શરીર માન કાઢવા માટે દરેક પ્રતરે ૨ હાથ અને ૮॥ અગુલ નીચેથી ઓછા કરતા જવાથી પહેલે પ્રતરે ત્રણ હાથ આવશે, તે યત્રની સ્થાપના જોવાથી માલુમ પડશે

પ્ર ધ હા અ	બાદ હા અ	પ્ર ધ હા અ	બાદ હા અ
૧૩-૭-૩-૬	૨-૮॥	[illegible]-૩-૨-૧૮॥	૨-૮॥
૧૨-૭-૦-૨૧॥	૨-૮॥	૫-૩-૦-૧૦-૨-૮॥	
૧૧-૬-૨-૧૩-	૨-૮॥	૪-૨-૨-૧॥-૨-૮॥	
૧૦-[illegible]-૦-૪॥-	૨-૮॥	૩-૧-૩-૧૭-૨-૮॥	
૯-[illegible]-૧-૨૦-	૨-૮॥	૨-૧-૧-૮॥-૨-૮॥	
૮-૪-૩-૧૧॥	૨-૮॥	૧-૦-૩-૦	
૭-૪-૧-૩-	૨-૮॥		

પહેલી નારકીના પાટડાનુ યત્ર

એવી રીતે બીજી નારકીના દરેક પ્રતરને વિષે ત્રણ હાથ ને ત્રણ અગુલ વધારતા જવાથી ૧૧મા પ્રતરને વિષે ૧૫॥ ધનુષ્ય ને ૧૨ અગુલ આવશે, એવી રીતે દરેક નારકીના પ્રતરનુ દેહમાન સમજી લેવુ તેનું યન્ત્ર નીચે પ્રમાણે છે

૨ શર્કરા પ્રભા પ્રતર ૧૧		૩ વાલુકા પ્રભા પ્રતર ૯	
પ્ર. ધ હા અ	વિશેષ હા અ	પ્ર. ધ, હા અ.	વિશેષ. હા અ
૧—૭—૩—૬	૩-૩	૧—૧૫—૨—૧૨	૭-૧૯॥
૨—૮—૨—૯	૩-૩	૨—૧૭—૨—૭॥	૭-૧૯॥
૩—૯—૧-૧૨	૩-૩	૩—૧૯—૨—૩	૭-૧૯॥
૪-૧૦—૦-૧૫	૩-૩	૪—૨૧—૧-૨૨॥	૭-૧૯॥
૫-૧૦—૩-૧૮	૩-૩	૫—૨૩—૧-૧૯	૭-૧૯॥
૬-૧૧—૨-૨૧	૩-૩	૬—૨૫—૧-૧૩॥	૭-૧૯॥
૭-૧૨—૨—૦	૩-૩	૭—૨૭—૧—૬	૭-૧૯॥
૮-૧૩—૧—૩	૩-૩	૮—૨૯—૧—૪॥	૭-૧૯॥
૯-૧૪—૦—૬	૩-૩	૯—૩૧—૧—૦	૭-૧૯॥
૧૦-૧૪—૩—૯	૩-૩		
૧૧-૧૫—૨-૧૨			

૪ પંક પ્રભા પ્રતર ૭		૫ ધુમ પ્રભા પ્રતર ૫	
પ્ર ધ હા આ	વિશેષ ધ હા આ	પ્ર ધ હા આં	વિશેષ ધ હા આ
૧-૩૧-૧—૦	૫-૦-૨૦	૧—૬૨—૨—૦	૧૫-૨-૧૨

૨-૩૬-૧-૨૦	૫-૦-૨૦	૨—૭૮—૦-૧૨	૧૫-૨-૧૨
૩-૪૧-૨-૧૬	૫-૦-૨૦	૩—૯૩—૩—૦	૧૫-૨-૧૨
૪-૪૬-૩-૧૨	૫-૦-૨૦	૪-૧૦૯—૧-૧૧	૧૫-૨-૧૨
૫-૫૨-૦—૮	૫-૦-૨૦	૫-૧૨૫—૦—૦	
૬-૫૭-૧—૪	૫-૦-૨૦		
૭-૬૨-૨—૦	૫-૦-૨૦		

૬ તમ પ્રભા પ્રતર ૩ વિશેષ		૭ મહાતમ પ્રભા પ્રતર ૨
પ્ર ધ હા આ	દા હા આ	પ્ર ધ હા આં
૧—૧૨૫—૦—૦	૬૨—૨—૦	૧-૫૦૦—૦—૦
૨—૧૮૭—૨—૦	૬૨—૨—૦	
૩—૨૫૦—૦—૦		

विरहश्चतुर्विंशतिमुहूर्त्तसप्तपञ्चदशादि नैक-द्विचतुःषण्मासाः ॥३॥

શબ્દાર્થ—સાતે નારકીની અંદર અનુક્રમે ૨૪ મુહૂર્ત, સાત અને ૫ંદર દિવસ, તથા એક બે ચાર અને છ મહિનાનો ઉપજવાનો અથવા ચ્યવવાનો વિરહ કાળ છે

વિ૦—નારકીની અંદર ઉપપાત અને ચ્યવનના અંતરનો કાળ અનુક્રમે પહેલી નારકીમા ૨૪) મુહૂર્તનો, બીજી નારકીમા સાત દિવસ, ત્રીજી નારકીમા ૫ંદર દિવસ, ચોથી નારકીમા એક માસ, પાચમી નારકીમા બે માસ, છઠ્ઠી નારકીમા ચાર માસ, અને સાતમી નારકીમા છ માસનો

અતર છે અહિંઆં જે અતરનો કાળ બતાવેલ છે, તેટલો કાળ પુરો થઈ ગયા પછી અવશ્ય તે નારકીની અંદર જીવ ઉત્પન્ન થાય અથવા ત્યાથી ચ્યવન પામે

द्व्यादिषु सेवार्तायैः ॥४॥

શબ્દાર્થ—સેવાર્ત આદિ સઘયણવાળા જીવો બીજી નારકી વિગેરેની અંદર જાય છે

વિ૦-છેવટ્ઠુ (સેવાર્ત) સઘયણવાળા જીવ પહેલી બે નારકીમા, કીલીકા સઘયણવાળા જીવો ત્રીજી નારકીમા, અર્ધનારાચ સઘયણવાળા ચોથી નારકીમા, નારાચ સઘયણવાળા જીવો પાચમી નારકીમાં, ઋષભનારાચ સઘયણવાળા જીવો છઠ્ઠી નારકીમા, અને વજ્રઋષભનારાચ સઘયણવાળા જીવો મરીને સાતમી નરકીમા જાય છે

त्र्यघृताश्चक्रिहरियुगलार्हज्जिनयति-देशसम्यक्त्ववन्तः॥५॥

શબ્દાર્થ—અનુક્રમે પહેલી આદી નારકીથી નીકળેલા ચક્રવર્તી, બળદેવ અથવા વાસુદેવ, અરિહંત, કેવલી સર્વવિરતિ,દેશવિરતિ અને સમ્યકત્વવાળા થાય છે

વિ૦-પહેલી રત્નપ્રભા નારકીથી નીકળેલો ચક્રવર્તી થાય, બીજી શર્કરાપ્રભા નારકીથી નીકળેલો જીવ વાસુદેવ અથવા બળદેવ થાય, ત્રીજી વાલુકા પ્રભાથી નીકળેલો જીવ તીર્થંકર થાય,

ચોથી પંકપ્રભા નારકીથી નીકળેલો જીવ સામાન્ય કેવળી થાય, પાંચમી નારકીથી નીકળેલો જીવ સર્વવિરતિ થાય, છઠ્ઠી તમપ્રભા નારકીથી નીકળેલો જીવ દેશવિરતિ થાય, અને સાતમી મહા તમ નારકીથી નીકળેલો જીવ સમ્યકત્વ પામે છે

चत्वार्यर्धचत्वारि गव्यूतान्यवधिरांद्ये परापर' ६

શબ્દાર્થ–પહેલી નારકી રત્ન પ્રભાને વિષે અવધિ જ્ઞાનનું ક્ષેત્ર ઉત્કૃષ્ટ અને જઘન્ય ૪ ગાઉ અને સાડા ત્રણ ગાઉ અનુક્રમે છે

વિ૦–પહેલી નારકીના જીવો પોતાના રહેવાના સ્થાનથી ઉર્ધ્વ અધો અને તિર્છા લોકની અંદર વધારેમાં વધારે ૪ ગાઉ સુધી અવધિજ્ઞાનથી દેખી શકે અને ઓછામાં ઓછું ચારે દિશાની અંદર ૩॥ ગાઉ સુધી દેખી શકે છે

परतोऽर्घार्धहीनम् ॥७॥

શબ્દાર્થ બીજી નારકી વિગેરેની અંદર અર્ધ અર્ધ ઓછું કરવું.

વિ૦–બીજી શર્કરા પ્રભા વિગેરે નારકીઓની અંદર 'પહેલી નારકીમાં' જેટલું ક્ષેત્ર અવધિજ્ઞાનનું છે, તેમાંથી અડધો અડધો ગાઉ ઓછા કરતાં જવું તે સાતમી નારકી સુધી ઓછું કરતાં છેવટે ઉત્કૃષ્ટ એક ગાઉ, અને જઘન્ય અડધો ગાઉ સાતમી નારકીમાં આવશે

જેમકે પહેલી નારકીમાં ઉત્કૃષ્ટ ૪ ગાઉ અને જઘન્ય ૩॥ ગાઉ છે તેમાંથી અડધો અડધો ગાઉ બાદ કરતાં બીજી નારકીમાં ઉત્કૃષ્ટ ૩॥ ગાઉ, જઘન્ય

૩ ગાઉ એવી રીતે ત્રીજી નારકીમા પણ બીજીમાથી અડધો અડધો બાદ કરતા ઉત્કૃષ્ટ ૩ ગાઉ, જઘન્ય ૨ાા ગાઉ એવી રીતે ચોથી નારકી પંકપ્રભામા ઉત્કૃષ્ટ ૨ાા ગાઉ જઘન્ય ૨ ગાઉ પાચમી નારકી ધુમપ્રભામા ઉત્કૃષ્ટ ૨ ગાઉ, જઘન્ય ૧ાા ગાઉ છઠી નારકી તમપ્રભામા ઉત્કૃષ્ટ ૧ાા ગાઉ, જઘન્ય ૧ ગાઉ, અને સાતમી તમતમા નારકીની અદર ઉત્કૃષ્ટ ૧ ગાઉ અને જઘન્ય ૦ાા ગાઉ સુધી અવધિજ્ઞાનથી ચારે દિશાઓની અદર જોઇ શકે છે

યત્ર સ્થાપના.

નારકીના નામ.	અવધિ ઉત્કૃષ્ટ	અવધિક્ષેત્ર જઘન્ય
૧ રત્નપ્રભા	૪ ગાઉ	૩ાા ગાઉ
૨ શર્કરાપ્રભા	૩ાા ગાઉ	૩ ગાઉ
૩ વાલુકાપ્રભા	૩ ગાઉ	૨ાા ગાઉ
૪ પંકપ્રભા	૨ાા ગાઉ	૨ ગાઉ
૫ ધુમપ્રભા	૨ ગાઉ	૧ાા ગાઉ
૬ તમપ્રભા	૧ાા ગાઉ	૧ ગાઉ
૭ તમતમાપ્રભા	૧ ગાઉ	૦ાા ગાઉ

पुरुपस्त्रीलिङ्गमध्यावगाहामरवैमानिकतिर्यग्लोकेऽष्टशतम् ॥८॥

અર્થ—પુરુષ સ્વલિંગી, મધ્ય અવગાહનાવાળા વૈમાનિક દેવતા અને તિર્ચ્છાલોકમાંથી આવેલા એકનો ને આઠ મોક્ષે જાય

વિશેષાર્થ—કોઈપણ જાતના (તિર્યંચ, મનુષ્ય કે દેવતા) પુરુષ વેદમાંથી આવેલા જીવો પુરુષજ થયેલા હોય તો, એક સમયની અંદર એકી વખતે ૧૦૮) મોક્ષે જાય છે બાકી સ્ત્રી કે નપુંસક થયા હોય તો ન જાય

સ્વલિંગ એટલે સાધુપણુ લઇને સાધુનો વેષ રાખેલો હોય, તો તે એક સમયની અંદર એકી વખતે ઉત્કૃષ્ટ ૧૦૮ મોક્ષે જાય છે

મધ્યમ અવગાહનાવાળા એક સમયની અંદર એકી વખતે ૧૦૮) મોક્ષે જાય

દેવલોકની ગતિમાંથી આવેલા જીવો એક સમયની અંદર ૧૦૮ મોક્ષે જાય

વૈમાનિક દેવ થકી આવેલા હોય તો એક સમયની અંદર ૧૦૮ મોક્ષે જાય

તિર્ચ્છાલોક જે લોકપ્રસિદ્ધ છે તેમાંથી એક સમયની અંદર ઉત્કૃષ્ટા ૧૦૮ મોક્ષે જાય, વિશેષ-સમુદ્રમાંથી ૨ મોક્ષે જાય સામાન્ય નદી, તળાવ, કુંડ, વિગેરેની અંદર કાઉસ્સગ્ગ કરી મોક્ષે જાય તો ૩ જાય

સિદ્ધપાહુડે અધોલોકમાં અને જલમાં તફાવત છે તે અધોલોકે ૨૦ પૃથકત્વ અને સામાન્ય પાણીમાં ૪ જાય,

यतः-चत्तारि उड्ढलोए, जले चउक्क दुवे समुद्दमि ।
अट्ठसय तिरियलोए वीसपुहत्त अहोलोए ॥१॥

અર્થ—ઉર્ધ્વલોકે ૪ પાણીમાં ૪, સમુદ્રના ૨, તિર્છાલોકે ૧૦૮ અને અધોલોકે ૨૦ પૃથકત્વ જાય

ઉત્તરાધ્યયન જીવાજીવવિભક્તિ નામના અધ્યયનની અંદર "वीसमहे तहेव" અધોલોકમા ૨૦) કહેલા છે.

એક વિજયને વિષે એક સમયમા ઉત્કૃષ્ટ ૨૦) મોક્ષે જાય એક અકર્મભૂમિને વિષે કર્મભૂમિમાથી સહરણ કરીને લાવેલા હોય તો પણ એક સમયની અંદર ઉત્કૃષ્ટ ૧૦) મોક્ષે જાય. એવી રીતે બધી અકર્મભૂમિમાથી સહરણદ્વારા જવાની સત્તા ખરી, પાડુકવનને વિષે એક સમયની અંદર બે, પદર કર્મભૂમિને વિષે એક સમયે એકી વખતે ૧૦૮ મોક્ષે જાય

स्त्री नरगतिनारीज्योतिष्कदेवीवैमानिक-देवीभ्यो विंशतिः ॥९॥

અર્થ—સ્રીવેદ, નરગતી, સ્રી, જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિક દેવીઓથી આવેલા ૨૦ જાય

વિ૦—સ્રી વેદવાળા જીવોમાથી આવેલા જીવો એક સમયની અંદર ૨૦) મોક્ષે જાય છે, તેથી વધારે જઈ શકતા નથી તે જીવો સ્રીવેદમાથી મરીને મનુષ્ય થયેલા હોય, અથવા તો સ્રી થયેલ હોય અથવા કૃતિમ

અર્થ—પુરૂષ સ્વલિંગી, મધ્ય અવગાહનાવાલા વૈમાનિક દેવતા અને તિર્ચ્છાલોકમાથી આવેલા એકનો ને આઠ મોક્ષે જાય.

વિશેષાર્થ -કોઈપણ જાતના (તિર્યંચ, મનુષ્ય કે દેવતા) પુરૂષ વેદમાથી આવેલા જીવો પુરૂષજ થયેલા હોય તો, એક સમયની અંદર એકી વખતે ૧૦૮) મોક્ષે જાય છે બાકી સ્ત્રી કે નપુંસક થયા હોય તો ન જાય

સ્વલિંગ એટલે સાધુપણુ લઇને સાધુનો વેષ રાખેલો હોય, તો તે એક સમયની અંદર એકી વખતે ઉત્કૃષ્ટ ૧૦૮ મોક્ષે જાય છે

મધ્યમ અવગાહનાવાળા એક સમયની અંદર એકી વખતે ૧૦૮) મોક્ષે જાય

દેવલોકની ગતિમાથી આવેલા જીવો એક સમયની અંદર ૧૦૮ મોક્ષે જાય

વૈમાનિક દેવ થકી આવેલા હોય તો એક સમયની અંદર ૧૦૮ મોક્ષે જાય

તિર્ચ્છાલોક જે લોકપ્રસિદ્ધ છે તેમાથી એક સમયની અંદર ઉત્કૃષ્ટા ૧૦૮ મોક્ષે જાય, વિશેષ-સમુદ્રમાથી ૨ મોક્ષે જાય સામાન્ય નદી, તળાવ, કુંડ, વિગેરેની અંદર કાઉસ્સગ કરી મોક્ષે જાય તો ૩ જાય

સિદ્ધપાહુડે અધોલોકમા અને જલમા તફાવત છે તે અધોલોકે ૨૦ પૃથકત્વ અને સામાન્ય પાણીમા ૪ જાય,

यतः–चत्तारि उड्ढलोए, जले चउक्क दुवे समुद्दमि।
अट्ठसय तिरियलोए वीसपुहुत्त अहोलोए ॥१॥

અર્થ—ઉર્ધ્વલોકે ૪ પાણીમા ૪, સમુદ્રના ૨, તિર્છાલોકે ૧૦૮ અને અધોલોકે ૨૦ પૃથક્ત્વ જાય

ઉત્તરાધ્યયન જીવાજીવવિભક્તિ નામના અધ્યયનની અંદર "वीसमहे तहेव" અધોલોકમા ૨૦) કહેલા છે

એક વિજયને વિષે એક સમયમા ઉત્કૃષ્ટ ૨૦) મોક્ષે જાય એક અકર્મભૂમિને વિષે કર્મભૂમિમાથી સંહરણ કરીને લાવેલા હોય તો પણ એક સમયની અંદર ઉત્કૃષ્ટ ૧૦) મોક્ષે જાય. એવી રીતે બધી અકર્મભૂમિમાથી સંહરણદ્વારા જવાની સત્તા ખરી, પાડુકવનને વિશે એક સમયની અંદરબે, પંદર કર્મભૂમિને વિષે એક સમયે એકી વખતે ૧૦૮ મોક્ષે જાય

स्त्री नरगतिनारीज्योतिष्कदेवीवैमानिकदेवीभ्यो विंशतिः ॥९॥

અર્થ—સ્રીવેદ, નરગતી, સ્ત્રી, જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિક દેવીઓથી આવેલા ૨૦ જાય

વિ૦—સ્ત્રી વેદવાળા જીવોમાથી આવેલા જીવો એક સમયની અંદર ૨૦) મોક્ષે જાય છે, તેથી વધારે જઈ શકતા નથી તે જીવો સ્રીવેદમાથી મરીને મનુષ્ય થયેલા હોય, અથવા તો સ્ત્રી થયેલ હોય અથવા કૃતિમે

નપુંસક થયેલ હોય, તો પણ બધામાથી મલીને ૨૦ મોક્ષે જાય

મનુષ્યની જાતીમાથી આવેલા જીવો એક સમયની અંદર ઉત્કૃષ્ટ ૨૦) મોક્ષે જાય

સ્ત્રીના જીવોમાથી આવેલા જીવો એક સમયની અંદર ઉત્કૃષ્ટ ૨૦ જાય છે, અને મનુષ્યગતિના મનુષ્યમાથી આવેલા જીવો ૧૦ મોક્ષે જાય છે

જ્યોતિષ દેવીઓમાથી આવેલા જીવો એક સમયમા ૨૦ મોક્ષે જાય

વૈમાનિક દેવીઓમાથી આવેલા એક સમયની અંદર ૨૦ મોક્ષે જાય

नपुंसकान्यलिङ्गनरकतिर्यक् त्रिपृथ्वी तिर्यक्-पुरुष स्त्रि त्रिनिकायदेवेभ्यो दश ॥१०॥

અર્થ—નપુંસક, અન્યલિંગી, નરકગતી, તિર્યંચગતી, ત્રણ પૃથ્વી, તિર્યંચ પુરૂષ અને સ્ત્રી, તથા ત્રણ નિકાયના દેવોથી આવેલા ૧૦ જાય

વિ૦—નપુંસક વેદમાથી આવેલા જીવો મનુષ્ય થાય, અથવા તો કૃત્રિમ નપુંસક પાછો ફરીને થાય, તો પણ એક સમયની અંદર ૧૦ મોક્ષે જાય છે

અન્યલિંગ એટલે તાપસાદિક સન્યાસી વિગેરેના વેશવાળા જીવો એક સમયની અંદર એકી વખતે ૧૦ સિદ્ધિ પામે છે

નરક અને તિર્યંચની ગતિમાથી આવેલા હોય તો એક સમયની અદર ૧૦ મોક્ષે જાય

ત્રણ પૃથ્વી કહેતા રત્નપ્રભા, શર્કરાપ્રભા અને વાલુકાપ્રભામાથી આવેલા જીવો એક સમયની અદર ઉત્કૃષ્ટ દશ મોક્ષે જાય અને પકપ્રભાથી આવેલા ૪ મોક્ષે જાય ધુમપ્રભા આદિથી આવેલા મોક્ષે જતા નથી

તિર્યંચ પચેન્દ્રિય પુરૂષમાથી આવેલા જીવો એક સમયની અદર ઉત્કૃષ્ટ ૧૦ મોક્ષે જાય છે

તિર્યંચ પચેન્દ્રિય સ્ત્રીથી આવેલા જીવો એક સમયની અદર ઉત્કૃષ્ટ ૧૦ મોક્ષે જાય છે અગ્નિકાય, વાઉકાય, બેઇદ્રી, તેઇદ્રી અને ચઉરીન્દ્રિવાળા જીવોમાથી આવેલા મોક્ષે જતા નથી

ભુવનપતિની દશનિકાયના દેવ થકી અને વ્યન્તર દેવમાથી આવેલા એક સમયની અદર ૧૦ મોક્ષે જાય

જ્યોતિષિ દેવમાથી આવેલા હોય તો ૧૦ મોક્ષે જાય

उत्कृष्टावगाहनेऽधोलोके वनस्पतिभ्यो व्यन्तरान्तदेवीभ्यः क्रमाद् द्वौ द्वाविंशति, षट्पञ्च ॥२१॥

અર્થ—ઉત્કૃષ્ટ અવગાહનાવાલા, અધોલોક, વનસ્પતિ, ભુવનપતિ વ્યતરદેવીથી આવેલા ક્રમશ ૨, ૨૨, ૬ અને પાચ મોક્ષે જાય

वि०—ઉત્કૃષ્ટ અવગાહનાવાળા એટલે ૫૦૦ ધનુષનું શરીર હોય તેવા એક સમયની અંદર ૨ મોક્ષે જાય અહીંયા કોઈને શંકા થશે કે મારૂદેવીમાતા ૫૨૫ ધનુષ ઉંચા હતા તો પછી તે કેમ મોક્ષે ગયા? તેનુ કારણ એ છે કે આ જે ઉત્કૃષ્ટ અવગાહના ૫૦૦ ધનુષ્યની કીધી છે, તે તીર્થંકરને આશ્રીનેજ કીધી છે પરંતુ સામાન્ય કેવલીને આશ્રીને કીધી નથી તથા મારૂદેવીનું આશ્ચર્ય પણ કહેવાય છે

તથા અધોલોકે એટલે મહાવિદેહ ક્ષેત્રની અંદર જે કુબડી નામની વિજય છે તેની અંદર મોક્ષે જાય તો એક સમયની અંદર ઉત્કૃષ્ટા ૨૨ જાય

વનસ્પતિકાયમાંથી આવેલા જીવો એક સમયની અંદર ઉત્કૃષ્ટ ૬ મોક્ષે જાય

ભૂવનપતિની, દશનિકાયની દેવોમાંથી અને વ્યન્તરની દેવીમાંથી આવેલા જીવો એક સમયની અંદર ઉત્કૃષ્ટ ૫ મોક્ષે જાય

गृहिलिङ्गजघन्यावगाहोर्ध्वलोक-
पृथ्वीजलेभ्यश्चत्वार ॥१२॥

અર્થ—ગૃહસ્થલીંગી, જઘન્ય અવગાહનાવાળા, ઉર્ધ્વ લોક, પૃથ્વીકાય અને અપ્કાયથી આવેલા એક સમયમાં ૪ મોક્ષે જાય

વિ૦ ગૃહસ્થલિંગ એટલે સાધુવેશ લીધા શિવાય શ્રાવક-

પણાની અંદર ચારિત્ર ભાવનાથી એક સમયની અંદર ઉત્કૃષ્ટા એકી વખતે ૪ મોક્ષે જાય

જઘન્ય અવગાહના એટલે બે હાથ ઉંચી કાયાવાળા એક સમયની અંદર ઉત્કૃષ્ટા ૪ મોક્ષે જાય, અહીંયા કોઈને શંકા થશે કે જઘન્ય સાત હાથવાલુ શરીર યોગ્ય છે, તો પછી કુર્માપુત્ર જે બે હાથના શરીરવાલા હતા તે કેમ મોક્ષે ગયા? તેનુ કારણ એ છે, કે જે જઘન્ય સાત હાથ શરીર કહ્યુ છે તે તીર્થંકરને આશ્રીને કહ્યુ છે, પણ સામાન્ય કેવલીને આશ્રીને કહ્યુ નથી તેથી સાત હાથવાળા તીર્થંકરજ મોક્ષે જાય પણ કુર્માપુત્ર આદિ તો જઘન્ય બે હાથ શરીરવાળા મોક્ષે જાય તે કવચિતજ સમજવુ

તથા ઉર્ધ્વલોકે એટલે મેરૂપર્વતની ચુલીકા અને નંદનવનને વિષે એક સમયની અંદર ઉત્કૃષ્ટા ૪ મોક્ષે જાય

પૃથ્વીકાય અને અપ્કાયમાથી આવેલા જીવો એક સમયમા ૪ મોક્ષે જાય

એવી રીતે દરેક વેદ, ગતિ, અને લિંગની અપેક્ષાએ જીવોની એક સમયમા સિદ્ધ થવાની સંખ્યા બતાવી હવે સિદ્ધોના આંતરા કેટલા કેટલા હોય તે બતાવે છે

द्वात्रिंशदष्टचत्वारिंशत् षष्टिद्वासप्ततिचतुरशीतिषण्णवतिद्विचष्टादिकसिद्धिः अष्टादिषु समयेषु ॥१३॥

શબ્દાર્થ—એકથી માંડીને ૩૨ સુધી મોક્ષે જાય તો આઠ સમય સુધી જાય, પછી નવમે સમયે આંતરૂ પડે એવી રીતે ૩૩ થી ૪૮ ૭ સમય સુધી, ૪૯ થી ૬૦ ૬ સમય સુધી, ૬૧ થી ૭૨ ૫ સમય, ૭૩ થી ૮૪ ૪ સમય, ૮૫ થી ૯૬ ૩ સમય, ૯૭ થી ૧૦૨ ૨ સમય, અને ૧૦૩ થી ૧૦૮ સુધી એક સમયમાં જાય છે પછી આંતરો પડે છે,

વિવેચન—ચઉદે રાજલોકમાથી જો એકથી માંડીને બત્રીસ સુધીમા મોક્ષે જાય તો આઠસમય સુધી નિરંતર જાય, પછી નવમે સમયે આંતરૂ પડે એટલે કોઈ પણ મોક્ષે જઇ શકે નહિ, એવી રીતે ૩૩ થી ૪૮ સુધીના સાત સમય સુધી મોક્ષે જાય છે, પછી આંતરૂ પડે ૪૯ થી ૬૦ સુધીના છ સમય સુધી મોક્ષે જાય પછી સાતમે સમયે આંતરૂ પડે ૬૧ થી ૭૨ સુધી આંતરા વિના પાંચ સમય સુધી મોક્ષે જાય પછી છઠ્ઠે સમયે આંતરૂ પડે. ૭૩ થી ૮૪ સુધી આંતરા વિના ચાર સમય સુધી મોક્ષે જાય પછી આંતરૂ પડે, ૮૫ થી ૯૬ સુધી જો નિરંતર મોક્ષે જાય તો ત્રણ સમય સુધી જાય પછી આંતરૂ પડે ૯૭ થી ૧૦૨ સુધી નિરંતર લગોલગ બે સમય સુધી મોક્ષે જાય પછી આંતરૂ પડે, ૧૦૩ થી ૧૦૮ સુધી એક સમયની અંદર મોક્ષે જાય પછી બીજે સમયે આંતરૂ પડે, પછી કોઈ મોક્ષે જાય નહિ જઘન્યમા જઘન્ય એક સમયનો આંતરો છે અને ઉત્કૃષ્ટ છ માસનો આંતરો છે, આ આંતરો થયા પછી જરૂર મોક્ષે જાય

द्वाविंशतिसप्तत्रिदशवर्षसहस्त्रत्रिदिनद्वादशवर्षैकोनपञ्चाशद्दिनषण्मासत्रिपल्यायुष. यथाक्रमम् पृथ्व्व्वायुवनस्पत्यग्निद्वित्रिचतुष्पञ्चेन्द्रियानां ॥१४॥

શબ્દાર્થ—પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, વાયુકાય, વનસ્પતિકાય, અગ્નિકાય, બેઇંદ્રિ તેઇંદ્રિ, ચઉરીંદ્રિ અને પચેન્દ્રિ જીવોની ઉત્કૃષ્ટ આયુષની સ્થિતિ અનુક્રમે (૨૨૦૦૦) વરસ, સાત હજાર વર્ષ, ત્રણ હજાર વર્ષ, દશ હજાર વર્ષ ત્રણ દિવસ, બાર વર્ષ, ૪૯ દિવસ, છ મહિના અને ત્રણ પલ્યોપમની છે

વિ૦—પૃથ્વીકાયની ઉત્કૃષ્ટ બાવીસ હજાર વર્ષની સ્થિતિ હોય છે, અપ્કાયની સ્થિતિ સાત હજાર વર્ષની, વાયુકાયની સ્થિતિ ત્રણ હજાર વર્ષ, વનસ્પતિકાયની સ્થિતિ દશ હજાર વર્ષ, અગ્નિકાયની સ્થિતિ ત્રણ દિવસ, બેઇંદ્રિવાળા જીવોની સ્થિતિ બાર વર્ષ ત્રણ ઇંદ્રિવાળા(સ્પર્શ—રસ—ઘ્રાણ)જીવોની ૪૯ દિવસ, ચાર ઇન્દ્રિવાળા (સ્પર્શ—રસ—ઘ્રાણ ચક્ષુ) જીવોની સ્થિતિ છ મહિના, અને પચેન્દ્રિયગર્ભજ તિર્યંચ અને ગર્ભજ મનુષ્યની સ્થિતિ ત્રણ પલ્યોપમની હોય છે અને બધાની જઘન્ય સ્થિતિ અંતર્મુહૂર્તની હોય છે

વિશેષથી બતાવતા કોમળ માટીની આયુષની સ્થિતિ એક હજાર વર્ષની કુમાર જાતિની માટીની સ્થિતિ બાર હજાર વર્ષની, વેળુની સ્થિતિ ચૌદ હજાર વર્ષની, મનશીલની સ્થિતિ સોલહજાર વર્ષની, નાનો પત્થરોની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ અઢાર હજાર વર્ષની અને મોટા મોટા પત્થરાની બાવીસ હજાર વર્ષની છે

परमाणवोऽनन्ताः त्रसरेणु रथरेणुवालाग्र-लिक्षायूकायवाङ्गुला अष्टगुणा ॥१५॥

શબ્દાર્થ–અનન્તા પરમાણુનો એક ત્રસરેણુ થાય, આઠ ત્રસરેણુનો એક રથરેણુ થાય, આઠ રથરેણુનો એક વાલનો અગ્ર ભાગ થાય, આઠ વાલાગ્રની એક લીંખ થાય, આઠ લીંખની એક જુ થાય, આઠ જુનો એક યવ થાય અને આઠ યવનો એક આગલ થાય છે

વિ૦–લોકપ્રકાશમા સૂક્ષ્મ અને વ્યવહારી બે જાતના પરમાણુઓ છે, તેમા અનન્તા સૂક્ષ્મપરમાણુઓનો એક વ્યવહારિક પરમાણુ થાય છે, અને અનન્તા વ્યવાહારિકપરમાણુઓની એક ઉત્શ્લક્ષ્ણશ્લક્ષ્ણિકા થાય છે અને આઠ ઉત્શ્લક્ષ્ણશ્લક્ષ્ણિકાનો એક શ્લક્ષ્ણશ્લક્ષ્ણિકા થાય, આઠ શ્લક્ષ્ણશ્લક્ષ્ણિકાનો એક ઉર્ધ્વરેણુ થાય, આઠ ઉર્ધ્વરેણુનો એક ત્રસરેણુ થાય, આઠ ત્રસરેણુનો એક રથરેણુ, આઠ રથરેણુએ એક વાલાગ્ર, આઠ વાલાગ્રે એક લીખ, આઠ લીખે

એક જુ, આઠ જુએ એક જવ, આઠ જવે એક આગુલ, આ ઉત્સેધ આગુલ કહેવાય છે, આવા ૪૦૦ ઉત્સેધ આગુલ લાબા ને અઢી આગુલે વ્યાજ એટલે પહોળાઇએ ગુણવાથી પ્રમાણઆગુલ આવે છે

કોષ્ટક.

અનન્તા વ્યવહારીક પરમાણુની	૧ ઉત્શ્લક્ષ્ણશ્લક્ષ્ણિકા
૮ ઉત્શ્લક્ષ્ણશ્લક્ષ્ણિકાની	૧ શ્લક્ષ્ણશ્લક્ષ્ણિકા
૮ શ્લક્ષ્ણશ્લક્ષ્ણિકાની	૧ ઉર્ધ્વરેણુ
૮ ઉર્ધ્વરેણુની	૧ ત્રસરેણુ
૮ ત્રસરેણુની	૧ રથરેણુ
૮ રથરેણુની	૧ વાલાગ્ર(વાલનોઅગ્રભાગ)
૮ વાલાગ્રની	૧ લીંખ
૮ લીખની	૧ યુકા (માથાની જુ)
૮ યુકા (જુ)ની	૧ જવનો મધ્ય ભાગ
૮ જવના મધ્ય ભાગનો	૧ ઉત્સેધ આગુલ
૪૦૦ ઉત્સેધ આગુલ લાબાનો	૧ પ્રમાણ આગુલ
૨૪ આગુલનો	૧ હાથ
૪ હાથનો	૧ ધનુષ્ય
૨૦૦૦ ધનુષ્યનો	૧ ગાઉ
૪ ગાઉ	૧ યોજન

द्वादश सप्तत्रिसप्ताष्टाविंशतिसप्ताष्टनवार्ध-
त्रयोदशद्वादशदशदशनवद्वादशषड्विंशति-
पंचविंशतिलक्षाः कुलकोटयः
पृथ्व्यप्तेजोवायुवनस्पतिद्वित्रिचतुरिन्द्रिय-
जलचरखेचर चतुष्पदोरोभुजपरिसर्पनरामर-
निरयेषु यथाक्रमम् ॥१६॥

શબ્દાર્થ—બાર, સાત, ત્રણ, સાત અઠાવીસ, સાત, આઠ, નવ, સાડા બાર, બાર, દશ, દશ, નવ, બાર, છવીસ, અને પચીસ લાખ કુલ કોટી અનુક્રમે પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, અગ્નિકાય, વાયુકાય, વનસ્પતિકાય બેઇંદ્રી તેઇંદ્રી, ચઉરીંદ્રિ, જલચર, ખેચર, ચાર પગવાળા, ઉરપરિસર્પ, ભુજ-પરિસર્પ, નર, દેવતા અને નારકીઓની હોય છે

વિ૦–કુલકોટી એટલે દરેક યોનીઓમાથી જેટલી જેટલી જાતિના જીવો ઉત્પન્ન થાય તે કુલકોટી કહેવાય જેમકે છાણમાથી વીંછી, કીડા, કૃમિયા આદિ ઉત્પન્ન થાય છે, તે બધા કુલ કહેવાય એવી કુલ કોટી પૃથ્વીકાયની બાર લાખ, અપ્કાયની સાત લાખ, અગ્નિકાયની ત્રણ લાખ, વાયુકાયની

સાત લાખ, વનસ્પતિકાયની અઠ્ઠાવીસ લાખ, બેઇદ્રિ જીવોની સાત લાખ, તેઇદ્રિ જીવોની આઠ લાખ, ચઉરીન્દ્રિ જીવોની નવ લાખ, જલચર પચેન્દ્રિયની સાડાબાર લાખ, ખેચર પચેન્દ્રિય પક્ષી આદિની બાર લાખ, ચાર પગવાળા પચેન્દ્રિય ગાય ભેસ આદિની દશ લાખ, ઉરપરિસર્પ છાતીથી ચાલનારા પચેન્દ્રિય સર્પ આદિ જીવોની દશ લાખ, હાથથી ચાલનારા પચેન્દ્રિય નોળીઆ આદિ જીવોની નવ લાખ, મનુષ્યની બાર લાખ, દેવતાની છવીસ લાખ અને નારકીના જીવોની પચીસ લાખ કુલ કોટી હોય છે વળી ઉત્પન્ન થવાના સ્થાન હોય તે યોની કહેવાય, એવી યોની ૮૪ લાખ છે, ને કુલ કોટી એકદર ૧૯૭ાા લાખ છે

તેનું યત્ર પ્રત્યેક ગતિ અને દરેક પ્રકારના જીવ પ્રત્યેનું નીચે બતાવેલુ છે

	કુલકોટી		યોની	
તિર્યંચગતિ	૧૩૪ાા	લાખ	૬૨	લાખ
મનુષ્યગતિ	૧૨	લાખ	૧૪	લાખ
દેવગતિ	૨૬	લાખ	૪	લાખ
નરકગતિ	૨૫	લાખ	૪	લાખ
કુલ	૧૯૭ાા	લાખ	૮૪	લાખ

દરેક પ્રકારના જીવ પ્રત્યેની યોની અને કુલ કોટીનુ યન્ત્ર

નામ	કુલકોટી	યોની	નામ	કુલકોટી	યોની
પૃથ્વીકાય	૧૨ લાખ	૭ લાખ	૯ જલચર પચિંદ્રિય તિર્યંચ	૧૨ાા લા.	૪ લા
અપ્કાય	૭ લાખ	૭ લાખ	૧૦ ખેચર પચિંદ્રિય તિર્યંચ	૧૨ લાખ	,,
અગ્નિકાય	૩ લાખ	૭ લાખ	૧૧ ચતુષ્પદ તિર્યંચ	૧૦ લાખ	,,
વાયુકાય	૭ લાખ	૭ લાખ	ગાયભેંસઆદિ ૧૨ ઉરપરિસર્પ તિર્યંચ(સાપ વિગેરે	૧૦ લાખ	,,
વનસ્પતિકા	૨૮ લાખ	૧૦ પ્રત્યેક ૧૪ સાધા } લાખ	૧૩ ભુજપરિસર્પ તિર્યંચ નોળીઆ ઉંદર વિ	૯ લાખ	,,
બેઇંદ્રિય	૭ લાખ	૨ લાખ	૧૪ મનુષ્ય	૧૨ લાખ	૧૪ લા.
તેઇંદ્રિય	૮ લાખ	૨ લાખ	૧૫ દેવતા	૨૬ લાખ	૪ લાખ
ચઉરીંદ્રિય	૯ લાખ	૨ લાખ	૧૬ નારકી	૨૫ લાખ	૪ લાખ

સર્વ મળીને કુલકોટી ૧૯૭ાા લાખ અને
યોની ૮૪ લાખ હોય છે

જગતીનુ સ્વરૂપ.

अष्टोच्चा द्वादशचतुर्मूलोपरिपृथुला जगत्यः ॥ १७ ॥

શબ્દાર્થ—દરેક સમુદ્રની જગતીઓ એટલે કિલ્લાઓ આઠ યોજન ઉંચી, બાર યોજન મૂલની અંદર પહોળી અને ઠેઠ ટોચ ઉપરે ચાર યોજન પહોળી હોય છે

વિસ્તારાર્થ—જેમ તળાવને અથવા કોઇ નગરને ફરતો કિલ્લો બાંધે છે, તેવી રીતે દરેક સમુદ્રને ફરતા ગઢની માફક શાશ્વતી જગતીઓ હોય છે, જે દ્વિપ અને સમુદ્રને જુદા પાડે છે તે પાણીની સપાટીથી આઠ યોજન ઊંચી હોય છે મૂલમા પાણી નીચે બાર યોજન પહોળી હોય છે પછી જેટલા જેટલા યોજન ઉપર ચડતા જાય તેટલી તેટલી ઓછી જાડી હોય છે એમ કરતા ઠેઠ ટોચ ઉપર જતા ચાર યોજન પહોળી હોય છે તે જગતીઓ વજ્રમય છે અને જાત જાતની મણી રત્નના કમાડ, ઉંમરા અને ભુગલવાળા દરવાજાએ કરીને શોભી રહી છે, બધા દ્વિપ અને સમુદ્રને વીંટાઇ રહેલી છે

द्विपादगव्युतोच्चायामा वेदिका ऊनद्वययोजनवनशिरस्का ॥ १८ ॥

શબ્દાર્થ—બે ગાઉ ઉંચી અને પાચસો ધનુષ્ય પહોળી એવી શીખર ઉપર બન્ને બાજુએ બે યોજનથી કઇક ઓછા યોજન વનવાળી વેદિકા છે

વિસ્તારાર્થ—જે જગતિની ઉપર બીજા નાના કિલ્લાની માફક બે ગાઉ ઉંચી અને પાચસો ધનુષ્ય પહોળી વેદિકા છે, તે વેદિકાની બન્ને બાજુએ જગતિની ટોચ ઉપર દોઢસો ધનુષ ઓછા એવા બે યોજનના વિસ્તારવાળા વન છે વળી તે જગતિને ફરતા ચારે બાજુ હાવ જેમ કિલ્લાની ઉપર કુ ડાળાના આકારના ગોખ મુકેલા હોય છે, તેમ તેને પણ ગોખો કહેતા બારીઓ મુકેલી છે તે જગતિને ચારે દિશાની અ દર ૮ યોજન ઉંચા, ૪ યોજન પહોળા અને ૧ કોસના બારણાવાળા એવા ચાર મોટા દરવાજા છે તે પૂર્વ દિશાના દરવાજાનું નામ વિજય, પશ્ચિમ દિશાના દરવાજાનું નામ વૈજયન્ત, ઉત્તર દિશા ા દરવાજાનું નામ જયન્ત અને દક્ષિણ દિશા તરફના દરવાજાનું નામ અપરાજીત છે

શિખરી આદિ પર્વતનુ સ્વરૂપ

एकद्विचतु शतयोजनोच्चा हिमवन् महा-हिमवन्निपधा शिखरिरुक्मिनीला ॥१९॥

શબ્દાર્થ—બાહેરના હીમવ ત અને શિખરી સો યોજન ઉંચા છે, વચલા મહાહિમવ ત અને રૂકિમ બસો યોજન

ઉચા છે, માહેના નિષધ અને નીલ પર્વત ચારસો યોજન ઉચા છે

વિસ્તરાર્થ—ભરત અને હિમવત ક્ષેત્રને જુદો પાડનાર જે 'હિમવાન્' પર્વત, ઐરણ્યવત અને ઐરાવતને જુદો પાડનાર જે 'શીખરી' પર્વત, એ બન્ને સો યોજન ઉચ્ચા છે હિમવત અને હરિવર્ષ ક્ષેત્રને જુદો પાડનાર જે 'મહાહિમવાન્' પર્વત, ઐરણ્યવત અને રમ્યકને જુદો પાડનાર 'રૂકિમ' પર્વત એ બન્ને બસો બસો યોજન ઉચા છે હરિવર્ષ અને મહાવિદેહને જુદો પાડનાર 'નિષધ' પર્વત તથા રમ્યક અને મહાવિદેહને જુદો પાડનાર 'નીલ' પર્વત એ બન્ને ચારસો ચારસો યોજન ઉચા છે

યત્ર સ્થાપના

			ઉંચા
૨ બાહેરના	હીમવાન્ અને	શિખરી	૧૦૦
૨ મધ્યના	મહાહિમવાન્ અને	રૂકિમ	૨૦૦
૨ અતરના	નિષધ અને	નીલ	૪૦૦

જમ્બુદ્વીપ ગત ક્ષેત્રાદિનુ સ્વરૂપ

आ विदेहेभ्यो द्विगुण द्विगुणा भयतो वर्षवर्षधराणा व्यायामः ॥२०॥

શબ્દાર્થ.—મહાવિદેહ સુધી બન્ને બાજુના ક્ષેત્ર અને પર્વતોની લબાઈ બમણી બમણી છે

વિસ્તરાર્થ —ભરતક્ષેત્ર ૫૨૬ યોજન ૬ કલા, તેનાથી બમણું હિમવાન્ પર્વત ૧૦૫૨ યોજન ૧૨ કલા, હિમવત ક્ષેત્ર ૨૧૦૫ યોજન ૫ કલા, મહાહિમવાન્ પર્વત ૪૨૧૦ યોજન ૧૦ કલા, હરિવર્ષ ક્ષેત્ર તેનાથી બમણું ૮૪૨૧-૧ કલા, તેનાથી બમણું નિષધ પર્વત ૧૬૮૪૨-૨ કલા, મહા વિદેહ ક્ષેત્ર ૩૩૬૮૪-૪ કલા, આ બધા મહાવિદેહની દક્ષિણ બાજુના ક્ષેત્ર અને પર્વતોનું પ્રમાણ જાણવુ

એવીજ રીતે ઉત્તર દિશાના ક્ષેત્ર અને પર્વતોનું પ્રમાણ પણ બમણું બમણું ઉપર પ્રમાણેજ જાણવુ જેમ કે ઐરવત ક્ષેત્ર ૫૨૬ યોજન કલા, તેનાથી બમણુ શિખરી પર્વત ૧૦૫૨ યોજન ૧૨ કલા, એરણ્યવત ક્ષેત્ર ૨૧૦૫-૫ કલા, રૂકિમ પર્વત ૪૨૧૦-૧૦ કલા, રમ્યક્ ક્ષેત્ર ૮૪૨૧ યોજન ૧ કલા, નીલ પર્વત ૧૬૮૪૨-૨ કલા પ્રમાણ છે

તેનું યંત્ર નીચે પ્રમાણે જાણવું સ્થાપના —

નામ	યોજન	કલા,
ઐરવત ક્ષેત્ર	૫૨૬	૬
શિખરી પર્વત	૧૦૫૨	૧૨
ઐરણ્યવત ક્ષેત્ર	૨૧૦૫	૫
રૂકિમ પર્વત	૪૨૧૦	૧૦
રમ્યક્ ક્ષેત્ર	૮૪૨૧	૧
નીલ પર્વત	૧૬૮૪૨	૨

મહાવિદેહ ક્ષેત્ર	૩૩૬૮૪	૪
નીષધ પર્વત	૧૬૮૪૨	૨
હરીવર્ષ ક્ષેત્ર	૮૪૨૧	૧
મહાહીમવાન્ પર્વત	૪૨૧૦	૧૦
હીમવત ક્ષેત્ર	૨૧૦૫	૫
હીમવાન્ પર્વત	૧૦૫૨	૧૨
ભરત ક્ષેત્ર	૫૨૬	૬

જબુદ્વીપ દક્ષિણ ઉત્તર અને પૂર્વ પશ્ચિમ એકદર ૧૦૦૦૦૦ યોજન સમજવો

જબુદ્વીપ ગત દ્રહનુ સ્વરૂપ

द्रहा. सदेव्यावासकमला' गिर्युच्चत्वदश-गुणदैर्घ्यार्धविस्तीर्णा दशयोजनोद्वेधा. ॥ २१ ॥

શબ્દાર્થ—દેવીઓને રહેવાના સ્થાન અને કમલોએ કરીને સહિત એવા દ્રહો (મોટા સરોવરો) પર્વતોની ઉચાઇથી દશ ગુણા લાબા, લબાઇથી અડધા પહોળા અને દશ યોજન ઉડા છે

વિસ્તરાર્થ —બાહેરના મધ્યના અને અદરના મળી છ પર્વતો ઉપર છ મોટા દ્રહો છે દરેક દ્રહો જે જે પર્વતોની ઉપર રહેલા છે, તે તે પર્વતોની ઉચાઇથી દશગુણા લાબા છે

લબાઈથી અડધા પહોળા છે અને દશ યોજન ઉડા છે જેમ કે બાહેરના પર્વત હીમવાન્ અને શિખરીની ઉચાઈ ૧૦૦ યોજનની છે તેનાથી દશ ગુણા ૧૦૦૦ યોજન તે બન્ને પર્વતની ઉપર રહેલા દ્રહો લાબા છે. લબાઇથી અડધા ૫૦૦ યોજન પહોળા છે, અને બન્ને દ્રહો ૧૦ દશ યોજન ઉડા છે એવી રીતે દરેક દ્રહો પોતપોતાના પર્વતોની ઉપર રહેલા છે, બાહેરના, મધ્યના, અને અદરના કયા કયા પર્વતો કહેવાય તેનું યત્ર

દ્રહોના નામ તથા ઉચાઈ લબાઈ ને ઉડાઇનું યત્ર

૧ હીમવાન્ બાહેરના
૨ મહાહીમવાનમધ્ય
૩ નીવધ અતના
૪ નીલ અતના
૫ રૂક્મિ મધ્યના
૬ શીખરી બાહિરના

કયા પર્વતની ઉપર	દ્રહ નામ	પર્વત ઉ યો	દ્રહ ઉ યો	લંબ પહોળાઇ યો
બાહેરના ૨	પદ્મ પુડરીક	૧૦૦	૧૦૦૦	૫૦૦
મધ્યના ૨	મહાપદ્મ મહાપુડરીક	૨૦૦	૨૦૦૦	૧૦૦૦
અદરના ૨	તેગિચ્છ કેસરી	૪૦૦	૪૦૦૦	૨૦૦૦

બધા દ્રહોની ઉંડાઈ એક સરખી દશ દશ યોજનની છે દરેક દ્રહોની ઉપર અનુક્રમે શ્રી દેવી લક્ષ્મી દેવી હ્રીદેવી અને બુદ્ધિ દેવી, અદરના દ્રહો ઉપર ધી દેવી અને કીર્તિ દેવીને રહેવાના આવાસ છે દરેક દેવીઓના આવાસ કમલની અદર છે તે કમલ પાણીની સપાટી ઉપરથી બે ગાઉ ઉચા, અને દ્રહોનો જેટલો વિસ્તાર હોય તેનો પાચમો ભાગ કમલોનો વિસ્તાર, અને કમલના વિસ્તા

રથી અડધી જાડાઈ હોય છે એટલે પદ્મદ્રહ અને પુંડરીક-દ્રહ ૫૦૦ યોજન વિસ્તારવાળા છે, તેનો પાંચસેમો ભાગ ૧ યોજન તે સરોવર ઉપર રહેલા કમલોનો વિસ્તાર થાય, અને વિસ્તારથી અડધુ એટલે ૦॥ યોજન તે કમલની જાડાઇ થાય

એવી રીતે દરેક સરોવર ઉપરના કમલોનું પ્રમાણ જાણવા માટે તેનું યત્ર નીચે આપેલ છે

યત્ર સ્થાપના.

દ્રહનો વિસ્તાર	દ્રહનુંનામ	દેવીનું નામ	કમલની ઉંચાઈ	વિસ્તાર	જાડાઇ
			ગાઉ	યોજન	યોજન
૫૦૦	પદ્મદ્રહ	શ્રી દેવી	૨	૧	૦॥
૫૦૦	પુંડરીક	લક્ષ્મી દેવી	૨	૧	૦॥
૧૦૦૦	મહાપદ્મ	હ્રીદેવી	૨	૨	૧
૧૦૦૦	મહાપુંડરીક	બુદ્ધિદેવી	૨	૨	૧
૨૦૦૦	તેગિચ્છ	ધી દેવી	૨	૪	૨
૨૦૦૦	કેસરી	કીર્તિ દેવી	૨	૪	૨

જંબુદ્વિપ ગત નદીઓનુ સ્વરૂપ

गङ्गासिन्धू रोहितांशारोहिते हरिकान्ताह-रिसलिले सीतोदासिते नरकान्तानारी-

कान्ते सुवर्णरूप्यकुले रक्तारक्तवत्यौ भरतादिषु पूर्वपश्चिमोदधिगे ॥ २२ ॥

શબ્દાર્થ—ભરત આદિ સાત ક્ષેત્રોમા પૂર્વ તરફના અને પશ્ચિમ તરફના સમુદ્રમા જનારી અનુક્રમે ગગા અને સિન્ધુ નદી, રોહીતાશા અને રોહિતા, હરીકાન્તા અને હરિસલીલા, સીતોદા અને સીતા, નરકાન્તા અને નારીકાન્તા, સુવર્ણકુલા અને રૂપ્યકુલા, રક્તા અને રક્તવતી એ પ્રમાણે દરેક ક્ષેત્રમા બબ્બે નદી મળીને ૧૪ નદીઓ છે

વિશેષાર્થ—ભરતક્ષેત્રમા ગગા અને સીંધુ નદી છે પદ્મદ્રહમાથી નીકળીને પૂર્વ તરફ થઇને લવણ સમુદ્રને મળે છે તે ગગા નદી અને પશ્ચિમ દિશા તરફ થઇને લવણ સમુદ્રને મળે છે, તે બીજી સીંધુ નદી હિમવત ક્ષેત્રની અદર રોહિતા અને રોહિતાશા નદી છે રોહિતા નદી પદ્મદ્રહમાથી નીકળીને પશ્ચિમ દિશા તરફ થઇને લવણ સમુદ્રમા મળે છે, રોહિતાશા નદી મહાપદ્મ દ્રહમાથી નીકળી પૂર્વદિશા તરફ થઇને લવણ સમુદ્રને મળે છે

હરિવર્ષ ક્ષેત્રમા હરિકાતા અને હરિસલીલા નદી છે મહાપદ્મ દ્રહમાથી નીકળીને પશ્ચિમ દિશા તરફ થઇને લવણ સમુદ્રને મળે છે તે હરિકાતા તેગિચ્છ દ્રહમાથી નીકળી પૂર્વ તરફ થઇને સમુદ્રને મળે છે તે હરિસલિલા જાણવી

મહાવિદેહ ક્ષેત્રની અદર સીતોદા અને સીતા નદી છે તેગિચ્છ દ્રહમાથી નીકળી પશ્ચિમ દિશા તરફ થઇને સમુદ્રને જે મલે છે તે સિતોદા, અને કેસરી દ્રહમાથી નીકળી પૂર્વ દિશા તરફ થઈને સમુદ્રને જે મલે છે તે સીતા નદી છે

રમ્યક ક્ષેત્રમા નરકાતા અને નારીકાતા નદી છે કેસરી દ્રહમાથી નીકળીને પશ્ચિમ દિશા તરફ થઇને સમુદ્રને જે મલે છે તે નારીકાતા, અને મહાપુડરીકદ્રહમાથી નીકળીને પૂર્વદિશા તરફ થઇને સમુદ્રને મલે છે તે નરકાતા નદી છે

ઐરણ્યવત ક્ષેત્રમા સુવર્ણકુલા અને રૂપ્યકુલા નદી છે મહાપુડરીક દ્રહમાથી નીકળીને પશ્ચિમદિશા તરફ થઇને સમુદ્રને જે મલે છે તે રૂપ્યકુલા નદી, પુડરીક દ્રહમાથી નીકળીને પૂર્વ દિશા તરફ થઇને સમુદ્રને જે મલે છે તે સુવર્ણકુલા નદી છે

ઐરાવત ક્ષેત્રમા રકતા અને રકતવતી બે નદીઓ છે બે બને નદીઓ પુડરીક દ્રહમાથી નીકળીને એક પૂર્વ તરફ થઇને અને બીજી પશ્ચિમ દિશા તરફ થઇને સમુદ્રને મલે છે

चतुर्दशसहस्राणि आदौ ॥ २३ ॥

શબ્દાર્થ–પહેલા ક્ષેત્રની નદીઓનો પરિવાર ૧૪૦૦૦ ચઉદ હજાર નદીઓનો છે

વિશેષાર્થ—બન્ને બાજુના પહેલા ભરત અને ઐરાવત ક્ષેત્રની મોટી-ગગા સિંધુ રકતા અને રકતવતી

એ ચાર નદીઓ જ્યારે દ્રહમાથી નીકળીને વૈતાઢયપર્વત સુધી જાય છે, ત્યારે જતાં જતા તેને સાત સાત હજાર નાની નદીઓ વચમા મલે છે અને વૈતાઢય પર્વત ભેદીને સમુદ્ર સુધી જતા જતા બીજી સાતસાત હજાર નદીઓ વચમા મલે છે એટલે દરેકને ચઉદ ચઉદ હજાર નદીઓનો પરીવાર છે

अपविदिहेभ्यो द्विगुणपरिवारा उभयत.॥२४॥

શબ્દાર્થ —મહાવિદેહ ક્ષેત્ર છોડીને દક્ષિણ ઉત્તર બને તરફની નદીઓનો પરિવાર બમણો બમણો છે

વિશેષાર્થ —ભરત ક્ષેત્રની નદીઓનો પરીવાર ૧૪૦૦૦ ચઉદહજાર નદીઓનો છે, તેવીરીતે ઐરાવત ક્ષેત્રની નદી ઓનો પણ પરીવાર ૧૪ હજાર નદીઓનો છે તેનાથી બમણો અઠાવીસ હજાર નદીઓનો પરિવાર હીમવત ક્ષેત્ર અને ઐરણ્યવત ક્ષેત્રની રોહીતાશા, રોહીતા, સુવર્ણ કુલા, અને રૂપ્યકુલા નદીઓનો છે તેનાથી બમણી ૫૬ હજાર ૫૬ હજાર નદીઓનો પરીવાર હરીવર્ષ ક્ષેત્ર અને રમ્યક ક્ષેત્રમા રહેલી હરીકાન્તા, હરીસલીલા નરકાન્તા અને નારીકાતા નદીઓનો છે પશ્ચિમવિદેહ અને પૂર્વ વિદેહમા જે સીતોદા અને સીતા નદી રહેલી છે તે દરેકનો પરીવાર પાચલાખ બત્રીસ હજાર નદીઓનો છે

'विदेहेषु चतुर्दशसहस्रपरिवारा'

द्वात्रिंशद्विजया द्विनदीकाः ॥२५॥

શબ્દાર્થ —મહાવિદેહને વિષે બત્રીસ વિજયો બબ્બે નદીવાળા છે

વિશેષાર્થ —પૂર્વમહાવિદેહ અને પશ્ચિમ મહાવિદેહના મલી બત્રીસ વિજય છે અને દરેકમા બબ્બે નદીઓ છે તે પણ વૈતાઢ્ય પર્વત સુધી જતા સાત હજાર અને મોટી નદીને મલતા સુધીમા બીજી સાત હજાર નદીઓના પરીવાર વાળી છે એટલે દરેક નદીઓ ૧૪ હજાર પરીવાર વાળી છે

युग्मिक्षेत्रे चतुरशीतिसहस्त्रनदीके ॥२६॥

શબ્દાર્થ —બે યુગલીઆના ક્ષેત્ર (દેવકુરૂ-ઉત્તરકુરૂ) ચોરાસી ચોરાસી હજાર નદીઓના પરીવાર વાળા છે

વિશેષાર્થ —મહાવિદેહની અદર રહેલા જે યુગલીઆના દેવકુરૂ અને ઉતરકુરૂ ક્ષેત્ર, તે દરેકમા ૮૪ ચોરાસી હજાર નદીઓ છે એટલે બન્નેની મલીને ૧૬૮૦૦૦) નદીઓ થાય છે, તે સીતોદા અને સીતાને મળે છે

षडअन्तराः ॥२७॥

શબ્દાર્થ —મહાવિદેહની અદર ૬ અન્તર નદીઓ છે

વિશેષાર્થ —પશ્ચિમવિદેહ અને પૂર્વવિદેહની અદર બને બાજુએ જે આઠ આઠ વિજય છે, તેમા આંતરે આતરે નદી છે તે કુલ નદીઓ બાર થાય છે પૂર્વવિદેહમા છ અને પશ્ચિમવિદેહમા છ એ પ્રમાણે છે

જબુદ્વિપની એકદર નદીઓની સખ્યાનુ કોષ્ટક

અંતર નદી ૧૨
મોટી નદી ૭૮
ફરીફર નદી ૧૪૫૬૦૦૦
કુલ નદી ૧૪૫૬૦૯૦

સીતોદા અને સીતાનો પરીવાર

દેવકુરૂ	૮૪૦૦૦	
ઉત્તરકુરૂ	૮૪૦૦૦	
વિજય ૩૨ દરેકનીમધ્યે નદી દરેકની ચૌદ હજાર	૩૨ / ૩૨ / ૪૪૮૦૦૦ / ૪૩૮૦૦૦	
અંતર નદી		
પશ્ચિમવિદેહ	૬	
પૂર્વવિદેહ	૬	
કુલ	૧૦૬૪૦૭૬	

સીતામા મળે ૫૩૨૦૩૮
સીતોદામાં મળે ૫૩૨૦૩૮

આ પ્રમાણે જબુદ્વીપમા રહેલી એકદર નદીઓ નાની મોટી વિગેરે સમજી લેવી તેમાથી બીજી નાની કુટે તે જુદી સમજવી

નામ	મોટીનદી	પરીવારનદી
ગગા	૧	૧૪૦૦૦
સિંધુ	૧	૧૪૦૦૦
રોહીતાશા	૧	૨૮૦૦૦
રોહીતા	૧	૨૮૦૦૦
હરિકાતા	૧	૫૬૦૦૦
હરિસલિલા	૧	૫૬૦૦૦
સીતોદા	૧	૫૩૨૦૦૦
સીતા	૧	૫૩૨૦૦૦
નરકાતા	૧	૫૬૦૦૦
નારીકાંતા	૧	૫૬૦૦૦
સુવર્ણકુલા	૧	૨૮૦૦૦
રૂપ્યકુલા	૧	૨૮૦૦૦
રક્તા	૧	૧૪૦૦૦
રક્તવતી	૧	૧૪૦૦૦
પૂર્વવિજય	૩૨	સીતોદામાં
પશ્ચિમવિજય	૩૨	સીતોદામાં
દેવકુરૂ	૦	સીતામા
ઉત્તરકુરૂ	૦	સીતામાં
અતર નદી	૧૨	
	૯૦	૧૪૫૬૦૦૦

જબુદ્વિપ ગત કુટોનુ સ્વરૂપ

चतुस्त्रिशत्वैताढ्यविद्युत्प्रभनिषधनिल-
माल्यवंतसुरगिरिपु नवनवकूटाः ॥२८॥

શબ્દાર્થ—ચોત્રીસ વૈતાઢ્ય વિદ્યતપ્રભ, નિષધ, નીલપર્વત, માલ્યવત અને મેરૂપર્વતને વિષે નવનવ કુટો છે

વિશેષાર્થ—એક વૈતાઢ્ય પર્વત ભરતક્ષેત્રમા, એક વૈતાઢ્ય પર્વત ઐરાવત ક્ષેત્રમા, દરેક વિજયની અદર એક એક વૈતાઢ્ય એટલે બત્રિસ, બધા મલીને ૩૪ લાબા વૈતાઢ્ય પર્વતની ઉપર નવ નવ કુટો છે, એકદર કુટ ૩૦૬

અર્ધચદ્રમાને આકારે યુગલિયાના દેવકુરૂ ક્ષેત્રની પશ્ચિમ બાજુએ હાથીદાતના આકારવાળો જે વિદ્યુતપ્રભ લાલપર્વત છે, તેની ઉપર નવ કુટ છે

નિષધપર્વત લાલ સોનાના રગ જેવો છે અને તે મહાવિદેહ અને હરિવર્ષ ક્ષેત્રની વચમા આવેલ છે તેની ઉપર નવ કુટ છે

નીલ પર્વત જે લીલા રગનો મહાવિદેહ ક્ષેત્ર અને રમ્યક ક્ષેત્રની વચમા આવેલ છે, તેની ઉપર નવ કુટ છે.

ઉત્તરકુરૂક્ષેત્ર જે અર્ધ ચદ્રમાના આકારે છે તેની પશ્ચિમ દિશાએ હાથીદાતના આકારનો લીલા રગનો માલ્યવત

પર્વત છે તેની ઉપર નવ કુટ છે, અને મેરુપર્વતની ઉપર નવ કુટ છે એકદર કુટો ૩૫૧ થાય છે

૩૪ વૈતાઢય પર્વત શિવાય પણ બીજા ગોળ ૪ વૈતાઢય છે તેમાથી ૧ હીમવત ક્ષેત્રમા, ૧ હરીવર્ષ ક્ષેત્રમા, ૧ રમ્યક ક્ષેત્રમા ૧ ઐરણ્યવત ક્ષેત્રમા છે તેમની ઉપર કુટો નથી

सौमनसगधमादनयो. सप्त ॥२९॥

શબ્દાર્થ–સૌમનસ અને ગ ધમાદન પર્વત વિશે સાત સાત કુટો છે

વિશેષાર્થ- દેવકુરૂક્ષેત્રની પૂર્વબાજુમા અર્ધચ દ્રમાને આકારે રહેલા હાથીદાતના આકારના સરખો સફેદવર્ણનો સૌમનસ પર્વત છે તેની ઉપર સાત કુટો છે ઉત્તરકુરૂ ક્ષેત્રની પૂર્વ બાજુમા અર્ધ ચ દ્રમાને આકારે હાથીદાતના સરખો પીળા વર્ણનો ગ ધમાદન પર્વત છે તેની ઉપર સાત કુટો છે

रुक्मिमहाहिमवतोरष्ट ॥३०॥

શબ્દાર્થ–રૂક્મિ અને મહાહિમવ ત પર્વતને વિષે આઠ આઠ કુટો છે

વિશેષાર્થ–ઐરણ્યવત ક્ષેત્ર અને રમ્યક ક્ષેત્રની વચમા સફેદ વર્ણનો જે રૂકિમ પર્વત છે, તેની ઉપર આઠ કુટો છે

હેમવત ક્ષેત્ર અને હરિવર્ષ ક્ષેત્રની વચમા પીળો સોનાનો મહાહિમવત પર્વત છે તેની ઉપર આઠ કુટો છે કુલ ૧૬)

शिखरिहिमवतोरेकादश ॥३१॥

શબ્દાર્થ–શિખરી અને હિમવત પર્વત ઉપર અગીઆર અગીઆર કુટો છે

વિશેષાર્થ–ઐરાવત અને ઐરણ્યવત ક્ષેત્રની વચમા પીળો સોનાનો જે શીખરી પર્વત છે તેની ઉપર અગીઆર કુટો છે ભરતક્ષેત્ર અને હિમવત ક્ષેત્રની વચમા પીળો સોનાનો હીમવત પર્વત છે તેની ઉપર ૧૧) કુટો છે કુલ ૨૨)

षोडशसु वक्षस्कारेषु चत्वारः ॥३२॥

શબ્દાર્થ–સોળ વક્ષસ્કાર પર્વતને વિષે ચાર ચાર કુટો હોય છે કુલ ૬૪

વિશેષાર્થ–પૂર્વવિદેહમા અને પશ્ચિમ વિદેહમા જે સોલ સોલ વિજય છે તેમા બને બાજુએ ઉત્તર અને દક્ષિણમા ચાર ચાર ઉભા છાતીના આકારના પર્વતો છે બધા મલીને ૧૬ વક્ષસ્કાર છે તે દરેકની ઉપર ચાર ચાર કુટો છે કુલ ૬૪

બત્રીસ વિજયનુ યત્ર અને તે ઉપર વક્ષસ્કાર તથા અતર નદીઓની સ્થાપના

ઉત્તર

પશ્ચિમ																	પૂર્વ
	વક્ષસ્કાર	અ૦ નદી	વક્ષસ્કાર	અ૦ નદી	વક્ષસ્કાર	અ તરનદી	વક્ષસ્કાર	ઉત્તરકુરૂ યમ સમ	મેરૂ	દેવકુરૂ ચિત્ર વિચિત્ર	વક્ષસ્કાર	અ તર નદી	વક્ષસ્કાર	અ૦ નદી	વક્ષસ્કાર	અ૦ નદી	વક્ષસ્કાર

દક્ષિણ

शतद्वय कनकगिरीणां ॥ ३३ ॥

શબ્દાર્થ—કંચનગીરિ પર્વતો બધા મલીને ૨૦૦ છે

વિશેષાર્થ—મહાવિદેહ ક્ષેત્રની અદર જે ઉત્તર અને દક્ષિણ દિશામા દેવકુરૂ અને ઉત્તરકુરૂ છે તેમા દરેકમા સો સો પર્વત છે બધા મળી ૨૦૦ પર્વતો છે

चत्वारो वृत्तवेताढया ॥ ३४ ॥

શબ્દાર્થ—ચાર ગોળ વેતાઢ્ય પર્વતો જબુદ્વિપમા છે

વિશેષાર્થ-હીમવત ક્ષેત્રમા એક, હરીવર્ષ ક્ષેત્રમા એક, ઐરણ્યવત ક્ષેત્રમા એક, અને રમ્યક ક્ષેત્રમા એક ગોળ વૈતાઢયપર્વત છે એકદર ૪ ગોળ છે ॥૩૪॥

द्वौ चित्रविचित्रौ ॥३५॥

શબ્દાર્થ -બે ચિત્ર અને વિચીત્ર નામના પર્વત છે

વિશેષાર્થ -દેવકુરૂ ક્ષેત્રની અદર દક્ષિણ ભાગમા ચિત્ર અને વિચિત્ર બે પર્વતો છે ॥૩૫॥

द्वौ यमकसमकौ ॥३६॥

શબ્દાર્થ —બે યમક અને સમક નામના પર્વત છે

વિશેષાર્થ —ઉત્તરકુરૂક્ષેત્રના ઉત્તર ભાગની અદર એકદમ નીચાણમા યમક અને સમક નામના બે પર્વતો છે

છ આરાનુ સ્વરૂપ.

सुपमसुषम-सुपम-सुपमदुष्षम-दुष्पमसुपम-दुष्षम-दुष्षमदुष्पमाराश्चतुस्त्रिद्विद्विचत्वारिंशत् सहस्रोनैकसागरकोटीकोटयेकविंशति एकविंशतिसहस्रवर्षमानाः ॥३७॥

શબ્દાર્થ —સુષમસુષમ, સુષમ, સુષમદુષ્ષમ, દુષ્ષમ સુષમ, દુષ્ષમ અને છઠો દુષ્ષમદુષ્ષમ નામનો આરો છે એ દરેકની સ્થિતિ ૪-૩-૨ અને ૧ કોડાકોડી સાગરોપમમા

૪૨ હજાર વર્ષ ઓછા પાચમાની અને છઠાની એકવીસ એકવીસ હજાર વર્ષની છે ॥૩૭॥

વિશેષાર્થ —ભરત અને ઐરાવતમા જે કાલની ચડતી પડતી થાય છે તેને આરા કહે છે એવા આરા ૬ છે પહેલો આરો સુષમસુષમ એટલે તે આરાની અદર ઉત્કૃષ્ટમા ઉત્કૃષ્ટ સુખ હોય છે, અને તેનું પ્રમાણુ ચાર કોડાકોડ સાગરો પમનું છે

બીજો આરો સુષમા નામનો છે તેમા સામાન્ય પહેલા આરા કરતા ઓછુ સુખ હોય છે તેની સ્થિતિ ૩ કોડાકોડી સાગરોપમની છે

ત્રીજો આરો સુષમદુષમ નામનો છે તેમા સુખ વધારે હોય, અને દુખ ઓછું હોય, તેની સ્થિતિ બે કોડાકોડી સાગરોપમની છે

ચોથો આરો દુષમસુષમા એટલે વધારે દુખ હોય અને સુખ ઓછું હોય, તેની સ્થિતિ ૪૨ હજાર વર્ષ ઓછા એવી એક કોડાકોડી સાગરોપમની છે

પાચમો આરો દુષમ નામનો તે આરામા શરૂ થાય ત્યારથી માડીને ઉતરતા સુધીમા દુખજ હોય છે પણુ તે દુખ છઠ્ઠા આરાની અપેક્ષાએ ઓછુ, તેની સ્થિતિ ૨૧ હજાર વર્ષની છે

છઠ્ઠો આરો દુષમદુષમ નામનો એટલે તે આરામા લોકો અત્યત દુખી હોય, તે આરાની અદર લવણુ, અગ્નિ અને વિષ આદિ રસવાળા પાણીની અત્યત વૃષ્ટિ થશે લોકોની અદર નિર્દયતા, નિર્લજ્જતા, વિવેક રહિતપણુ વિગેરે થશે

તે આરાની સ્થિતિ ૨૧ હજાર વર્ષની છે આ છ આરાની એક અવસર્પિણી કહેવાય છે એટલે દિવસે દિવસે વર્ણ ગધ સ્પર્શ રસ આદિની ઓછાશ થતી જાય છે આવી રીતે અવસર્પિણી પૂરી થયા પછી ઉત્સર્પિણી આવે છે, તેમા દિવસે દિવસે વર્ણ ગધ રસ સ્પર્શ આદિની વૃદ્ધિ થતી જાય છે, માટે ઉત્સર્પિણી કહે છે, તેના આરા પણ છ છે એની રીતે બાર આરાનું ઘડીઆળની પેઠે એક કાળચક્ર થાય છે ॥૨૭॥

देवकुरूत्तरकुर्वो रम्यक्हरिवर्पयोः हैरण्यवतहैमवतोर्विदेहेषु प्रथमप्रतिभागाद्याः ॥२८॥

શબ્દાર્થ —દેવકુરૂ અને ઉત્તરકુરૂને વિષે પહેલા આરાના જેવો, રમ્યક અને હરિવર્ષ ક્ષેત્રમા બીજા આરાના જેવો, હૈરણ્યવત અને હિમવતક્ષેત્રમા ત્રીજા આરાના જેવો અને મહાવિદેહમા ચોથા આરાના જેવા કાલ અને સુખ હોય છે

વિશેષાર્થ —દેવકુરૂ અને ઉત્તરકુરૂમા હમેશા અવસર્પિણીના પહેલા આરા જેવો કાલ છે, ત્યા કોઈ દિવસ બીજો કે ત્રીજો આરો થતો નથી, તેથી ત્યા આયુષ આહાર કરડકા વિગેરેનો ફેરફાર થતો નથી, માટે જેવુ પહેલા આરાનુ (સુષમસુષમ) સ્વરૂપ છે તેવુ ને તેવુજ સદાય કાલ રહ્યા કરે છે, ત્યાં યુગલીયા ઉત્પન્ન થાય છે

રમ્યક્ અને હરિવર્ષ ક્ષેત્રમા સદાય અવસર્પિણીનો બીજો આરો સુષમના સરખો જ ત્યા કાલ છે, તેથી તે

ક્ષેત્રમા આરાની ગણુતરી કરવામા આવતી નથી, કારણ કે જ્યા પહેલો આરો હોય, ત્યા બીજો ત્રીજો વિગેરે આરાની ગણુતરી થઇ શકે છે, માટે હ મેશા અવસર્પિણીના બીજા આરાના જેવોજ વખત ત્યા હોય છે

હુરણ્યવત અને હિમવ ત ક્ષેત્રમા,ભરતક્ષેત્રના અવસર્પિણીના ત્રીજા આરાના જેવો વખત હ મેશા છે, તે ક્ષેત્રમા પણ આરાની ગણુતરી કરવામા આવતી નથી ભરતક્ષેત્રની પેઠે ત્યા આયુ઼ આહાર વિગેરેની વધઘટ થતી નથી ત્રીજા આરા સુષમ દુષમના જેવુજ ત્યા સ્વરૂપ છે

મહાવિદેહક્ષેત્રને વિષે હમેશા અવસર્પિણીના ચોથા દુષમ સુષમ નામના આરાના સરખુજ સ્વરૂપ છે, ત્યા પણ કોઈ દિવસ આયુષ આહાર વિગેરેની ભરતખ ડની માફક વધઘટ થતી નથી તેથી ત્યા પણ આરાની ગણુતરી કરવામા આવતી નથી ॥ ૩૮ ॥

त्रिद्वयेकपल्यजीविता त्रिद्वयेककोशा. त्रिद्वयेकदिनतुर्यवदरामलकाहारा. षट्पञ्चाशदधिकशतद्वयार्धार्धपृष्ठकरंडका. एकोनपंचाशत् पंचदशाधिकाऽपत्यपालना युग्मिनः३०

શબ્દાર્થ —પહેલા બીજા અને ત્રીજા આરાના યુગ઼ ઼ આયુષ વિગેરે અનુક્રમે ત્રણ પલ્યોપમ, બે પ મો

પમ, અને એક પલ્યોપમ શરીરની ઉચાઇ ૩ ગાઉ, ૨ ગાઉ, અને ૧ ગાઉ આહાર ત્રણ ત્રણ દિવસે તુવર જેટલો, બબે દિવસે બોરના જેટલો અને એક એક દિવસને આતરે આમળાના જેટલો વાસાના કરડકા ૨૫૬, ૧૨૮, અને ૬૪ બાળ પાલન અનુક્રમે ૪૯ દિવસ, ૬૪ દિવસ અને ૭૯ દિવસ સુધી છે

વિશેષાર્થ —પહેલા આરામા બીજા આરામા અને ત્રીજા આરામા જે યુગલીઆ ઉત્પન્ન થાય છે, તેઓનું આયુષ, શરીરપ્રમાણ, આહાર, છોકરાઓનું પાલન વિગેરે બતાવતા થકા કહે છે

પહેલા આરામા યુગલીયાઓની સ્થિતિ ત્રણ પલ્યોપમની હોય છે, શરીરની ઉચાઇ ત્રણ ગાઉની છે, અને આહાર ત્રણ ત્રણ દિવસે ફક્ત તુવરના દાણા જેટલો લે છે તેઓની આયુષ્યની સ્થિતિ ૪૯ દિવસ બાકી રહે ત્યારે એક યુગલીઉ ઉત્પન્ન થાય અને તેને ૪૯ દિવસ સુધી પાળી પછી ફક્ત બગાસુ આવતા મરીને દેવલોકની ગતિ સિવાય બીજી ગતિમા જતા નથી પહેલા આરાના યુગલીઆઓને પીઠના કરડકા ૨૫૬ હોય પછી બીજા અને ત્રીજામા અડધા અડધા ઓછા હોય છે

બીજા આરાના યુગલીઆઓની સ્થિતિ બે પલ્યોપમની છે અને તેના શરીરની ઉચાઇ બે ગાઉની છે, તેઓ આહાર બબે દિવસે બોરના જેટલો લે છે, વધારે લેવાની ઇચ્છા

થતી નથી પોતાને ઘેર જ્યારે યુગલીઉ ઉત્પન્ન થાય ત્યારપછી પહેલા આરાના યુગલીઆ કરતા ૫ દર દિવસ વધારે એટલે ચોસઠ દિવસ સુધી રક્ષણ કરીને મરણ પામી દેવલોકમા જાય છે તેઓના પીઠકરડકા પહેલા આરાના મનુષ્યો કરતા અડધા એટલે પહેલા આરાના ૨૫૬ કરડકા (પાસલી) હ્યારે આ બીજા આરાના યુગલીઆને ૧૨૮ હોય છે

ત્રીજા આરાના યુગલીઆઓની સ્થિતિ ૧ પલ્યોપમની હોય છે, શરીરની ઉચાઇ એક ગાઉની હોય છે, અને આહાર એક એક દિવસને આતરે આમળાના જેટલો લે છે તેઓ પોતાના બચ્ચાનુ ૭૯ દિવસ સુધી રક્ષણ કરીને મરી દેવલોકમા જાય છે તેઓના પીઠ કરડકા (પાસલી) બીજા આરાના યુગલીઆ કરતા અડધી એટલે ૬૪ હોય છે

ત્રણે આરાના યુગલીઆઓ પોતાની અ તદશા જાણી શકે, કેમકે જ્યારે પોતાને ત્યા યુગલીઉ ઉત્પન્ન થાય તે ૫છી અનુ ક્રમ ૪૯-૬૪-૭- દિવસ સુધી પાલન કર્યાબાદ મૃત્યુ થવાનું આથી કરીને પોતાની મરણ અવસ્થા જાણી શકે છે તેઓના દેશની અ દર કોઇ પણ વખતે વસ્તી(પ્રજા)ઘટતી નથી તેમજ વધતી નથી લોકોની અ દર નિર્દયતા કપટ કે ક્રુરતા કાંઈ પણ હોતુ નથી ॥ ૩૯ ॥

पूर्वकोटीत्रिंशदधिकशतविशतिवर्षजीविता.
कोशपादसप्त द्वि हस्तोच्छ्रया तुर्यादिषु॥४०॥

શબ્દાર્થ —ચોથા આરામા પૂર્વ કોટી વર્ષનું આયુષ્ય અને ૫૦૦ ધનુષ શરીરની ઊંચાઇ હોય છે પાચમા આરામા ૧૩૦ વરસનું આયુષ અને સાત હાથનું શરીર છઠ્ઠા આરામા ૨૦ વરસનું આયુષ અને બે હાથનુ શરીર હોય છે

વિશેષાર્થ —પૂર્વ કોટી વર્ષની આયુષ સ્થિતિ અને ૫૦૦ ધનુષ શરીરની ઊંચાઇ અવસર્પિણીના ચોથા આરામા ભરત ઐરાવતે, અને મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા સદા હોય છે ૧૩૦ વર્ષની સ્થિતિ અને સાતહાથનુ શરીર પાચમા આરામા ભરતક્ષેત્ર અને ઐરાવતક્ષેત્રમા હોય છે છઠ્ઠા આરામા ૨૦ વરસનુ આયુષ અને બે હાથનુ શરીર ભરત અને ઐરાવતક્ષેત્રમા હોય છે

પાચમા આરાને અતે જિનધર્મનો આચાર વ્યવહાર નીતિ જાતી અગ્નિ રાજા વિગેરે બધાનો નાશ થશે, પછી છઠ્ઠો આરો બેસશે તેમા લોકોની અદર ભાઇ પિતા બેન સ્ત્રી માતા વિગેરેનો વ્યવહાર ઘણો ઓછો રહેશે છ વર્ષની સ્ત્રી ગર્ભ ધારણ કરશે, બહુ દુખે પ્રસવ કરશે, બહુ બાળકવાળી સ્ત્રીઓ થશે અને લોકો ગુફાની અદર રહેનારા થશે ॥ ૪૦ ॥

भरतैरावतयोः षट् ॥४१॥

શબ્દાર્થ —ભરત અને ઐરાવતને વિષે આવા છએ પ્રકારના આરા હોય છે

વિશેષાર્થ —ભરત અને ઐરાવતક્ષેત્રને વિશે સુષમ

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬
સુષમ, સુષમ, સુષમદુષમ, દુષમસુષમ, દુષમ, અને દુષમદુષમ એ નામના ૬ એ આરા હોય છે બાકીના ક્ષેત્રમા આરા હોતા નથી પણ નિયમિત આગના જેવો કાલ તો ત્યા સદાય રહ્યા કરે છે ॥ ૪૧ ॥

પૂર્વ પશ્ચિમ મહાવિદેહ વિસ્તાર વર્ણન

षडुत्तरशतचतुष्काधिकपञ्चत्रिंशत् सहस्रायामा विजया षोडश ॥४२॥

શબ્દાર્થ —સોળ વિજયની લ બાઈ ૩૫૪૦૬ યોજન છે

વિશેષાર્થ —મહાવિદેહ ક્ષેત્રની અદર જે ૩૨ વિજય છે તેમાથી ઉત્તરદિશાની જે ૧૬ વિજય લાબી છે તે બધાની લબાઈ ૩૫૪૦૬ યોજન છે, દરેક વિજયની લબાઇ ૨૨૧૨ $\frac{7}{8}$ યોજન છે એકદર ૧૬ વિજયની લબાઇ ૩૫૪૦૬ યોજન છે ॥ ૪૨ ॥

चतुश्चत्वारिंशदधिकाष्टपञ्चाशच्छतानि वनमुखद्वय ॥४३॥

શબ્દાર્થ – બને તરફના વનના મુખ તે ૫૮૪૪ યોજન લાબા છે

વિશેષાર્થ –મહાવિદેહ ક્ષેત્રની અદર જ્યા સીતોદા નદી લવણ સમુદ્રને મળે છે, ત્યા જે વનનો ભાગ છે તે

૨૯૨૨ યોજન લાંબો છે સીતાનદી જ્યાં લવણસમુદ્રને મલે છે, ત્યાં જે વનનો ભાગ છે તે પણ ૨૯૨૨ યોજન લાંબો છે બન્ને તરફના વન થઇને કુલ જબુદ્વીપ જે એક લાખ યોજન પૂર્વ પશ્ચિમ લાંબો છે તેમાથી ૫૮૪૪ યોજન જમીન રોકી છે ॥ ૪૩ ॥

पञ्चाशदधिकशतसप्तकं नद्यः ॥४४॥

શબ્દાર્થ —અતર નદીઓએ સાતસોને પચાસ યોજન જમીન રોકી છે

વિશેષાર્થ.—બત્રીસ વિજયની અદર જે વક્ષસ્કાર અને વિજયને આતરે આતરે નદીઓ છે તેને અતર નદીઓ કહે છે તે જબુદ્વીપના પૂર્વથી માડીને પશ્ચિમ સુધીમા છ નદીઓ આવે, તેની દરેકની લબાઇ ૧૨૫ યોજન છે બધી નદીઓની લબાઈ ૭૫૦ યોજન છે ॥ ૪૪ ॥

वक्षस्काराश्चतुःसहस्री ॥ ४५ ॥

શબ્દાર્થ —વક્ષસ્કાર પર્વતોએ ચાર હજાર યોજન જમીન રોકેલી છે

વિશેષાર્થ—વિજયોની અદર જે ઉત્તર અને દક્ષિણ એમ બે વિભાગ છે તેમાથી એક ભાગના વક્ષસ્કાર પર્વતો ૮ આવે તે પૂર્વથી પશ્ચિમ સુધીમા તે દરેકની પહોળાઇ ૫૦૦ યોજન છે બધાની પહોળાઈ ૪૦૦૦ ॥ ૪૫ ॥

एकतो द्वाविंशति. सहस्राणि वनं ॥४६॥

શબ્દાર્થ--બાવીસ હજાર યોજન લાંબુ એક ત ફનું વન છે

વિશેષાર્થ —મેરૂપર્વતની બને બાજુએ જે બે ભદ્રશાલ વન આવેલા છે, તે દરેક વન બાવીશ હજાર યોજન લાંબા છે એકંદર ચુમાલીસ હજાર યોજન છે ॥ ૪૬ ॥

दश सहस्राणि मेरुः ॥ ४७ ॥

શબ્દાર્થ —દશ હજાર યોજન વિસ્તૃત મેરૂપર્વત છે

વિશેષાર્થ —જંબુદ્વીપની અંદર જે મેરૂપર્વત છે, તેણે ૧૦ હજાર યોજન જેટલી જમીન રોકેલી છે ॥ ૪૭ ॥

તેની યંત્ર સ્થાપના

યોજન	જમીન રોકનારના નામો
૩૫૪૦૬	૧૬ વિજયનો વિસ્તાર છે
૪૦૦૦	વક્ષસ્કાર પર્વતનો વિસ્તાર
૭૫૦	અંતર નદીનો વિસ્તાર
૧૦૦૦૦	મેરૂ પર્વતનો વિસ્તાર
૪૪૦૦૦	બે ભદ્રશાલવનનો વિસ્તાર
૫૮૪૪	બને તરફના વનમુખનો વિસ્તાર
કુલ ૧૦૦૦૦૦	યોજન જંબુદ્વીપનો વિસ્તાર છે

ઉત્તર દક્ષિણ મહાવિદેહ વિસ્તાર સ્વરૂપ

उत्तरदक्षिणतोऽर्धतृतीयशते ॥ ४८ ॥

શબ્દાર્થ –ઉત્તર અને દક્ષિણ દિશામા ૨૫૦ યોજન લાબા બે ભદ્રશાલ વન છે

વિશેષાર્થ –મેરૂ પર્વતની બને બાજુએ જે બે ભદ્રશાલ વન છે તે ઉત્તર અને દક્ષિણ દીશામા દરેકની અઢીસો અઢીસો યોજન લબાઈ છે ॥૪૮॥

बहिश्चतुरन्तः पञ्चशतोच्चा गजगिरयः।४९।

શબ્દાર્થ –હાથીદાતના આકારે ચાર ગજદતા પર્વત છે તે ૪૦૦ યોજન બહાર અને ૫૦૦ યોજન અદર મેરૂપર્વત પાસે ઉચા છે

વિશેષાર્થ —દેવકુરૂ અને ઉત્તરકુરૂમા જે હાથીદાતના આકારના બબે પર્વત છે તેને ગજદતા પર્વતકહે છે તે જ્યાથી શરૂ થાય છે ત્યા મૂલમા જાડા અને પછી ધીમે ધીમે પાતલા થતા મેરૂપર્વત સુધી જતા અગુલના અસખ્યેયમા ભાગ જેટલા પાતળા છે તે પર્વતો નિષધ અને નીલપર્વતની નજીકમા ૫૦૦ યોજન પહોળા અને ૪૦૦ યોજન ઉચા બહારના ભાગમા છે, અને અદરના ભાગમા જતા ૫૦૦ યોજન ઉચા અને અગુલના અસખ્યેયમા ભાગ જેટલા ટોચ ઉપર પહોળા છે તે પર્વતો ઘોડાની ડોકના સરખા પહેલા શરૂઆતમા જાડા અને પછી આગળ આગળ પાતળા છે આ ચારે પર્વતો મેરૂપર્વતની ચારે વિદિશામા રહેલા છે અગ્નિ ખુણામા સફેદ રૂપાનો સાત કુટવાળો સૌમનસ,

નૈઋત્ય ખુણામા લાલ તપેલા સોનાનો નવકુટવાળો વિદ્યુતપ્રભ, વાયવ્ય ખુણામા પીળો સોનાનો સાત કુટવાળો ગ ધમાદન, ઈશાન ખુણામા વૈડુર્ય રત્નનો લીલો નવકુટવાળો માલ્યવાન છે એ પ્રમાણે ચાર ગજદ ત છે, તે દરેકની લ બાઈ ત્રીસ હજાર બસે ને નવ યોજન ને છ કલા છે (૩૦૨૦૯–૬)

ગ ધમાદન માલ્યવ ત મેરૂપર્વત અને નીલપર્વતની વચમા ઉત્તરકુરૂક્ષેત્ર છે, તેની પહોળાઈ ૧૧૮૪૨ યોજન અને ૨ કલા છે એવી રીતે મેરૂપર્વત, સૌમનસ, નિષધ અને વિદ્યુતપ્રભ પર્વતની વચમા દેવકુરૂક્ષેત્ર છે, તેની પણ પહોળાઇ અગીઆર હજાર આઠસો બેતાલીસ યોજન અને બે કલા છે (૧૧૮૪૨–૨) ॥૪૯॥

યન્ત્ર સ્થાપના

યોજન	નામ
૧૧૮૪૨–૨	દેવકુરૂ પહોળાઈ
૧૦૦૦૦	મેરૂ પર્વત પહોળાઇ
૧૧૮૪૨–૨	ઉત્તરકુરૂ પહોળાઈ
૩૩૬૮૪ ને ૪ કલા ઉત્તર દક્ષિણ લ બાઇ મહાવિદેહ ક્ષેત્ર છે	

દેવાધિકારે દેવી સ્વરૂપ.

पट् चतुश्चतुरष्ट क्रमात् देव्यः ॥५०॥

શબ્દાર્થ —ચારે નિકાયની અનુક્રમે છ, ચાર, ચાર અને આઠ આઠ દેવીઓ હોય છે

વિશેષાર્થ —ભુવનપતિના અસુરકુમાર છોડીને બાકી નવ ભેદમા દરેક ઇદ્રની છ છ દેવીઓ એટલે અ ત પુરમા પટરાણી તરીકે હોય છે, વ્ય તરના ઇદ્રની ચાર ચાર અગ્ર-મહીષીઓ, અને જ્યોતિષના ચ દ્ર અને સૂર્યને દરેકને ચાર ચાર પટરાણી હોય ે વૈમાનિકદેવલોકમાથી ફકત સૌધર્મ અને ઇશાનદેવલોકના ઇદ્રને જ આઠ આઠ અગ્રમહીષીઓ હોય છે બાકીના ઉપરના દેવલોકની અ દર દેવીઓ ઉત્પન્ન થતી નથી ॥૫૦॥

पञ्चासुरयो ॥ ५१ ॥

શબ્દાર્થ —અસુરકુમારના બે ઇ દ્રને પાચ પાચ દેવીયો હોય છે

વિશેષાર્થ —અસુરકુમારના ચમરેન્દ્ર અને બલીન્દ્ર એ ભુવનપતિની પહેલી નીકાયના ઉત્તર અને દક્ષિણ દીશાના બે ઇદ્ર છે, તે દરેકને પાચ પાચ પટરાણીઓ છે ॥૫૧॥

ऊर्ध्व परिगृहीतेतराणा पल्यमधिकं सप्त पंचाशत् नव पंचपंचाशत् द्वयो. ॥५२॥

શબ્દાર્થ –ઉપરના દેવલોકની પરિગ્રહીતા અને અપ રિગ્રહીતા દેવીઓની જઘન્ય સ્થિતિ પહેલા દેવલોકમા એક પલ્યોપમ, અને બીજા દેવલોકમા પલ્યોપમ કરતા વધારે સૌધર્મની પરીગ્રહીતા અને અપરિગ્રહીતાની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ અનુક્રમે સાત અને પચાસ પલ્યોપમની, ઈશાન દેવલોકની પરિગ્રહીતા અને અપરિગ્રહીતાની અનુક્રમે નવ અને પચાવન પલ્યોપમની હોય છે

વિશેષાર્થ —સૌધર્મ અને ઈશાનદેવલોકની અદર પરિગ્રહીતા અને અપરિગ્રહીતા એમ બે પ્રકારની દેવીઓ છે તેઓમા સૌધર્મ દેવલોકનીપરિગ્રહીતા અને અપરિગ્રહીતા દેવીની જઘન્ય આયુષ્યની સ્થિતિ એક પલ્યોપમ અને ઈશાન દેવ લોકની પરિગ્રહીતા અને અપરિગ્રહીતા દેવીની એક પલ્યોપમ કરતા અધીક છે

સૌધર્મ દેવલોકની પરિગ્રહીતા દેવીની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ૭ પલ્યોપમ અને અપરિગ્રહીતા દેવીની ૫૦ પલ્યોપમ છે ઈશાન દેવલોકની પરિગ્રહીતા દેવીની ૯ પલ્યોપમ અને અપરિગ્રહીતા દેવીની ૫૫ પલ્યોપમની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ છે દેવતાઓની જે કુલીન જેવી ભોગ્ય દેવી હોય તે પરિગ્રહીતા કહેવાય, અને જે વેશ્યાના સરખી દેવીઓ હોય, તે અપરિગ્રહીતા કહેવાય, એવી વેશ્યના સરખી દેવીઓના વિમાન છ લાખ સૌધર્મ દેવલોકમા છે ત વેશ્યા જેવી હોવાથી તેમને દેવવેશ્યા કહેવામા આવે છે

ઇશાન દેવલોકની અંદર અપરિગ્રહીત વેશ્યાના સરખી દેવીઓના ચાર લાખ વિમાન છે આની ઉપરના દેવલોકમા સ્ત્રીઓ થતી નથી, પણ જ્યારે ઉપરના દેવતાને વાછા થાય ત્યારે પહેલા બીજા દેવલોકમાની અપરિગ્રહીતા દેવીઓમાથી ઉપર જાય છે, કાર્ય પૂરૂ થયા પછી પાછી પોતાને સ્થાને આવે છે ॥૫૨॥

દેવલોકના પાટડાનુ સ્વરૂપ

द्वयोस्त्रयोदश द्वयोर्द्वादश षट्पञ्च चत्वारश्चत्वारो द्वयोश्चत्वारि द्वयोश्चत्वारि दशोपरि प्रस्तटाः ॥५३॥

શબ્દાર્થ —પહેલા બેને વિષે ૧૩ બીજા બેને વિષે ૧૨ પછી પાચમા છઠ્ઠા સાતમા અને આઠમાને વિષે અનુક્રમે છ, પાચ, ચાર અને ચાર નવમે અને દશમે ચાર અગીઆરમે અને બારમે ચાર અને નવ ગ્રૈવેયકે નવ અને અનુતર વિમાને એક મળી ૧૦ એવી રીતે ૬૨ પ્રતર ઉપરના દેવલોકની અંદર છે

વિશેષાર્થ —જેવી રીતે કોઇ પાચ માળનો કોઇ છ માળનો અને કોઇ સાત માળનો માળો હોય છે તેવી રીતે વૈમાનિક દેવલોકની અંદર પણ માળાના આકારના એકની ઉપર એક એવા પ્રતર હોય છે પહેલા અને બીજા દેવલોકે ૧૩ પ્રતર વલયાકારે છે તે પૂર્વ મહાવિદેહ અને પશ્ચિમ મહાવિદેહની બરોબર ઉપર આવેલા છે

તે ગોળ વલયાકારના અડધો અડધ બરાબર ભાગ કરીએ, ત્યારે દક્ષિણ દિશામા અડધા ભાગના પ્રતરો સૌધર્મઇન્દ્રના છે અને ઉત્તર દિશામા ઈશાન ઇન્દ્રના જાણવા ત્રીજા અને ચોથા દેવલોકને વિષે ૧૨ પ્રતર વલયાકારે છે તેના પણ ઉપર પ્રમાણે અર્ધાઅર્ધ ભાગ કરી દક્ષિણ દિશામા સનત્કુમાર અને ઉત્તર દિશામા માહેન્દ્ર રહે છે

પાચમા બ્રહ્મદેવલોકને વિષે ૭ પ્રતર વલયાકારે છે છઠ્ઠા લાતક દેવલોકમા પાચ પ્રતર વલયાકારે છે સાતમા શુક્રદેવલોકમા ચાર પ્રતર વલયાકારે છે આઠમા સહસ્રાર દેવલોકમા ચાર પ્રતર વલયાકારે છે નવમા અને દશમા આનત અને પ્રાણત નામના દેવલોકમા ચાર પ્રતર વલયાકાર છે અગીઆરમા અને બારમા આરણ તથા અચ્યુત નામના દેવલોકમા ચાર પ્રતર વલયાકારે છે

દરેક ગ્રૈવેયકે એક એક એવી રીતે નવ ગ્રૈવયકે મળી નવ પ્રતર છે

અનુત્તર વિમાને એક પ્રતર વલયાકારે છે એવી રીતે બધા મળીને ૬૨ પ્રતર વૈમાનિક દેવલોકની અદર છે ॥૫૩॥

દરેક પ્રતરે કેટલી કેટલી સ્થિતિ છે, તે બતાવે છે

आद्यद्वये उत्कृष्ट निजप्रतरभक्तेष्टप्रतरगुणा

શબ્દાર્થ —પહેલા બે દેવલોકની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિને તે

પ્રતરની સંખ્યાએ ભાગીને ઈચ્છિત પ્રતર સાથે ગુણવાથી દરેકની સ્થિતિ આવશે ॥૫૪॥

વિશેષાર્થ—પહેલા બે દેવલોકના દરેક પ્રતરની સ્થિતિ જાણવા માટે જેટલી ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ હોય તેને તે દેવલોકના પ્રતરની સંખ્યાએ ભાગી નાખીને જે રહે તેને જે પ્રતરની સ્થિતિ કાઢવી હોય તે પ્રતરે ગુણવાથી આવી જશે જેમકે પહેલા બે દેવલોકની અંદર બે સાગરોપમની સ્થિતિ છે તેને તેર પ્રતરની સંખ્યાએ ભાગવાથી $\frac{2}{13}$ આવશે એને એકે ગુણવાથી પણ $\frac{2}{13}$ સાગરોપમ પહેલા પ્રતરની સ્થિતિ એવી રીતે ૨ એ ગુણવાથી બીજા પ્રતરની એવી રીતે દરેક પાટડાની સ્થિતિ કાઢવી ॥૫૪॥

તેનું યંત્ર નિચે પ્રમાણે છે—

સૌધર્મ અને ઈશાન દેવલોકમા તેર પ્રતર છે

પ્રતર	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩
સાગર	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૧	૧	૧	૧	૧	૧	
ભાગ	૨	૪	૬	૮	૧૦	૧૨	૧	૩	૫	૭	૯	૧૧	૦
છે	૧૩	૧૩	૧૩	૧૩	૧૩	૧૩	૧૩	૧૩	૧૩	૧૩	૧૩	૧૩	૧૩

शेषेषु विश्लेषस्य साधस्तना पुनः ॥५५॥

શબ્દાર્થ —બાકીના દેવલોકના પ્રતરને વિષે વિશ્લેષ કરીને નીચની સ્થિતિસહિત કરીને ઇચ્છિત પ્રતરસાથે ગુણવાથી આવશે

વિશેષાર્થ —નીચેના દેવલોકની સ્થિતિ ઉપરના દેવ લોકની સ્થિતિમાંથી બાદ કરતા જે રહે તેને તે દેવલોકના પ્રતરની સંખ્યાએ ભાગી નાખવી જે રહે તેને પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે જે પ્રતરની સ્થિતિ કાઢવી હોય તે પ્રતરની સાથે ગુણીને નીચેના દેવલોકની સ્થિતિ સાથે મેલવતા જવી

જેમકે સૌધર્મેન્દ્રની સ્થિતિ ૨ સાગરોપમ અને ઉપના સનત્કુમારની ૭ સાગરોપમની સ્થિતિ છે તેમાથી નીચેની સ્થિતિ ૨ સાગરોપમ બાદ કરતા ૫ વિશ્લેષ (બાકી) રહે તેને સનત્કુમારના બાર પ્રતર સાથે ભાગતા $\frac{5}{12}$ રહે તેની સાથે નીચેના દેવલોકની ૨ સાગરોપમની સ્થિતિ મેળવતા ૨$\frac{5}{12}$ આ પહેલા પ્રતરની સ્થિતિ આવી બીજા પ્રતરની કાઢવી હોય તો $\frac{5}{12}$ ને ૨ ગુણીને પહેલાની સ્થિતિ ઉમેરવી અને ત્રીજા પ્રતરની કાઢવી હોય તો ૩ ગુણવા આવી રીતે કરવાથી દરેક પ્રતરની આવી જશે આગળના દેવ લોકના પ્રતરની સ્થિતિ પણ આવીજ રીતે નીચેની સ્થિતિ ઉપરની સ્થિતિમાથી બાદ કરી પ્રતરની સંખ્યાએ ભાગી નાખી ઇચ્છિત પ્રતરની સંખ્યાએ ગુણીને નીચેની સ્થિતિ મેળવવી, જેથી દેવલોકના દરેક પ્રતરની સ્થિતિ સમજાઈ જશે તેના યંત્ર નિચે પ્રમાણે છે ॥૫૫॥

સનત્કુમાર અને માહેન્દ્રની સ્થિતિ ૭ સાગરોપમ છે અને બાર પ્રતર છે વિશ્લેષ ૫

પ્રતર	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨
સાગર૦	૨	૨	૩	૩	૪	૪	૪	૫	૫	૬	૬	૭
ભાગ	૫	૧૦	૩	૮	૧	૬	૧૧	૪	૯	૨	૭	૦
છે૦	૧૨	૧૨	૧૨	૧૨	૧૨	૧૭	૧૨	૧૨	૧૨	૧૨	૧૨	૦

૫ બ્રહ્મદેવલોકમા સ્થિતિ ૧૦ સાગરોપમની. પ્રતર ૬ વિશ્લેષ ૩

પ્રતર	*૧	૨	૩	૪	૫	૬
સાગર૦	૭	૮	૮	૯	૯	૧૦
ભાગ	૩	૦	૩	૦	૩	૦
છેદ	૬	૬	૬	૬	૬	૦

* જ્યા આવી રીતે આકડા લખેલા છે ત્યા દરેક પ્રતરે ૭$\frac{3}{6}$ ૮$\frac{3}{6}$ સમજવા

૬ લાતકદેવલોક સ્થિતિ ૪, વિક્ષેપ ૪ પ્રતર ૫

પ્રતર	૧	૨	૩	૪	૫
સાગર૦	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪
ભાગ	૪	૩	૨	૧	૦
છેદ	૫	૫	૫	૫	૦

૭ શુક્રદેવલોકસ્થિતિ ૧૭ પ્રતર ૪

પ્રતર	૧	૨	૩	૪	
સાગર	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	નિ૦ ૩
ભાગ	૩	૨	૧	૦	
છે૦	૪	૪	૪	૦	

૮ સહસ્રાર સ્થિતિ ૧૮ પ્ર ૪

પ્રતર	૧	૨	૩	૪	
સાગર	૧૭	૧૭	૧૭	૧૮	નિ૦ ૧
ભાગ	૧	૨	૩	૦	
છેદ	૪	૪	૪	૦	

૯ આનતદેવલોક સ્થિતિ ૧૯ સા૦ પાટલા ૪ નિક્ષેપ ૧

પ્રતર	૧	૨	૩	૪	
સાગર	૧૮	૧૮	૧૮	૧૯	નિ૦ ૧
ભાગ	૧				
છે	૪	૪	૪	૦	

૧૧ આરણ સ્થિતિ ૨૧ સા૦ પા૦ ૪ નિક્ષેપ ૧

પ્રતર	૧	૨	૩	૪	
સાગર	૨૦	૨૦	૨૦	૨૧	નિ૦ ૧
ભાગ	૧	૨	૩	૦	
છે	૪	૪	૪	૦	

૧૦ પ્રાણત સ્થિતિ ૨૦ સા૦ પ્રતર ૪ નિક્ષેપ ૧

પ્રતર ૧—૨—૩—૪
સાગર૦ ૧૯—૧૯—૧૯—૨૦
ભાગ ૧—૨—૩—૦
છે૦ ૪—૪—૪—૦

૧૨ અચ્યુત સ્થિતિ ૨૨ સા૦ પ્રતર ૪ નિ ૧

પ્રતર ૧—૨—૩—૪
સાગર૦ ૨૧ ૨૧—૨૧—૨૨
ભાગ ૧—૨—૩—૦
છેદ ૪—૪—૪—૦

બાકીના નવ ગ્રૈવેયકે નવ અને પાચ અનુત્તર વિમાને એક પ્રતર છે, માટે તે સઘળે સ્થાને આયુષની સ્થિતિમા તફાવત નથી તેઓનું યંત્ર નીચે પ્રમાણે છે ૫૫

નવગ્રૈવેયકે ૯ પ્રતર										અનુત્તરવિમાને એક પ્રતર	
પ્રતર	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	પ્રતર	૧
સાગર	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	સાગર	૩૩
ભાગ	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	ભાગ	૦
છે૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	છે	૦

દેવતાઓના વિમાનનું સ્વરૂપ

त्र्यस्रचतुरस्रवृत्ता दिक्षु द्वाषष्टि उपर्युपरि- हीना विमाना. ॥५६॥

શબ્દાર્થ —ચારે દિશાની અંદર ત્રણ ખુણાવાળા ચાર ખુણાવાળા અને ગોળ એવા ૬૨–૬૨ વિમાનો છે પછી ઉપર ઉપર દરેક પ્રતરે એક એક વિમાન ઓછુ છે

વિશેષાર્થ —વૈમાનિક દેવલોકના જે ૬૨ પ્રતર છે, તે દરેક પ્રતરની ચારે દિશામા ચાર પંક્તિઓ વિમાનોની છે, અને વચમા દરેક પ્રતરે ઇંદ્રકવિમાન છે દરેક દિશામા પહેલે પ્રતરે બાસઠ વિમાન છે વચમા જે ઇંદ્રક વિમાન તે

૭ શુક્રદેવલોક સ્થિતિ ૧૭ પ્રતર ૪

પ્રતર	૧	૨	૩	૪	
સાગર	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	વિશ્લેષ ૩
ભાગ	૩	૨	૧	૦	
છેદ	૪	૪	૪	૦	

૮ સહસ્રાર સ્થિતિ ૧૮ પ્ર ૪

પ્રતર	૧	૨	૩	૪	
સાગર	૧૭	૧૭	૧૭	૧૮	વિશ્લેષ ૨
ભાગ	૧	૨	૩	૦	
છેદ	૪	૪	૪	૦	

૯ આનતદેવલોક સ્થિતિ ૧૯ સા૦ પ્રતર ૪ વિશ્લેષ ૧

પ્રતર	૧	૨		૪	
સાગર	૧૮	૧૮	૧૮	૧૯	વિશ્લેષ ૧
ભાગ	૧		૧	૦	
છેદ	૪	૪	૪	૦	

૧૧ આરણ સ્થિતિ ૨૧ સા૦ પ્રતર ૪ વિશ્લેષ ૧

પ્રતર	૧	૨	૩	૪	
સાગર	૨૦	૨૦	૨૦	૨૧	વિશ્લેષ ૧
ભાગ	૧	૨	૩	૦	
છેદ	૪	૪	૪	૦	

૧૦ પ્રાણત સ્થિતિ ૨૦ સા૦ પ્રતર ૪ વિશ્લેષ ૧

પ્રતર	૧	૨	૩	૪
સાગર૦	૧૯	૧૯	૧૯	૨૦
ભાગ	૧	૨	૩	૦
છેદ	૪	૪	૪	૦

૧૨ અચ્યુત સ્થિતિ ૨૨ સા૦ પ્રતર ૪ વિ ૧

પ્રતર	૧	૨	૩	૪
સાગર૦	૨૧	૨૧	૨૧	૨૨
ભાગ	૧	૨	૩	૦
છેદ	૪	૪	૪	૦

બાકીના નવ ગ્રૈવેયકે નવ અને પાંચ અનુત્તર વિમાને એક પ્રતર છે, માટે તે મધ્યે સ્થાને આયુષ્યની સ્થિતિમાં તફાવત નથી તેઓનુ યન્ત્ર નીચે પ્રમાણે છે ૫૫

નવગ્રૈવેયક ૯ પ્રત										અનુત્ત વિમાન એક પ્રતર	
પ્રત	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	[illegible]	પ્રત	૧
સાગર	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	સાગર	૩૩
ભાગ	૦	૦	૦	૦	૦		૦	૦	૦	ભાગ	૦
છે	૦	૦			૦	૦	૦	૦	૦	છે	૦

દેવતાઓના વિમાનનુ સ્વરૂપ

ત્ર્યસ્રચતુરસ્રવૃત્તા દિક્ષુ દ્વાષષ્ટિ ઉપર્યુપરિ એકૈક-હીના વિમાના ॥૫૬॥

શબ્દાર્થ -ચારે દિશાની અંદર ત્રણ ખુણાવાળા ચાર ખુણાવાળા અને ગોળ એવા ૬૨-૬૨ વિમાનો છે પછી ઉપર ઉપર દરેક પ્રતરે એક એક વિમાન ઓછુ છે -

વિશેષાર્થ -વૈમાનિક દેવલોકના જે ૬૨ પ્રતર છે, તે દરેક પ્રતરની ચારે દિશામા ચાર પંક્તિઓ વિમાનોની છે, અને વચમા દરેક પ્રતરે ઇંદ્રકવિમાન છે દરેક દિશામા પહેલે પ્રતરે બાસઠ વિમાન છે વચમા જે ઇંદ્રક વિમાન છે

તે ગોળ છે ઇંદ્રક વિમાનની ચારે દિશામા એક એક ત્રણ ખુણાવાળુ તે પછી એક એક ચાર ખુણાવાળુ અને તે પછી એક એક ગોળ વાટલાકારે વિમાન છે પાછુ એક એક ત્રણ ખુણાવાળુ, એક એક ચાર ખુણાવાળુ અને એક એક ગોળ એવી રીતે ચારે દિશામા બાસઠ બાસઠ વિમાન છે તે દરેક દિશામા એકવીસ ત્રિકોણ, ૨૧ ચોખુણ અને ઈન્દ્રક વિમાન સહિત ૨૧ ગોળ છે બીજે પ્રતરે એક એક વિમાન પક્તિની અ દર ઓછુ છે, એટ્લે બીજે પ્રતરે દરેક દિશામા એકસઠ એકસઠ વિમાન છે તે પણ ત્રિકોણ, ચોખુણ અને ગોળ એવા અનુક્રમે છે એ પ્રમાણે ઉપરના દરેક પ્રતરે એક એક ઓછા કરતા જવુ, અને છેવટે પાચ અનુત્તરવિમાને એક પ્રતર છે તેની ચારે દિશામા પણ એક એક વિમાન છે

એવી રીતે દરેક પ્રતરે વિમાનોની સ ખ્યા એકઠી કરતા દરેક દેવલોકે કેટલા કેટલા વિમાન છે તેનું ય ત્ર આગળ આપેલ છે તેમા જોવાથી વિશેષ ખબર પડશે ॥૫૬॥

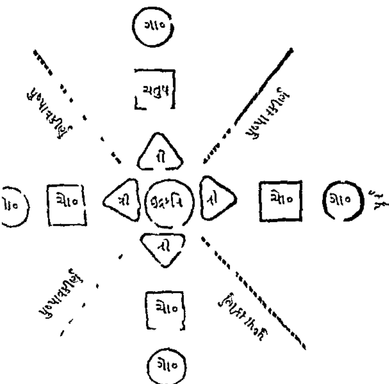
वृत्तमिंद्रक मध्ये ॥५७॥

શબ્દાર્થ –વચ્ચોવચ ગોળ ઇંદ્રક વિમાન છે

વિશેષાર્થ –દરેક પ્રતરની અ દર જે વચ્ચોવચ્ચ વિમ ન હોય તેને ઇંદ્રક વિમાન કહે છે તે ગોળ છે

દરેક પ્રતરે ઇંદ્રક વિમાનની ચારે દિશામા બીજા ત્રિકોણ ચોખુણ અને ગોળ વિમાનો કેવી રીતે રહેલા છે તેની સ્થાપના આ પ્રમાણે છે

આ ચત્રની અંદર ઈંદ્રક વિમાનની ચારે દિશામા ત્રણ ત્રણ વિમાન બતાવેલા છે પણ બાસઠ બાસઠ સમજવા

ત્રિખુણીઆ ચોખુણીઆ અને ગોળ આવી રીતે દરેક વિમાનો ઇંદ્રક વિમાનની ચારે દિશામા રહેલા છે અને આંતરે આંતરે પૂર્વદીશા સિવાય પુષ્પાવકીર્ણ વિમાનો છે તેમજ વિદિશામા પણ પુષ્પાવકીર્ણ છે

ઇંદ્રક વિમાનની ત્રણ દિશાના ત્રિકોણ ચોખુણ અને ગોળના આંતરાની અંદર અને વિદિશામાં (અગ્નિ, નૈરૃત્ય, વાયવ્ય અને ઇશાન કોણમાં) પુષ્પની પેઠે છુટા છુટા વિમાનો રહેલા છે સૌધર્મ દેવલોકને વિષે ત્રિખુણ ચોખુણ, ગોળ અને પુષ્પાવકીર્ણ વિમાન સર્વ મળીને બત્રીસ લાખ છે

પાછળ ૬૪ પાનામાં બતાવેલા યંત્રની અંદર ઇંદ્રકવિમાનની ચારે દિશામાં સાત સાત વિમાનો સમજવા માટે આપેલા છે, પણ પહેલા પાટડા કરતા એક ઓછું એટલે ૧ એકસઠ વિમાન સમજવા

બીજા પ્રતના ઇંદ્રક વિમાનની પણ ચારે દિશામાં આવી રીતે વિમાનો રહેલા છે, પરન્તુ દરેક પ્રતરે દરેક દિશામાં એક એક વિમાન ઓછા જાણવા એટલે પહેલા પ્રતરે ૬૨, બીજે ૧, ત્રીજે ૬૦ ચોથે ૫૯ પાંચમે ૫૮ એ પ્રમાણે પાંચ અનુત્તર વિમાને જતા દરેક દિશામાં એક એક વિમાન આવશે

દરેક દેવલોકે આવલિગત વિમાનોની ગણતરી કરવાની રીત આ પ્રમાણે છે

પહેલે પ્રતરે જે વિમાનોની સંખ્યા તે 'મુખ, અને છેલ્લા પ્રતરના જે વિમાનોની સંખ્યા તે 'ભૂમી' એ બંને એકઠી કરી પછી તેનું અર્ધ કરીને જે દેવલોકના જેટલા પ્રતર હોય તેટલાએ ગુણવાથી જે આવે તે ચારે દિશાના આવલી ગત વિમાનોની સંખ્યા જાણવી જેમકે સૌધર્મ

દેવલોકે ચારે આવલીની અંદર પહેલે પ્રતરે ૨૪૯ વિમાન તે 'મુખ,' અને ૧૩ મા પ્રતરે ૨૦૧ વિમાન તે 'ભૂમી' તે બંનેના સમાસ કહેતા સરવાળો ૪૫૦ થાય તેનું અર્ધ ૨૨૫ તેને એકંદર ૧૩ પ્રતરે ગુણતા ૨૯૨૫ થાય, એટલા વિમાનો આવલીગત છે આવી રીતે દરેક દેવલોકના પ્રતરની આવલિગતવિમાનોની ગણતરી કરી લેવી

દરેક દેવલોકના વિમાનોની સંખ્યા જાણવાનું યંત્ર

નામ	ત્રિકોણુ	ચોખુણુ,	ગોળ,	પુષ્પાવકીર્ણ	એકંદર
૧ સાધર્મ	૪૯૪	૪૮૬	૭૨૭	૩૧૯૮૨૯૩	૩૨૦૦૦૦૦
૨ ઈશાન	૪૯૪	૪૮	૨૩૮	૨૭૯૮૭૮૨	૨૮૦૦૦૦૦
૩ સનત્કુમાર	૩૫૬	૩૪૮	૫૨૨	૧૧-૮૭૭૪	૧૨૦૦૦૦૦
૪ માહેન્દ્ર	૩૫૬	૩૪૮	૧૭૦	૭૯૯૧૨	૮૦૦૦૦૦
૫ બ્રહ્મલોક	૨૮૪	૨૭૬	૨૭૪	૩૯૯૧૬૬	૪૦૦૦૦૦
૬ લાંતક	૨૦૦	૧૯૨	૧૯૩	૪૯૪૧૫	૫૦૦૦૦
૭ શુક્રદેવલોક	૧૩૬	૧૩૨	૧૨૮	૩[illegible]૦૪	૪૦૦૦૦
૮ સહસ્રાર	૧૧૬	૧૦૮	૧૦૮	૫૬૬૮	૦૦૦
૯ આનત / ૧૦ પ્રાણત	૯૨	૮૮	૮૮	૧૩૨	૪૦૦
૧૧ આરણ્ય / ૧૨ અચ્યુત	૭૨	૬૮	૬૪	૯૬	૩૦૦
હેઠલીત્રિક (ગ્રૈવેયક)	૪૦	૩૬	૩૫	૦	૧૧૧
મધ્યમત્રિક	૨૮	૨૪	૨૩	૩૨	૧૦૭
ઉપરનીત્રિક	૧૦	૧૨	૧૧	૬૧	૧૦૦

અનુત્તરવિમાન	૪	૦	૧	૦	૫
એકંદર	૪૯૮૮	૨૦૦૪	૨૫૮૨	૮૪૮૮૧૪૯	૮૪૯૭૦૨૩

स्वयम्भूद्वीपे षोडश. ॥५८॥

શબ્દાર્થ–સ્વયભૂરમણ દ્વીપ ઉપર સોળ વિમાનો છે

વિશેષાર્થ–દરેક પ્રતરની પક્તિના વિમાનો કયા સમુદ્ર અને ક્યા દ્વીપની ઉપર અને કેટલા કેટલા છે, તે બતાવે છે

છેલ્લામા છેલ્લો સ્વયભૂરમણ સમુદ્ર છે તેની ઉપર ચારે દિશાના દરેક પક્તિમાના છે જેથી ૩૧–૩૧ વિમાનો આવેલા છે આ ઉપરથી એક દિશાની પક્તિના છે જેથી ૩૧ વિમાનની જેટલી લબાઈ તેટલી સ્વયભુરમણ સમુદ્રની એક દિશાની લબાઈ સિદ્ધ થઈ

તેનાથી અડધા પ્રમાણનો સ્વયભુરમણ દ્વીપ છે તેની ઉપર સમ દિશામા દ્વીપની ચારે દિશા ઉપર દરેક પક્તિના સોલ સોલ વિમાનો આવેલા છે, તે એક પક્તિના સોલ વિમાનોની જેટલી લબાઈ તેટલી દ્વીપની એક દીશા છે

આઠ આઠ વિમાનો ભુતસમુદ્રની ઉપર એક દિશાના આઠ વિમાનોની જેટલી લબાઈ તેટલીજ ભુતસમુદ્રની એક દિશાની લબાઈ જાણવી

તેનાથી અડધો યક્ષ દ્વીપ છે, તેની ઉપર ચાર ચાર વિમાનો એક દિશામા આવેલા છે એ ચારે વિમાનની લબાઈ પણ તે દ્વીપની એક દિશા જેટલી છે

દરેક દિશાના બબે વિમાનો નાગસમુદ્રની ઉપર ચારે દિશામા આવેલા છે નાગસમુદ્રની એક દિશાની લબાઇ એક દિશાના એ વિમાન જેટલી છે

દરેક પ્રતરની ચારે પક્તિમાનુ પહેલુ વિમાન દેવદ્વીપ ઉપર છે, દેવદ્વીપની એક દિશાની જેટલી લબાઈ તેટલીજ દરેક પક્તિમાના એક દિશાના ઈંદ્રક વિમાન પછીના પહેલા વિમાનની લબાઇ જાણવી

જે ઈંદ્રકવિમાન પહેલા પ્રતરનુ છે તે ૪૫ લાખ યોજનનુ છે તે અઢીદ્વીપના ઢાકણ તરીકે રહેલુ છે અનુત્તરવિમાનની અદર જે ઇંદ્રક વિમાન રહેલુ છે, તે એક લાખ યોજન પ્રમાણનું છે

ચૌદરાજ લોકની અદર પીસતાલીસ લાખ યોજનના વિસ્તારવાળી ચાર અને એક લાખના વિસ્તારવાળી ત્રણ વસ્તુઓ છે

પહેલી નારકીના સીમતક નરકાવાસ, અઢી દ્વીપ પ્રમાણનું મનુષ્યક્ષેત્ર, સોધર્મદેવલોકનુ પહેલા પ્રતરનુ ઉડુ નામે ઈંદ્રક વિમાન અને સિદ્ધશિલા એ દરેક પીસતાલીસ લાખ યોજન વિસ્તારવાળા છે

સાતમીનારકીના અપ્રતિષ્ઠાન નરકાવાસ, જબુદ્વીપ, અને સર્વાર્થસિદ્ધ ઈંદ્રકવિમાન એ ત્રણે એક લાખ યોજનના છે ॥૫૮॥

દરેક પ્રતરે શ્રેણિગતવિમાનો ત્રિકોણની ઉપર ત્રિકોણ,

ચતુષ્કોણની ઉપર ચતુષ્કોણ, ગોળની ઉપર ગોળ અને ઇંદ્રક વિમાનની ઉપર ઇંદ્રક વિમાન એમ અનુક્રમે ચારે દિશામા રહેલા છે તે સમજણ પડવા માટે એક દિશાની શ્રેણીગત રહેલા વિમાનોની સ્થાપના આપેલી છે તે સમજવાથી ચારે દિશાની સમજાશે તે આ પ્રમાણે

સાતમા પ્રતરનું ઇંદ્રક વિમાન
છઠ્ઠા પ્રતરનું ઇંદ્રક વિમાન
પાચમા પ્રતરનું ઇંદ્રક વિમાન
ચોથા પ્રતરનું ઇંદ્રક વિમાન
ત્રીજા પ્રતરનું ઇંદ્રક વિમાન
બીજા પ્રતરનું ઇંદ્રક વિમાન
પહેલા પ્રતરનું ઇંદ્રક વિમાન

આ સ્થાપનામા એક દિશાની શ્રેણીની અંદર જો કે પહેલે પ્રતરે સાત વિમાન લખેલા છે, પણ ત્યા બાસઠ સમજવા પછી પ્રતરે પ્રતરે એક એક ઓછુ સમજવુ આવી રીતે બીજી ત્રણ દિશાના પણ જાણી લેવા પર

न प्रागाल्यां पुष्पावकीर्णाः ॥५७॥

શબ્દાર્થ —પૂર્વદિશાની શ્રેણિની અંદર પુષ્પાવકીર્ણ (છુટા છુટા) વિમાનો નથી

વિશેષાર્થ —ઇંદ્રક વિમાનની ચાર દિશામાંથી પૂર્વ દિશાના આંતરાની અંદર છુટા છુટા વિમાનો નથી બાકીની પશ્ચિમ ઉત્તર અને દક્ષિણ દિશાની શ્રેણિની અંદર વચમાં છુટા છુટા પુષ્પની પેઠે વિમાનો રહેલા છે તેનું યંત્ર પાછળ બતાવેલ છે, ા૫૭ા

સામાનિક અને આત્મરક્ષક દેવોનું સ્વરૂપ

षट् सहस्राणि सामानिका· ॥५८॥

શબ્દાર્થ —છ હજાર સામાનિક દેવતાઓ છે

વિશેષાર્થ —ભુવનપતિની અઢાર નિકાયને વિષે છ છ હજાર સામાનિક દેવતા છે ા૫૮ા

चतु.षष्टि. षष्टिश्चासुरयो ॥५९॥

શબ્દાર્થ —અસુરકુમારના બે ઇન્દ્રના સામાનિક દેવતાઓ ૬૪૦૦૦ અને ૬૦૦૦૦ છે

વિશેષાર્થ —અસુરકુમારનિકાયના ચમરેન્દ્રના ૬૪૦૦૦ સામાનિક દેવતા અને બલીન્દ્રના ૬૦૦૦૦ સામાનિક દેવતા છે ા૫૯ા

चतुर्गुणा आत्मरक्षाः ॥६०॥

શબ્દાર્થ —સામાનિક દેવતાથી ચારગણા આત્મરક્ષક દેવો દરેક નિકાયમા હોય છે

વિશેષાર્થ –ભુવનપતિ નિકાયના જે સામાનીક દેવો છે, (તે ઇદ્ર નહી પણ ઇદ્રના જેવા સરખા રૂપ અને ઋદ્ધિવાળા) તેનાથી ચાર ગણી સ ખ્યાવાળા આત્મરક્ષક દેવો છે એટલે રાજાના અ ગરક્ષક જેવા ઇન્દ્રના આત્માની રક્ષા કરનાર દેવો છે ॥૬૦॥ તેનું ય ત્ર નીચે પ્રમાણે

	દક્ષિણ ત૦			ઉત્તર તરફના		
નિ	નામ	સામાનિક	આત્મરક્ષક	નામ	સામાનિક	આત્મરક્ષક
૧	ચમરેન્દ્ર	૬૪૦૦૦	૨૫૬૦૦૦	બલીન્દ્ર	૬૦૦૦૦	૨૪૦૦૦૦
૨	ધરણેન્દ્ર	૬૦૦૦	૨૪૦૦૦	ભુતાનેન્દ્ર	૬૦૦૦	૨૪૦૦૦
૩	વેણુદેવ	૬૦૦૦	૨૪૦૦૦	વેણુદાલી	૬૦૦૦	૨૪૦૦૦
૪	હરિકત	૬૦૦૦	૨૪૦૦૦	હરિસહ	૬૦૦૦	૨૪૦૦૦
૫	અગ્નિશિખ	૬૦૦૦	૨૪૦૦૦	અગ્નિમાણુવ	૬૦૦૦	૨૪૦૦૦
૬	પૂર્ણ	૬૦૦૦	૨૪૦૦૦	વશીષ્ટ	૬૦૦૦	૨૪૦૦૦
૭	જલકાત	૬૦૦૦	૨૪૦૦	જલપ્રભ	૬૦૦૦	૨૪૦૦૦
૮	અમિતગતિ	૬૦૦૦	૨૪૦૦૦	મિતવાહન	૬૦૦૦	૨૪૦૦૦
૯	વેલ ગ	૬૦૦૦	૨૪૦૦૦	પ્રભ જન	૬૦૦૦	૨૪૦૦૦
૧૦	ઘોષ	૬૦૦૦	૨૪૦૦૦	મહાઘોષ	૦૦૦	૨૪૦૦૦
	એકદર	૧૧૮૦૦૦	૪૭૨૦૦૦	એકદર	૧૧૪૦૦૦	૪૫૬૦૦૦૦

व्यन्तराणा चत्वारि ॥६१॥

શબ્દાર્થ -વ્યન્તરદેવતાને વિષે ઇદ્રના સામાનિક દેવતાઓ ચાર હજાર છે

વિશેષાર્થ.-વ્યતરના ૩૨ ઇદ્ર છે, તે દરેકના સામાનિક દેવતા ચાર ચાર હજાર છે અને આત્મરક્ષક તેથી ચાર ગણા એટલે સોલ સોલ હજાર દેવતાઓ છે, એવીજ રીતે સૂર્ય અને ચદ્રના પણ સામાનિક અને આત્મરક્ષક દેવતાઓ વ્યતર જેટલા ॥૬૧॥ છે

જ્યો૦	સામા૦	આત્મ૦	વ્યન્તર૦	સામા૦	આત્મર૦
સૂર્ય	૪૦૦૦	૧૬૦૦૦	૧૬ ઇન્દ્ર	૬૪૦૦૦	૨૫૬૦૦૦
ચન્દ્ર	૪૦૦૦	૧૬૦૦૦	૧૬ ઇન્દ્ર	૬૪૦૦૦	૨૫૬૦૦૦
એકદર	૮૦૦૦	૩૨૦૦૦	એકદર	૧૨૮૦૦૦	૫૧૨૦૦૦

દેવતાઓના ભુવન મુગટ ચિન્હ આદિનુ સ્વરૂપ

चतुस्त्रिंशच्चतुश्चत्वारिंशदष्टत्रिंशत् पञ्चकृत्वश्चत्वारिंशत् पञ्चाशच्चत्वारिंशल्लक्षा उत्तरतश्चतुर्लक्षहीना भवना ॥६२॥

શબ્દાર્થ -ભુવનપતિની દક્ષિણ દિશાની દશનિકાયની અદર અનુક્રમે ૩૪ લાખ, ૪૪ લાખ, ૩૮ લાખ, ૪૦-૪૦ લાખ પાચ નિકાયની અદર, પછી ૫૦ લાખ, અને ૪૦ લાખ એ પ્રમાણે ભુવનો છે, અને ઉત્તર તરફના દશ નિકાયની અદર ચાર ચાર લાખ તેથી ઓછા છે

વિભાગમાં [illegible] દક્ષિણ દિશા [illegible] [illegible] અનુક્રમે [illegible] નિકાયના [illegible] નિકાયના [illegible] [illegible] [illegible] નિકાયના [illegible] અને [illegible] નિકાયના [illegible]

ઉત્તર દિશાના [illegible] ભુવનો દક્ષિણ નિકાયના [illegible] [illegible] નિકાયના [illegible] ઉત્તર તરફ ૩૦ લાખ [illegible] [illegible]

દશ નિકાયની બન્ને દિશાના કેટલા ભુવનો છે તેનુ યંત્ર

નિકાય	દક્ષિણ દિશાના ભુવનોની સંખ્યા	ઉત્તર દિશાના ભુવનોની સંખ્યા
૧	૩૪૦૦૦૦૦	૩૦૦૦૦૦૦
૨	૪૪૦૦૦૦૦	૪૦૦૦૦૦૦
૩	૩૮૦૦૦૦૦	૩૪૦૦૦૦૦
૪	૪૦૦૦૦૦૦	૩૬૦૦૦૦૦
૫	૪૦૦૦૦૦૦	૩૬૦૦૦૦૦
૬	૪૦૦૦૦૦૦	૩૬૦૦૦૦૦
૭	૪૦૦૦૦૦૦	૩૬૦૦૦૦૦
૮	૪૦૦૦૦૦૦	૩૬૦૦૦૦૦
૯	૫૦૦૦૦૦૦	૪૬૦૦૦૦૦
૧૦	૪૦૦૦૦૦૦	૩૬૦૦૦૦૦
કુલ સંખ્યા	૪૦૬૦૦૦૦૦	૩૬૬૦૦૦૦૦

બન્ને દિશાના બધા મળીને ૭૭૨૦૦૦૦૦ સાત કરોડને બહોતેર લાખ ભુવનો છે

चुडामणिफणिगरुडवज्रकलशासिंहाश्व-(अभिषेक) गजमकरवर्धमानाङ्काः॥६३॥

શબ્દાર્થ –મુકુટને વિષે મણી સર્પ, ગરૂડ વજ્ર, કલશ, સિંહ, ઘોડો (અથવા માળા) હાથી, મગરમચ્છ અને સરાવ સપૂટના ચિન્હ અનુક્રમે ૧૦ નિકાયના દેવોને છે ॥૬૩॥

વિશેષાર્થ –દરેક ભુવનપતિ નિકાયના દેવના ઓળખવા માટે તેના મુકુટની અદર અને પહેરવાના દાગીનાની અદર નિશાની હોય છે કે જેથી તે જોવાથી આ દેવતા અમુક નિકાયનો છે એમ નિશ્ચય કરી શકાય છે

અસુરકુમારદેવતાના મુકુટને વિષે મણિનું ચિન્હ હોય છે, નાગકુમારને સર્પનું ચિન્હ હોય છે, સુવર્ણ કુમારના આભરણમા ગરૂડનું ચિન્હ, વિદ્યુત્કુમારના આભરણમા વજ્રના ચિન્હો, અગ્નિ કુમારના મુકુટની અદર કલશોના ચિન્હો, દ્વીપકુમારના દાગીનામા સિહના ચિન્હ, ઉદધિ કુમારના દાગીનામા ઘોડાના ચિન્હો, દિશીકુમારના દાગીનામા હાથીના ચિન્હો, વાયુકુમારના દાગીનામા મગરમચ્છના ચિન્હો અને સ્તનીતકુમારના દાગીનામા સરાવસ પુટના ચિન્હો છે

જેમ દેશની અદર હજારો લાખો અને કરોડો મનુષ્યો

ગમ છે તેમાંથી તેમ જ દેવ અગ્નિ અને ઈશાન તેમના મારા દિ પરની પેઠે અથવા ગોદી લોકપાલ મુજબ પડે છે, તેમ તે દેવતાઓ વિષે લોકાદિ તથા નિયમ વિષે મુજબ પડે છે ૬૩

હવે જ્યોતિષ્ક દેવતાનું સ્વરૂપ કહે છે

समभुवो ज्योतिषाऽष्टशत्यामारका ॥६४॥

શબ્દાર્થ -સમભૂતલા પૃથ્વીથી ૭૯૦ યોજન ઉંચા તારા રહેલા છે ॥૬૪

વિશેષાર્થ -મેરૂપર્વતના મધ્યભાગથી અંદર જે આઠ રૂચક પ્રદેશ છે, તે સમભૂતલા પૃથ્વી કહેવાય છે, તેનાથી માંડીને યોજન ઉંચા તારા છે પછી તેનાથી બીજા બધા જ્યોતિષી દેવતા અનુક્રમે ઉંચે ઉંચે રહેલા છે તે હિસાબ સાથે જણાવે ॥૬૪॥

ततो दशाऽशीति चतुश्चतुस्त्रिस्त्रिस्त्रिषु अधिकेषु रविचन्द्रनक्षत्रबुधशुक्रजीवम-ङ्गलशनश्चरा. ॥६५॥

શબ્દાર્થ -ત્યારપછી દશ, એંશી, ચાર, ચાર, ત્રણ, ત્રણ, ત્રણ, અને ત્રણ યોજન વધારે [illegible] સૂર્ય, ચ[illegible] બુધ, શુ[illegible] મંગળ અને [illegible] છે

વિશેષાર્થ —સમભુતલા પૃથ્વીથી તારા ૭૯૦ યોજન ઉચા રહેલા છે, તેના કરતા દશ યોજન વધારે એટલે ૮૦૦ યોજન સૂર્ય, ત્યાથી ૮૦ યોજન વધારે એટલે ૮૮૦ યોજન ચદ્રમા, ત્યાથી ચાર યોજન વધારે એટલે ૮૮૪ યોજન નક્ષત્ર, તેનાથી ચાર વધારે એટલે ૮૮૮ બુધ ઉંચે, તેનાથી ત્રણ વધારે ૮૯૧ યોજન શુક્ર ઉચો તેનાથી ત્રણ વધારે ૮૯૪ યોજન ગુરૂ ઉચો, તેનાથી ત્રણ વધારે એટલે ૮૯૭ યોજન મગલ ઊચો અને તેનાથી ત્રણ વધારે એટલે ૯૦૦ યોજન સર્વથી ઊચે શનીશ્ચરનુ વિમાન છે

એવી રીતે સમભુતલા પૃથ્વીથી ૭૯૦ યોજન ઉચા ત્યાથી માડીને ૧૧૦ યોજનની અદર ચર જ્યોતિષીના વિમાનો રહેલા છે તે વિમાનો મેરૂપર્વતથી ૧૧૨૧ યોજન ચારે તરફથી દૂર છે, અને ૧૧૧૧ યોજન અલોકાકાશથી માહેની તરફ છે એટલે ૧૧૧૧ યોજન અતિમ સ્વયભુરમણ સમુદ્રમા રહેલા સ્થિર જ્યોતિ-ચક્રથી અલોકાકાશ દૂર છે ॥૬૫॥

હવે જ્યોતિષ વિમાનોનું પ્રમાણ કહે છે

एकषष्टचंशाः षट्पञ्चाशदष्टचत्वारिंश-ञ्चन्द्रसूर्ययोर्विमानाः ॥६६॥

શબ્દાર્થ –એક યોજનના ૬૧ ભાગ કરીએ એવા ૫૬ ભાગ ચંદ્રનું વિમાન લાંબુ પહોળું છે તથા ૪૮ ભાગ સૂર્યનું વિમાન લાંબુ પહોળું છે

વિશેષાર્થ –એક યોજનના ૬૧ ભાગ કરીએ તેવા ૫૬ ભાગ જેટલું ચંદ્રનું વિમાન લાંબુ અને પહોળું છે, તથા ઉંચું લંબાઇથી અડધું એટલે ૨૮ ભાગ જેટલું છે સૂર્યનું વિમાન અડતાળીસ ભાગ લાંબુ અને પહોળું છે તથા તેનાથી અડધું ૨૪ ભાગ જેટલું ઉંચું છે આવી રીતે જેટલા સૂર્ય અને ચંદ્ર છે તે બધાના વિમાનોનું પ્રમાણ સરખું જાણવું પરંતુ મનુષ્યક્ષેત્રની બાહેર જ્યોતિષ દેવતાના વિમાનો જે સ્થીર છે, તેનું પ્રમાણ મનુષ્ય ક્ષેત્રના કરતાં અર્ધું જાણવું, એટલે ચંદ્રના વિમાનનું પ્રમાણ મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં ૫૬ ભાગ છે, તો બહારના વિમાનનું ૨૮ ભાગ પ્રમાણ છે એવી રીતે દરેકનું સમજવું ॥૬૬॥

शेषा द्व्येकार्धगव्यूता ॥६७॥

શબ્દાર્થ –બાકીના ગ્રહ નક્ષત્ર અને તારાના વિમાનો બે એક ને અર્ધ ગાઉ લાંબા પહોળા છે

વિશેષાર્થ –ગ્રહના વિમાનો ૨ ગાઉ લાંબા અને પહોળા છે, તથા તેનાથી અડધા એટલે એક ગાઉ ઉંચા છે નક્ષત્રના વિમાનો એક ગાઉ લાંબા પહોળા અને તેનાથી અડધા એટલે ૧૦૦૦ ધનુષ ઉંચા છે, તારાના વિમાનો

૧૦ ૦ ધનુષ લાંબા પહોળા અને તેનાથી અડધા એટલે ૫૦૦ ધનુષ ઉંચા છે આ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાળા તારાના વિમાનોનુ પ્રમાણ છે પણ જઘન્ય સ્થિતિવાળા તારાના વિમાનોની લંબાઈ પહોળાઈ તો ૫૦૦ ધનુષ્ય અને ઉંચાઈ ૨૫૦ ધનુષ્ય પ્રમાણ છે ॥૮૭॥

જ્યોતિષના વિમાનોની લંબાઇ પહોળાઇનુ યંત્ર

મનુષ્ય ક્ષેત્રની અંદરના   **મનુષ્ય ક્ષેત્રની બહારના**

નામ	લંબાઇ પહોળાઇ	ઉંચાઇ	નામ	લંબાઇ પહોળાઇ	ઉંચાઇ
ચંદ્ર	એક યોજનના ૬૧ ભાગમાથી ૫૬ભા	૨૮ ભાગ	ચંદ્ર	અસડીઆ ૨૮ ભાગ	૨૮/૬૧
સૂર્ય	એક યોજન ૬૧ ભાગમાથી ૪૮ ભાગ	૨૪ ભાગ	સૂર્ય	એકસઠીઆ ૨૪ ભાગ	૨૪/૬૧
ગ્રહ	૨ ગાઉ	૧ ગાઉ	ગ્રહ	૨૦૦૦ ધનુષ્ય	૧૦૦૦ ધ
નક્ષત્ર	૧ ગાઉ	૧૦૦૦ ધ	નક્ષત્ર	૧૦૦૦ ધનુષ્ય	૫૦૦ ધ
તારા	૧૦૦૦ ધનુષ	૫૦૦ ધનુ	તારા	૫૦૦ ધનુષ્ય	૨૫૦ ધ

यथोत्तरं शीघ्रा. ॥९८॥

શબ્દાર્થ—અનુક્રમે એક એકની ગતિ ઉતાવળી છે

વિશેષાર્થ—ચંદ્ર, સૂર્ય, ગ્રહ, નક્ષત્ર—અને તારાઓની ગતિ અનુક્રમે એકેકથી વધારે છે ચંદ્ર બધા કરતા ધીમો

ચાલે છે તેના કરતા સૂર્ય ઉતાવળો, તેના કરતા ગ્રહ ઉતાવળા તેના કરતા નક્ષત્ર ઉતાવળા, અને બધા કરતા શીઘ્રગતિવાળા તારા હોય છે ॥૬૮॥

तारान्तरं परं द्वादश सहस्राणि शते द्विचत्वारिंशच्च ॥६९॥

શબ્દાર્થ –એક તારાથી બીજા તારાનું ઉત્કૃષ્ટ અંતર ૧૨૨૪૨ યોજન છે

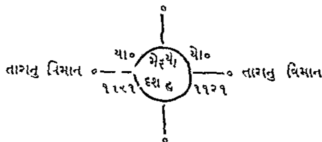
વિશેષાર્થ –જંબુદ્વીપની અંદર એક તારાના વિમાનથી બીજા તારાના વિમાનને ઉત્કૃષ્ટ અંતર જ્યારે મેરૂ પર્વત આડો આવે ત્યારે ૧૨૨૪૨ યોજન થાય, અને જઘન્ય ૨૬૬ યોજન થાય જેમકે મેરૂપર્વતની પહોળાઇ ૧૦૦૦૦ યોજન પૃથ્વી ઉપર છે અને ત્યાથી ૧૧૨૧ યોજન તારાનું વિમાન દૂર ચાલે છે એવી રીતે બીજી તરફ પણ ૧૧૨૧ યોજન દૂર રહે છે, બને મલીને ૨૨૪૨ યોજન થાય, અને મેરૂ પર્વતની પહોળાઈના ૧૦૦૦૦ યોજન મેળવતા ૧૨૨૪૨ થાય આ ઉત્કૃષ્ટ અંતર વ્યાઘાત હોય તો થાય છે

જઘન્ય અન્તર નિલ અને નિષધ પર્વત ચારસો યોજન પૃથ્વીથી ઉંચા અને તેની ઉપર રહેલા કુટો પાચસો યોજન ઉંચા અને અઢીસો યોજન પહોળા છે, ત્યાથી આઠ યોજન છેટા અને આઠ યોજન બીજી તરફ છેટા

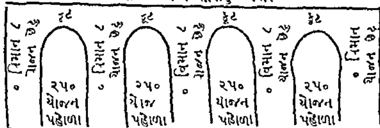
એટલે ૧૬ યોજન અને ૨૫૦ યોજન પહોળાઈના મળી ૨૬૬ યોજન જઘન્ય વ્યાઘાત થવાથી અંતર હોય છે વ્યાઘાત રહિત એટલે કાઈપણુ આડુ ન આવે ત્યારે, એક તારાથી બીજા તારાના વિમાનનું ઉત્કૃષ્ટ અન્તર બે ગાઉનું, અને જઘન્ય ૫૦૦ ધનુષ્યનું છે

સૂર્ય સો યોજન ઉંચે તપે છે, નીચે અઢારસે યોજન તપે છે, ને તિરછો ૪૭૨૬૩ યોજન અને સાઠીઆ એકવીસ ભાગ તપે છે ઉપર પ્રમાણે સૂર્યનું તાપક્ષેત્ર છે

વ્યાઘાતે ઉત્કૃષ્ટ તારાનુ અન્તર

વ્યાઘાતે જઘન્ય તારાનુ અતર

નિષેધ પર્વત.

चन्द्रसूर्या द्विचतुर्द्वादश जम्ब्वादिषु ॥७०॥

શબ્દાર્થ —ચંદ્ર અને સૂર્ય અનુક્રમે જબુદ્વીપાદિ બેમાં બે ચાર અને બાર છે

વિશેષાર્થ —જબુદ્વીપની અંદર બે ચંદ્ર અને બે સૂર્ય છે, લવણસમુદ્રની અંદર તેનાથી બમણા ચાર ચંદ્ર અને ચાર સૂર્ય છે, ધાતકીખંડની અંદર બાર ચંદ્ર અને બાર સૂર્ય છે ॥૭૦॥

ततस्त्रिगुणा पूर्वयुता ॥७१॥

શબ્દાર્થ —તે વાર પછી ત્રણ ગુણા કરીને પૂર્વની સંખ્યા ભેળવવી,

વિશેષાર્થ —ધાતકીખંડ પછીના દ્વીપ અને સમુદ્રની અંદર સંખ્યા લાવવા માટે બતાવે છે

ઉપરના દ્વીપ કે સમુદ્રના અંદરની જે સંખ્યા કહી હોય, તેને ત્રણ ગુણા કરીને પૂર્વની સંખ્યા મેળવવી એટલે જેમકે ધાતકી ખંડમાં બાર ચંદ્ર અને બાર સૂર્ય છે, તેને ત્રણ ગુણા કરતા છત્રીસ ચંદ્ર અને છત્રીસ સૂર્ય થાય, તેમાં પૂર્વના જબુદ્વીપ અને લવણસમુદ્રની સંખ્યા જે ૨ અને ૪ ની છે તે એકંદર ૬ ભેળવીએ ત્યારે ૪૨ ચંદ્ર અને ૪૨ સૂર્ય કાલોદધિસમુદ્રને વિષે હોય છે એવી રીતે આગ

ળના દ્વીપ અને સમુદ્રને વિષે પણ એજ રીતે ત્રણ ગુણા કરી પૂર્વની સખ્યા મેળવતા ૧૪૪ ચદ્ર અને ૧૪૪ સૂર્ય પુષ્કરવરદ્વીપને વિષે આવે, પણ અહિયા અડધુ મનુષ્ય ક્ષેત્ર છે માટે ૭૨ ચદ્ર અને ૭૨ સૂર્ય મનુષ્યક્ષેત્રમા ગણવા અને ૭૨ બહોતેર મનુષ્યલોકની બહાર સ્થિર જાણવા

એવી રીતે પુષ્કરવર દ્વીપને વિષે ૧૪૪ ચદ્ર અને ૧૪૪ સૂર્ય છે, તેને ત્રણ ગુણા કરતા ૪૩૨ થાય, પછી તેની અદર પૂર્વની સખ્યા ૨ જબુદ્વીપના, ૪ લવણસમુદ્રના ૧૨ ધાતકીખડના, ૪૨ કાલોદધિના એવી રીતે એકદર ૬૦ મેળવતા ૪૯૨ ચદ્ર અને ૪૯૨ સૂર્ય પુષ્કરવરસમુદ્રની અદર છે એવીરીતે દરેક દ્વીપ અને સમુદ્રની અદર ત્રણ ગુણા કરીને પૂર્વની સખ્યા ઉમેરતા જવુ એટલે દરેકની સખ્યા આવી જશે

મનુષ્યલોકની બહાર જે ઘટાકારે ચદ્ર અને સૂર્ય સ્થિર રહ્યા છે તેનું એક એકને કેટલુ અતર છે તે કહે છે સૂર્ય થકી પચાસ હજાર યોજન ચદ્રમા અને ચદ્રમાથી ૫૦ હજાર યોજન સૂર્યનુ અતર છે સૂર્યથી બીજા સૂર્યનુ ૧ લાખ યોજન ને કાઇ અધિક અતર છે, ચદ્રમાથી બીજા ચદ્રમાનુ પણ એક લાખ યોજન ને કાઇ અધિક અતર છે, કેમકે ચદ્ર પછી સૂર્ય છે અને સૂર્ય પછી ચદ્ર છે

એક ચદ્રમાનો પરીવાર અઠાસી ગ્રહ, અઠાવીસ નક્ષત્ર, અને છાસઠ હજાર નવસે ને પચોતેર કોડાકોડી તારાનો છે એવી રીતે દરેક ચદ્રમાનો પરીવાર સમજી લેવો

ચદ્ર અને સૂર્યના વિમાનવાહક સોલ સોલ હજાર દેવતા છે, ગ્રહના વિમાનવાહક આઠ હજાર, નક્ષત્રના વિમાનવાહક ચાર હજાર, અને તારાના વિમાનવાહક દેવો બબ્બે હજાર છે ॥૭૧॥

અઢિ દ્વિપમા કેટલા ચદ્ર અને કેટલા સૂર્ય છે તથા તેનો કેટલો કેટલો પરિવાર છે તેની સ્થાપના

નામ	જબુદ્વીપ	લવણ	ધાતકી	કાલોદધી	પુષ્કરાર્ધ
સૂર્ય ચદ્ર	૨	૪	૧૨	૪૨	૭૨
નક્ષત્ર	૫૬	૧૧૨	૩૩૬	૧૧૭૬	૨૦૧૬
ગ્રહ	૧૭૬	૩૫૨	૧૦૫૬	૩૬૯૬	૬૩૩૬
તારકા	૧૩૩૯૫૦	૨૬૭૯૦૦	૮૦૩૭૦૦	૨૮૧૨૯૫૦	૪૮૨૨૨૦૦

નોટ --આ દ્વીપમા ૧૩૨ સૂર્ય અને ૧૩૨ ચદ્રમા હોય છે

માડલાનું સ્વરૂપ

पञ्चदश चतुरशीतिशतं मण्डलानि ॥७२॥

શબ્દાર્થ --ચદ્રમાના પદર અને સૂર્યના એકસો ચોરાસી માડલા છે

વિશેષાર્થ --જબુદ્વીપની અદર દક્ષિણથી ઉત્તર દિશામા આવતા સુધી પોતાના બિબના જેટલા પહોળા ચદ્રના પદર અને સૂર્યના ૧૮૪ માડલા છે તે બધા માડલાઓ ૫૧૦$\frac{૪૮}{૬૧}$ યોજન ક્ષેત્રની અદર ફરે છે

ચદ્રના માડલા ૧૫ છે તેના આતરા ૧૪ થાય તે દરેકનુ અતર ૩૫$\frac{૩૦}{૬૧}$ યોજન અને એકસઠીઆના સાતભાગ

કરીએ એવા ચાર ભાગ છે, તેને ૧૪ ગુણા કરતા ૪૯૭ ૭/૬૧ યોજન થાય દરેક મડલ ૫૬/૬૧ યોજન જાડુ છે ૫દરે માડલાની જાડાઈ ૧૩ ૪૧/૬૧ યોજન થાય તે ભેળવતા ૫૧૦ ૪૮/૬૧ યોજન થાય છે

સૂર્યના માડલા ૧૮૪ છે અને આતરા ૧૮૩ છે દરેક આતરાના બબે યોજન પ્રમાણે ૩૬૬ યોજન આતરાના થાય, સૂર્યના એક મડળની જાડાઈ ૪૮/૬૧ યોજન છે તેને ૧૮૪ એ ગુણતા ૮૮૩૨ થાય, એને ૬૧ ભાગતા ૧૪૪ ૪૮/૬૧ આવે તેની સાથે આતરાના યોજન ૩૬૬ ભેળવતા ૫૧૦ ૪૮/૬૧ યોજન ક્ષેત્ર માડલાની ભૂમી થાય છે તે ભૂમીમાથી સૂર્ય એક દિવસની અદર ૨ ૪૮/૬૧ યોજન ક્ષેત્ર ચાલે છે તેને ૧૮૩ અહો રાત્રીએ ગુણતા ૫૧૦ યોજન સૂર્યનુ ચાર ક્ષેત્ર થાય છે

ચદ્રમા એક અહોરાત્રીની અદર માડલાની ભૂમીમાથી ૩૬ ૨૫/૬૧ ૪/૭ યોજન ચાલે છે, તેને ૧૪ અહો રાત્રીએ ગુણતા ૫૦૯ ૫૩/૬૧ યોજન ચાલવાનુ ક્ષેત્ર છે તેની અદર ૫દરમા મડનની જાડાઈ ૫૬/૬૧ નાખતા ૫૧૦ ૪૮/૬૧ યોજન થાય છે ॥૭૨॥

હવે જબુદ્રીપના કેટલા કેટલા યોજનની અદર ચદ્રના અને સૂર્યના માડલા છે તે બતાવે છે

जम्ब्वाः शतेऽशीते पञ्च पञ्चषष्टि ॥७३॥

શબ્દાર્થ –જબુદ્રીપના ૧૮૦ યોજનની અદર ચદ્રમાના પાચ અને સૂર્યના પાસઠ માડલા છે

વિશેષાર્થ —જબુદ્વીપના નિષધપર્વતની ઉપર ચદ્રમાના પાચ માડલા અને ૧૦ માડલા લવણ સમુદ્રમા છે ।

સૂર્યના ૬૫ માડલામાથી ૨ માડલા નિષધપર્વતની બહાર હરિવર્ષની જીવ્હાના અગ્રભાગે છે, અને ૬૩ માડલા નિષધપર્વતની ટોચ ઉપર છે, બાકીના ૧૧૯ માડલા લવણ સમુદ્રની અદર છે ચદ્રમાના પાચ અને સૂર્યના પાસઠ માડલા જબુદ્વીપમા ૧૮૦ યોજની અદર છે પછી ત્યાથી નીકળીને ૩ યોજન સુધી લવણસમુદ્રમા ફરે છે બને મળીને ચદ્ર અને સૂર્યનુ ચારક્ષેત્ર ૫૧૦$\frac{48}{61}$ યોજન છે ॥૭૩॥

આવી રીતે ચદ્રમા અને સૂર્ય દરેક દ્વીપ તથા સમુદ્રની અદર રહેલા છે, માટે દ્વીપ અને સમુદ્રની સખ્યા લાવવા માટે બતાવે છે

હવે પલ્યોપમનુ સ્વરૂપ કહે છે

समयशतवर्षप्रदेशः वालाग्रे पल्यमुद्धाराद्धाक्षेत्राख्यं ॥७४॥

શબ્દાર્થ —સમયે સમયે વાળના અગ્રભાગો કાઢવાથી ઉદ્ધારપલ્યોપમ સો સો વર્ષે કાઢવાથી અદ્ધાપલ્યોપમ, અને આકાશના પ્રદેશો કાઢવાથી ક્ષેત્રપલ્યોપમ થાય છે

વિશેષાર્થ —પલ્યોપમ ત્રણ પ્રકારે છે ઉદ્ધારપલ્યોપમ, અદ્ધાપલ્યોપમ, અને ક્ષેત્રપલ્યોપમ તે પાછા દરેકના બાદર અને સૂક્ષ્મથી છ પ્રકારે છે તેમા બાદર ઉદ્ધારપલ્યોપમ કોને કહે છે? તે બતાવે છે

ઉત્સેધઆગુલથી ઉત્પન્ન થયેલો એક યોજન લાબો, એક યોજન પહોળો અને એક યોજન ઉંડો એવો ગોળ ખાડો હોય તેની અદર એક દિવસથી માડીને સાત દિવસ સુધીના જન્મેલા બાળકના વાળ લઈને તેમાથી એક અગુલપ્રમાણુ વાળના સાતવાર આઠ આઠ ટુકડા કરીને ખાડો એવી રીતે ભરવો, કે જેની ઉપરથી ચક્રવર્તીની સેના ચાલી જાય, અગ્નિ મુકે, સખત પવન વાય, અથવા અત્યત વરસાદ વર્ષે તો પણ તે ખાડાની અદરના વાળને જરા પણ ઈજા થાય નહિ પછી તે ખાડામાથી એક એક સમય એક એક વાળ કાઢતા કાઢતા જ્યારે એ કુવો ખાલી થાય, ત્યારે સખ્યાતા સમય પ્રમાણુનો બાદર ઉદ્ધારપલ્યોપમ થાય અને ૧૦ કોડાકોડી બાદર ઉદ્ધારપલ્યોપમનું એક બાદર ઉદ્ધારસાગરોપમ થાય શાસ્ત્રની અદર બા રનું કામ પડતુ નથી પણ સૂક્ષ્મનુંજ કામ પડે છે બાદરનુ વિવરણ તો સૂક્ષ્મ સુખે કરીને સમજાય માટે લખેલુ છે તેજ એક એક વાળના પુન જ્યારે અસખ્યાતા ટુકડા કરીને પહેલાની પેઠે ખાડો ભરીને સમયે સમયે કાઢે ત્યારે સખ્યાતા કોટીવર્ષપ્રમાણુ સૂક્ષ્મ ઉદ્ધાર પલ્યોપમ થાય તેવા દશ કોડા કોડીનુ એક સૂક્ષ્મઉદ્ધારસાગરોપમ થાય છે આ સૂક્ષ્મઉધ્ધારપલ્યોપમ અને સાગરોપમથી દ્વીપ અને સમુદ્રોની ગણતરી કરી શકાય છે

જ્યારે તે કુવામાથી સો સો વર્ષે વાળ કાઢતા કુવો ખાલી થાય ત્યારે બાદર અદ્ધાપલ્યોપમ, અને એક વાળના

અનખ્યાતા કટકા કરીને ભરેલા કુવામાથી સો સો વર્ષે વાળ કાઢતા ખાલી થાય ત્યારે સૂક્ષ્મ અદ્ધાપલ્યોપમ થાય છે તે અસખ્યાતા કોટીવર્ષ પ્રમાણ થાય છે આ સૂક્ષ્મ અધ્ધાપલ્યોપમથી અને અધ્ધાસાગરોપમથી દેવતા, નારકી, મનુષ્ય, અને તિર્યચોના આયુષ્યની સ્થિતિ કાય સ્થિતિ તથા કર્મની સ્થિતિ ગણાય છે

તે વાળના અગ્રભાગથી ભરેલા કુવાની અદર તે વાળના અગ્રભાગને જેટલા આકાશ પ્રદેશ ફરસેલા હોય તે પ્રદેશો માથી એક એક સમયે એક એક પ્રદેશ કાઢતા જ્યારે કુવો ખાલી થાય ત્યારે એક બાદર ક્ષેત્રપલ્યોપમ થાય વાળના અસખ્યાતા કટકા કરીને ભરેલા કુવામાથી વાળને ફરસેલા અને નહિ ફરસેલા આકાશના પ્રદેશો દરેક સમયે એક એક કાઢવાથી બધા પ્રદેશો જ્યારે નીકળી રહે ત્યારે એક સૂક્ષ્મ ક્ષેત્રપલ્યોપમ થાય

આ સૂક્ષ્મક્ષેત્રપલ્યોપમ અને સૂક્ષ્મક્ષેત્રસાગરોપમથી પ્રાયે કરીને દૃષ્ટિવાદગત દ્રવ્યના પ્રમાણની વિચારણા થાય છે તેમા કેટલાક દ્રવ્યો ફરસેલાથી અને કેટલાક દ્રવ્યો નહિ ફરસેલા આકાશના પ્રદેશોથી ગણાય છે ॥૭૪॥

હવે સૂક્ષ્મનું કેટલુ પ્રમાણ થાય તે બતાવે છે

पनकाऽसंख्येयगुणखण्डं सूक्ष्मम् ॥७५॥

શબ્દાર્થ—સૂક્ષ્મપનકના કરતા અસખ્યાતગુણા કટકા કરીને ઉદ્ધરવાથી એક સૂક્ષ્મ થાય છે

વિશેષાર્થ—વાળના અગ્રભાગના જે અસખ્યાતા ટુકડા કરેલા હોય, તે સૂક્ષ્મપનકનો જીવ જેટલી જગ્યામા રહે છે તેટલી જગ્યામા તેના કરતા અસખ્યાત ગુણા વધારે સમાઇ જાય એવા વાળના ટુકડા ઉદ્ધરવાથી સૂક્ષ્મ પલ્યોપમ થાય છે બાદર પર્યાપ્તપૃથ્વીકાયના શરીરજેટલા તે અસખ્યાતા વાળનો સમુદાય થાય એમ વૃદ્ધો કહે છે ॥૭૫॥

दश कोटाकोटयः सागर. ॥७६॥

શબ્દાર્થ–દશ કોડાકોડી પલ્યોપમનો એક સાગરોપમ થાય છે

વિશેષાર્થ–સમયે સમયે,સો સો વર્ષે અને સમયે સમયે વાળના કટકાઓને, તથા ફરસેલા અને નહિ ફરસેલા આકાશના પ્રદેશો કાઢવાથી જે ઉદ્ધાર, અદ્ધા, અને ક્ષેત્ર પલ્યોપમ થાય, તેવા દશ કોડાકોડી પલ્યોપમે એક સાગરોપમ થાય છે દશ કોડાકોડી સાગરોપમની એક ઉત્સર્પીણી થાય એવી રીતે બીજી દશ કોડાકોડી સાગરોપમની એક અવસર્પીણી થાય ૨૦ કોડાકોડી સાગરોપમનું એક કાલ-ચક્ર થાય છે એવા અનન્તા કાલચક્રે એક પુદ્ગલપરાવર્તન થાય છે ॥૭૬॥

અનખ્યાતા કટકા કરીને ભરેલા કુવામાથી સો નો વર્ષે વાળ કાઢતા ખાલી થાય ત્યારે સૂક્ષ્મ અદ્ધાપ યોપમ થાય છે તે અસખ્યાતા કોટીવર્ષ પ્રમાણ થાય છે આ સૂક્ષ્મ અધ્ધાપ યોપમથી અને અધ્ધાસાગરોપમથી દેવતા, નારકી, મનુષ્ય, અને તિર્યચોના આયુષ્યની સ્થિતિ કાય સ્થિતિ તથા કર્મની સ્થિતિ ગણાય છે

તે વાળના અગ્રભાગથી ભરેલા કુવાની અદર તે વાળના અગ્રભાગને જેટલા આકાશ પ્રદેશ ફરસેલા હોય તે પ્રદેશો માથી એક એક સમયે એક એક પ્રદેશ કાઢતા જ્યારે કુવો ખાલી થાય ત્યારે એક બાદર ક્ષેત્રપ યોપમ થાય વાળના અસખ્યાતા કટકા કરીને ભરેલા કુવામાથી વાળને ફરસેલા અને નહિ ફરસેલા આકાશના પ્રદેશો દરેક સમયે એક એક કાઢવાથી બધા પ્રદેશો જ્યારે નીકળી રહે ત્યારે એક સૂક્ષ્મ ક્ષેત્રપ યોપમ થાય

આ સૂક્ષ્મક્ષેત્રપલ્યોપમ અને સૂક્ષ્મક્ષેત્રસાગરોપમથી પ્રાયે કરીને દૃષ્ટિવાદગત દ્રવ્યના પ્રમાણુની વિચારણા થાય છે તેમા કેટલાક દ્રવ્યો ફરસેલાથી અને કેટલાક દ્રવ્યો નહિ ફરસેલા આકાશના પ્રદેશોથી ગણાય છે ॥૭૪॥

હવે સૂક્ષ્મનું કેટલુ પ્રમાણ થાય તે બતાવે છે

पनकाऽसंख्येयगुणखण्डे. सूक्ष्मम् ॥७५॥

શબ્દાર્થ—સૂક્ષ્મપનકના કરતા અસખ્યાતગુણા કટકા કરીને ઉદ્ધરવાથી એક સૂક્ષ્મ થાય છે

વિશેષાર્થ—વાળના અગ્રભાગના જે અસખ્યાતા ટુકડા કરેલા હોય, ને સૂક્ષ્મપનકનો જીવ જેટલી જગ્યામા રહે છે તેટલી જગ્યામા તેના કરતા અસખ્યાત ગુણા વધારે સમાઇ જાય એવા વાળના ટુકડા ઉદ્ધરવાથી સૂક્ષ્મ પલ્યોપમ થાય છે બાદર પર્યાપ્તપૃથ્વીકાયના શરીરજેટલા તે અસખ્યાતા વાળનો સમુદાય થાય એમ વૃદ્ધો કહે છે ॥૭૫॥

' दश कोटाकोटय' सागर ॥७६॥

શબ્દાર્થ–દશ કોડાકોડી પલ્યોપમનો એક સાગરોપમ થાય છે

વિશેષાર્થ–સમયે સમયે,સો સો વર્ષે અને સમયે સમયે વાળના કટકાઓને, તથા ફરસેલા અને નહિ ફરસેલા આકાશના પ્રદેશો કાઢવાથી જે ઉદ્ધાર, અદ્ધા, અને ક્ષેત્ર પલ્યોપમ થાય, તેવા દશ કોડાકોડી પ લ્યોપમે એક સાગરો પમ થાય છે દશ કોડાકોડી સાગરોપમની એક ઉત્સર્પીણી થાય એવી રીતે બીજી દશ કોડાકોડી સાગરોપમની એક અવસર્પીણી થાય ૨૦ કોડાકોડી સાગરોપમનું એક કાલ-ચક્ર થાય છે એવા અનન્તા કાલચક્રે એક પુદ્ગલપરાવર્ત્તન થાય છે ॥૭૬॥

તિર્છાલોકની અંદર રહેલા દ્વીપ અને સમુદ્રોની સંખ્યા બતાવે છે

सार्द्धद्वयोद्धारसागरसमयमाना द्वीपाब्धय. ७७

શબ્દાર્થ —અઢી ઉદ્ધારસાગરોપમની અંદર જેટલા સમય થાય તેટલા દ્વીપ અને સમુદ્ર છે

વિશેષાર્થ —એકવાળના અગ્રભાગના અસંખ્યાતા કટકા કરીને પછી સમયે સમયે કાઢતા જે સાગરોપમ આવે, એવા અઢી સાગરોપમની અંદર જેટલા સમયો થાય તેટલા દ્વીપ અને સમુદ્રો છે ॥૭૭॥

ઉર્ધ્વલોકે દેવલોકની અંદર વિમાનોની સંખ્યા બતાવે છે

द्वात्रिंशदष्टाविंशतिद्वादशाष्टचतुर्लक्ष पञ्चाशच्चत्वारिंशत्षट्सहस्र चतुरुयेकादशसप्ताधिकैकशत पञ्च विमाना ऊर्ध्वलोके ॥७८॥

શબ્દાર્થ —ઉપરના દેવલોકની અંદર અનુક્રમે ૩૨ લાખ, ૨૮ લાખ, ૧૨ લાખ, ૮ લાખ, ૪ લાખ, ૫૦ હજાર, ૪૦ હજાર, ૬ હજાર, ૪૦૮-૩૦૦-૧૧૧,-૧૦૭-૧૦૦-૫ વિમાનો છે

વિશેષાર્થ —સૌધર્મ દેવલોકની અદર બત્રીસ લાખ, ઈશાન દેવલોકની અદર ૨૮ લાખ, સનત્કુમારની અદર ૧૨ લાખ ચોથા મહેન્દ્ર દેવલોકમા ૮ લાખ, પાચમા બ્રહ્મદેવલોકની અદર ચાર લાખ, છઠ્ઠા લાતકની અદર પચાસ હજાર, સાતમા શુક્ર દેવલોકની અદર ચાલીસ હજાર, આઠમા મહસાર દેવલોકની અદર છ હજાર, નવમા આણત અને દશમા પ્રાણત એ બે દેવલોક જોડાજોડ છે ત્યા બન્નેના ઈંદ્ર પણ એક છે તેના વિમાનો ચારસો છે, અગીઆરમા આરણ અને બારમા અચ્યુત એ બે દેવલોક પણ જોડાજોડ છે અને બન્નેનો ઈંદ્ર પણ એક છે તેની અદર ૩૦ વિમાનો છે, નવગ્રૈવેયકની અદર પહેલી ત્રીકે ૧૧૧ બીજી ત્રીકે ૧૦૭ અને ત્રીજી ત્રીકે ૧૦૦ અને અનુત્તર વિમાને પાચ વિમાનો છે એકદર ઉર્ધ્વલોકના ૮૪ લાખ ૯૭ હજાર ને ત્રેવીસ વિમાનો છે તે વિમાનોની અદર શાશ્વતી પ્રતિમાઓ છે યત્ર પેજ ૬૧મા આપેલ છે ॥૭૮॥

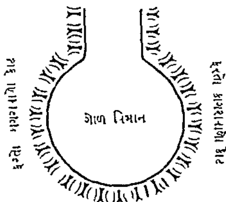
વિમાનોના દરવાજાનુ સ્વરૂપ

एकद्वारप्राकाराऽऽवृता वृत्ता ॥७९॥

શબ્દાર્થ —ગોળ વિમાનો એક દરવાજાવાળા અને કિલ્લાએ કરીને વિંટાએલા છે

વિમાન છે તે દરેકને એક એક દરવાજો અને એક એક ફરતો કાંગરાવાળો કિલ્લો હોય છે ૭૯

ગોળ વિમાનની સ્થાપના

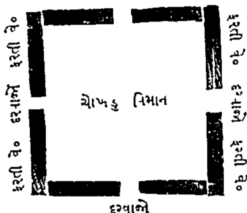

चतुर्द्वारा सर्वतो वेदिकाश्चतुरस्रा ॥८०॥

શબ્દાર્થ –ચાર ખુણીઆ વિમાનો ચાર દરવાજાવાળા અને ચાર બાજુ વેદિકાવાળા છે

વિશેષાર્થ –ચારખુણાવાળા વિમાનો છે તેને ચારે બાજુએ એક એક દરવાજો અને ચાર બાજુએ ફરતી વેદિકાઓ છે, કાંગરા વિનાના કિલ્લા હોય તેને વેદિકા કહે છે ૮૦

ચોખડા વિમાનની સ્થાપના

त्रिद्वारा वृत्तचतुरस्राऽऽसन्नवेदिकाप्राकाराऽऽवृताः त्र्यस्राः ॥८१॥

શબ્દાર્થ —ત્રણ ખુણીઆ વિમાનો ત્રણ દરવાજા વાળા, ગોળ વિમાનની પાસેના વેદિકાવાળા, અને ચતુષ્કોણ વિમાનની પાસેના પ્રાકારવાળા છે

વિશેષાર્થ —જે ત્રણ ખુણાવાળા વિમાનો છે તેને ત્રણે બાજુ દરવાજા છે જે ગોળ વિમાનની નજીક છે તે તરફ વેદિકા હોય છે, જે ચાર ખુણાવાળા વિમાનની નજીક ભાગ છે તે તરફ પ્રાકારથી વીંટાએલા છે તાત્પર્ય એ કે ગોળ વિમાનની તરફ જે ત્રિખુણીયા વિમાનનો ભાગ હોય તે વેદિકાવાળો હોય છે, અને બીજી બે બાજુએ સામાન્ય

પ્રતર	પ ક્તિગત ગોળ	પ ક્તિગત ત્રિખુણ	પ ક્તિગત ચોખુણ	એક દર
૧	૮૦	૮૪	૮૪	૨૪૮
૨	૮૦	૮૪	૮૦	૨૪૪
૩	૮૦	૮૦	૮૦	૨૪૦
૪	૭૬	૮૦	૮૦	૨૩
૫	૭૦	૮૦	૭૬	૨૩૨
૬	૭	૭	૭૬	૨૦૮
૭	૭૨	૭૦	૭૬	૨૨૪
૮	૭૨	૭૨	૭૨	૨૨૦
૯	૭૨	૭૦	૭૨	૨૧૬
૧૦	૬૮	૭૨	૭૨	૨૧૨
૧૧	૬૮	૭૨	૬૮	૨૦૮
૧૨	૮	૬૮	૬૮	૨૦૪
૧૩	૬૪	૮	૬૮	૨૦૦
૧૪	૬૪	૬૦	૬૪	૧૯૬
૧૫	૬૪	૪	૬૪	૧૯૨
૧૬	૬૦	૬૪	૪	૧૮૮
૧૭	૬૦	૬૪	૬૦	૧૮૪
૧૮	૬૦	૦	૬૦	૧૮૦
૧	૫૦	૬૦	૬૦	૧૭૬
૨૦	૫૬	૬૦	૫૬	૧૭૨
૨૧	૫૬	૫૬	૫૬	૧૬૮
૨૨	૫૨	૫૬	૫૬	૧૬૪
૨૩	૫૨	૫	૫૨	૧૬૦
૨૪	૫૨	૫૨	૫૨	૧૫૬
૨૫	૪૮	૫૨	૫૨	૧૫૨

	પ્રતર	પંક્તિગત ગોળ	પંક્તિગત ત્રિખુણ	પંક્તિગત ચોખુણ	એકદર
	૨૭	૪૮	૪૮	૪૮	૧૪૪
૫ બ્રહ્મ-લોક ૬ પ્ર	૨૮	૪૪	૪૮	૪૮	૧૪૦
	૨૯	૪૪	૪૮	૪૪	૧૩૬
	૩૦	૪૪	૪૪	૪૪	૧૩૨
	૩૧	૪૦	૪૪	૪૪	૧૨૮
૬ લાંતક ૫ પ્ર	૩૨	૪૦	૪૪	૪૦	૧૨૪
	૩૩	૪૦	૪૦	૪૦	૧૨૦
	૩૪	૩૬	૪૦	૪૦	૧૧૬
	૩૫	૩૬	૪૦	૩૬	૧૧૨
	૩૬	૩૬	૩૬	૩૬	૧૦૮
૭ શુક્ર ૪ પ્ર	૩૭	૩૨	૩૬	૩૬	૧૦૪
	૩૮	૩૨	૩૬	૩૨	૧૦૦
	૩૯	૩૨	૩૨	૩૨	૯૬
	૪૦	૨૮	૩૨	૩૨	૯૨
૮ સહસ્રાર ૪ પ્ર	૪૧	૨૮	૩૨	૨૮	૮૮
	૪૨	૨૮	૨૮	૨૮	૮૪
	૪૩	૨૪	૨૮	૨૮	૮૦
	૪૪	૨૪	૨૮	૨૪	૭૬
૯ આનત ૧૦ પ્રાણત ૪ પ્ર	૪૫	૨૪	૨૪	૨૪	૭૨
	૪૬	૨૦	૨૪	૨૪	૬૮
	૪૭	૨૦	૨૪	૨૦	૬૪
	૪૮	૨૦	૨૦	૨૦	૬૦
૧૧ આરણ ૧૨ અચ્યુત ૪ પ્ર	૪૯	૧૬	૨૦	૨૦	૫૬
	૫૦	૧૬	૨૦	૧૬	૫૨
	૫૧	૧૬	૧૬	૧૬	૪૮
	૫૨	૧૨	૧૬	૧૬	૪૪

	પ્રતર	પંક્તિગત ગોળ	પંક્તિગત ત્રિખુણ	પંક્તિગત ચોખુણ	એકંદર
[illegible]	૫૩	૧૨	૧૬	૧૨	૪૦
	૫૪	૧૨	૧૨	૧૨	૩૬
	૫૫	૮	૧૨	૧૨	૩૨
[illegible]	૫૬	૮	૧૨	૮	૨૮
	૫૭	૮	૮	૮	૨૪
	૫૮	૪	૮	૮	૨૦
[illegible]	૫૯	૪	૮	૪	૧
	૬૦	૪	૪	૪	૧૨
અનુત્તર	૧	૦	૪	૪	૮
વિ	૬૨	૦	૪	૦	૪

ઉર્ધ્વ દેવોના મુકુટ ચિન્હ સ્વરૂપ

मृगमहिषवराहसिंहाजदर्दुरहयगजभुजंगखड्गिवृषभविडिमाङ्का ॥८२॥

શબ્દાર્થ —હરણ, પાડો, ભુંડ, સિંહ, બકરો, દેડકો, ઘોડો, હાથી, સર્પ, ગેંડો, બળદ અને વિડિમ જાતનું જાનવર વિશેષ. એ પ્રમાણે અનુક્રમે મુકુટની અંદર ચિન્હવાળા દેવતા છે

વિશેષાર્થ —બારે દેવલોકના દેવતાને ઓળખવા માટે તેઓના મુગુટને વિષે ચિન્હ છે, કે જેથી કયા દેવલોકના દેવતા છે તે ઓળખી શકાય સૌધર્મેન્દ્રદેવલોકના દેવોને મૃગનું ચિન્હ, બીજા ઇશાન દેવલોકને પાડાનું ચિન્હ, ત્રીજા સનત્કુમાર દેવલોકે ભુંડનું ચિન્હ, ચોથા માહેન્દ્ર દેવલોકને સિંહનું ચિન્હ, પાંચમા બ્રહ્મલોકે બકરાનું ચિન્હ,

છઠ્ઠા લાતક દેવલોકે દેડકાનુ ચિન્હ સાતમા શુક્રદેવલોકે ઘોડાનુ ચિન્હ, આઠમા સહસ્રારે હાથીનુ ચિન્હ, નવમા આણતે સર્પનુ, દશમા પ્રાણતે ગેંડાનુ, અગીઆરમા આરણદેવલોકે બગડનુ, અને બારમા અચ્યુતે એક વિડિમ બિલાડી જાતિના જાનવરનુ ચિન્હ છે આ બધા ચિન્હો તેઓના મુગટને વિષે હોય છે ૮૨

દરેક વૈમાનિક દેવલોકના ચિહ્નની સ્થાપના

નંબર	૧	૨	૩	૪	૫	૬
નામ	સૌધર્મ	ઇશાન	સનત્કુ૦	માહેન્દ્ર	બ્રહ્મલોક	લાંતક
ચિન્હ	મૃગ	મહિષ	ભુંડ	સિંહ	બકરો	દેડકો
નંબર	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨
નામ	શુક્ર	સહસ્રાર	આનત	પ્રાણત	આરણ	અચ્યુત
ચિન્હ	ઘોડો	હાથી	સર્પ	ગેંડો	બગડ	વિડિમજાતિ જાનવર

સામાનિક અને આત્મરક્ષક સ્વરૂપ

चतुरशीत्यशीतिद्वासप्ततिसप्तति षष्टि पञ्चाश-च्चत्वारिंशत्त्रिंशद्विंशतिदश सहस्रा सामानिका

શબ્દાર્થ —૮૪ હજાર, ૮૦ હજાર, ૭૨ હજાર, ૭૦ હજાર, ૬૦ હજાર, ૫૦ હજાર, ૪૦ હજાર, ૩૦ હજાર ૨૦ હજાર અને ૧૦ હજાર સૌધર્મ આદિ ૧ ઇન્દ્રના સામાનિક દેવતા છે

વિશેષાર્થ —ચારે દેવલોકને વિશે દશે ઇન્દ્રના સામાનિક દેવતાઓ અનુક્રમે પેલા દેવલોકના ૮૪ હજાર, બીજા દેવલોકના ૮૦ હજાર ત્રીજાના ૭૨ હજાર, ચોથાના ૭૦ હજાર પાચમાના ૬૦ હજાર છઠ્ઠાના ૫૦ હજાર, સાતમાના ૪૦ હજાર, આઠમાના ૩૦ હજાર, નવમા દશમાના ૨૦ હજાર તથા અગીઆરમા અને બારમાના ૧૦ હજાર છે

દરેકના આત્મરક્ષક દેવતા દરેક દેવલોકના સામાનિકથી ચારગુણા હોય છે એટલે જેમકે-પેલા સૌધર્મના ૮૪ હજાર સામાનિક દેવતા છે તેનાથી ચાર ગુણા ૩૩૬૦૦૦ આત્મરક્ષક છે એવી રીતે બધાના સમજી લેવા ૮૩

સ્થાપના

દેવલોક	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭
	હજાર	હજા	હજાર	હજાર	હજા	હજાર	હજાર
સામાનિક	૮૪	૮૦	૭૨	૭૦	૬૦	૫૦	૪૦
આત્મરક્ષક	૩૩૬	૩૨૦	૨૮૮	૨૮૦	૨૪૦	૨૦૦	૧૬૦
એક દર	૪૨૦	૪૦૦	૩૬૦	૩૫૦	૩૦૦	૨૫૦	૨૦૦

દેવલોક	૮	૯ ૧૦	૧૧-૧૨	
	હજાર	હજાર	હજાર	
સામાનિક	૩૦	૨૦	૧૦	૫૧૬૦૦૦
આત્મરક્ષક	૧૨૦	૮૦	૪૦	૨૦૬૪૦૦૦
એક દર	૧૫૦	૧૦૦	૫૦	૨૫૮૦૦૦૦

વિમાનો કોના આધારે રહેલા છે, તેનું સ્વરૂપ

त्रित्रिशेषा घनोदधिघनवातोभयाकाश-
प्रतिष्ठा ॥८४॥

શબ્દાર્થ —બે દેવલોક ઘનોદધિના આધારે, ત્રણ દેવલોક ઘનવાતના આધારે, ત્રણ દેવલોક ઘનોદધિ અને ઘનવાતના આધારે અને બાકીના ચાર નવગ્રૈવેયક અને અનુત્તરવિમાન એ આકાશના આધારે રહેલા છે

વિશેષાર્થ —સૌધર્મ અને ઇશાન એ બે દેવલોક ઘનોદધિ એટલે શિયાળામાં જામી ગયેલું પાણી હોય તેવા સ્થિર પાણીની ઉપર રહેલા છે જ્યોતિષના વિમાનોથી અસંખ્યાતા કોડાકોડી યોજન અથવા આઠમા રાજલોકના છેડા સુધી ઘનોદધી રહેલો છે

સૌધર્મ અને ઈશાનદેવલોકના વિમાનોથી અસંખ્યાતા યોજન અથવા નવમા અને દશમા રાજલોકની અંદર ઘનવાત (જામેલો) વાયુ છે તેની ઉપર સનત્કુમાર માહેન્દ્ર અને બ્રહ્મલોકના વિમાનો છે

ત્યાથી અસંખ્યાતા યોજને દશમા રાજલોકના છેડા સુધી લાતકના વિમાનો ઘનોદધિ અને ઘનવાતના આધારે રહેલા છે

ત્યાથી અસંખ્યાતા યોજન સુધી અગીઆરમા રાજ-લોકની અંદર ઘનોદધિ અને ઘનવાતના આધારે સાતમું

શુક્ર દેવલોકના વિમાનો રહેલા છે ત્યાથી અસખ્યાતા યોજને અગીઆરમા રાજલોકને છેડે ઘનોદધિ અને ઘન વાતના આધારે આઠમા સહસ્રારદેવલોકના વિમાનો છે

ત્યાથી અસખ્યાતા યોજને બારમા રાજલોકની અદર આકાશના આધારે નવમા અને દશમા દેવલોકના વિમાનો છે, ત્યાથી અસખ્યાતા યોજને બારમા રાજલોકના છેડે આકાશના આધારે ૧૧ મા અને ૧૨ મા દેવલોકના વિમાનો છે

ત્યાથી અસખ્યાતા યોજને તેરમા રાજલોકના છેડે ત્રણ-ત્રિક એટલે નવગ્રૈવેયક આકાશના આધારે સિદ્ધશિલ છે ત્યાથી અસખ્યાતા યોજને ચૌદમા રાજલોકની અદર ૧૨ યોજન નીચે પાચ અનુત્તર વિમાનો આકાશના આધારે રહેલા છે

તમસ્કાયનુ સ્વરૂપ

હવે ચાલતા પ્રસ્તાવથી લોકાન્તિક દેવતા કયા કલ્પને વિષે અને કયા વિમાનોની અદર રહે છે તે બતાવે છે

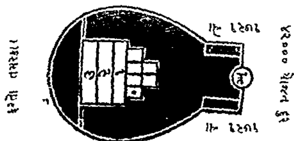
આ જબુદ્વીપથી તિર્છામા અસખ્યાતા દ્વીપ અને સમુદ્રો ઓલગી ગયા પછી અરૂણવર નામનો દ્વીપ આવે છે તેની વેદિકાના છેડેડાથી અરૂણવર નામના સમુદ્રમા જ્યારે ૪૨ હજાર યોજન દૂર જઈએ ત્યારે ત્યાના પાણીની સપાટી ઉપરથી બન્ને દિશામા ઉર્ધ્વ અપ્કાયમય મહાધ કારરૂપ તમસ્કાય ૧૭૨૧ યોજન સુધી સરખી ભીતના

આકારે સિધો જાય છે ત્યારપછી તિર્છામા ફેલાતો ફેલાતો સૌધર્મ ઇશાન સનત્કુમાર અને માહેન્દ્ર એ ચારે દેવલોકને આવરણ કરીને ઉંચે પાચમા બ્રહ્મલોકના ત્રીજા વરીષ્ટ નામના પ્રતરને વિશે રહ્યો છે

આ તમસ્કાય નીચે પાણીના તળીઆ ઉપર ગોળ ભીંતના આકારે અને શરાવલા સરખો છે ઉપર કુકડાના પાજરાના સરખો છે શરૂઆતથી માંડીને સ ખ્યાતા યોજન ઉંચો અને સ ખ્યાતા યોજન વિસ્તારવાળો છે

આ તમસ્કાય અસ ખ્યાતા સમુદ્રે ઉત્પન્ન થયો માટે તેની પરિધી પણ અસ ખ્યાતા યોજન જાણવી

તમસ્કાયની સ્થાપના

હવે રિષ્ટપ્રતરે રિષ્ટવિમાનની ચારે દિશામા સચિત્ત અચિત્ત મિશ્ર પૃથ્વિરૂપ બબે કૃષ્ણરાજી (કાળી રેખાઓ છે) પૂર્વ દિશામા દક્ષિણ ઉત્તર લાબી, દક્ષિણમા પૂર્વ પશ્ચિમ લાબી, પશ્ચિમમા દક્ષિણ ઉત્તર લાબી અને ઉત્તરમા પૂર્વ પશ્ચિમ લાબી બબે રેખાઓ છે

પૂર્વદીશાની અ દરની રેખા દક્ષિણની બાહેરની રેખાને મલે છે, દક્ષિણની અ દરની રેખા પશ્ચિમની બાહેરની રેખાને મલે છે, પશ્ચિમની અભ્ય તરરેખા ઉત્તરની બાહેરને મલે છે, ઉત્તરની અભ્ય તર રેખા પૂર્વની બાહેરને મલે છે એવી રીતે નાટકના અખાડાની પેઠે આઠે રેખાઓ રહેલી છે

यत.-पुव्वावरा छलंसा, तंसा पुण दाहिणो-त्तरावज्झ । अब्भिंतरचउरंसा सव्वावि अ कन्हराईओ ॥१॥

પૂર્વ અને પશ્ચિમ તરફની બાહેરની રેખાઓ છ ખુણા-વાળી અને દક્ષિણ અને ઉત્તર તરફની બાહેરની રેખાઓ ત્રિખુણ થાય છે અ દરની ચારે દીશાની રેખાઓ ચતુષ્કોણી થાય છે

આ પહોળાઈમા સ ખ્યાતા અને લ બાઈમા અસ ખ્યાતા યોજન સહસો હોય છે કૃષ્ણરાજીની એટલી બધી મહત્તા છે કે એક ઋદ્ધિવાળો મોટો દેવ ત્રણ ચપટીમા જે ગતીથી

એકવીસ વખત આખા જંબુદ્વીપને ફરીને પાછો આવે, તેજ ગતીથી તેજ દેવ ૫ દરદિવસની અંદર કૃષ્ણરાજીના સંખ્યાતા યોજન સુધી જઈ શકે

કૃષ્ણરાજીના આઠ આંતરાની અંદર અનુક્રમે અર્ચિપ, અર્ચિમાલી, વૈરોચન, પ્રભંકર, ચંદ્રાભ, સૂર્યાભ, શુક્રાભ અને સુપ્રતિષ્ઠાભ નામના આઠ લોકાંતિક વિમાનો રહેલા છે

પૂર્વ અને ઉત્તરની અંદરની રેખાની વચમાં ૧ અર્ચિપ, પૂર્વની બાહેર અને અંદરની વચ્ચે ૨ અર્ચિમાલી, પૂર્વ અને દક્ષિણની અભ્યંતર રેખા વચ્ચે ૩ વૈરોચન, દક્ષિણની બાહેર અને અંદરની વચ્ચે ૪ પ્રભંકર, દક્ષિણ અને પશ્ચિમની અભ્યંતર રેખા વચ્ચે ૫ ચંદ્રાભ, પશ્ચિમની બાહેર અને અભ્યંતર વચ્ચે ૬ સૂર્યાભ, પશ્ચિમ અને ઉત્તરની અભ્યંતર રેખા વચ્ચે ૭ શુક્રાભ, તથા ઉત્તરની બાહેર અને અભ્યંતર રેખા વચ્ચે ૮ સુપ્રતિષ્ઠાભ નામના વિમાનો રહેલા છે બધાની વચ્ચોવચ્ચ નવમું રિષ્ઠ નામનું વિમાન છે

આ દેવતાઓ બ્રહ્મલોકની નજીક રહેલા છે માટે લોકાન્તિક કહેવાય છે, આ નવ વિમાનોની અંદર અનુક્રમે સારસ્વતઆદિ નવ પ્રકારના દેવતાઓ રહે છે,

यद्युक्तम्

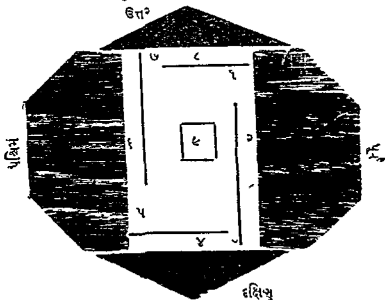
१ २ ३ ४ ५

यथा.-सारस्सयमाइच्चा, वण्ही वरुणा य गद्द-

तोया य । तुसिया अव्वावाहा अग्गिच्चा चेव रिठा य ॥१॥

લોકાન્તિક વિમાનોના દેવતાઓની આયુષસ્થિતિ આઠ સાગરોપમ છે આ વિમાનોથી તિર્છામાં અસંખ્યાતા હજાર યોજન છેટે અલોક છે

કૃષ્ણરાજીની સ્થાપના.

હવે વિમાનોની પહોળાઇ તથા તેના વર્ણનું સ્વરૂપ કહેછે

द्वयोर्द्वात्रिंशच्छतयोजनानि पृथ्वीविमान-
वाहल्यं ॥८५॥

શબ્દાર્થ -સૌધર્મ અને ઈશાનદેવલોકને વિષે પૃથ્વી અને વિમાનની જાડાઈ ૩૨૦૦ યોજન છે

વિશેષાર્થ -પહેલા બે દેવલોકના વિમાનોને રહેવાને આધારરૂપ જે પૃથ્વી છે તેનું પીંડપ્રમાણ આગુલથી ઉત્પન્ન થયેલા ૨૭૦૦ યોજન અને તેની ઉપર રહેલા વિમાનોની ઉંચાઇ ૫ ૦ યોજન એકદરમળી ૩૨૦૦ યોજનજાડાઈ છે ૮૫

द्विद्विद्विचतुर्नवपञ्चस्वेकैकशतपरावृत्तिः ॥८६

શબ્દાર્થ -બે, બે, બે, ચાર, નવગ્રૈવેયક અને પાચ અનુત્તરવિમાનની અ દર પૃથ્વીની જાડાઇ સો સો યોજન ઓછી અને વિમાનની ઉચ્ચાઈની અ દર સો સો યોજન વધારે કરતા જવુ

વિશેષાર્થ —ત્રીજા અને ચોથા દેવલોકની પૃથ્વીની [1]જાડાઈ પેહેલા બીજા દેવલોકના કરતા સો યોજન ઓછી એટલે ૨૬૦૦ યોજન છે અને ઉપર રહેલા વિમાનોની ઉંચાઇ પેહેલાના કરતા સો યોજન વધારે એટલે ૬૦૦ યોજન છે

એવી રીતે દરેક દેવલોકની અ દર પૃથ્વીની જાડાઈ સો સો યોજન ઓછી અને વિમાનોની ઉંચાઇ સો સો યોજન

१ જાડાઇ એટલે વિમાનની પૂર્વ જગતીથી પશ્ચિમ જગતી સુધી તેમજ દક્ષિણથી ઉત્તર સુધી લ બાઇ સમજવી

વધારે કરવાથી પાચમા અને છઠ્ઠા દેવલોકની અંદર ૨૫૦૦ યોજન પૃથ્વીની જાડાઇ અને ૭૦૦ યોજન વિમાનોની ઉંચાઇ સાતમા અને આઠમા દેવલોકની અંદર ૨૪૦૦ યોજન પૃથ્વીની જાડાઇ અને ૮૦૦ યોજન વિમાનોની ઊંચાઇ છે ૯-૧૦ ૧૧-૧૨ મા દેવલોકની અંદર ૨૩૦૦ યોજન પૃથ્વીની જાડાઈ અને ૯૦૦ યોજન વિમાનોની ઊંચાઈ છે નવગ્રૈવેયકની અંદર પૃથ્વીની જાડાઈ ૨૨૦૦ યોજન અને ૧૦૦૦ યોજન વિમાનોની ઊંચાઈ છે અનુત્તરવિમાનની અંદર ૨૧૦૦ યોજન પૃથ્વી જાડી અને તે ઉપરના વિમાનોની ઊંચાઈ ૧૧૦૦ યોજન છે આવી રીતે દરેક દેવલોકના વિમાનોની ઊંચાઇ અને પૃથ્વીની જાડાઇ એકઠી કરીએ તો બધાની ૩૨૦૦ યોજનની જાડાઈ થાય ૮૬

द्विद्विद्विद्विशेषेषु पञ्चचतुस्त्रिद्वि श्वेतवर्णा॥८७॥

શબ્દાર્થ—સહસ્રાર સુધી અનુક્રમે બબ્બે દેવલોકની અંદર પાચ ચાર, ત્રણ, બે રંગવાળા વિમાનો અને બાકીના આનતથી માંડીને અનુત્તર સુધીના વિમાનો શ્વેતવર્ણવાળા હોય છે

વિશેષાર્થ—પહેલા અને બીજા દેવલોકની અંદર પાચે રંગના વિમાનો (ધોળા, પીળા, રાતા, લીલા, કાળા) છે ત્રીજા અને ચોથાની અંદર ચાર રંગના (કાળા સિવાય)

હવે વિમાનોની પહોળાઇ તથા તેના વર્ણનું સ્વરૂપ કહેછે

द्वयोर्द्वात्रिंशच्छतयोजनानि पृथ्वीविमान-बाहल्यं ॥८५॥

શબ્દાર્થ –સૌધર્મ અને ઈશાનદેવલોકને વિષે પૃથ્વી અને વિમાનની જાડાઈ ૩૨૦૦ યોજન છે

વિશેષાર્થ –પહેલા બે દેવલોકના વિમાનોને રહેવાને આધારરૂપ જે પૃથ્વી છે તેનું પીંડપ્રમાણ આગુવથી ઉત્પન્ન થયેલા ૨૭૦૦ યોજન અને તેની ઉપર રહેલા વિમાનોની ઉંચાઇ ૫૦૦ યોજન એક દર મળી ૩૨૦૦ યોજન જાડાઈ છે ૮૫

द्विद्विद्विचतुर्नवपञ्चस्वेकैकशतपरावृत्तिः ॥८६

શબ્દાર્થ –બે, બે, બે, ચાર, નવગ્રૈવેયક અને પાચ અનુત્તરવિમાનની અ દર પૃથ્વીની જાડાઇ સો સો યોજન ઓછી અને વિમાનની ઉચ્ચાઈની અ દર સો સો યોજન વધારે કરતા જવુ

વિશેષાર્થ —ત્રીજા અને ચોથા દેવલોકની પૃથ્વીની [1]જાડાઈ પેહેલા બીજા દેવલોકના કરતા સો યોજન ઓછી એટલે ૨૬૦૦ યોજન છે અને ઉપર રહેલા વિમાનોની ઉંચાઇ પેહેલાના કરતા સો યોજન વધારે એટલે ૬૦૦ યોજન છે

એવી રીતે દરેક દેવલોકની અ દર પૃથ્વીની જાડાઈ સો સો યોજન ઓછી અને વિમાનોની ઉચાઇ સો સો યોજન

૧ જાડાઇ એટને વિમાનની પૂર્વ જગતીથી પશ્ચિમ જગતી સુધી, તેમજ દક્ષિણથી ઉત્તર સુધી લબાઇ સમજવી

વધારે કરવાથી પાચમા અને છઠ્ઠા દેવલોકની અદર ૨૫૦૦ ચોજન પૃથ્વીની જાડાઇ અને ૭૦૦ ચોજન વિમાનોની ઉંચાઇ સાતમા અને આઠમા દેવલોકની અદર ૨૪૦૦ ચોજન પૃથ્વીની જાડાઇ અને ૮૦૦ ચોજન વિમાનોની ઉંચાઇ છે ૯–૧૦ ૧૧–૧૨ મા દેવલોકની અદર ૨૩૦૦ ચોજન પૃથ્વીની જાડાઈ અને ૯૦૦ ચોજન વિમાનોની ઉંચાઈ છે નવગ્રૈવેયકની અદર પૃથ્વીની જાડાઈ ૨૨૦૦ ચોજન અને ૧૦૦૦ ચોજન વિમાનોની ઊંચાઈ છે અનુત્તરવિમાનની અદર ૨૧૦૦ ચોજન પૃથ્વી જાડી અને તે ઉપરના વિમાનોની ઊંચાઈ ૧૧૦૦ ચોજન છે આવી રીતે દરેક દેવલોકના વિમાનોની ઊંચાઇ અને પૃથ્વીની જાડાઇ એકઠી કરીએ તો બધાની ૩૨૦૦ ચોજનની જાડાઇ થાય ૮૬

द्विद्विद्विद्विशेषेपु पञ्चचतुस्त्रिद्वि श्वेतवर्णा.॥८७॥

શબ્દાર્થ–સહસ્રાર સુધી અનુક્રમે બબ્બે દેવલોકની અદર પાચ, ચાર, ત્રણ, બે રગવાળા વિમાનો અને બાકીના આનતથી માડીને અનુત્તર સુધીના વિમાનો શ્વેતવર્ણવાળા હોય છે

વિશેષાર્થ–પેહલા અને બીજા દેવલોકની અદર પાચે રગના વિમાનો (પોળા, પીળા, રાતા, લીલા, કાળા) છે ત્રીજા અને ચોથાની અદર ચાર રગના (કાળા શિવાય)

પાચમા છઠ્ઠાની અદર ત્રણ રગના (ધોળા પીળા ને લાલ) ગાતમા આઠમાની અદર બે રગના (ધોળા અને પીળા) બાકીના આનત, પ્રાણત, આરણ, અચ્યુત, નવગ્રૈવેયક, અને અનુત્તરવિમાનો ફક્ત સફેદ વર્ણના હોય છે ૮૭

દેવલોક પૃથ્વી જાડાઇ વિમાનની ઉંચાઇ વર્ણઆદિ

૧-૨	૩-૪	૫-૬	૭-૮	૯-૧૦-૧૧-૧૨	નવગ્રૈવેક	અનુત્તર
૨૭૦૦	૨ ૦૦	૨૫૦૦	૨૪૦૦	૨૩૦૦	૨૨૦૦	૨૧૦૦
૫૦૦	૬૦૦	૭૦૦	૮૦૦	૯૦૦	૧૦૦૦	૧૧૦૦
૫(શ્વેત આદિ)	૪(શ્યા મવિના)	૩(શ્વેત પીળો લાલ)	૨(શ્વેત પીળો)	૧ શ્વેત	૧ શ્વેત	૧ શ્વેત

હવે ઉર્ધ્વ સાત રાજ લોકનુ સ્વરૂપ

सौधर्ममाहेन्द्रलान्तकसहस्राराच्युतग्रैवेयक-लोकान्ता एकादिरज्ज्वा ॥८८॥

શબ્દાર્થ -સૌધર્મ સુધી એક, માહેન્દ્ર સુધી એક, લાંતક સુધી એક, સહસ્રાર સુધી એક, અચ્યુત સુધી એક, નવગ્રૈવેયક સુધી એક, અને લોકાન્ત સુધી એક એમ સાત રાજ લોક ઉર્ધ્વલોકમા છે

વિશેષાર્થ -મેરૂપર્વતની મધ્યમા ગાયના આચળની

માફક ૦ઃરુચક પ્રદેશ છે, ત્યાથી સાત રાજલોક નીચે અધોલોક અને સાત રાજલોક ઊચા ઉર્ધ્વલોક છે

રત્નપ્રભાના ઉપરના તળીઆથી માડીને સાૈધર્મ દેવલોક સુધી એક રાજલોક છે, સૌધર્મથી માડીને ચોથા માહેન્દ્ર દેવલોક સુધી બીજો રાજલોક, માહેન્દ્રથી માડીને છઠ્ઠા લાતક-દેવલોક સુધી ત્રીજો રાજલોક, લાતકથી માડીને આઠમા સહસ્રાર સુધી ચોથો રાજલોક, સહસ્રારથી બારમા અચ્યુત સુધી પાચમો રાજલોક છે, અચ્યુતથી નવગ્રૈવેયક સુધી છઠ્ઠો રાજલોક છે નવગ્રૈવેયકથી લોકના અ ત સુધી સાતમો રાજલોક છે

તથા નીચેના ભાગમા રત્નપ્રભાના તળીઆથી માડીને શર્કરાપ્રભાના ઉપરના તળીઆ સુધી એક રાજલોક, અને ત્યાથી માડીને વાલુકાપ્રભાના તળીઆ સુધી બીજો રાજલોક, ત્યાથી ધુમપ્રભાના તળીઆ સુધી ત્રીજો રાજલોક, પકપ્રભાના તળીઆ સુધી ચોથો રાજલોક, તમપ્રભાના તળીઆ સુધી પાચમો રાજલોક, તમતમાપ્રભાના તળીઆ સુધી છઠ્ઠો રાજલોક, અને અધોભાગના લોકાન્ત સુધી સાતમો રાજલોક છે એવી રીતે સાત રાજલોક અધોલોકના અને સાત રાજલોક ઉર્ધ્વલોકના મળી ચઉદ રાજલોક થાય છે ૮૮

ચૌદ રાજલોકની સંક્ષેપ સ્થાપના

હવે દેવોનું શરીર પ્રમાણ કહે છે

आ इशानात् सप्तहस्तं वपु ॥८९॥

શબ્દાર્થ -ઈશાનદેવલોક સુધી સાત હાથનુ શરીર છે

વિશેષાર્થ -ભુવનપતિના ૧૦ નિકાય, વ્યંતર, જ્યોતિષ સૌધર્મદેવલોક અને ઈશાનદેવલોક સુધી દેવતાઓના ઉત્કૃષ્ટ શરીર ઉત્સેધ અંગુલપ્રમાણથી સાત હાથ છે સ્વાભાવિક જઘન્ય શરીર અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગ

જેટલુ ઉત્પત્તિ વખતે હોય છે ભુવનપતિથી માંડીને અચ્યુત સુધીના દેવતાઓ ઉત્તરવૈક્રિયશરીર ઉત્કૃષ્ટ લાખ યોજન પર્યંત કરી શકે છે નવગ્રૈવેયક અને અનુત્તરવિમાનવાળા દેવતાઓને ઉત્તરવૈક્રિયશરીર કરવાની શક્તિ છે છતા પણ પ્રયોજનના અભાવે કરતા નથી ૮-

द्विद्विद्विचतुर्ग्रैवेयकानुत्तरेष्वेकैकहीनं ॥९०॥

શબ્દાર્થ -બે, બે, બે, ચાર નવ ગ્રૈવેયક અને અનુત્તરવિમાનના વિષે અનુક્રમે એક એક હાથનુ શરીર ઓછુ હોય છે

વિશેષાર્થ -ત્રીજા ચોથા દેવલોકમા એક હાથ ઓછુ એટલે છ હાથનુ શરીર હોય છે પાચમા છઠ્ઠાની અંદર પાચ હાથનું શરીર સાતમા આઠમાની અંદર ચાર હાથનુ શરીર, નવ દશ અગીઆર અને બારમા દેવલોકની અંદર ત્રણ હાથનું શરીર, નવ ગ્રૈવેયકની અંદર બે હાથનું શરીર અને અનુત્તરવિમાનના દેવતાનું એક હાથનુ શરીર હોય છે ૯૦

मध्ये मत्यतरं जघन्यादेकादशैकमागाधिकं ९१

શબ્દાર્થ —વચલા દરેક સાગરોપમે જઘન્ય શરીરથી અગીઆર ભાગ અધીક શરીર જાણુવુ

વિશેષાર્થ —સૌધર્મ અને ઈશાનને વિષે, પછી બે-બે-બેને વિષે, ચારને વિષે, નવગ્રૈવેયકે અને અનુત્તર વિષે અનુક્રમે બે સાગરોપમ, સાત સાગરોપમ, ચઉદ સાગરોપમ, અઢાર, બાવીસ, એકત્રીસ અને પાચ અનુત્તર વિષે ૩૩ સાગરોપમની ઉત્કૃષ્ટ સ્થીતિ છે ૯૧

એથી માંડીને ૩૩ સાગરોપમની અંદર દરેક સાગરોપમે દેવતાઓનું શરીર કેટલા હાથનું હોય ? તે જાણવા માટે જઘન્ય સ્થિતિ અને ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિનો વિશ્લેષ કરવો એટલે દેવતાની જે ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ હોય તેમાંથી તેજ દેવતાની જઘન્ય સ્થિતિ બાદ કરીને જે રહે તેમાંથી એક ઓછો કરી બાકી જેટલા રહે એટલા સ્થાનના સાગરોપમે એક હાથના અગીઆર ભાગ કરી જઘન્યથી એટલે બે સાગરોપમવાળાને સાત હાથનું શરીર અને સાત સાગરોપમવાળાને ૬ હાથનું શરીર જે હોય છે તે સાત હાથ કરતા ^ હાથ જઘન્ય કહેવાય ત્યાંથી ઉત્તરોત્તર એક એક ભાગ વિશ્લેષ કરીને જેટલા રહ્યા હોય ત્યાં સુધી વધારતા દરેક સાગરોપમવાળા દેવતાના શરીરનુ પ્રમાણ આવી જશે જેમકે સૌધર્મેન્દ્રે બે સાગરોપમની સ્થિતિ છે, અને સનત્કુમારે સાત સાગરોપમની સ્થિતિ છે, તેનો વિશ્લેષ કરતા પાચ અને તેમાંથી એક બાદ કરતા ચાર રહે છે સૌધર્મદેવલોકે શરીર સાત હાથનું છે અને સનત્કુમારે છ હાથનુ શરીર છે વચલા ત્રણ-ચાર પાચ છ સાગરોપમવાળા દેવતાનુ શરીર એક સાગરોપમના અગીઆર ભાગ કરીએ તેમાંથી પશ્ચાનુપૂર્વીએ કરીને અનુક્રમે ૬ સાગરોપમવાળાને $\frac{1}{11}$ આવે પછી ઉત્તરોત્તર એક એક ભાગ વધારતા જ્યા ત્રણ સાગરોપમ છે, ત્યા $\frac{4}{11}$ આવશે એવી રીતે દરેક ઠેકાણે વચ્ચેના સાગરોપમવાળાના શરીર જાણી લેવા, તેનું યન્ત્ર જોવાથી વિશેષ સુગમતા પડશે

'ઉચલા સાગરોપમવાળા દેવતાઓના શરીરનુ યત્ર'

સાગ૨૦	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮
હસ્ત૦	૭	૬	૬	૬	૬	૬	૫	૫	૫	૫	૫	૫	૫	૪	૪	૪	૪
ભાગ૦	૦	૪	૩	૨	૧	૦	૬	૫	૪	૩	૨	૧	૦	૩	૨	૧	૦
દેવલોક	૦ ૨	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧ ૩	૦ ૪	૧૧	૧૧	૧૧ ૫	૧૧	૧૧	૧૧	૦ ૬	૧૧	૧૧	૧૧ ૭	૧૧ ૮

સાગર૦	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩
હસ્ત૦	૩	૩	-	~	૨	૨	૨	૨	૨	૨	૨	૨	૨	૧	૧
ભાગ૦	૩	૨	૧	૦	૮	૭	૬	૫	૪	૩	૨	૧	૦	૧	૦
	૧૧	૧૧	૧૧	૦	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧	૧૧	૦	૧૧	૦
દેવલોક૦	૯	૧૦	૧૧	૧૨	ન	વ	ગ્ર	વે	ય	ક	ની	રિય	નિ	અનુત્તર	વિમાન
					૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૪	૫ મુ

'દરેક દેવલોકના આયુષ્યની સ્થિતિ અને દેહમાનનુ યત્ર'

દેવલોક	ભુવનપતી	વ્યતર	જ્યોતિષ	૧-૨ સૌ૦ ઇસ	૩-૪ સ મા	૫-૬ બ્ર લા
હાથ	૭	૭	૭	૭	૬	૫
સ્થિતિ સાગરોપમ વિશેષની	કામ પડેલ આ દેવલોક મધ્યા	નથી માટે ની સ્થિતી	લખીનથી	૨ સા૦	૭ સા૦ ૪	૧૪ સા૦ ૬

દેવલોક	૭-૮ શુક્ર સ૦	૧૧-૧૨ આ પ્રા આ અ	૯ મ૧૦	૫ અનુ૦	વિશેષ એટલે નાની
હાથ	૪	૩	૨	૧	અને મોટી જઘન્ય મા
સ્થિતિ	૧૮	૨૨	૩૧	૩૦	ના આપણે જેમકે ૩ ૪ ૫
	સા૦	સા૦	સા૦	સા૦	
વિશેષ સંખ્યા	૩	૩	૮	૧	૧ એ ૨ઓછો વિશેષ

હવે ગતીઆદિકને વિષે ઉપપાત વિરહનુ સ્વરૂપ

द्वादश मुहूर्त्ता उपपातविरह ॥૨૮॥

શબ્દાર્થ —સામાન્ય ચારે પ્રકારની ગતિની અંદર ઉત્કૃષ્ટ બાર મુહુર્તનું ઉપપાત અંતર હોય છે

વિશેષાર્થ —નરકગતિની અંદર જે સમયે જીવ ઉત્પન્ન થયો હોય, તે સમય પછી વધારેમા વધારે બાર મુહુર્ત પછી તો જરૂર સાતે નારકીમાથી કોઈ પણ નારકીની અંદર કોઇ પણ બીજો જીવ ઉત્પન્ન થયો જોઇએ એવી રીતે તિર્યંચ ગતિની અંદર પણ જીવ ઉત્પન્ન થયા પછી બાર મુહુર્તનો અંતર કાલ ગયા પછી કોઈ પણ જીવ જે તિર્યંચના ૪૮ પ્રકારના ભેદો છે તેમાથી કોઇ પણ પ્રકારના જીવોની અંદર ઉત્પન્ન થાય છે મનુષ્ય ગતિની અંદર જે જીવ ઉત્પન્ન થયો હોય, તે સમયથી બાર મુહુ

ર્ત્તનો કાલ ગયા પછી મનુષ્યના જે ૩૦૩ ભેદ છે તેમાથી કોઈ પણ ભેદની અ દર જરૂર જીવ ઉત્પન્ન થાય છે દેવગતીમા જીવ ઉત્પન્ન થયા પછી બાર મુહુર્ત્તની અ દર જે દેવગતિના ૧૯૮ ભેદ છે તેમાથી કોઇ પણ ભેદની અ દર જીવ ઉત્પન્ન થાય છે આ હેતુથી ચારે ગતિમા સમુદાયની અપેક્ષાએ ૧૨ મુહુર્ત્ત ઉત્પન્ન થવાનો વિરહ છે ૯૨

ચારે ગતિના જીવોના ભેદનું સામાન્ય યત્ર

ગતિ	ભેદ	અ તરકાલ જઘન્ય	અ તર કાલ ઉત્કૃષ્ટ
નરક	૧૪	૧ સમય	૧૨ મુહુર્ત્ત
તિર્ય ચ	૪૮	૧ સમય	૧૨ મુહુર્ત્ત
મનુષ્ય	૩૦૩	૧ સમય	૧૨ મુહુર્ત્ત
દેવ	૧૯૮	૧ સમય	૧૨ મુહુર્ત્ત
એકદર	૫૬૩		

વિશેષદ્વારા વિરહ બતાવે છે

आ इशानाच्चतुर्विंशति. ॥९३॥

શબ્દાર્થ—ઈશાનદેવલોકસુધી ચોવીસ મુહુર્ત્તનો અ તર કાલ છે

વિશેષાર્થ—ઉપરના સૂત્રમા સામાન્ય તિ

વિરહકાલ કહ્યો હવે વિશેષ દરેક પંક્તિ ભેદે અંતરકાલ બતાવતા કહે છે

દેવગતિની અપેક્ષાએ ભુવનપતી નિકાયની અંદર જે સમયે દેવતા ઉત્પન્ન થયો હોય ત્યાર પછી ઉત્કૃષ્ટ ચોવીસ મુહુર્ત પછી બીજો દેવતા તે નિકાયની અંદર ઉત્પન્ન થાય, એવી રીતે વ્યંતરની અંદર પણ ચોવીસ મુહુર્તનો અન્તકાલ છે જ્યોતિષ સૌધર્મ અને ઇશાન દેવલોકમાં પણ ચોવીસ મુહુર્તનો છે ચંદ્ર અને સૂર્યનો જો ગ્રહણ આશ્રયિ વિરહ પડે તો ચંદ્રનો અને સૂર્યનો જઘન્ય ૬ માસ, ચંદ્રનો ઉત્કૃષ્ટ ૪૨ માસ અને સૂર્યનો ઉત્કૃષ્ટ ૪૮ વર્ષ વિરહ પડે છે

દરેક નારકીની અંદર વિરહકાલ પાછળ સુત્ર ૩ પૃષ્ઠ ૪ ની અંદર બતાવેલ છે ત્યાંથી સમજી લેવો નારકીના જીવોનો જઘન્ય એક સમયનો વિરહ છે

તિર્યંચગતિની અપેક્ષાએ પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, તેઉકાય, વાઉકાય અને વનસ્પતિકાય. એ જીવો દરેક સમયે વિરહ વિના ઉત્પન્ન થાય છે બેઇંદ્રિય ત્રણ ઇંદ્રિયવાળા ચાર ઇંદ્રિયવાળા સંમુર્છિમ તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય જીવોને જઘન્ય એક સમયનો વિરહ અને ઉત્કૃષ્ટ અંતર્મુહુર્તનો વિરહ કાળ કહ્યો છે ગર્ભજ તિર્યંચપંચેન્દ્રિયનો ઉત્કૃષ્ટ ૧૨ મુહુર્તનો વિરહકાલ અને જઘન્ય એક સમયનો છે

મનુષ્યગતિમા સમુચ્છિમ મનુષ્યોનો ઉત્કૃષ્ટ ૨૪ મુહુર્તનો વિરહકાલ છે ગર્ભજ મનુષ્યનો ઉત્કૃષ્ટ ૧૨ મુહુર્તનો વિરહકાલ છે જઘન્ય બધા મનુષ્યોનો એક સમયનો વિરહકાલ છે

ભરતક્ષેત્રમા સાધુ સાધ્વી શ્રાવક અને શ્રાવિકાનો જો વિરહ પડે તો જઘન્ય ૬૩૦૦૦ વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ અઢાર ક્રોડા ક્રોડ સાગરોપમમા કાઇક ઓછો એટલો વિરહકાલ પડે તીર્થ કર ચક્રવર્તી બલદેવ અને વાસુદેવનો જો વિરહ પડે તો જઘન્ય ૮૪૦૦૦ વર્ષ ઉત્કૃષ્ટ કાઇક ભાગ ઓછી એવી અઢાર ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમ વિરહ પડે મહાવિદેહ-ક્ષેત્રમા વિરહ પડતો નથી

અવસર્પિણીનો ૨૧૦૦૦ વર્ષનો ૬ ઠ્ઠો આરો, ઉત્સર્પિ-ણીનો પહેલો અને બીજો આરો ૨૧ એકવિસ હજાર વર્ષનો, એ ત્રણે આગમા સાધુ સાધ્વી શ્રાવક અને શ્રાવિકા ભરતક્ષેત્રમા ઉત્પન્ન થતા નથી માટે ૬૩૦૦૦ વર્ષ જઘન્ય વિરહ છે તીર્થ કર આદિ અવસર્પિણીના ૨૧૦૦૦ વર્ષના પાચમા આરાથી માડીને ઉત્સર્પિણીના ૨૧૦૦૦ વર્ષના બીજા આરા સુધી ઉત્પન્ન થતા નથી માટે જઘન્ય ૮૪૦૦૦ વર્ષ વિરહકાલ છે અવસર્પિણીની અદર સાધુ સાધ્વી તીર્થ કર આદિ જો ઉત્પન્ન થાય તો ઉત્કૃષ્ટ વિરહકાલ, અને ઉત્સર્પિણીની અદર ઉત્પન્ન થાય તો જઘન્ય વિરહકાલ સમજવો ॥૯૩॥

વિશેષત દરેક જીવના વિરહનું યંત્ર

નામ	ઉ વિ૦
૧ રત્નપ્રભા	૨૪ મુહુ૦
૨ શર્કરાપ્રભા	૭ દિવસ
૩ વાલુકાપ્ર૦	૧૫ દિન
૪ પંકપ્રભા	૩૦ દિન
૫ ધુમપ્રભા	૨ મહિના
૬ તમઃપ્ર૦	૪ મહિના
૭ તમતમા	૬ મહિના
પૃથ્વીકાય	અવિરહ
અપ્કાય	અવિરહ
તેઉકાય	અવિરહ
વાયુકાય	અવિરહ
વનસ્પતિકાય	અવિરહ
બેઈંદ્રિય	અંતર્મુહૂર્ત
તેઈંદ્રિય	અંતર્મુહૂર્ત
ચઉરેંદ્રિય	અંતર્મુહૂર્ત
સં તિ પંચેંદ્રિય	અંતર્મુહૂર્ત
ગર્ભજ તિ પંચેંદ્રિય	૧૨ મુહૂર્ત
સં પંચે મનુ	૨૪ મુહૂર્ત
ગર્ભ૦ પંચે મનુ	૧૨ મુહૂર્ત

હવે દેવતાઓનો વિરહકાલ બતાવે છે

त्रिभागोनदश सत्रिभागद्वादश सार्धद्वाविंशति पञ्चचत्वारिंशदशीतिशतशतदिना. उर्ध्वं ॥९४॥

શબ્દાર્થ—નવ દિવસ ને વીસ મુહુર્ત, બાર દિવસ દશ મુહુર્ત, સાડી બાવીસ દિવસ, પીસ્તાલીસ દિવસ, એંસી દિવસ અને સો દિવસ અનુક્રમે ઉંચે સહસ્રાર સુધી વિરહ કાલ હોય છે

વિશેષાર્થ—એક દિવસના ૩૦ મુહુર્ત તેનો ત્રીજો ભાગ ૧૦ મુહુર્ત ઓછા એવા દશ દિવસ એટલે ૯-૨૦ મુહુર્ત સનત્કુમારે, બાર દિવસ અને ત્રીજો ભાગ ૧૦ મુહુર્ત વધારે માહેન્દ્રે, સાડી બાવીસ દિવસ બ્રહ્મલોકે, પીસ્તાલીશ દિવસ લાંતકે, એંસી દિવસ શુક્રે અને સો દિવસ સહસ્રારે ઉત્પન્ન થવાનો વિરહ કાળ છે ॥ ૯૪ ॥

द्वयोर्द्वयोस्त्रिषु त्रिषु त्रिषु विजयादिषु सर्वार्थे च सङ्ख्यातमासवर्षशतसहस्रलक्षवर्ष पल्यासङ्ख्यसङ्ख्यभागाः ॥९५॥

શબ્દાર્થ—બેને વિષે, બેને વિષે, ત્રણ ત્રણ અને ત્રણને

વિષે, વિજયાદિકને વિષે અને સર્વાર્થસિદ્ધને વિષે અનુક્રમે સખ્યાતા મહિના, સખ્યાતા વર્ષ, સખ્યાતા સો વર્ષ, સખ્યાતા હજાર વર્ષ, સખ્યાતા લાખ વર્ષ, પલ્યોપમનો અસખ્યાતમો ભાગ અને પલ્યોપમના સખ્યાતમા ભાગનો વિરહ કાલ ઉપરના દેવલોકમા અનુક્રમે છે ॥૯૫॥

વિશેષાર્થ—ત્યાર પછી આનત અને પ્રાણતને વિષે દરેકમા સખ્યાતા મહિનાનો વિરહ કાલ છે, પરતુ આનત કરતા પ્રાણતને વિષે વધારે મહિના સમજવા તે મહિના વર્ષની અદર હોવા જોઇએ

આરણ અને અચ્યુતને વિષે સખ્યાતા વર્ષનો ઉત્પન્ન થવાનો વિરહ કાળ છે, આરણ કરતા અચ્યુતના વધારે વરસ પણ સો વર્ષની અદર

નવગ્રૈવેયકમાથી પેહેલી ત્રિકે સખ્યાતા સો વર્ષ, બીજી ત્રિકે સખ્યાતા હજાર વરસ, ત્રીજી ત્રિકે સખ્યાતા લાખ વરસનો આતર કાલ છે, દરેક ત્રિકની અદર એક બીજા ગ્રૈવેયકથી વધારે વધારે વિરહ કાલ સમજવો

વિજયાદિક ચારને વિષે અદ્ધાપલ્યોપમનો અસખ્યાતમો ભાગ અને સર્વાર્થસિદ્ધે પલ્યોપમનો સખ્યાતમો ભાગ વિરહ કાલ છે બધાનો જઘન્ય એક સમયનો ઉપપાત વિરહ કાલ છે

દેવતાઓના ઉપપાત અને ચ્યવન વિરહના કાળનું યંત્ર

નામ	જઘન્ય	ઉત્કૃષ્ટ	નામ	જઘન્ય	ઉત્કૃષ્ટ
ભુવનપતિ	સમય ૧	૨૪મુહૂર્ત	૮ સહસ્રાર	૧-સ૦	૧૦૦ દિવસ
વ્યંતર	સમય ૧	૨૪મુ૦	૯ આનત	૧-સ૦	સંખ્યાતા મહિના (૧ વર્ષની અંદર)
જ્યોતિષ	સમય ૧	૨૪મુ૦	૧૦ પ્રાણત	૧-સ૦	સંખ્યાતા મહિના (આનત કરતા વધારે)
૧ સૌધર્મ	સમય ૧	૨૪મુ૦	૧૧ આરણ	૧-સ૦	સંખ્યાતા વર્ષ (સોની અંદર)
૨ ઈશાન	સમય ૧	૨૪મુ૦	૧૨ અચ્યુત	૧-સ૦	સંખ્યાતા વર્ષ (આરણથી વધારે)
૩ સનત્કુમાર	સમય ૧	૯દિ ૨૦મુ	૧-ત્રિક ૧-૨-૩	૧-સ૦	સંખ્યાતા સો વર્ષ (હજારની અંદર)
૪ માહેન્દ્ર	સમય ૧	૧૨દિ ૧૦મુ	૨-ત્રિક ૪-૫-૬	૧-સ૦	સંખ્યાતા હજાર વર્ષ (લાખની અંદર)
૫ બ્રહ્મલોક	સમય ૧	૨૨દિ ૧૫મુ	૩-ત્રિક ૭-૮-૯	૧-સ૦	સંખ્યાતા લાખ વર્ષ (કરોડની અંદર)
૬ લાંતક	સમય ૧	૪૫દિવસ	૪ વિજયાદિક	૧-સ૦	અદ્ધાપલ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ
૭ શુક્ર	સમય ૧	૮૦દિવસ	૫ સર્વાર્થસિદ્ધ	૧-સ૦	અદ્ધાપલ્યોપમનો સંખ્યાતમો ભાગ

દરેક ઈંદ્ર અને સિદ્ધના સ્થાને ઉત્પન્ન થવાનો ઉત્કૃષ્ટ છ મહિનાનો વિરહ કાલ છે ૯૫

तापसपरिव्राजकतिर्यक्श्राद्धमिथ्यादृष्टियति-

संयताना ज्योतिष्कब्रह्मलोकसहस्त्राराच्युत,
ग्रैवेयकसर्वार्थेषु ॥२८॥

શબ્દાર્થ —તાપસો જ્યોતિષમા, પરિવ્રાજક બ્રહ્મલોક સુધી, તિર્યંચપચેન્દ્રિય સહસ્રાર સુધી, શ્રાવક અચ્યુત સુધી, મિથ્યાદૃષ્ટિ સાધુઓ નવગ્રૈવેક સુધી અને સમકિત ધારી સાધુઓ સર્વાર્થ સિદ્ધ સુધી જઇ શકે છે

વિશેષાર્થ —વનવાસિ જગતમા રહેનારા કદમૂલ ખાનારા, બાલ તપસ્યા કરનારાઓને જો અત સમયે સારી ભાવના આવે તો કાલ પામીને ઉત્કૃષ્ટ જ્યોતિષ દેવલોક સુધી જાય

સાધુના રજોહરણ આદિ વેષને ધારણ કરનારા તે ક્રિયાના બળે કરી દશવિધ ચક્રવાલસમાચારીના પ્રભાવે મરીને મિથ્યાદૃષ્ટિ અભવ્યની પેઠે નવગ્રૈવેયક સુધી જાય છે, કારણકે તે ચક્રવર્તી બલદેવ વાસુદેવ વિગેરે મોટા રાજા અને ભકતો તરફથી સાધુઓની પૂજા આદર સત્કાર માન દાન આદિ કરાતા દેખીને દીક્ષાની તમામ ક્રિયા પ્રતિ શ્રદ્ધા રાખે, પણ શુદ્ધ ચારિત્રની ઈચ્છા રાખે નહિ તથા સમકિતધારિ સાધુઓ ઉત્કૃષ્ટ ચારિત્ર પાળનારા આરાધક અને છદ્મસ્થ હોય તો વધારેમા વધારે સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાન સુધી જાય છે ૯૬

तापस-च्छद्मस्थ-श्राद्ध-चतुर्दशपूर्विणा
व्यंतर-सौधर्म-सौधर्मलान्तकेष्ववर. ॥९७॥

શબ્દાર્થ —તાપસ છદ્મસ્થ સાધુ, શ્રાવક ચઉદપૂર્વીઓ જઘન્યમા જઘન્ય અનુક્રમે વ્યતર, સૌધર્મ સૌધર્મ અને લાતકમા ઉત્પન્ન થાય છે

વિશેષાર્થ —તાપસ પરિવ્રાજક વિગેરે જઘન્યમા જઘન્ય ક્ષેત્રની અપેક્ષાયે ભુવનપતિ અને ઋદ્ધિની અપેક્ષાયે વ્યતરની અદર ઉત્પન્ન થાય છદ્મસ્થ અવિરાધક સાધુઓ તથા દેશવિરતિ અવિરાધક શ્રાવકો જઘન્યથી સૌધર્મ દેવલોક, અને વિરાધક હોય તો ભુવનપતિ સુધી ઉત્પન્ન થાય છે અને ચઉદપૂર્વી સાધુ જઘન્યથી લાતક સુધી ઉત્પન્ન થાય છે. ઉત્કૃષ્ટ સર્વાર્થસિદ્ધ અથવા મોક્ષે પણ જાય ૯૭

संयतानां ज्योतिष्कब्रह्मलोकसहस्राराच्युत,
ग्रैवेयकसर्वार्थेषु ॥९८॥

શબ્દાર્થ —તાપસો જ્યોતિષમાં, પરિવ્રાજક બ્રહ્મલોક સુધી, તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય સહસ્રાર સુધી, શ્રાવક અચ્યુત સુધી, મિથ્યાદૃષ્ટિ સાધુઓ નવગ્રૈવેક સુધી અને સમકિત ધારી સાધુઓ સર્વાર્થ સિદ્ધ સુધી જઈ શકે છે

વિશેષાર્થ —વનવાસિ જંગલમાં રહેનારા કંદમૂલ ખાનારા, બાલ તપસ્યા કરનારાઓને જો અંત સમયે સારી ભાવના આવે તો કાલ પામીને ઉત્કૃષ્ટ જ્યોતિષ દેવલોક સુધી જાય

પરિવ્રાજક એટલે કપિલના મતને અનુસરનારા તથા ચાર ચાર પાંચ પાંચ જણાના ટોળા થઈને ભીક્ષા માગનારા તે વધારેમાં વધારે કાલ પામીને બ્રહ્મલોક સુધી જાય

તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય હાથી-બળદ-ઘોડા વિગેરે પર્યાપ્તા સમ્યક્ત્વ સહિત હોય તો વધારેમાં વધારે આઠમા સહસ્રાર સુધી જઈ શકે છે

આજીવિકા સાધુઓ જે ગોશાલાના મતને અનુસરનારા, આભોગી સાધુ જે જંત્ર મંત્ર તંત્ર કરનારા અને દેશવિરતિ આરાધક સમકિતધારી-શ્રાવકો બારમા-અચ્યુત-દેવલોક સુધી જાય છે

સાધુના રજોહરણ આદિ વેષને ધારણ કરનારા તે ક્રિયાના બળે કરી દશવિધ ચક્રવાલસમાચારીના પ્રભાવે મરીને મિથ્યાદષ્ટિ અભવ્યની પેઠે નવગ્રૈવેયક સુધી જાય છે, કારણકે તે ચક્રવર્તી બલદેવ વાસુદેવ વિગેરે મોટા રાજા અને ભક્તો તરફથી સાધુઓની પૂજા આદર સત્કાર માન દાન આદિ કરાતા દેખીને દીક્ષાની તમામ ક્રિયા પ્રતિ શ્રદ્ધા રાખે, પણ શુદ્ધ ચારિત્રની ઈચ્છા રાખે નહિ તથા સમકિતધારિ સાધુઓ ઉત્કૃષ્ટ ચારિત્ર પાળનારા આરાધક અને છદ્મસ્થ હોય તો વધારેમા વધારે સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાન સુધી જાય છે ૯૬

तापस-च्छद्मस्थ-श्राद्ध-चतुर्दशपूर्विणा व्यंतर-सौधर्म-सौधर्मलान्तकेष्ववर ॥९७॥

શબ્દાર્થ —તાપસ છદ્મસ્થ સાધુ, શ્રાવક ચઉદપૂર્વીઓ જઘન્યમા જઘન્ય અનુક્રમે વ્યતર, સૌધર્મ સૌધર્મ અને લાતકમા ઉત્પન્ન થાય છે

વિશેષાર્થ —તાપસ પરિવ્રાજક વિગેરે જઘન્યમા જઘન્ય ક્ષેત્રની અપેક્ષાયે ભુવનપતિ અને ઋદ્ધિની અપેક્ષાયે વ્યતરની અદર ઉત્પન્ન થાય છદ્મસ્થ અવિરાધક સાધુઓ તથા દેશવિરતિ અવિરાધક શ્રાવકો જઘન્યથી સૌધર્મ દેવલોક, અને વિરાધક હોય તો ભુવનપતિ સુધી ઉત્પન્ન થાય છે અને ચઉદપૂર્વી સાધુ જઘન્યથી લાતક સુધી ઉત્પન્ન થાય છે. ઉત્કૃષ્ટ સર્વાર્થસિદ્ધ અથવા મોક્ષે પણ જાય ૯૭

**सेवार्त्तकीलिकाऽर्धनाराचनाराचर्षभनाराचव-
ज्रर्षभनाराचे. चतु षडष्टदशद्वादश सिद्धेषु ।१९८**

શબ્દાર્થ —સેવાર્ત, કીલિકા, અર્ધનારાચ, નારાચ ઋષભ નારાચ, અને વજ્રઋષભ નારાચ સંઘયણવાળા અનુક્રમે ચોથા છઠ્ઠા, આઠમા, દશમા, બારમા દેવલોક સુધી અને વજ્ર ઋષભનારાચવાળા નવગ્રૈવેયક અને સિદ્ધિમા પણ જાય છે,

વિશેષાર્થ —દેવલોકની અંદર સંઘયણ વિશેષવાળા હોય તે જઈ શકે છે, માટે સંઘયણ બતાવે છે

મૂળ છ સંઘયણ વજ્રઋષભનારાચ, ઋષભનારાચ, નારાચ, અર્ધનારાચ, કીલિકા અને સેવાર્ત છેવટ્ટુ સંઘયણ પશ્ચાનુપૂર્વીથી સેવાર્ત સંઘયણવાળા ઉત્કૃષ્ટથી ચોથા માહેન્દ્ર દેવલોક સુધી જઇ શકે છે, કીલિકા સંઘયણવાળા છઠ્ઠા લાંતક દેવલોક સુધી જાય છે, અર્ધનારાચ સંઘયણવાળા આઠમા સહસ્રાર દેવલોક સુધી જાય છે, નારાચ સંઘયણવાળા દશમા પ્રાણત દેવલોક સુધી અને ઋષભનારાચ સંઘયણવાળા બારમા અચ્યુત દેવલોક સુધી જાય છે, વજ્રઋષભનારાચ સંઘયણવાળા ઉત્કૃષ્ટ નવગ્રૈવેયક સર્વાર્થસિદ્ધ અને મોક્ષમા પણ જાય છે જો ઓછા અધ્યવસાયવાળા હોય તો નીચેના ભુવનપતિ વ્યંતર જ્યોતિષ વૈમાનિકઆદિ દેવલોકમા પણ જાય ૯૮

કિલ્બિષિઆ દેવોના સ્થાન

**त्रिपल्य त्रि त्रयोदशसागरमायु. आद्यद्वय
सनत्कुमारलान्तकाध किल्बिषिकानां ।१९९**

શબ્દાર્થ —ત્રણ પલ્યોપમની સ્થિતિવાળા, ત્રણ સાગરોપમની સ્થિતિવાળા અને તેર સાગરોપમની સ્થિતિવાળા કિલ્બીષિકદેવોના સ્થાનો અનુક્રમે પહેલા બે દેવલોક, સનત્કુમાર અને લાન્તકની નીચે છે

વિશેષાર્થ —અશુભકર્મ કરનારા પ્રાયે કરીને ચડાલના જેવા ત્રણ પલ્યોપમની સ્થિતિવાળા કિલ્બીષીઆ દેવ પહેલા બે દેવલોકની નીચે રહે છે ત્રણ સાગરોપમની સ્થિતિવાળા ત્રીજા સનત્કુમાર દેવલોકની નીચે રહે છે તેર સાગરોપમની સ્થિતિવાળા કિલ્બીષીઆ છઠ્ઠા લાતકની નીચે રહે છે, તેની ઉપર ઉત્પન્ન થતા નથી

વળી અચ્યુત દેવલોકથી માંડીને પાચ અનુત્તર વિમાન સુધીમા તો આભિયોગિક અને સામાનિક દેવતાઓ પણ ઉત્પન્ન થતા નથી ૯૯

કાલપરિમાણ સ્વરૂપ

प्राणस्तोकलवमुहुर्त्तदिनमासा·
सप्त सप्त सप्तसप्तति त्रिंशत्रिंशद्द्वादशगुणा:
स्तोकलवमुहुर्त्तदिनमासवर्षाः ॥१००॥

શબ્દાર્થ —સાત, સાત, સત્તોતેર, ત્રીસ, ત્રીસ, અને બાર ગુણા પ્રાણ, સ્તોક, લવ મુહુર્ત દિવસ અને મહિનાને કરવાથી, અનુક્રમે સ્તોક, લવ, મુહુર્ત, દિવસ મહિના અને વર્ષ આવે છે

વિશેષાર્થ —સાત પ્રાણુનો એક સ્તોક સાત સ્તોકનો એક લવ, સત્તોતેર લવનો એક મુહુર્ત, ત્રીસ મુહુર્તનો એક દિવસ, ત્રીસ દિવસનો એક મહિનો અને બાર મહિનાનું એક વર્ષ થાય છે ૧૦૦

તેનું યંત્ર

૧	૭ પ્રાણે ૧ સ્તોક	૨	૭ સ્તોકે ૧ લવ
૩	૭૭ લવે ૧ મુહુર્ત	૪	૩૦ મુહુર્તે ૧ દિવસ
૫	૩૦ દિવસે ૧ મહિનો	૬	૧૨ મહિને ૧ વર્ષ
૭	૮૪૦૦૦૦૦વર્ષે૧ પૂર્વાંગ	૮	૮૪૦૦૦૦૦પૂર્વાંગે૧પૂર્વ

દેવતાના આહારાદિ સ્વરૂપ

जघन्याश्चतुर्थस्तोकसप्तकाभ्या-
माहारोच्छ्वासौ ॥१०१॥

શબ્દાર્થ —જઘન્ય સ્થિતિવાળા દેવતાનો એક અહો રાત્રિ પછી આહાર અને સાત સ્તોક પછી એક ઉચ્છવાસ હોય છે

વિશેષાર્થ —ભુવનપતિ ને વ્યન્તરમા જે જઘન્ય દશહજાર વર્ષની સ્થિતિવાળા દેવતા છે, તેઓ આહારની અભિલાષા એક એક દિવસને આતરે મનથીજ તૃપ્ત કરે છે

કારણ કે દેવલોકમા કવલાહાર નથી, લોમાહાર છે

આધિ વ્યાધિ રહીત મનુષ્ય જે ઊંચો નીચો શ્વાસ લે છે, તેને પ્રાણ કહેવાય એવા સાત પ્રાણે એક સ્તોક થાય, તે સાત સ્તોક થાય ત્યારે જઘન્ય સ્થિતિવાલા દેવતાઓ એક શ્વાસ લે ૧૦૧

आसागराद् दिवसमुहुर्त्तपृथकत्वाभ्यां ॥१०२॥

શબ્દાર્થ — એક સાગરોપમ સુધી સ્થિતિવાળા દેવતાનો દિવસ પૃથકત્વે આહાર અને મુહુર્ત પૃથકત્વે ઉચ્છ્વાસ હોય છે

વિશેષાર્થ —દસહજાર વર્ષ સ્થિતિની ઉપર સમય, આવલી, મુહુર્ત, દિવસ, માસ, વર્ષ, એક-બે પલ્યોપમ વિગેરે વધારે હોય ત્યાથી માડીને એક સાગરોપમની અંદર કાંઈક ઓછી એવી સ્થિતિવાળા દેવતાઓનો આહાર દિવસ પૃથકત્વે હોય છે, અને ઉચ્છવાસ મુહુર્ત પૃથકત્વે હોય છે ૧૦૨

परतोऽतरसमपक्षवर्षसहस्राभ्यां ॥१०३॥

શબ્દાર્થ —આગળ સાગરોપમ જેટલા પક્ષ પછી અને તેટલા હજાર વર્ષ ઉચ્છ્વાસ અને આહાર હોય છે

વિશેષાર્થ —પૂરેપૂરા એક સાગરોપમથી માડીને ૩૩ સાગરોપમ સુધી સ્થિતિવાળા દેવતાઓના જેટલા સાગરોપમનું આયુષ્ય હોય તેટલા પખવાડીઆ પછીજ, ઉચ્છવાસ અને તેટલાજ હજાર વર્ષ પછી આહાર હોય છે ૧૦૩ - ~

તેનુ યન

દેવલોક નામાનિ	સાગર	ઉચ્છ્વાસ	આહાર	દેવલોક નામાનિ	સાગર	ઉચ્છ્વાસ	આહાર
૧ સૌધર્મેન્દ્ર	૨	૨ પક્ષ	૨ હજાર વર્ષ	૪ સર્વતોભ	૬	૬ પક્ષ	૨૬ હજાર વર્ષ
૨ ઇ દેવલોક	૨	૨ પક્ષ	૨ હજા વ	૧ વિશાલ	૨૭	૨૭ પક્ષ	૨૭ હજાર વર્ષ
૩ સનત્કુમાર	૭	૭ પક્ષ	૭ હજાર વર્ષ	૬ સુમનસ	૨૮	૨૮ પક્ષ	૨૮ હજાર વર્ષ
૪ માહેન્દ્ર	૭	૭ પક્ષ	૭ હજાર વર્ષ	૭ સૌમનસ	૨૯	૨૯ પક્ષ	૨૯ હજાર વર્ષ
૫ બ્રહ્મલોક	૧૦	૧૦ પક્ષ	૧૦ હજાર વ	૮ પ્રીતિકર	૩૦	૩૦ પક્ષ	૩૦ હજાર વર્ષ
૬ લાંતક	૧૪	૧૪ પક્ષ	૧૪ હજાર વ.	૯ આદિત્ય	૩૧	૩૧ પક્ષ	૩૧ હજાર વર્ષ
૭ શુક્ર	૧૭	૧૭ પક્ષ	૧૭ હજાર વ	૧ વિજય વિ	૩૩	૩૩ પક્ષ	૩૩ હજાર વર્ષ
૮ સહસ્રાર	૧૮	૧૮ પક્ષ	૧૮ હજાર વ	૨ વૈજયન્ત	૩૩	૩૩ પક્ષ	૩૩ હજાર વર્ષ
૯ આનત	૧૯	૧૯ પક્ષ	૧૯ હજાર વ	૩ જયન્ત	૩૩	૩૩ પક્ષ	૩૩ હજાર વર્ષ
૧૦ પ્રાણત	૨૦	૨૦ પક્ષ	૨૦ હજાર વ	૪ અપરાજિત	૩૩	૩૩ પક્ષ	૩૩ હજાર વર્ષ
૧૧ આરણ	૨૧	૨૧ પક્ષ	૨૧ હજાર વ	૫ સર્વાર્થસિદ્ધ	૩૩	૩૩ પક્ષ	૩૩ હજાર વર્ષ
૧૨ અચ્યુત	૨૨	૨૨ પક્ષ	૨૨ હજાર વ				
૧ સુદર્શન ગ્રૈ	૨૩	૨૩ પક્ષ	૨૩ હજાર વ				
૨ શુભંકર ગ્રૈ	૨૪	૨૪ પક્ષ	૨૪ હજાર વ				
૩ મનોરમ ગ્રૈ	૨૫	૨૫ પક્ષ	૨૫ હજાર વ				

આવી રીતે જેટલા સાગરોપમના સ્થિતિ તેટલા પખવાડીયા પછી ઉચ્છ્વાસ અને તેટલાજ હજાર વર્ષે પછી આહાર લે છે

દેવતાના અવધિજ્ઞાન વિષયનુ સ્વરૂપ

द्विद्विद्विद्वि चतु. षट् त्रिग्रैवेयकवासिनोऽध प्रथमाद्या. विषयाः ॥१०४॥

શબ્દાર્થ.—બે બે બે બે અને ચાર દેવલોક, છ અને ત્રણ ગ્રૈવેયકના દેવતાના અવધિજ્ઞાનનો વિષય રત્નપ્રભા આદિ નારકીઓની અંદર છે

વિશેષાર્થ —પહેલા સૌધર્મ અને ઇશાન દેવલોકના સામાનિક આદિ ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્યવાળા અવધિજ્ઞાનથી પહેલી નારકી રત્નપ્રભાના દેવટના તલીઆ સુધી જોઈ શકે છે, ઉર્ધ્વ પોતાના વિમાનની ધ્વજા સુધી અને તિર્ચ્છામા અસખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્રો સુધી જોઈ શકે છે

સનત્કુમાર અને માહેન્દ્રના ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્યની સ્થિતિવાળા દેવ બીજી નારકી શર્કરાપ્રભાના છેવટના ભાગ સુધી, અને ઉર્ધ્વ પોતાના વિમાનની ધ્વજા સુધી, તિર્છામા અસખ્યાતા દ્વીપ અને સમુદ્ર સુધી અવધિજ્ઞાનથી જોઈ શકે છે પરતુ પહેલા બે દેવલોકના જે અસખ્યાતા દ્વીપ અને સમુદ્રનો વિષય છે, તેની અપેક્ષાએ આ દેવલોકના અસખ્યાતા વધારે કારણ કે જેમ જેમ ઉપર જતા જઇએ તેમ તેમ અવધિજ્ઞાનનો વિષય વધારે આવે છે

આગળ પણ અસખ્યાતાની અદર સમજી લેવું

બ્રહ્મલોક અને લાતકના દેવનાઓ અવધિજ્ઞાનથી અધો-લોકમા ત્રીજી વાલુકાપ્રભાના તલીઆ સુધી, ઉર્ધ્વ પોતાના વિમાનની ધ્વજા સુધી, અને તિર્છા અસખ્યાતા દ્વીપ અને સમુદ્ર સુધી જોઇ શકે છે પરતુ બ્રહ્મલોકના દેવતા કરતા લાતકના દેવતાનો અવધિજ્ઞાનનો વિષય વધારે સમજવો

શુક્ર અને સહસ્રાર દેવલોકના દેવતા ઉત્કૃષ્ટ અવધિ-જ્ઞાનથી અધો ચોથી નારકી પકપ્રભાના છેવટના તલીઆ સુધી, ઉર્ધ્વ પોતાના વિમાનની ધ્વજા સુધી અને તિર્છા અસખ્યાતા દ્વીપ અને સમુદ્ર સુધી જોઇ શકે છે

આનત, પ્રાણુત, આરણ અને અચ્યુત એ ચારે દેવ લોકના દેવતાઓ નીચે પાચમી નારકી ધૂમપ્રભાના છેવટના તલીઆ સુધી, ઉર્ધ્વ પોતાના વિમાનની ધ્વજા સુધી અને તિર્છામા અસખ્યાતા દ્વીપ અને સમુદ્ર સુધી અવધિજ્ઞાનથી જોઈ શકે છે પરતુ આનત અને પ્રાણુત કરતા આરણ અને અચ્યુતવાળાનુ અવધિજ્ઞાન તેઓના કરતા વિશુદ્ધ હોય છે માટે વિશેષ દેખે છે

નવ ગ્રૈવેયકમાથી પહેલી અને બીજી ત્રીક ગણીને છ

ગ્રૈવેયકવાળા દેવતાઓ ઉત્કૃષ્ટ અવધિજ્ઞાનથી છઠ્ઠી તમ પ્રભા નારકીના છેવટના તલીઆ સુધી, ઉર્ધ્વ પોતાના વિમાનની ધ્વજા સુધી, તિર્ચ્છાં અસખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર સુધી જોઇ શકે છે

ત્રીજી ત્રીકના ૭-૮-- મી ગ્રૈવેયકના દેવતાઓ ઉત્કૃષ્ટ સાતમી તમસ્તમ પ્રભા નારકી સુધી, ઉર્ધ્વ પોતાના વિમાનની ધ્વજા સુધી અને તિર્ચ્છામા અસખ્યાતા દ્વીપ અને સમુદ્ર સુધી જોઇ શકે છે

આ બધા દેવતાઓનો ઉત્કૃષ્ટ અવધિજ્ઞાનનો વિષય કહ્યો, પણ જઘન્ય બધાનો આગુલના અસખ્યાતમા ભાગ જેટલોજ વિષય અવધિજ્ઞાનનો સમજવો ૧૦૪

पञ्चाना संभिन्ना लोकनालिः॥१०४॥

શબ્દાર્થ —પાચ અનુત્તરવિમાનના દેવતાઓ કિચિત્ ઓછી તથા પૂર્ણ લોકનાલી સુધી દેખી શકે છે

વિશેષાર્થ —પાચ અનુત્તર વિમાનના દેવતાઓ પોતાની ધ્વજાથી ઉંચે જોઇ શકે નહિ માટે કિંચિત્ ઓછી એવી લોકનાલીકા સુધી ઉર્ધ્વ જોઇ શકે છે, અને અધો પૂરેપૂરી છેવટે લોકનાલી સુધી, તિર્ચ્છાં અંતિમ સ્વયભુરમણ સમુદ્ર

સુધી જોઇ શકે છે

બાકીના ભુવનપતિ વ્યંતર અને જ્યોતિષ દેવતા જે અર્ધસાગરોપમની અંદર કાઇ ઓછી સ્થિતિવાળા હોય, તેઓ તિર્ચ્છાલોકની અંદર સંખ્યાતા યોજન સુધી અવધિજ્ઞાનથી દેખે છે તેના કરતા વિશેષ સ્થિતિવાલા હોય તો અસંખ્યાતા યોજન સુધી દેખે છે જેમ જેમ આયુષ્યની વૃદ્ધિ થાય તેમ તેમ અસંખ્યાતાની પણ વૃદ્ધિ સમજવી

દશહજારની જઘન્ય સ્થિતિવાળા દેવતાઓ અવધિજ્ઞાનથી તિર્ચ્છામા પચવીસ યોજન સુધી દેખી શકે

ભુવનપતિ વ્યંતર વિગેરેના અવધિજ્ઞાનની તિર્ચ્છામા જે મર્યાદા બતાવેલી છે તે ચારે દિશાની અંદર તેટલીજ સમજવી

ભુવનપતિ અને વ્યંતર ઉચે વધારે દેખી શકે છે માટે ભુવનપતિ સૌધર્મ દેવલોક સુધી અને વ્યંતર ૨૫ યોજન સુધી દેખે છે, વૈમાનિક દેવો નીચે વધારે દેખે, નારકી અને જ્યોતિષ તિર્ચ્છું વધારે દેખી શકે, મનુષ્ય અને તિર્યંચને અનેક રીતિએ અવધિજ્ઞાન હોય છે ૧૦૪

(દરેક દેવના ઉર્ધ્વ અધો અને તિર્ચ્છાલોકમા અવધિ જ્ઞાનના વિષયનુ યત્ર.)

નામ	ઉર્ધ્વ અવધિ ઉત્કૃષ્ટ વિષય	અધો અવધિ ઉત્કૃષ્ટ વિષય	તિર્ચ્છા અવધિ વિષય.
ભુવનપતિ	સૌધર્મ દેવલોક સુધી	ત્રીજી નારકી સુધી	અસખ્યાતા યોજન સુધી
વ્યતર	૨૫ યોજન	૨૫ યોજન	સખ્યાતા યોજન અસખ્યાતા યો૦જ૦ ૨૫ યોજન
જ્યોતિષ	જ ઉ સખ્યાતા યોજન	સખ્યાતા યોજન	સખ્યાતા યો૦ જ૦ સ્થિતિવાળા ૨૫ યો૦
૧ સૌધર્મ	સ્વકીય વિમાન ધ્વજા સુધી	પહેલી રત્નપ્રભા નારકીના તલીઆ સુધી	અસખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર સુધી
૨ ઇશાન	સ્વકીય વિમાન ધ્વજા સુધી	પહેલી રત્નપ્રભા નારકીના તલીઆ સુધી	”
૩ સનત્કુ૦	”	બીજી નારકીના તલીયા સુધી	” બીજા દેવલોક કરતા વિશેષ
૪ માહેન્દ્ર	”	”	
૫ બ્રહ્મલોક	”	ત્રીજી નારકીના તલીયા સુધી	” ત્રીજાઅને ચોથા કરતાં વિશેષ અસખ્યાતા
૬ લાન્ત	”	”	
૭ શુક્ર	”	ચોથી નારકીના તલીયા સુધી	” પાચમા અને છઠ્ઠા દેવલોક કરતા વિશેષ અસં૦
૮ સહસ્રા	”		
૯ આનત	”	પાચમી નારકીના તલીયા સુધી	” સાતમા અને આઠમા

૧૦ પ્રાણત			દેવલોક કરતા વિશેષ
૧૧ આરણ	,	,	, નવમા અને દશમા દેવલોક કરતા
૧૨ અચ્યુત	,		વધારે અસખ્યાતા ·
૧ ત્રૈક	,,	છઠ્ઠી નારકીના તળીયા સુધી	અગીઆ મા અને બારમા દેવલોક કરતા વધારે
૨ ત્રૈક			અસખ્યાતા
૩ ત્રૈક		સાતમી ના રકીના તળીયા સુધી	પહેલી બીજી લોક કરતા વધારે
પાચ અનુ ત્તર વિમાન	ન્યુન લોકનાલીકા સુધી	અધીની ની લોક નાલીકા સુધી છે	સ્વયભુરમણસમુદ્ર સુધી

દરેક પાથડે નારકીની આયુષ્ય સ્થિતિનું સ્વરૂપ

नवति सहस्रलक्ष पूर्वकोटीवर्ष सागर दशनव भागाद्या आद्यनरकप्रस्तटेष्वायु ॥१०५॥

શબ્દાર્થ —નેવુ હજાર, નેવુ લાખ, અને પૂર્વકોટીવર્ષ અને સાગરોપમનો દશમો ભાગ, નવમો ભાગ વિગેરે અનુક્રમે પહેલી નારકીના પહેલા બીજા ત્રીજા ચોથા પાચમા છઠ્ઠા વિગેરે પાટડા વિષે ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ હોય છે

વિશેષાર્થ —પહેલી નારકીના પહેલા પાટડાને વિશે ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ૯૦ હજાર વર્ષ હોય છે અને જઘન્ય દશ હજાર વર્ષની સ્થિતિ હોય છે

બીજે પાટડે ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ૯૦ લાખ વર્ષની હોય છે અને જઘન્ય ૧૦ લાખ વર્ષની સ્થિતિ છે ત્રીજે પાટડે ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વ કોટી વર્ષ અને જઘન્ય ૯૦ લાખ વર્ષની, ચોથે પાટડે એક સાગરોપમના દશ ભાગ કરીએ તેમાથી ૧/૧૦ સાગરોપમની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ અને જઘન્ય પૂર્વકોટી વર્ષની સ્થિતિ છે

– પાચમે પાટડે ઉત્કૃષ્ટ ૨/૧૦ સાગરોપમ અને જઘન્ય ૧/૧૦ સાગરોપમ છે

છઠ્ઠે પાટડે ઉત્કૃષ્ટ ૩/૧૦ સાગરોપમ જઘન્ય ૨/૧૦ સાગરોપમ છે
સાતમે પાટડે ઉત્કૃષ્ટ ૪/૧૦ અને જઘન્ય ૩/૧૦ સાગરોપમની સ્થિતિ છે

આઠમે	,,	,,	૫/૧૦	,,	૪/૧૦	,,	,,
નવમે	,,	,,	૬/૧૦	,,	૫/૧૦	,,	,,
દશમે	,,	,	૭/૧૦	,,	૬/૧૦	,,	,,
૧૧ મે	,,	,,	૮/૧૦	,,	૭/૧૦	,,	,,
૧૨ મે	,,	,,	૯/૧૦	,,	૮/૧૦	,,	,,

૧૩ મે પાટડે ઉત્કૃષ્ટ ૧ સાગરોપમ અને જઘન્ય ૯/૧૦ સાગરોપમની સ્થિતિ છે ૧૦૫

સારાશ એ કે જે ઉપરના પાટડાની અદર ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ હોય તેજ નીચેના પાટડામા જઘન્ય સ્થિતિ સમજવી તેનું યત્ર નિચે પ્રમાણે

૧—રત્નપ્રભા પાટડા ૧૩

પ્રતર	૧	૨	૩	૪	૫	૬ મા	૭ સા	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩
ઉત્કૃષ્ટ	૯૦ હજાર વર્ષ	૯૦ લાખ વર્ષ	૧ પૂર્વ ક્રોડી વર્ષ	૧/૧૦ સા૦	૨/૧૦ મા	૩/૧૦	૪/૧૦	૫/૧૦	૬/૧૦	૭/૧૦	૮/૧૦	૯/૧૦	૧ મા
જઘન્ય	૧૦ હજાર વર્ષ	૧૦ લાખ વર્ષ	૯૦ લાખ વર્ષ	૧ પૂર્વ ક્રોડી વર્ષ	૧/૧૦ મા	૨/૧૦	૩/૧૦	૪/૧૦	૫/૧૦	૬/૧૦	૭/૧૦	૮/૧૦	૯/૧૦

એવી રીતે બાકીની નારકીના પાટડાની અંદર સ્થિતિ લાવવાને માટે વિશ્લેષ એટલે ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિમાથી જઘન્ય સ્થિતિ બાદ કરીને જે આવે તેને પાટડાની સખ્યાએ ભાગી નાખીને ઇચ્છિત પાટડાએ ગુણીને જઘન્ય સ્થિતિ તેની સાથે મેળવવાથી દરેક પાટડાની સ્થિતિ આવી જશે તે દરેક નારકીના પાટડાની સ્થિતિ નીચે પ્રમાણે બતાવે છે

૨ શર્કરા પ્રભા, પાટડા ૧૧, અધિક પ્રતિપ્રતરે ૨/૧૧, સ્થિતિ ૩ સા											
પ્રતર	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧
ઉત્કૃષ્ટ	૧ ૨/૧૧ સા	૧ ૪/૧૧	૧ ૬/૧૧	૧ ૮/૧૧	૧ ૧૦/૧૧	૨ ૧/૧૧	૨ ૩/૧૧	૨ ૫/૧૧	૨ ૭/૧૧	૨ ૯/૧૧	૩ સા.
જઘન્ય	૧ સા.	૧ ૨/૧૧	૧ ૪/૧૧	૧ ૬/૧૧	૧ ૮/૧૧	૧ ૧૦/૧૧	૨ ૧/૧૧	૨ ૩/૧૧	૨ ૫/૧૧	૨ ૭/૧૧	૨ ૯/૧૧

૩ વાલુકા પ્રભા પાટડા ૯ અધિક પ્રતિપ્રતરે ૪/૯, સ્થિતિ ૭ સા									
પ્રતર	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯
ઉત્કૃષ્ટ	૩ ૪/૯	૩ ૮/૯	૪ ૩/૯	૪ ૭/૯	૫ ૨/૯	૫ ૬/૯	૬ ૧/૯	૬ ૫/૯	૭
જઘન્ય	૩સા	૩ ૪/૯	૮/૯સા	૪ ૩/૯	૪ ૭/૯	૫ ૨/૯	૫ ૬/૯	૬ ૧/૯	૬ ૫/૯

૪ પકપ્રભા, પાટડા ૭ સ્થિતિ ૧૦, સા અધિક પ્રતિપ્રતરે ૩/૭							
પ્રતર	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭
ઉત્કૃષ્ટ	૭ ૩/૭ સા	૭ ૬/૭	૮ ૨/૭	૮ ૫/૭	૯ ૧/૭	૯ ૪/૭	૧૦સા
જઘન્ય	૭ સા	૭ ૩/૭	૭ ૬/૭	૮ ૨/૭	૮ ૫/૭	૯ ૧/૭	૯ ૪/૭મા

	૫ ધૂમપ્રભા, પાટડા ૫ સ્થિતિ ૧૭ સા૦, પ્રતિપ્રતરે અધિક ૭/૫			
પ્રતર૦સ્થિતિ	૧	૨	૩	૪	૫
ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ	૧૧ ૨/૫ સા૦	૧૨ ૪/૫ સા૦	૧૪ ૧/૫ મા૦	૧૫ ૩/૫ સા૦	૧૭ મા૦
જઘન્ય સ્થિતિ	૧૦ સાગ૦	૧૧ ૨/૫ મા૦	૧૨ ૪/૫ સા૦	૧૪ ૧/૫ સા૦	૧૫ ૩/૫

૬ તમપ્રભા પાટડા ૩ સ્થિતિ ૨૨, સાગ૦ પ્રતિપ્રતરે અધિક $\frac{5}{3}$				૭ તમતમા પૃથ્વી પાટડો ૧ સ્થિતિ ૩૩ સા૦ અધિક ૧૧	
પ્રતર	૧	૨	૩	પ્રતર	૧
ઉત્કૃષ્ટ	૧૮ $\frac{2}{3}$	૨૦ $\frac{1}{3}$	૨૨ સા૦	ઉત્કૃષ્ટ	૩૩ સા૦
જઘન્ય	૧૭ સા૦	૧૮ $\frac{2}{3}$	૨૦ $\frac{1}{3}$	જઘન્ય	૨૨ સા૦

આવી રીતે નારકીના દરેક પાટડાની ઉત્કૃષ્ટ અને જઘન્ય સ્થિતિ જાણવી, હવે દરેક નારકીની અંદર પૃથ્વીનું પીંડ કેટલું છે તે બતાવે છે

अशीतिद्वात्रिंशदष्टाविंशतिविंशत्यष्टादशषोडशाष्टसहस्राधिकलक्षपिण्डा ॥१०६॥

શબ્દાર્થ —સાતે નારકીના પૃથ્વીના પીંડ અનુક્રમે એક લાખને ૮૦ હજાર, બત્રીશ હજાર, અઠ્ઠાવીસ હજાર, વીસ હજાર, અઢાર હજાર, સોળ હજાર અને આઠ હજાર યોજન છે,

વિશેષાર્થ —૧ પેહેલી નારકીમા પૃથ્વીપીંડ એટલે પૃથ્વીની જાડાઇ ૧૮૦૦૦૦ (એક લાખ ને એસી હજાર) યોજન છે, તેમાથી પહેલા ૧૦ યોજન માટીનું પીંડ છે, તે પછી ૮૦ યોજનની અંદર અણુપન્ની પ્રમુખ આઠ વ્યન્તરના

૧૬ ઇદ્રો રહે છે તેની નીચે ૧૦ યોજન પાછુ માટીનુ પીંડ આવે છે એવી રીતે ૧૦૦ યોજન પછી ૮૦૦ યોજનની અદર પીશાચ આદિ આઠ વ્યતરના ૧૬ ઇંદ્રો રહે છે ત્યાર પછી ૧૦૦ યોજનની અદર માટીનુ પીંડ છે એવી રીતે એક હજાર યોજન ઉપરના થાય, ત્યાર પછી ૩૦૦૦ (ત્રણ હજાર) યોજનને પહેલો પાટડો છે ત્યા નારકીના જીવો રહે છે, ત્યાર પછી ૧૧૫૮૩⅓ યોજન પહેલા અને બીજા પાટડાનું અતર છે, ને તે ખાલી રહે છે એવી રીતે દરેક પાટડા ૩૦૦૦ (ત્રણ હજાર) યોજનના છે, અને તેની અદર નારકીના જીવો રહે છે, આથી કરીને ૩૯૦૦૦ (ઓગણચાલીસ) હજાર યોજનની અદર પહેલી નારકીના જીવો રહે છે

તેર પ્રતરના અતર ૧૨ છે તે દરેક ૧૧૫૮૩⅓ યોજનના છે, તેમાથી પહેલુ અને બારમુ અતર છોડીને બાકીના વચલા જે દશ આતરા રહ્યા તેમા અનુક્રમે ભુવનપતિના દશ નિકાયના દેવતાઓ રહે છે આથી કરીને બારે અતરન (૧૩૯૦૦૦) એક લાખને ઓગણચાલીસ હજાર યોજનની અદર ભુવનપતિના દેવતા હોય છે ત્યાર પછી ૧૦૦૦ યોજન સુધી નારકીના જીવો રહીત પૃથ્વી છે

એવી રીતે ૧૦૦૦ યોજન ઉપરના, ૩૯૦૦૦ યોજન નારકીના, ૧૩-૦૦૦ યોજન અતર ભુવનપતિ વિગેરેના,

૧૦૦૦ યોજન નીચેના નારકી રહિત, એ બધા મલીને (૧૮૦૦૦૦) એક લાખ ને એંસી હજાર પૃથ્વીની જાડાઇ પહેલી નારકીમા છે

૨ બીજી શર્કરાપ્રભા નારકીની પૃથ્વી એક લાખ ને બત્રીસ હજાર યોજન જાડી છે તેના પાટડા ૧૧ તે દરેક ૩૦૦૦ ત્રણ હજારના અ તર ૧૦ તે દરેક ૯૭૦૦ સત્તાણુસો યોજનના છે એટલે ૩૩૦૦૦ અગીયાર પાટડાની જાડાઇ, ૯૭૦૦૦ દશ અ તરની પૃથ્વી, ઉપરની પૃથ્વીનુ ૧૦૦૦ યોજન માટીનુ પીંડ, અને નીચેનુ ૧૦૦૦ યોજન માટીનુ પિંડ, એવી રીતે બધા મલીને ૧૩૨૦૦૦ (એક લાખ ને બત્રીસ હજાર) યોજન થાય

૩ વાલુકા પ્રભા પૃથ્વી પીંડ એકદર ૧૨૮૦૦૦ યોજન છે તેના પાટડા ૯ તે દરેક ત્રણ ત્રણ હજારના છે આતરા ૮ તે દરેક ૧૨૩૭૫ યોજનના છે ઉપરના ૧૦૦૦ યોજન અને નીચેના ૧૦૦૦ ખાલી છે એવી રીતે બધા મલીને ૨૭૦૦૦ પાટડાની ભૂમી, ૯૯૦૦૦ આતરાની પૃથ્વી, અને ઉપર નીચેના ૨૦૦૦ મલી ૧૨૮૦૦૦ યોજન પૃથ્વી જાડી છે

૪ પ કપ્રભા નારકીના પાટડા ૭ તે દરેક ૩૦૦૦ યોજન છે એ બધા મલીને ૨૧૦૦૦ યોજન, અને તેના આતરા ૬ તે દરેક ૧૬૧૬૬$\frac{2}{3}$ યોજન છે એટલે બધા મલીને ૯૭૦૦૦ યોજન આતરાની પૃથ્વી સમજવી તથા ઉપરના ૧૦૦૦ યોજન

અને નીચેના ૧૦૦૦ યોજન મલી-બધું એક લાખને વીસ હજાર યોજન પૃથ્વી પીંડ છે (૧૨૦૦૦૦)

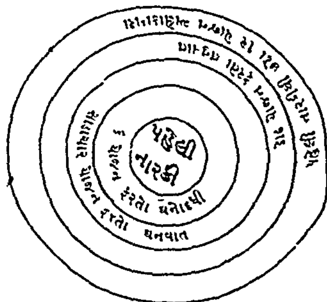
૫ ધુમપ્રભા નારકીનુ પૃથ્વી પીંડ ૧૧૮૦૦૦ એક લાખ ને અઢાર હજાર યોજન છે તેના પાટડા ૫ તે દરેક ૩૦૦૦ યોજનના છે અને આતરા ૪ તે દરેક ૨૫૨૫૦ યોજન છે એટલે પાટડાના ૧૫૦૦૦ યોજન, આતરાના ૧૦૧૦૦૦ યોજન, ઉપરનુ પૃથ્વીપીંડ ૧૦૦૦ અને નીચેનુ પૃથ્વી પીંડ ૧૦૦૦ યોજન બધા મળીને ૧૧૮૦૦૦ યોજન થાય

૬ તમપ્રભા નારકીનુ પૃથ્વી પીંડ ૧૧૬૦૦૦ એક લાખ ને સોલહજાર યોજન છે તેના પાટડા ૩, તે દરેક ૩૦૦૦ યોજનના છે બધા મલી નવ હજાર યોજન પાટડાના છે આતરા ૨ તે દરેક ૫૨૫૦૦ યોજનના છે બન્ને મલી ૧૦૫૦૦૦ (એક લાખ ને પાચ હજાર) યોજન આતરાની પૃથ્વી, ઉપરની ૧૦૦૦ યોજન અને નીચેની ૧૦૦૦ યોજન બધા મલીને ૧૧૬૦૦૦ યોજન પૃથ્વી પીંડ થાય છે

૭ તમતમા નારકીનુ પૃથ્વી પીંડ ૧૦૮૦૦૦ એક લાખ ને આઠ હજાર યોજન છે, તેનો પાટડો ૧ તે ૩૦૦૦ યોજનનો ને ઉપરનો પીંડ ૫૨૫૦૦ યોજન અને નીચેનો પણ ૫૨૫૦૦ યોજન પૃથ્વી પીંડ છે તે બધા મલીને ૧૦૮૦૦૦ યોજન થાય છે ૧૦૬

નારકીની પૃથ્વીના પિંડની ગણતરીનુ યંત્ર

નામ	ઉપરના યોજન	પ્રતર	દરેક કેટલા યોજન	પ્રતર એકદર કેટલા યોજન	આંતરા	દરેક નારકીના આંતરા કેટલા કેટલા યોજન	કુલ આંતરાની પૃથ્વી	નીચેની પૃથ્વી	એકદર પૃથ્વી પીં
૧-રત્નપ્રભા	૧૦૦૦	૧૩	૩૦૦૦	૩૯૦૦૦	૧૨	૧૧૫૮૩⅓	૧૩૯૦૦૦	૧૦૦૦	૧૮૦૦૦૦
૨-શર્કરાપ્રભા	૧૦૦૦	૧૧	૩૦૦૦	૩૩૦૦૦	૧૦	૯૭૦૦	૯૭૦૦૦	૧૦૦૦	૧૩૨૦૦૦
૩-વાલુકાપ્રભા	૧૦૦૦	૯	૩૦૦૦	૨૭૦૦૦	૮	૧૨૩૭૫	૯૯૦૦૦	૧૦૦૦	૧૨૮૦૦
૪-પંકપ્રભા	૧૦૦૦	૭	૩૦૦૦	૨૧૦૦૦	૬	૧૬૧૬૬⅔	૯૭૦૦૦	૧૦૦૦	૧૨૦૦૦૦
૫-ધુમપ્રભા	૧૦૦૦	૫	૩૦૦૦	૧૫૦૦૦	૪	૨૫૨૫૦	૧૦૧૦૦૦	૧૦૦૦	૧૧૮૦૦૦
૬-તમ પ્રભા	૧૦૦૦	૩	૩૦૦	૯૦૦૦	૨	૫૨૫૦૦	૧૦૫૦૦૦	૧૦૦૦	૧૧૬૦૦૦
૭-મહાતમપ્રભા	૫૨૫૦૦	૧	૩૦૦૦	૩૦૦૦		૦	૦	૫૨૫૦૦	૧૦૮૦૦૦
									૯૦૨૦૦

આ પ્રમાણે દરેક નારકીના પૃથ્વી પીંડની ચારે બાજુ વલયાકારે ઘનોદધી આદિ સમજી લેવા સમજવા માટેજ ફક્ત પહેલી નારકીનુ ચ ત્ર આપેલ છે

નારકીની નીચે રહેલા ઘનોદધી આદિનુ સ્વરૂપ

વિશતિઃ સહસ્રાણિ ઘનોદધિઃ ॥૧૦૭॥

શબ્દાર્થ—ઘનોદધી વીસ હજાર યોજન સુધી નારકીની નીચે છે

વિશેષાર્થ—દરેક નારકીની પૃથ્વી નીચે જે ઘનોદધિ ઘનવાત, તનુવાત અને આકાશ રહેલા છે તેમા પહેલી નારકીની નીચે જે ઘનોદધી છે, તે વીસ હજાર યોજન સુધી રહેલો છે તેની નીચે અસખ્યાતા યોજન સુધી ઘનવાત રહેલો છે તેની નીચે અસખ્યાતા યોજન પ્રમાણ સુધી તનુવાત રહેલો છે તેની પછી અસખ્યાતા યોજનના પ્રમાણ સુધી આકાશ રહેલો છે અને તેની પછી બીજી નારકીની પૃથ્વી આવેલી છે એવી રીતે બીજી નારકીની નીચે પણ ઘનોદધિ ઘનવાત, તનવાત અને આકાશ રહેલા છે તેમા દરેક નારકીની નીચેના ઘનોદધીનુ પ્રમાણ ૨૦ હજાર યોજન જ છે અને બીજાએ નુ પ્રમાણ જે અસખ્યાતા અસખ્યાતા યોજન પ્રમાણ છે, તે એક બીજાની અપેક્ષાએ અસખ્યાતા વધારે વધારે સમજવા ૧૦૭

એવી રીતે સાતેય નારકીની નીચે ઘનોદધી ઘનવાત તનુવાત અને આકાશ રહેલા છે અને સાતમી નારકીમા આકાશની નીચે અલોક રહેલો છે ઘનોદધીઆદિ નારકીઓના નીચે કે કેવી રીતે રહેલા છે ? તેનું યત્ર

છઠ્ઠી		નારકી
ઘનોદધી		૨૦ હજાર યોજન
ઘનવાત	——	અસંખ્યાતા યોજન
તનુવાત	——	,, યોજન
આકાશ	——	,, યોજન
સાતમી		નારકી
ઘનો.ધી		૨૦ હજાર યોજન
ઘનવાત	——	અસંખ્યાતા યોજન
તનુવાત	——	,, યોજન
આકાશ	——	,, યોજન
અલોકાકાશ		

આ છઠ્ઠી અને સાતમી નારકીના ઘનોદધી આદિનું ચત્ર આપેલ છે, એવી રીતે દરેક નારકીના સમજી લેવા

षडर्धपञ्चमसार्धयोजनैर्घनाम्बुघन-
तनुवातैर्वलय ॥१०८॥

શબ્દાર્થ—છ, સાડાચાર અને દોઢ યોજન સુધી વલયાકારે ઘનોદધી ઘનવાત અને તનુવાત પહેલી નારકીને છે

વિશેષાર્થ—પહેલી નારકીને ચારે બાજુ ફરતા કોટની માફક છ યોજન સુધી ઘનોદધી છે, સાડાચાર યોજન સુધી

ઘનવાત છે, દોઢ યોજન સુધી તનુવાત છે પછી અલોક આવે છે અર્થાત્ પહેલી નારકીના પૃથ્વીપીડથી તિર્છામા ૧૨ યોજન છેટો અલોક છે ૧૦૮

ઘનોદધિ વિગેરે કેવીરીતે રહ્યા છે તેનુ યત્ર-જુદા ટાકેલ પાનામાં જુઓ

આ પ્રમાણે દરેક નારકીના પૃથ્વીપીડની ચારે બાજુ વલયાકારે ઘનોદધી આદિ સમજી લેવા સમજવા માટેજ ફક્ત પહેલી નારકીનુ યંત્ર આપેલ છે

योजनत्रिभागैकत्रिभागगव्यूतवृद्धि क्रमात् ॥ १०२ ॥

શબ્દાર્થ—યોજનને ત્રીજો ભાગ ઘનોદધી, એક એક ગાઉ ઘનવાત, ગાઉને ત્રીજો ભાગ તનુવાત વધારે વધારે અનુક્રમે બીજી નારકી આદિની અદર છે

વિશેષાર્થ—એક યોજનના ત્રણ ભાગ કરીને તેમાથી એક એક ભાગ બીજી નારકી આદિની અદર ઘનોદધી ગોળ વલયાકારે વધારે છે એટલે બીજી નારકીમા ૬ યોજન ને $\frac{1}{3}$ ભાગ ઉપર એટલો ઘનોદધિ અને ત્રીજી નારકીમા ૬ યોજન ને $\frac{2}{3}$ ભાગ ઉપર ચોથી નારકીમા ૭ યોજન પાંચમી નારકીમા ૭ યોજનને $\frac{1}{3}$ ભાગ વધારે છઠ્ઠી નારકીમાં ૧ ભાગ વધારે કરતા ૭ યોજન ને $\frac{2}{3}$ ભાગ વધારે છે એમા પણ ૧ ભાગ વધારે કરતા ૮ યોજન સાતમી નારકીમા ઘનોદધિ છે

ઘનવાત પણ બીજી નારકી વિગેરેની અદર એક એક ગાઉ વધારે કરતા જવુ

પહેલી નારકીમા સાડાચાર યોજન છે તેમા એક ગાઉ વધારતા ૪ યોજન ને ૩ ગાઉ બીજી નારકીમા ઘનવાત છે તેમા પણ એક ગાઉ પ્રક્ષેપ કરતા ૫ યોજન ત્રીજી નારકીમા, તેમા એક ગાઉ નાખતા ૫ યોજન એક ગાઉ ચોથી નારકીમા, તેમા ૧ ગાઉ વધારે કરતા ૫ યોજન ને ૨ ગાઉ પાચમી નારકીમા છે તેમા ૧ ગાઉ નાખતા ૫ યોજન ને ૩ ગાઉ છઠ્ઠી નારકીમા, અને સાતમી નારકીમા ૧ ગાઉ વધારતા ૬ યોજન ઘનવાત થાય

એક ગાઉના ત્રણ ભાગ કરીને બીજી નારકી વિગેરેની અદર એક એક ભાગ તનુવાત માટે વધારતા જવું જેમ કે પહેલી નારકીમા ૧ાા યોજન તનુવાત છે તેમા એક ગાઉના ત્રણ ભાગ એવો એક ભાગ નાખતા યોજન ૧-૨⅓ ગાઉ બીજી નારકીમા તનુવાત છે ત્રીજી નારકીમા ગાઉનો એક ભાગ નાખતા ૧-૨⅔ તનુવાત છે ચોથી નારકીમા ગાઉના ત્રણ ભાગમાથી એક ભાગ વધારતા ૧ યોજન ને ૩ ગાઉ તનુવાત છે પાચમી નારકીમા એક ભાગ નાખતા યોજન ૧-૩⅓ ગાઉ થાય છે છઠ્ઠી નારકીમા એક ભાગ નાખતા યોજન ૧-૩⅔ ગાઉ છે અને સાતમી નારકીમા એક ભાગ નાખતા પૂરેપૂરા ૨ યોજન તનુવાત છે

આવી રીતે તિર્છામા ઘનોદધિ ઘનવાત અને તનુવાતનું જે પ્રમાણ બતાવેલુ છે ત્યાસુધી લોકાકાશ છે અને ત્યાર પછી અલોકાકાશ છે તેનુ યંત્ર જુદુ આપેલ છે ૧૦૯

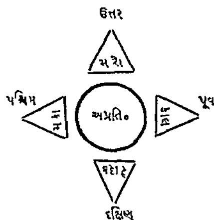
હવે દરેક નારકીની અંદર નારકીઓને રહેવાના કેટલા કેટલા નરકાવાસ (ઓરડા) છે તે બતાવે છે

त्रिंशत् पञ्चविंशति पञ्चदश दश त्रि पंचोनै-कलक्षा पंचावासाः ॥११०॥

શબ્દાર્થ –દરેક નારકીની અંદર અનુક્રમે ૩૦,૨૫,૧૫, ૧૦ અને ૩ લાખ, પાચ ઓછા એવા એક લાખ, અને સાતમીમા પાચ નરકાવાસ છે

વિશેષાર્થ —પહેલી નારકીની અંદર ૩૦ લાખ નરકાવાસ, બીજી નારકીની અંદર ૨૫ લાખ, ત્રીજી નારકીની અંદર પંદર લાખ, ચોથી નારકીની અંદર દશ લાખ, પાચમી નારકીની અંદર ત્રણ લાખ, છઠ્ઠી નારકીની અંદર ૯૯૯૯૫ અને સાતમી નારકીની અંદર એકદમ નીચે રહેનારા પૂર્વ તરફ કાલ, પશ્ચિમ દિશામા મહાકાલ, દક્ષિણ દિશામા રોરૂક ઉત્તર દિશામા મહારોરૂક અને વચ્ચોવચ્ચ અપ્રતિષ્ઠાન મલી-પાચ નરકાવાસ છે ૧૧૦

સાતમી નારકીના પાચ નરકાવાસની સ્થાપના.

સાતમી નારકીના જે નરકાવાસ પાચ છે તે આ પ્રમાણે ચારે દિશામા એક એક, અને એક વચમા રહેલા છે

અધા મલીને નારકીઓને રહેવાના ૮૪ લાખ નરકાવાસ છે

હવે દરેક નારકીથી તિર્છામા અલોક સુધી ફરતા કોટની માફક કેટલા કેટલા યોજન દૂર ઘનોદધી ઘનવાત-તનુવાત વિગેરે રહેલા છે? તથા દરેક નારકીમા કેટલા કેટલા નરકાવાસ છે? તેનુ યત્ર નીચે આપેલ છે

ઘનોદધિ વિગેરેનુ યંત્ર. નરકાવાસનુ યંત્ર

નારકી ઘનોદધિ કેટલા યોજન	ઘનવાત એક એક ગાઉવધારે યો૦ ગાઉ	તનવાત એક ગાઉના ત્રણ ભાગ એવો ૧ ભાગ વધારે	કેટલા યોજનછેટે અલોક યો૦ ગાઉ	નારકી	નરકાવાસ
૧ રત્નપ્રભા ૬ યો૦	૪–૨ ગાઉ	૧–૨ ગાઉ	૧૨યોજન યો૦ ગાઉ	૧	૩૦૦૦૦૦૦
૨ શર્કરાપ્રભા ૬૧/૩	૪–૩	૧–૨૧/૩ ગાઉ	૧૨—૨૨/૩	૨	૨૫૦૦૦૦૦
૩ વાલુકપ્રભા ૬૨/૩	૫ યોજન	૧–૨૨/૩	૧૩—૧૧/૩	૩	૧૫૦૦૦૦૦
૪ પંકપ્રભા ૭	૫–૧ ગાઉ	૧–૩	૧૪યોજન યો૦	૪	૧૦૦૦૦૦૦
૫ ધૂમપ્રભા ૭૧/૩	૫–૨ ગાઉ	૧–૩૧/૩	૧૪—૨૨/૩ ગા	૫	૩૦૦૦૦૦
૬ તમ પ્રભા ૭૨/૩	૫–૩ ગાઉ	૧–૩૨/૩	૧૫—૧૧/૩	૬	૯૯૯૯૫
૭ મહાતમપ્રભા ૮	૬ યોજન	૨ યોજન	૧૬યોજન	૭	૫
				કુલ	૮૪૦૦૦૦૦

દરેક નારકીની અંદર કેટલા કેટલા પાટડા છે તે બતાવે છે.

द्विर्हीनास्त्रयोदश प्रस्तटाः ॥११॥

શબ્દાર્થ—પહેલી નારકીમા તેર પાટડા છે અને બીજી વિગેરેમા બબે ઓછા છે

વિશેષાર્થ—જેમ એક માળ ઉપર બીજો તેની ઉપર ત્રીજો અને તેની ઉપર ચોથો હોય, તેમ સાતમી નારકીથી માંડીને એક ઉપર એક, એક ઉપર એક એમ ગોળ વલયાકારે સ્થાન હોય છે તેને પાટડા કહે છે તે જેમ જેમ ઉપરથી નીચલી નારકીની અંદર જતા જઈએ તેમ તેમ બબ્બે પાટડા ઓછા હોય છે

પહેલી નારકીની અંદર ૧૩ પાટડા, બીજી નારકીની અંદર ૧૧ પાટડા, ત્રીજીની અંદર ૯ પાટડા, ચોથીની અંદર સાત પાટડા, પાંચમીની અંદર પાંચ પાટડા, છઠ્ઠીની અંદર ત્રણ પાટડા અને છેલ્લી સાતમી નારકીની અંદર એકજ પાટડો છે, પણ તે પાટડો ઉપરના બીજા બધા પાટડા કરતા મોટો છે એવી રીતે બધા મળીને ૪૯ પાટડા છે ૧૧૧

હવે દરેક પાટડે દિશિ અને વિદિશિમાં કેટલા કેટલા નરકાવાસ છે? તે બતાવે છે

दिक्ष्वेकोनपञ्चाशदष्टचत्वारिंशाद्विदिक्षु ॥११२॥

શબ્દાર્થ—દરેક દિશાઓની અંદર ૪૯ ઓગણપચાસ અને વિદિશીમાં ૪૮ (અડતાલીસ) નરકાવાસ હોય છે

વિશેષાર્થ—બધી નારકીના ૪૯ પાટડા છે તેમાં પહેલી નારકીના પહેલા પાટડાના ઇંદ્રક વિમાનની ચારે બાજુએ ૪૯ ઓગણપચાસ નરકાવાસ છે અને ચારે વિદિશાની અંદર ૧ ઓછો એટલે ૪૮ અડતાલીસ નરકાવાસ છે એવી રીતે દરેક પાટડે દિશાની અંદર અને વિદિશાની અંદર

એક એક ઓછા કરતા જવાથી છેવટે સાતમી નારકીના પાટડાની ચારે દિશામા એક એક નરકાવાસ અને એક ઇદ્રક મલી પાચ નરકાવાસ આવશે

પહેલી નારકીના ૧૩ પાટડાની દિશા વિદિશાના નરકાવાસનુ યત્ર

પ્રતર	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩
દરેક દિશામા	૪૯	૪૮	૪૭	૪૬	૪૫	૪૪	૪૩	૪૨	૪૧	૪૦	૩૯	૩૮	૩૭
દરેક વિદિશામાં	૪૮	૪૭	૪૬	૪૫	૪૪	૪૩	૪૨	૪૧	૪૦	૩૯	૩૮	૩૭	૩૬
એ ચતુર્ગુણી													
સર્વ સખ્યા	૩૮૯	૩૮૧	૩૭૩	૩૬૫	૩૫૭	૩૪૯	૩૪૧	૩૩૩	૩૨૫	૩૧૭	૩૦૯	૩૦૧	૨૯૩

પક્તિગત ૪૪૩૩, પુષ્પાવકીર્ણ ૨૯૯૫૫૬૭ એકદર ૩૦૦૦૦૦૦

બીજી નારકીના પાટડા ૧૧ ઉપરના મલી ૨૪

પ્રતર	૧૪ / ૧	૧૫ / ૨	૧૬ / ૩	૧૭ / ૪	૧૮ / ૫	૧૯ / ૬	૨૦ / ૭	૨૧ / ૮	૨૨ / ૯	૨૩ / ૧૦	૨૪ / ૧૧
દરેક દિશામાં	૩૬	૩૫	૩૪	૩૩	૩૨	૩૧	૩૦	૨૯	૨૮	૨૭	૨૬
દરેક વિદિશામાં	૩૫	૩૪	૩૩	૩૨	૩૧	૩૦	૨૯	૨૮	૨૭	૨૬	૨૫
સર્વ સખ્યા	૨૮૫	૨૭૭	૨૬૯	૨૬૧	૨૫૩	૨૪૫	૨૩૭	૨૨૯	૨૨૧	૨૧૩	૨૦૫

દરેક દિશામા ચારગણા કરીને એકદર સખ્યા પક્તિગત ૨૬૯૫

પુષ્પાવકી૦ ૨૪૯૭૩૦૫, એકદર ૨૫૦૦૦૦૦

ત્રીજી નારકીના પાથડા ૯, ઉપરના મળી ૩૩

પ્રતર	૨૫ ૧	૨૬ ૨	૨૭ ૩	૨૮ ૪	૨૯ ૫	૩૦ ૬	૩૧ ૭	૩૨ ૮	૩૩ ૯	
દરેક દિશામાં	૨૫	૨૪	૨૩	૨૨	૨૧	૨૦	૧૯	૧૮	૧૭	પુષ્પાવકીર્ણ ૧૪૯૮૫૧૫
દરેક વિદિશામાં	૨૪	૨૩	૨૨	૨૧	૨૦	૧૯	૧૮	૧૭	૧૬	એકંદર ૧૫૦૦૦૦૦
ચારગણા કરી સંખ્યા	૧૯૭	૧૮૯	૧૮૧	૧૭૩	૧૬૫	૧૫૭	૧૪૯	૧૪૧	૧૩૩	પંક્તિગત ૧૪૮૫

ચોથી નારકીના પાથડા ૭, ઉપરના મળી ૪૦

પ્રતર	૩૪ ૧	૩૫ ૨	૩૬ ૩	૩૭ ૪	૩૮ ૫	૩૯ ૬	૪૦ ૭	
								પુષ્પાવકીર્ણ ૯૯૯૨૯૩
દરેક દિશામાં	૧૬	૧૫	૧૪	૧૩	૧૨	૧૧	૧૦	એકંદર ૧૦૦૦૦૦૦
દરેક વિદિશામાં	૧૫	૧૪	૧૩	૧૨	૧૧	૧૦	૯	
ચારગણા કરી સંખ્યા	૧૨૫	૧૧૭	૧૦૯	૧૦૧	૯૩	૮૫	૭૭	પંક્તિગત ૭૦૭

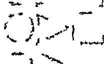
પાંચમી નારકીના પાથડા ૫, ઉપરના મળી ૪૫

પ્રતર	૪૧ ૧	૪૨ ૨	૪૩ ૩	૪૪ ૪	૪૫ ૫		
દરેક દિશામાં	૯	૮	૭	૬	૫	પુષ્પાવકીર્ણ	૨૯૯૭૩૫ ,
દરેક વિદિશામાં	૮	૭	૬	૫	૪	સર્વ સં૦	૩૦૦૦૦૦ ,
ચારગણા કરી સંખ્યા	૬૯	૬૧	૫૩	૪૫	૩૭	પંક્તિગત	૨૬૫ નરકાવાસ

છઠી ના દીના પાટડા ૮, ૯૫ના મલી ૪૮ તથા સાતની નારકીના પાટડો ૧ બધા-મલી ૪૯.

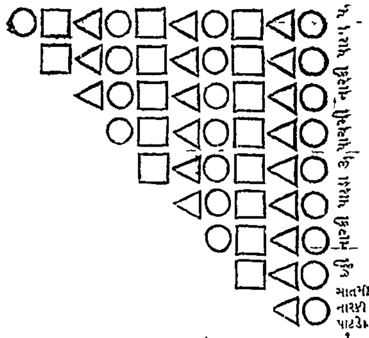
પ્રતર	૪૬	૪૭	૪૮	૪૯	સાતમીનુ ૧મા
દરેક દિશામાં	૪	૩	૨	૧	પ્રકીર્ણક ૪
દરેક વિદિશામાં	૩	૨	૧	૦	ઈંદ્રક ૧
ચારે મળી	૨૯	૨૧	૧૩	૫	એકંદર ૧

પંક્તિગત		દરેક નરકાવાસ ઈંદ્રકની ચાર દિશા ના કેડી ગીને હેઠા છે તેનુ ૫૧ આમના તે ને મેળાવેલ છે તથા કે ૫ ॥ મૂર્તિરૂપ પડી જાય તેનુ ચ ન જુદા ટાંકેલ પાનામા જુઓ
પુષ્પાવકીર્ણ	૬૯૯૯૨	
એકંદર	૯૯૯૯૫	

આ યંત્ર પાચમી નારકીના ચોથા પાટડાને વિશે દિશાની અંદર છ છ અને વિદિશાની અંદર પાચ પાચ જે નરકાવાસ છે, તેનુ યંત્ર છે એવી રીતે દરેક પાટડાના નમુના લેવા નરકાવાસો વિમાનના માફક ગોળ ત્રિખુણુ અને ચોખુણુ પાછા ગોળ ત્રિખુણુ અને ચોખુણુ એકની ઉપર એક એવી રીતે રહેલા છે યંત્ર જુદા ટાંકેલ પાનામા જુઓ.

એક દિશાના નરકાવાસની સ્થાપના —

પાચમી નારકીના પાટડાથી માડીને સાતમી નારકીના પાટડા સુધી ઇંદ્રક નરકાવાસની ચારે દિશામા જે નરકાવાસો રહેલા છે, તે સમજાવવા માટે ફકત એકજ દિશાના નરકાવાસો યત્રની અદર આપેલા છે

આ પ્રમાણે બીજી ત્રણ દિશાની અંદર પણ સમજી લેવા

ક્ષેત્રાદિકના ગણિત વિષ્કંભ પરિધિ વિગેરેનું સ્વરૂપ

विष्कम्भवर्गदशगुणमुलं परिधि. ॥११३॥

શબ્દાર્થ—વિષ્કંભનો વર્ગ એટલે તેટલાએ ગુણી જે આવે તેને દશે ગુણવાથી મુલ થાય પછી મુલ શોધવાથી પરિધિ થાય છે

વિશેષાર્થ—જે ગોળ થાળીના આકારે પદાર્થ હોય, તેના મધ્યનો વિસ્તાર જો દશ યોજન હોય તો તે પદાર્થ ગોળાકારે ફરતો કેટલા યોજન થાય? એવી રીતનું જે ગણિત કરવું તેને પરિધિ કહે છે તેની રીત બતાવે છે

જેટલી સંખ્યા વિસ્તારની હોય તેટલી સંખ્યાએ ગુણીને જે આવે તે વર્ગ કહેવાય તેને દશે ગુણવાથી મુલ થાય પછી તે મુલની રકમને શોધવાથી પરિધિ થાય છે વર્ગને દશે ગુણવાથી જે મુલની સંખ્યા આવેલ હોય, તેને છેલ્લી રકમથી સમ વિષમ અનુક્રમે ગણતા થકા જો પહેલો આંકડો વિષમ આવે તો બે આંકડા લઇને ભાગ ચલાવવો પછી બાકીના આંકડામાથી બબે આંકડાની સંખ્યા ઉપર ચડાવીને ભાગ ચલાવતા જવો, પણ એટલું ધ્યાનમાં રાખવાનું કે ભાજકની સંખ્યાને ભાગાકારની સંખ્યાએ ગુણવાથી અને શેષ સંખ્યા ઉમેરવાથી જે સંખ્યા આવે તે ભાજ્યની સંખ્યા કરતા વધારે થવી જોઇએ નહિ

જેમ કે દ્રષ્ટાંત તરીકે ૧૦ ની સખ્યા લઇએ તેને દશગણી ગુણવાથી ૧૦૦ આવે તે વર્ગ કહેવાય, અને તેને દશે ગુણવાથી ૧૦૦૦ આવે તે ઘન કહેવાય. હવે તેને છેના આંકડાથી ૧ સમ અને ૨ વિષમ ગણતા પહેલા આંકડા જે એક છે તેની ઉપર વિષમ ની—ગણતરી આવશે. માટે એ આંકડા લેવાથી ૧૦ તે ભાજ્ય સખ્યા કહેવાય હવે તેને ભાજિક ત્રણની સખ્યાએ ભાગવાથી ભાગાકાર પણ ૩ આવશે શેષ એક રહેશે તેની-ઉપર બાકીના જે બે મીંડા છે તે ચડાવવાથી ૧૦૦ ભાજ્ય થયા હવે પહેલા જે ભાગાકાર આવેલો હોય તે ભાજ્ય રકમની સાથે ઉમેરવો એટલે ભાજ્ય ૩ છે અને ૩ ઉમેરતા ૬ થાય હવે ૧૦૦ ની સખ્યા કરતા પણ ભાજ્ય અને ભાગાકારનો ગુણાકાર કરતા અને શેષ રકમ ઉમેરતા વધી જવી ન જોઇએ માટે એકે ભાગ ચાલશે તે એક, ૬ ની ઉપર ચડાવવાથી ૬૧ ભાજક થાય ભાગાકાર ૧ આવ્યો શેષ ૩૯ રહ્યા આવી રીતે કરવાથી ૩૧ $\frac{39}{61}$ યોજનની પરિધિ થાય.

એ પ્રમાણે જેટલા યોજનની પરિધિ કાઢવી હોય તેટલા યોજનની આ રીતિએ કાઢવી ૬૧૩

विष्कम्भपादगुणोऽसौ गणितपदं ॥१४॥

શબ્દાર્થ—વિષ્કભના ચોથા ભાગની સખ્યાને પરિધિએ ગુણવાથી ગણિત પદ થાય છે

વિશેષાર્થ—જે જાળ થાળી આકારે ક્ષેત્ર હોય તેના યોજન યોજન પ્રમાણ જેટલા સરખા ચોખંડા કટકા કરવા તેને ગણિતપદ કહે છે

જે વિષ્કંભ હોય તેનો ચોથો ભાગ કરવો જેમ કે જંબુદ્વીપ ૧૦૦૦૦૦ છે તેનો ચોથો ભાગ ૨૫૦૦૦ યોજન થાય, તેને જંબુદ્વીપની પરિધિ ૩૧૬૨૨૭ યોજન ૩ ગાઉ ૧૨૮ ધનુષ્ય અને ૧-½ આગલે ગુણવાથી સાત અબજ, નેવું કરોડ, છપ્પન લાખ, ચોરાણું હજાર, એકસો ૫૦ યોજન, ૧ ગાઉ, ૧૫૧૫ ધનુષ્ય અને ૬૦ આગલ ગણિતપદ થાય છે ૧૧૪

वीषुपृथक्त्वचतुर्गुणेषुगुणमूलं जीवा ॥११५॥

શબ્દાર્થ—ઈષુની પહોળાઇ બાદ કરી શેષને ચારગુણા કરીને ઇષુની સંખ્યાએ ગુણવા જે સંખ્યા આવે તેનું મૂલ શોધતા જે આવે તે જીવા કહેવાય છે

વિશેષાર્થ—જે જંબુદ્વીપ એક લાખ યોજનનો વિસ્તારવાળો વાટલાકારે છે, તેને ઓગણીસગુણો કરીએ ત્યારે ઓગણીસ લાખ કળા થાય કેમકે એક યોજનની કળા ૧૯ થાય છે હવે જે ક્ષેત્રની જીવ્હા એટલે જેમ ધનુષ્યની અંદર વાળી દોરી હોય છે, તેમ ક્ષેત્ર પણ પૂર્વ પશ્ચિમ લાંબુ કેટલું હોય? તે જીવ્હા કહેવાય જ્યારે તે કાઢવાની હોય ત્યારે તે ક્ષેત્રની ઈષુ કહેતા બાણના આકારની પહોળાઇ

લાખ યોજનની કળામાંથી બાદ કરીને બાકી રહે તેને ચારગુણા કરવા, પછી જે સખ્યા આવેલ હોય, તેને જે ક્ષેત્રની જીવ્હા કાઢવાની હોય તે ક્ષેત્રની ઈષુની પહોળાઇની સાથે ગુણાકાર કરીને જે સખ્યા આવે તેનું સમ વિષમ વિભાગ પાડીને મૂલ શોધવાથી જીવ્હાની સખ્યા આવશે

વૈતાઢયપર્વતના ૨૫ યોજન બાદ કરતા દક્ષિણાર્ધ ભરતક્ષેત્રની ઇષુની સખ્યા જે ૨૩૮ યોજન ને ૩ કલા છે તે ની કળા ૪૫૨૫ થાય તે ૧૯૦૦૦૦૦ કળામાથી બાદ કરતા ૧૮૯૫૪૭૫ થાય તેને ચાર ગુણા કરતા ૭૫૮૧૯૦૦ કળા થઈ, તેને ઈષુની કળા ૪૫૨૫ ગુણવાથી ૩૪૩૦૮૦૯૭૫૦૦ સખ્યા આવી, તેના સમ વિષમ ભાગ પાડીને વર્ગ મૂલ કાઢતા જે આવે તેટલી કળા જીવ્હા કહેવાય, તેના ૯૭૪૮-૧૨ (સત્તાણુંસે અડતાલીસ યોજન અને બાર કલા થાય છે)

એ પ્રમાણે કોઈપણ ક્ષેત્રની જીવા કાઢવી હોય, તો ઉપરની રીતિએ કાઢી લેવી ૧૧૫

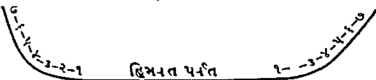
इषुवर्गपड्गुणजीवावर्गयुतमूलं धनु ॥११६॥

શબ્દાર્થ —ઇષુની સખ્યાનો વર્ગ કરી તે સખ્યાને ૬ ગુણા કરી જીવાની રાશીના વર્ગની સખ્યા મેળવીને સખ્યા આવે તેનું મૂલ શોધીને જે આવે તે ધનુ પૃષ્ઠ કહેવાય છે

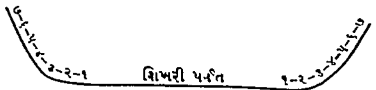
વિશેષાર્થ —કોઇપણ ક્ષેત્રના પાછળના ભાગનુ ગણિત કાઢવું તેને ધનુ પૃષ્ઠ કહે છે જે ક્ષેત્રની ઇષુસખ્યા હોય,

<u>પૃષ્ઠ ૧૫૪ (સૂત્ર ૧૧૮ પછી)</u>

અતરદ્વીપની સ્થાપના

તેને તેટલીજ સંખ્યાએ ગુણીને જે આવે તે વર્ગ કહેવાય અને વર્ગની જે સંખ્યા આવી હોય તેને છએ ગુણીને જે સંખ્યા આવે તે બન્ને એકઠી કરીને જે આવે, તે સંખ્યાનું મૂલ શોધીને જે આવે તે ધનુ પૃષ્ઠ કહેવાય

જેમ કે દક્ષિણ ભરતાર્ધનું ધનુ પૃષ્ઠ કાઢવું હોય, તો તેની ઈષુકલા ૪૫૨૫ છે, એને ૪૫૨૫ ગુણવાથી ૨૦૪૭૫૬૨૫ વર્ગની સંખ્યા આવી તેને ૬ એ ગુણવાથી ૧૨૨૮૫૩૭૫૦ સંખ્યા આવી એની સાથે જીવાની રાશીના વર્ગની જે સંખ્યા ૩૪૩૦૮૦૯૭૫૦૦ છે, તે મેળવતા ૩૪૪૩૦૯૫૧૨૫૦ બન્ને રાશીના સરવાળાનો આંક આવ્યો પછી તે સંખ્યાને સમ વિષમ ભાગ પાડીને મૂલ શોધતા ૯૭૬૬ યોજન ૧ કલા દક્ષિણભરતાર્દ્ધનું ધનુપૃષ્ઠ આવશે એવી રીતે દરેક ક્ષેત્રનું સમજી લેવું ૧૧૬

अन्त्येपुर्जीवागुणचतुर्भक्तवर्गदशगुणमूलं प्रतरः ॥११७॥

શબ્દાર્થ —છેલ્લા ક્ષેત્રની ઈષુની સાથે જીવ્હાએ ગુણી તેના ચાર ભાગનો વર્ગ કરી ચોથા ભાગનો વર્ગ કરી તેને દશે ગુણી જે આવે તેનું મૂલ શોધતા પ્રતર થાય છે

વિશેષાર્થ —પ્રતર એટલે ભરતક્ષેત્ર પ્રમુખને સમચતુરસ્ર કરવા તેને પ્રતર કહે છે હવે છેલ્લા દક્ષિણ

અને તેનો વિસ્તાર પણ ૩૦૦ યોજનનો છે પછીના દ્વીપોની લંબાઈમાં અને પહોળાઈમાં સો સો યોજન વધારે સમજવા એટલે દરેક દાઢા ઉપરનો બીજો અન્તરદ્વીપ ૪૦૦ યોજન દૂર અને ૪૦૦ યોજન વિસ્તાર ત્રીજો અન્તરદ્વીપ ૫૦૦ યોજન દૂર અને ૫૦૦ યોજનનો વિસ્તાર, ચોથો ૬૦૦ યોજન દૂર અને ૬૦૦ યોજન વિસ્તાર, પાચમો ૭૦૦ યોજન દૂર અને ૭૦૦ યોજન વિસ્તાર, છઠ્ઠો ૮૦૦ યોજન દૂર અને ૮૦૦ યોજન વિસ્તાર અને સાતમો ૯૦૦ યોજન દૂર અને ૯૦૦ યોજન વિસ્તાર છે એવી રીતે સો સો યોજનની વૃદ્ધિ કરતા સાતમો અન્તરદ્વીપ જગતીથી ૯૦૦ યોજન દૂર જાણવો વિસ્તાર પણ તેટલોજ છે આથી ફરીને દરેક દાઢની લંબાઈ પણ જગતીથી ૯૦૦ યોજનની છે

એવી રીતે શિખરી પર્વતની બન્ને બાજુએ પણ બબે દાઢા છે અને દરેક દાઢા ઉપર સાત સાત અન્તરદ્વીપો પહેલાના જેટલીજ લંબાઈ અને વિસ્તારવાળા છે આવી રીતે બધા મળીને ૫૬ અન્તરદ્વીપ છે તે બધા વેદિકા અને વનખંડ કરી શોભિત છે ત્યા યુગલિઆ મનુષ્યો રહે છે

દરેક દાઢા ઉપરના પહેલા પહેલા અન્તરદ્વીપની પરિધિ ૯૪૯ યોજનની છે પછીના બીજા ચાર ત્રીજા ચાર એવી રીતે દરેકે ૩૧૬ યોજનની વૃદ્ધિ કરતા જવી ૧૧૮

ભરતખંડની પ્રતર કાઢી બતાવે છે ભરતક્ષેત્ર અર્ધાની ઇષુ ૪૫૨૫ કલા છે, જીવાની કલા ૧૮૫૨૭૫ ગુણતા ૮૩૮૧૪૬૬૨૫ સંખ્યા આવી તેને ચારે ભાગતા ૨૦૯૫૫૭૮૧$\frac{1}{4}$ સંખ્યા આવી તેને તેટલીજ સંખ્યાએ ગુણતા ૪૩૯૦૫૨૪૩૫૧૯૨૭૯૬૧ આવ્યા તેને દશે ગુણતા ૪૩૯૦૫૨૪૩૫૧૯૨૭૯૬૧૦ આવ્યા તેને નમત્રિભ ભાગ પાડીને મૂલ શોધવાથી ૬૬૨૬૧૩૧૯ પ્રતરની પ્રતિકલા આવી, તેને ૧૯ એ ભાગતા ૩૪૮૭૪૨૨૯ કલા ને ૬ પ્રતિકલા થઇ, તેને ફેરી ૧૯ એ ભાગતા ૧૮૩૫૪૮૫ યોજન ૧૨ કલા ૬ પ્રતિકલા પ્રતર થાય ૧૧૭

અંતરદ્વીપ પરિધિ સ્વરૂપ

हिमवच्छिखरिणो शतवृद्धास्त्रिशतादिविष्कम्भा अन्तरद्वीपा वृत्ता प्रतिकोण सप्त ।११८।

શબ્દાર્થ —હિમવત્ અને શિખરીના દરેક ખુણે સો સો યોજન વધારે, એવા ૩૦૦ યોજન વિસ્તારવાળા ગોળાકાર સાત સાત અન્તરદ્વીપો છે.

વિશેષાર્થ—હિમવત્ પર્વતના બન્ને છેડે હાથી દાંતના આકારના જેવી બબે દાઢા નીકળેલી છે, તે દરેક દાઢાની ઉપર સાત સાત અન્તરદ્વીપ છે, તે ગોળાકાર છે દરેક દાઢા ઉપરનો પહેલો અંતરદ્વીપ જગતીથી ૩૦૦ યોજન દૂર છે

અને તેનો વિસ્તાર પણ ૩૦૦ યોજનનો છ પછીના દ્વીપોની લંબાઈમાં અને પહોળાઈમાં સો સો યોજન વધારે સમજવા એટલે દરેક દાઢા ઉપરનો બીજો અન્તરદ્વીપ ૪૦૦ યોજન દૂર અને ૪૦૦ યોજન વિસ્તાર ત્રીજો અન્તરદ્વીપ ૫૦૦ યોજન દૂર અને ૫૦૦ યોજનનો વિસ્તાર, ચોથો ૬૦૦ યોજન દૂર અને ૬૦૦ યોજન વિસ્તાર, પાચમો ૭૦૦ યોજન દૂર અને ૭૦૦ યોજન વિસ્તાર, છઠ્ઠો ૮૦૦ યોજન દૂર અને ૮૦૦ યોજન વિસ્તાર અને સાતમો ૯૦૦ યોજન દૂર અને ૯૦૦ યોજન વિસ્તાર છે એની રીતે સો સો યોજનની વૃદ્ધિ કરતા સાતમો અન્તરદ્વીપ જગતીથી ૯૦૦ યોજન દૂર જાણવો વિસ્તાર પણ તેટલોજ છે આથી કરીને દરેક દાઢની લંબાઈ પણ જગતીથી ૯૦૦ યોજનની છે

એવી રીતે શિખરી પર્વતની બન્ને બાજુએ પણ બબે દાઢા છે અને દરેક દાઢા ઉપર સાત સાત અન્તરદ્વીપો પહેલાના જેટલીજ લંબાઇ અને વિસ્તારવાળા છે આવી રીતે બધા મળીને ૫૬ અન્તરદ્વીપ છે તે બધા વેદિકા અને વનખડે કરી શોભિત છે ત્યા યુગલિઆ મનુષ્યો રહે છે

દરેક દાઢા ઉપરના પહેલા પહેલા અન્તરદ્વીપની પરિધિ ૯૪- યોજનની છે પછીના બીજા ચાર ત્રીજા ચાર, એવી રીતે દરેકે ૩૧૬ યોજનની વૃદ્ધિ કરતા જવી ૧૧૮

હિમવતના અન્તરદ્વીપની પરિધિનુ યન્ત્ર

૧ લુ ચતુષ્ક	૯૪૯	યોજન
૨ જુ ચતુષ્ક	૧૨૬૫	યોજન
૩ જુ ચતુષ્ક	૧૫૮૧	યોજન
૪ થુ ચતુષ્ક	૧૮૯૭	યોજન
૫ મું ચતુષ્ક	૨૨૧૩	યોજન
૬ ઠુ ચતુષ્ક	૨૫૨૯	યોજન
૭ મુ ચતુષ્ક	૨૮૪૫	યોજન

આવી રીતે શિખરીના અન્તરદ્વીપની પણ પરિધિ સમજી લેવી

હવે યુગલિઆનુ સ્વરૂપ

पल्यासंख्याशायुर्योजनदशमाशतनुचतुर्थ-भोजिचतु पष्टिपृष्ठोकोन्नाशीतिदिनाऽपत्य-पालना युग्मिन ॥११९॥

શબ્દાર્થ—પલ્યોપમના અસખ્યાતમા ભાગે આયુષ્ય વાલા, ૮૦૦ ધનુષ શરીરની ઉચાઇવાલા, એકાતરે આહાર કરનારા, ચોસઠ પાસલીવાળા અને ૭૯ દિવસ સુધી બાળકને પાળનારા યુગલીયાએ અ તરદ્વીપને વિષે હોય છે,

વિશેષાર્થ—જે ૫૬ અ તરદ્વીપ છે, તેને વિષે અસિ (હથીયાર સ બધી) મસિ (લખવુ લખાવવા સ બધી)

કસી (ખેતીવાડી સબધી] કર્મ હોતો નથી તેથી ત્યા જે લોકો રહે છે તેને યુગલીયાઓ કહે છે, અને તે મરીને દેવલોકને વિશેજ જાય છે તેઓ વિશેષ પૂન્ય પ્રકૃતિવાળા હોય છે માટે તેઓના આયુષ્ય, શરીર, આહાર, પાસલી અને બાળકને પાળવાનુ પ્રમાણુ, અહિ ના એટલે ભરતખડ ના પાંચમા આરાના મનુષ્ય કરતાં વિશેષ હોય છે જેમ કે તેઓના [અતર દ્વીપના] આયુષ્ય પલ્યોપમના અસખ્યાતમા ભાગે હોય છે અને અહીં વધારેમા વધારે ૧૨૦ વર્ષની સ્થિતિ હોય છે,

ત્યા યુગલીયાઓના શરીર એક યોજનનો દશમો ભાગ એટલે ૮૦૦ ધનુષ્ય ઊચા હોય છે, અને અહિ ભરત ખંડમા પાચમા આરામા વધારેમા વધારે સાત હાથનુ શરીર હોય છે

ત્ય યુગલીયાઓ એક એક દિવસને આતરે આહાર આમલકના પ્રમાણ જેટલો લીએ છે, ત્યારે અત્રે દરરોજ અને પ્રમાણ વિનાનો આહાર લીએ છે

ત્યા યુગલીયાઓના વાસાની અદર ૬૪ પાસલી હોય છે, ત્યારે અત્રે ભરતખડના પાચમા આરાના મનુષ્યના વાસાની અદર પ્રાયે કરીને ૫૬ હોય છે

ત્યા યુગલીયાઓ પોતાના બાળકને ૭૯ દિવસ સુધી ભરણપોષણ કરીને પોતે માતા પિતા બન્ને જણા મરીને દેવલોકે ચાલ્યા જાય છે ત્યારે અત્રે ભરતખંડમા પાચમા આરાના મનુષ્ય પોતાના બાળકોને પ્રાયે કરીને છુદગી

સુધી પાળે છે પ્રાય એટલા માટે કે વખતે બાળકની પહેલા માતા પિતા મૃત્યુ પામે, અને વખતે માતાપિતાની પહેલા બાળકો મૃત્યુ પામે, માટે પ્રાય શબ્દ લખેલો છે ૧૧૯

લવણુસમુદ્રનું સ્વરૂપ

लवण आपञ्चनवतिसहस्रेभ्य. सहस्रावगाढ सप्तशतोच्छ्रय ॥१२०॥

શબ્દાર્થ – ૫ હજાર યોજન પછી હજાર યોજન ઉંડા અને સાતસો યોજન જલની વૃદ્ધિવાળો લવણસમુદ્ર છે

વિશેષાર્થ –જેમ ગાય પાણી પીવા તળાવમા પ્રવેશ કરે તેનારે, તેનો પાછલો ભાગ ઉંચો હોય, અને આગલો ભાગ નીચો હોય, તેને ગોતીર્થ કહે છે તેમ લવણસમુદ્ર માટે પણ એમ જબુદ્વીપની જગતીથકી અને બીજી પહેલી તરફથી લવણસમુદ્રની જગતીથકી એમ બે બાજુથી નીકળીને વચમા પચાણ પચાણું હજાર યોજન સુધી પાછલી ભૂમી ઉંચી અનેઆગલી ભૂમી નીચી છે, જ્યા બન્ને બાજુની જગતીથી વચમા ૯૫ હજાર યોજન જ્યા પૂરા થાય છે તે સ્થાને ૧૦૦૦ યોજન પાણી ઉંડુ છે જગતીથી ૯૫ હજાર યોજન સુધીમા ૭૦૦ યોજન પાણીની ઉંચી વૃદ્ધિ છે

લવણસમુદ્રને વિશે વચમા પાણીના મેખળાએ (મધ્ય ભાગે) ચાર દિશાએ વજામય ચાર પાતાળકલશો છે તે કલશોની ઠીકરી એક હજાર યોજન જાડી છે, તથા નીચે

અને ઉપર દશ હજાર યોજન પહોળા છે અને વચમા એક લાખ યોજનનું પેટ પહોળું છે તથા તે કલશો એક લાખ યોજન ભૂમી માહે ઉંડા છે તે ચારે પૂર્વદિશિથી દક્ષિણાવર્ત ગણતા એક વડવામુખ બીજો કેયૂપ ત્રીજો યૂપ, અને ચોથો ઇશ્વર એ નામો છે ૧૨૦

मध्ये शिखा सप्तदश सहस्राणि ॥१२१॥

શબ્દાર્થ—વચ્ચોવચ્ચ સત્તરહજાર યોજનની પાણીની શીખા છે

વિશેષાર્થ—નીચે તથા ઉપર દશ હજાર યોજન પહોળી અને મૂલથકી સત્તર હજાર યોજન ઉંચી, એવી લવણસમુદ્રની મધ્યમા પાણીની શિખા છે, તેની ઉપર બે ગાઉ ઉંચી, પાણીની વેલ છે તે એક અહોરાત્રના બે વખત વધે છે ૧૨૧

याम्योत्तरायतौ दशशतपृथुलौ पञ्चशतोच्चौ इषुगिरी धातकीपुष्करार्द्धयो ॥१२२॥

શબ્દાર્થ—દક્ષિણ અને ઉત્તર લાંબા, એક હજાર યોજન પહોળા, પાચસો યોજન ઉંચા એવા બન્ને ઇક્ષુકાર નામના પર્વતો ધાતકીખંડ અને પુષ્કરાર્ધને વિશે છે

વિશેષાર્થ—ઇક્ષુકાર નામે બે પર્વતોએ કરીને ધાતકીખંડ બે ભાગે વેહેચાયેલો છે, એટલે પૂર્વધાતકીખંડ અને પશ્ચિમધાતકીખંડ એ બે ભાગ જાણવા, તે ઇક્ષુકારપર્વતો સમભૂતલા પૃથ્વી ઉપર મૂલમા અને શિખર ઉપર સરખા-

૧૦૦૦ યોજન પહોળા, અને ઉચા ૫૦૦ યોજન છે

પુષ્કરાર્દ્ધક્ષેત્રની અંદર પણ બે ઇક્ષુકાર પર્વતો છે તે એક હજાર યોજન પહોળા અને પાચસો યોજન ઉચા છે તેણે પણ પુષ્કરાર્દ્ધને બે ભાગમા વેહેચ્યો છે, એટલે પૂર્વ પુષ્કરાર્દ્ધ અને પશ્ચિમ પુષ્કરાર્દ્ધ ખંડ કહેવાય છે

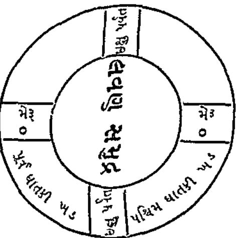
હવે પુષ્કરાર્દ્ધ અર્ધ કહેવાનું કારણ એ છે કે જે પુષ્કરવરદ્વીપ ૧૬ લાખ યોજન વિસ્તારવાળો ગોળાકાર વલયાકારે છે, તે કાલોદધી સમુદ્રની જગતીથી માડીને તિર્છામા જ્યા ૮ લાખ યોજન પૂરા થાય છે, ત્યાથી માડીને ચારે બાજુ ફરતો ગોળ વલયાકારે માનુષોત્તર પર્વત છે તે પર્વતની ઉત્તરદિશામાજ મનુષ્યો રહે છે પેહેલી તરફ મનુષ્યો ઉત્પન્ન થતા નથી, માટે તેને માનુષોત્તર પર્વત કહે છે તે મુલને વિશે એક હજાર ને બાવીસ યોજન પહોળો અને શિખરને વિશે ચારસોને ચોવીસ યોજન પહોળો છે, અને સત્તરસે એકવીસ યોજન ઉંચો છે આજ કારણથી પુષ્કરવર દ્વીપ અર્ધ ગણવામા આવે છે

ઇક્ષુકાર પર્વતો તથા માનુષોતર પર્વત કેવી રીતે રહેલ છે તેના યંત્ર જુદા પાના જોવાથી માલુમ પડશે,

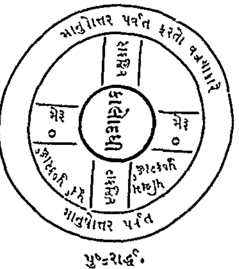
ધાતકી ખંડમા ઇક્ષુકાર પર્વતની સ્થાપનાનું યંત્ર જુદા ટાકેલ પાનામા જુઓ

પુષ્કરવર દ્વીપમા માનુષોત્તર પર્વત તથા ઇક્ષુકાર પર્વતની સ્થાપનાનુ યંત્ર જુદા ટાકેલ પાનામા જુઓ

ધાતકી ખંડમા ઇક્ષુકાર
પર્વતની સ્થાપના.

પુષ્કરાવર દ્વીપમા માનુષોત્તર પર્વત
તથા ઇક્ષુકાર પર્વતની સ્થાપના.
પુષ્કરાર્દ્ધ

પુષ્કરાર્દ્ધ.

૧૦૦૦ યોજન પહોળા, અને ઉંચા ૫૦૦ યોજન છે

પુષ્કરાર્દ્ધક્ષેત્રની અંદર પણ બે ઇક્ષુકાર પર્વતો છે તે એક હજાર યોજન પહોળા અને પાંચસો યોજન ઉંચા છે તેણે પણ પુષ્કરાર્દ્ધને બે ભાગમા વેહેચ્યો છે, એટલે પૂર્વ પુષ્કરાર્દ્ધ અને પશ્ચિમ પુષ્કરાર્દ્ધ ખંડ કહેવાય છે

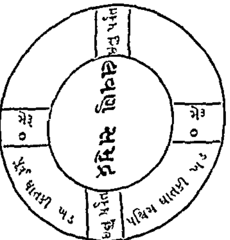
હવે પુષ્કરાર્દ્ધ અર્ધ કહેવાનું કારણ એ છે કે જે પુષ્કરવરદ્વીપ ૧૬ લાખ યોજન વિસ્તારવાળો ગોળાકાર વલયાકારે છે, તે કાલોદધી સમુદ્રની જગતીથી માંડીને તિર્ચ્છામા જ્યા ૮ લાખ યોજન પૂરા થાય છે, ત્યાથી માંડીને ચારે બાજુ ફરતો ગોળ વલયાકારે માનુષોત્તર પર્વત છે તે પર્વતની ઉત્તરદિશામાંજ મનુષ્યો રહે છે પેહેલી તરફ મનુષ્યો ઉત્પન્ન થતા નથી, માટે તને માનુષોત્તરપર્વત કહે છે તે મુળને વિશે એક હજાર ને બાવીસ યોજન પહોળો અને શિખરને વિશે ચારસોને ચોવીસ યોજન પહોળો છે, અને સત્તરને એકવીસ યોજન ઉંચો છે આજ કારણથી પુષ્કરવર દ્વીપ અર્ધ ગણવામા આવે છે

ઇક્ષુકાર પર્વતો તથા માનુષોતર પર્વત કેવી રીતે રહેલા છે તેના યંત્ર જુદા પાના જોવાથી માલુમ પડશે,

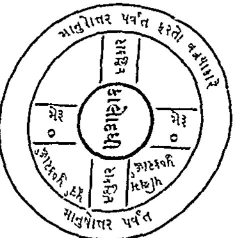
ધાતકી ખંડમા ઇક્ષુકાર પર્વતની સ્થાપનાનું યંત્ર જુદા ટાંકેલ પાનામા જુઓ

પુષ્કરવર દ્વીપમા માનુષોત્તર પર્વત તથા ઇક્ષુકાર પર્વતની સ્થાપનાનુ યંત્ર જુદા ટાંકેલ પાનામા જુઓ

ધાતકી ખંડમાં ઇષુકાર
પર્વતની સ્થાપના.

પુષ્કરાવર દ્વીપમાં માનુષોત્તર પર્વત
તથા ઇષુકાર પર્વતની સ્થાપના.
પુષ્કરાર્દ્ધ.

स्वपरव्यवसायि ज्ञानं प्रमाणं ॥ १२३ ॥

શબ્દાર્થ –પોતાને અને બીજાને નિશ્ચય કરાવનાર જે જ્ઞાન તે પ્રમાણ કહેવાય છે

વિશેષાર્થ.–જેના વડે પદાર્થ નિશ્ચય કરી શકાય તેનુ નામ પ્રમાણ અથવા તો પોતાને જણાવનાર અને પોતાથી ભિન્ન બીજી વસ્તુને પણ ઓળખાવનાર એવું જે જ્ઞાન તેને પ્રમાણ કહે છે જેમ કે ધુમાડો તે પોતામા રહેલુ ધુમત્વપણુ અને પોતાથી ભિન્ન પદાર્થ જે અગ્નિ તે બન્નેને નિશ્ચય કરાવે છે એનુ નામ પ્રમાણ ૧૨૩

अनाक्षेप एकधर्मको वक्ताभिप्रायो नयः ॥१२४॥

શબ્દાર્થ –આક્ષેપ વિના એક ધર્મ સ ગ ધી કહેનારનો જે અભિપ્રાય તે નય કહેવાય છે

વિશેષાર્થ.–કોઈ પણ પદાર્થને નિશ્ચયપૂર્વક કીધા વિના જે કહેવુ, એટલે આ ઘડોજ છે, એમ નહિ-કહેતુ સામાન્ય આ ઘડો છે પદાર્થની અ દર જે અનન્ત ધર્મ રહેલા છે તેમાંથી એક ધર્મ સ બધી કહેવુ અને કહેનારનો જે અભિપ્રાય વિશેષ તે નય કહેવાય છે તે દ્રવ્યાર્થિક નય અને પર્યાયાર્થિક નય એમ બે ભેદે છે દ્રવ્યમાત્રને ગ્રહણ કરનાર દ્રવ્યાર્થિક નય કહેવાય અને પર્યાય (ધર્મ) માત્રને ગ્રહણ કરનાર પર્યાયાર્થિક નય કહેવાય દ્રવ્યાર્થિક નયમાં

નૈગમ, સંગ્રહ અને વ્યવહાર એ ત્રણ નયનો સમાવેશ થાય છે, અને પર્યાયાર્થિક નયની અંદર ઋજુસૂત્ર, શબ્દ, સમભિરૂઢ અને એવંભૂત એ ચાર નયોનો સમાવેશ થાય છે એવી રીતે સાત નય છે ૧૨૪.

उपशमो मोहे मिश्रो घातिषु क्षय. सर्वेषु औदयिकपारिणामिकौ च ॥१२५॥

શબ્દાર્થ – મોહને વિષે ઉપશમ, ઘાતી કર્મને વિષે ક્ષયોપશમ, બધા કર્મને વિષે ક્ષાયિક ઔદયિક અને પારિણામિક ભાવ હોય છે

વિશેષાર્થ –ઉપશમ ભાવ એક મોહને વિષેજ હોય છે, કારણ કે બીજા કર્મને વિષે ઉપશમ હોતો નથી ક્ષયોપશમ ભાવ જ્ઞાનાવરણી, દર્શનાવરણી, મોહનીય અને અંતરાય એ ચાર ઘાતીકર્મને વિષે હોય છે, બીજા કર્મને વિષે હોતોનથી ક્ષાયિકભાવ જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, વેદનીય, મોહનીય, આયુષ, નામ, ગોત્ર અને અંતરાયકર્મ એ આઠે કર્મને વિષે હોય છે, કારણ કે દરેક કર્મનો ક્ષય એટલે નાશ થાય છે. તથા ઔદયિક એટલે ઉદય થવાની સત્તા છે જેની અંદર એવા કર્મના પુદ્ગલો, પારિણામિક એટલે સ્વાભાવિક જે વસ્તુની અંદર ભવ્યત્વ કે ભવ્યાભવ્યત્વ રહેલા હોય તે આઠે કર્મની અંદર તે બન્ને ભાવો તથા ક્ષાયિક એમ ત્રણ હોય છે

ધર્માસ્તિકાયાદિ પાચ અજીવ દ્રવ્ય પોત પોતાના ભાવેજ પરિણમ્યા છે પણ પરભાવે પરિણમતા નથી, તે માટે તે અનાદિ પારિણામિક ભાવે છે તેમા જે પુદગલના દ્વિપ્રદેશી ત્રિપ્રદેશી યાવત્ અન ત પ્રદેશના સ્કધો અને કર્મ વર્ગણાદિક છે, એ તો વધે ઘટે છે માટે ઔદયિક ભાવે હોય છે

એવી રીતે દરેક કર્મને વિશે કેટલા ભાવ હોય? તે નીચે બતાવે છે

કર્મના નામ ભાવ	૧	૨	૩	૪	૫	કુલ
૧ જ્ઞાનાવરણીય	ક્ષાયિક	ઔદયિક	પારિણામિક	ક્ષયોપશમ	૦	૪
૨ દર્શનાવરણીય	ક્ષાયિક	ઔદયિક	પારિણામિક	ક્ષયોપશમ	૦	૪
૩ વેદનીય	ક્ષાયિક	ઔદયિક	પારિણામિક	–૦–	૦	–૩
૪ મોહનીય	ક્ષાયિક	ઔદયિક	પારિણામિક	ક્ષય–ઉપ	૦	–૫
૫ આયુષ	ક્ષાયિક	ઔદયિક	પારિણામિક	૦	–૦	–૩
૬ નામ	ક્ષાયિક	ઔદયિક	પારિણામિક	૦	–૦	–૩
૭ ગોત્ર	ક્ષાયિક	ઔદયિક	પારિણામિક,	૦	–૦	–૩
૮ અ તરાય	ક્ષાયિક	ઔદયિક	પારિણામિક	ક્ષયોપશમ	–૦	–૪

जघन्याद्यस्याभव्यानन्तगुणाणुका वर्गणा ॥१२६॥

શબ્દાર્થ—પહેલા ઔદારિક શરીરની જઘન્ય ગ્રહણ વર્ગણા અભવ્યથી અનન્તગુણા પરમાણુના સ્કધ જેટલી છે

शिष्यस्तेषां गुणान्वेषी, सयमी मानसागरः।
समुद्रमुनिनन्देन्दुप्रमिते, विक्रमात् समे ॥२॥
मुम्बापुर्यां चतुर्मासीस्थित. प्रसादतो गुरोः।
तत्त्वार्थपरिशिष्टीयं,बालबोध व्यधात् मुदा।३।
॥ युग्मम् ॥
साध्वीश्रीतिलकश्रियोपदेशेन मुद्रापिता
सुरते।
सुश्राविका वर्गेण शोभना द्वितीयावृत्ति.।४।

॥ इति तत्त्वार्थपरिशिष्टस्य बालबोध समाप्तम ॥